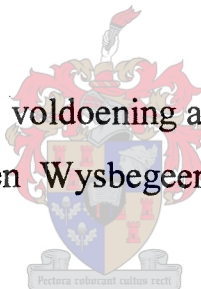

Die toegangstruktuur in verklarende aanleerderwoordeboeke

Mariza Stark

Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir die graad van Magister in die Lettere en Wysbegeerte aan die Universiteit van Stellenbosch.

Studieleier: Prof. R. H. Gouws

Maart 2001

Verklaring

Ek die ondergetekende verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

1 Januarie 2001

Opsomming

Woordeboeke moet saamgestel word met inagneming van 'n spesifieke teikengroep en woordeboekdoel. Gebruikersgerigtheid is egter nie die enigste kriteria waaraan die sukses van 'n woordeboek gemeet word nie. In die hedendaagse leksikografie word die toeganklikheid van 'n woordeboek ook gemeet en beoordeel. Die gemak waarmee makro- en mikrostrukturele inligting opgespoor en ontsluit word, bepaal dus die kwaliteit en die toeganklikheid van die aanbieding.

Binne 'n multitalige Suid-Afrika, met verskillende groepe taalaanleerders, kan aanleerderwoordeboeke wat op spesifieke gebruikers gerig is en toeganklik is, 'n wesenlike bydrae lewer tot die bevordering van kommunikasie. In 'n aanleerderwoordeboek moet inligting op so 'n manier aangebied word dat dit probleemloos herwin kan word.

Die metaleksikografie maak voorsiening vir gidsstrukture wat toegang tot inligting in die woordeboek vergemaklik. Die eksterne, interne en metatoegangstrukture is funksionele struktuurelemente wat die herwinbaarheid van inligting verhoog en die gebruiker help om so vinnig as moontlik by die verlangde inligting uit te kom.

Die leksikograaf moet tydens die beplanning van 'n aanleerderwoordeboek 'n woordeboekplan opstel waarin onder andere die eksterne en interne toegangstruktuur uiteengesit word. So 'n woordeboekplan dra by tot 'n konsekwente toepassing van stelselbesluite. Besluite oor die toegangstruktuur moet ook in die toeligting beskryf en geïllustreer word, sodat aanleerders woordeboekontsluitingsvaardighede kan verwerf en effektiewe woordeboekgebruikers kan word.

Summary

Dictionaries have to be compiled in accordance with specific target users and dictionary goals. User orientation is, however, not the only criterion for measuring the success of a dictionary. Present-day lexicography requires the evaluation of the accessibility of dictionaries. The ease with which macro- and microstructural information is located and retrieved determines the quality and accessibility of the presentation.

User orientated and accessible learner's dictionaries can contribute substantially to the improvement of communication in a multilingual South Africa with different groups of language learners. In a learner's dictionary the information should be presented in such a way that it can be retrieved without problems.

The metalexicography makes provision for guide structures that facilitate access to information in the dictionary. The external, internal and meta-access structures are functional structures that increase the retrievability of information and help the user to reach the information he/she is looking for, as swiftly as possible.

During the planning of a dictionary, the lexicographer must draw up a dictionary plan with a detailed explanation of the external and internal access structure. Such a dictionary plan contributes to a consistent application of lexicographical decisions. Decisions regarding the access structures must also be explained and illustrated in the front text in order for learners to acquire dictionary skills and become effective dictionary users.

Inhoudsopgawe

Hoofstuk 1: 'n Metaleksikografiese perspektief op die toegangstruktuur	1
1.1. Inleidende opmerkings.....	1
1.2. Die gebruiker bepaal die woordeboeksoort	1
1.3. Aanbieding: toegangstruktuur se eerste treë	3
1.4. Gebruiker, woordeboeksoort, aanbieding	4
1.5. Aspekte van Wiegand se model van die metaleksikografie.....	5
1.6. Doel van die woordeboek versus doel van die gebruiker	6
1.7. Die woordeboek as tekssoortdraer	9
1.8. Die invloed van naslaanprosesse op die toegangstruktuur	9
1.9. Eksterne toegangstruktuur van 'n woordeboek.....	12
1.9.1. Mono- en politoeganklike woordeboeke.....	12
1.9.2. Alfabetiese ordening van die makrostruktuur	18
1.9.3. Die plasing van sublemmas	20
1.9.4. Die plasing van meerwoordige leksikale items	23
1.9.5. Die hantering van polisemie en homonimie	24
1.9.6. Kitstoegangstruktuur: versnelde soekroete van die gebruiker.....	25
1.10. Interne toegangstruktuur: organisasie binne die woordeboekartikel.....	30
1.10.1. Plasing van inligting in 'n woordeboekartikel.....	31
1.10.2. Volgorde van inligtingstipes in 'n woordeboekartikel.....	36
1.10.3. Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers: 'harde werkers' ..	39
1.10.4. Die gevare van 'n te hoë teksdigtheid en inligtingsdigtheid	44
1.11. Metatoegangstruktuur: metataal en die gebruiker	47
1.12. Wisselwerking tussen die toegang-, adresserings- en mediostruktuur	48
1.12.1. Adresseringstruktuur: sonder 'n adres raak inligting weg.....	48

1.12.2. Mediostruktuur: wys die gebruiker in die regte rigting.....	51
1.13. Samevatting.....	53

Hoofstuk 2: Aspekte van die toegangstruktuur in aanleerder- woordeboeke 55

2.1. Die ontwikkeling van pedagogiese leksikografie.....	55
2.2. Aanleerderwoordeboeke as instrumente in die taalverwerwingsproses ...	58
2.3. Die rol van die moedertaal in taalverwerwing	59
2.4. Vernuwning of behoud?.....	59
2.5. Die toekoms van aanleerderwoordeboeke	61
2.6. Wie is die aanleerder?.....	62
2.6.1. Verskillende vlakke van aanleerders.....	63
2.6.2. Afrikaans op 'n kontinuum.....	64
2.6.3. Tipiese probleme van die aanleerder.....	65
2.7. Tipologiese klassifikasie van aanleerderwoordeboeke.....	66
2.7.1. Probleme met bestaande aanleerderwoordeboeke	66
2.7.2. Voordele van verklarende aanleerderwoordeboeke	67
2.7.3. Inkorporering van die moedertaal.....	68
2.7.4. Tipologiese klassifikasie vir Suid-Afrika.....	71
2.8. Die doel van 'n aanleerderwoordeboek	73
2.8.1. Vertalende aanleerderwoordeboeke	76
2.8.2. Hibriediese en verklarende aanleerderwoordeboeke	76
2.9. Algemene beginsels ten opsigte van aanbieding in aanleerder- woordeboeke	77
2.9.1. Eksplisiete, eenvoudige, gebruikersvriendelike aanbieding.....	77
2.9.2. Verhoogde deursigtigheid, verlaagde inligtingsdigtheid en verlaagde teksdigtheid.....	78
2.9.3. Didaktiese effektiwiteit	79

2.9.4.	Naslaanvaardighede noodsaak 'n volledige toeligting.....	80
2.9.5.	Aanleerderwoordeboeke en voorbeeldgerigtheid is sinoniem.....	81
2.9.6.	Grammatiese inligting deur middel van grammatiese kodes	82
2.9.7.	Maklik ontsluit, maklik verstaan.....	82
2.9.8.	Herhaling en voorspelbaarheid	83
2.9.9.	Toeganklikheid deur middel van toegangstrukture.....	83
2.10.	Eksterne toegangstruktuur van 'n aanleerderwoordeboek.....	83
2.10.1.	Mono- en politoeganklike woordeboeke.....	83
2.10.2.	Alfabetiese ordening van die makrostruktuur	90
2.10.3.	Die plasing van sublemmas	92
2.10.4.	Die plasing van meerwoordige leksikale items	97
2.10.5.	Die plasing van kollokasies	99
2.10.6.	Die hantering van homonimie.....	100
2.10.7.	Die eksterne kitstoegangstruktuur	103
2.11.	Die interne toegangstruktuur.....	104
2.11.1.	Plasing en aanbiedingswyse van data in 'n woordeboekartikel.....	104
2.11.2.	Gebruiksleiding deur middel van gebruiksnoras	105
2.11.3.	Semantiese verwantskappe in aanleerderwoordeboeke	107
2.11.4.	Die aanbieding van illustrasieprente	109
2.11.5.	Volgorde van inligtingstipes in 'n woordeboekartikel.....	111
2.11.6.	Kodes, tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers.....	111
2.12.	Metatoegangstruktuur in aanleerderwoordeboeke	112
2.13.	Samevatting.....	113

Hoofstuk 3: Teikengroep, doel en toegangstruktuurelemente in ses aanleerderwoordeboeke

114

3.1.	Omskrywing van die teikengroep en doel in die woordeboeke	114
------	---	-----

3.1.1.	<i>Basiswoordeboek van Afrikaans</i>	114
3.1.2.	<i>Tweetalige Aanleerderswoordeboek/Bilingual Learner's Dictionary</i> ..	117
3.1.3.	<i>Cambridge International Dictionary of English</i>	119
3.1.4.	<i>Oxford Advanced Learner's Dictionary</i>	120
3.1.5.	<i>Collins COBUILD Learner's Dictionary</i>	120
3.1.6.	<i>Longman Dictionary of Contemporary English</i>	121
3.2.	Toegangstruktuur as bemarkingselement	121
3.3.	Die toeligting as sleutel tot die woordeboeke	123
3.4.	Eksterne toegangstruktuurelemente in die woordeboeke	129
3.4.1.	Politoeganklikheid in <i>CIDE</i>	130
3.4.2.	Samestellings en afleidings in <i>LDOCE</i> en <i>COBUILD</i>	131
3.4.3.	Idiome in <i>LDOCE</i> , <i>COBUILD</i> en <i>OALD</i>	132
3.4.4.	Homonieme in <i>BVA</i> , <i>OALD</i> en <i>CIDE</i>	133
3.4.5.	Aanduiding van gebruiksfrekwensie in <i>LDOCE</i> en <i>COBUILD</i>	133
3.4.6.	Samevatting	134
3.5.	Interne toegangstruktuurelemente in die woordeboeke	135
3.5.1.	Grammatiese inligting in <i>LDOCE</i> , <i>COBUILD</i> , <i>BVA</i> en <i>TAW</i>	135
3.5.2.	Gebruiksnotas in <i>LDOCE</i>	137
3.5.3.	Poliseme in <i>LDOCE</i> en <i>OALD</i>	138
3.5.4.	Kollokasies in <i>OALD</i> , <i>LDOCE</i> en <i>TAW</i>	142
3.5.5.	Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers: 'n vergelyking.....	144
3.5.6.	Samevatting	150
3.6.	Metatoegangstruktuur in <i>COBUILD</i> en <i>BVA</i>	151
3.7.	Samevatting.....	151
Hoofstuk 4: Slot		153
Bronnelys		154

Bedankings

My opregte dank aan prof. R. H. Gouws vir sy volgehoue aanmoediging, nimmereindigende geduld en absolute toeganklikheid. Baie dankie ook vir die gebruikersvriendelike toegang tot ingewikkelde leksikografiese data.

Ek wil ook graag my ouers bedank vir hul ondersteuning, vertrouwe en al die nuwe woorde wat oor jare in woordeboeke nageslaan is.

Aan Werner, my opregte dank vir ure se tikwerk, skandeerwerk en proefleeswerk. Baie dankie vir die geduldig luister, die strategiese vrae en die ongelooflike verstaan. Jy sou 'n uitmuntende leksikograaf gewees het.

Hoofstuk 1

'n Metaleksikografiese perspektief op die toegangstruktuur

1.1. Inleidende opmerkings

In hierdie ondersoek na die toegangstruktuur in verklarende aanleerderwoordeboeke word daar aan die hand van die bestaande teoretiese raamwerk na bestaande aanleerderwoordeboeke gekyk. 'n Kritiese analise van die toegangstruktuur in die aanleerderwoordeboeke en voorstelle vir die verbetering daarvan, sal gedoen word.

1.2. Die gebruiker bepaal die woordeboeksoort

Een van die vernaamste kriteria waaraan die sukses van 'n woordeboek gemeet word, is die mate waarin die behoeftes van die teikengebruikers voorop gestel word. Met ander woorde 'n woordeboek slaag of misluk in die mate waarin dit vir die gebruikers daarvan slaag of nie. Menige teoretiese en praktiese leksikograwe het hulle al uitgespreek oor die belang van 'n gebruikersperspektief waar die gebruikers en hul behoeftes bepaal “wat in die samestelling van 'n woordeboek die belangrikste oorwegings sal wees en wat die meeste gewig sal dra,” Lombard (1990:1). Samuel Johnson het reeds in 1747 besef dat die sukses van 'n woordeboek by die gebruikers lê en nie by die kritici nie (Hartmann 1983:9). Ook Householder en Saporta (1962:279, soos aangehaal in Béjoint 1994:11) het vroeg reeds gepleit vir die ontwerp van 'n woordeboek wat gerig is op 'n spesifieke teikengroep en hul spesifieke behoeftes. Die gebruiker moet te alle tye in ag geneem word, selfs al beteken dit die verandering of wysiging van gevestigde woordeboekkonvensies (Van der Merwe 1994:236).

Dit is onmoontlik om 'n woordeboek vir 'n spesifieke teikengroep te skryf, indien die leksikograaf nie weet wie die gebruikers is nie. Lombard (1990:20) sê tereg dat die leksikograaf reeds in die beplanningsfase duidelikheid moet kry oor wie die gebruiker van die woordeboek gaan wees, aangesien sy/haar hele aanpakwyse daarvan afhang. Dit is egter een van die kwelpunte wat die leksikograaf se opdrag bemoeilik, soos Whitcut (1986:111) in Lombard (1994:207) opmerk: “We know who we are, but who are they?” Sommige leksikograwe ag dit 'n onmoontlike opdrag: “The lexicographer is in the impossible position of a man who undertakes to answer people's questions, but since he does not know at the time of compilation what questions exactly his

public will ask, he has to try and word his entries so as to answer all possible questions about them. The attempt is inevitably doomed to failure” (Hanks 1979 in Stock 1988:82). Volgens Béjoint (1994:11) het metaleksikograwe nog geen praktiese voorstelle gemaak om die gebruiker duideliker te beskryf nie, en tog hang die sukses van die woordeboek, deur Barnhart (1962:161) verwoord, grootliks hiervan af: “It is the function of a popular dictionary to answer the questions that the user of the dictionary asks, and dictionaries on the commercial market will be successful in proportion to the extent to which they answer these questions of the buyer.”

Die leksikograaf se belangrikste riglyn met betrekking tot spesifieke gebruikers is die *soort* woordeboek wat opgestel word. Magay (2000:445) formuleer dit as volg: “Typology is in close relation with the *orientation* of dictionaries, in other words, who the *target audience* is.” Die tipologiese klassifisering van woordeboeke staan die leksikograaf op verskeie vlakke by, soos byvoorbeeld in die soort inligting en ook die omvang van die inligting wat vir die spesifieke gebruiker relevant is. Die spesifieke woordeboek se doel kan ook in verband gebring word met die teikengebruiker. Ook Dubois (1981:236) voer aan dat die keuse van die linguistiese inligting en die vorme van toegang tot daardie inligting bepaal word deur die groep gebruikers vir wie die woordeboek bedoel is.

Gouws (1999:4) bring die gebruiker, sy behoeftes en die woordeboektipologie as volg bymekaar: “The reference to a user-driven endeavour needs some clarification. Hartmann (1989:103) hypothesises quite correctly that an analysis of users’ needs should precede dictionary design. No dictionary may be compiled without knowing who the target users of the dictionary are and what their reference skills and lexicographic needs are. When planning a new dictionary, the user-driven approach will necessarily co-determine its typological nature. The evaluation of any dictionary should not be done without negotiating the applicable typological criteria and the way in which the dictionary is directed at the needs of a well-defined target user.”

In hoofstuk 2 van hierdie tesis word daar veral aandag gegee aan ’n meer gedetailleerde klassifikasie van aanleerderwoordeboeke en die gebruikers van aanleerderwoordeboeke om sodoende die gebruikersgerigtheid en kwaliteit van die woordeboeke te verhoog.

Wat die hedendaagse leksikografie betref, is dit nie slegs gebruikersgerigtheid wat geëis word nie; ook woordeboektoeganklikheid is een van die kriteria waaraan 'n woordeboek gemeet en beoordeel word. “Binne die metaleksikografie se huidige fokus op gebruikersgerigtheid word baie klem gelê op die vergemakliking van die ontsluiting van inligting. Die toegangstruktuur van 'n woordeboek wat daarop gerig is om die gebruiker as gids by te staan op sy/haar soekroete na die gekodeerde informasie, is 'n essensiële onderdeel van enige teoretiese beskrywing van die strukturele opbou van 'n woordeboek” (Louw 1997:98). Gebruikersgerigtheid word deesdae direk in verband gebring met die toeganklikheid van inligting vir die gebruiker. Weer eens is dit nie 'n nuwe uitgangspunt nie. Leksikograwe het reeds lankal besef dat die inligting in 'n woordeboek vir die spesifieke gebruiker “aangebied” moet word.

1.3. Aanbieding: toegangstruktuur se eerste treë

Vervolgens 'n paar insigte in die belangrikheid van die aanbieding van inligting wat vandag nog ter sake is. Haas (1967:48) beweer: “There is another desideratum for a good dictionary, monolingual or bilingual, which can be stated very simply. A good dictionary is one in which you can find the information you are looking for – preferably in the very first place you look”. Béjoint (1980:211) in Lombard (1990:21) sluit hierby aan: “A good dictionary is not only one which has all the information one needs; it is also one in which you can *find* the information you are looking for ... preferably in the very first place you look.” Lombard (1990:36) beweer verder dat die leksikograaf se opdrag nie net lê by die kennis wat hy het om aan te bied nie, maar dat sy taak veral lê by die wyse waarop hy die inligting aanbied, en ook hier word die gebruiker sentraal geplaas.

Volgens Malkiel (1967:5) moet die kriteria vir die klassifikasie van woordeboeke naas klas en perspektief ook aanbieding insluit. “If operating with ‘perspectives’ helped us account for the broad policies, ‘presentation’ serves as a convenient term for subsuming narrower preferences, such as typographic style, use of special symbols and abbreviations, inclusion of incidental grammatical remarks, latitude of definition, volume of verbal documentation and of graphic illustration (if any), and many similar externals. In other words, perspective concerns the lexicographer’s logistics and strategy, while presentation involves his tactics.”

Heelparty skrywers lê klem op die plasing van inligting sodat dit vir die gebruiker toeganklik sal wees, byvoorbeeld “We want to put in WHAT the student is likely to look for WHERE he is likely to look for it” (Martin 1967:155) en Whitcut (1985:80) vra die allerbelangrike vraag: “But How Will They Know Where To Look It Up?” Een van die vernaamste take van die opsteller van ’n woordeboek is om die materiaal op so ’n wyse aan te bied dat die gebruiker dit wat hy soek, maklik kan vind. “Die vermoë om die materiaal so aan te bied, dat dit maklik gedekodeer kan word, is eweneens belangrik, maar dit is immers nodig om eers die materiaal op te spoor voordat daar met dekodering begin kan word” (Lombard 1990:69–70).

Leksikograwe is lank reeds bewus daarvan dat materiaal of data wat versamel is, op ’n besondere manier aangebied moet word, sodat die inligting wel die gebruiker bereik. Die gebruik van terme soos “opspoor van inligting” (Lombard 1990:48), “herwinning”, “ontsluiting” (Ilson 1985:45), “vindbaarheid” (Lombard 1990:70), “toeganklik” (Lombard 1994:207), “woordeboeklandskap” (Lombard 1990:28), “packaging” (Lamy 1985:31), “information storage” (Hill in Ilson 1985:4), gee almal ’n aanduiding van leksikograwe se besef dat hulle effektief met die woordeboekgebruiker moet kommunikeer sodat die inligting suksesvol ontsluit kan word. Uitsprake soos dié van Stock (1988:83) is bewys hiervan: “It seems to me therefore that this is a period in which there is significant re-evaluation of how dictionaries present information and what information they present.”

1.4. Gebruiker, woordeboeksoort, aanbieding

Die teikengebruiker en woordeboeksoort bepaal die wyse waarop inligting in die woordeboek aangebied word. Die leksikograaf moet hom- of haarself die heeltid afvra of die tipe inligting en die manier waarop dit in die woordeboek weergegee word, gerig is op die teikengebruiker. Hansen (1990:1), soos aangehaal in Gouws (1993:32), sluit hierby aan: “... the selection and representation of information in a dictionary should be determined by the needs of the users and the ordering of the information should be done in such a way that the user can find answers to his questions in the quickest possible time.” Ook Béjoint (1994:108) verbind die gebruiker met die aanbieding: “The argument is that studying the population of dictionary users is important because the results could determine the contents and layout of the dictionary.”

Indien die leksikograaf nalaat om sy aanbieding op die gebruiker te rig, sal die “Mea culpa”- kreet (Atkins 1985:23) van generasies gebruikers steeds opklink. Die ander kant van die gebruikersmunt, wat onteenseglik ’n invloed uitoefen op die leksikografiese proses, is die vermoë van die gebruiker om die inligting wat aangebied word, te gebruik. Svensén (1993:16) beweer dat die grootste persentasie gebruikers nie oor die vermoë beskik om al die tipes inligting in die woordeboek te ontsluit nie. Leksikograwe wy hul egter steeds nougeset aan die verhoging van die toeganklikheid en dus die kwaliteit van woordeboeke in ’n poging om die gebruikers tegemoet te kom. Die leksikograaf wat die gebruiker help om ’n “habit of using the dictionary” te kweek, is volgens Lombard (1994:207) die een wat werklik suksesvol is. Dit hang nou saam met die ideaal van ’n woordeboekkultuur onder woordeboekgebruikers waar alle aangebode inligting sinvol ontsluit en gebruik word.

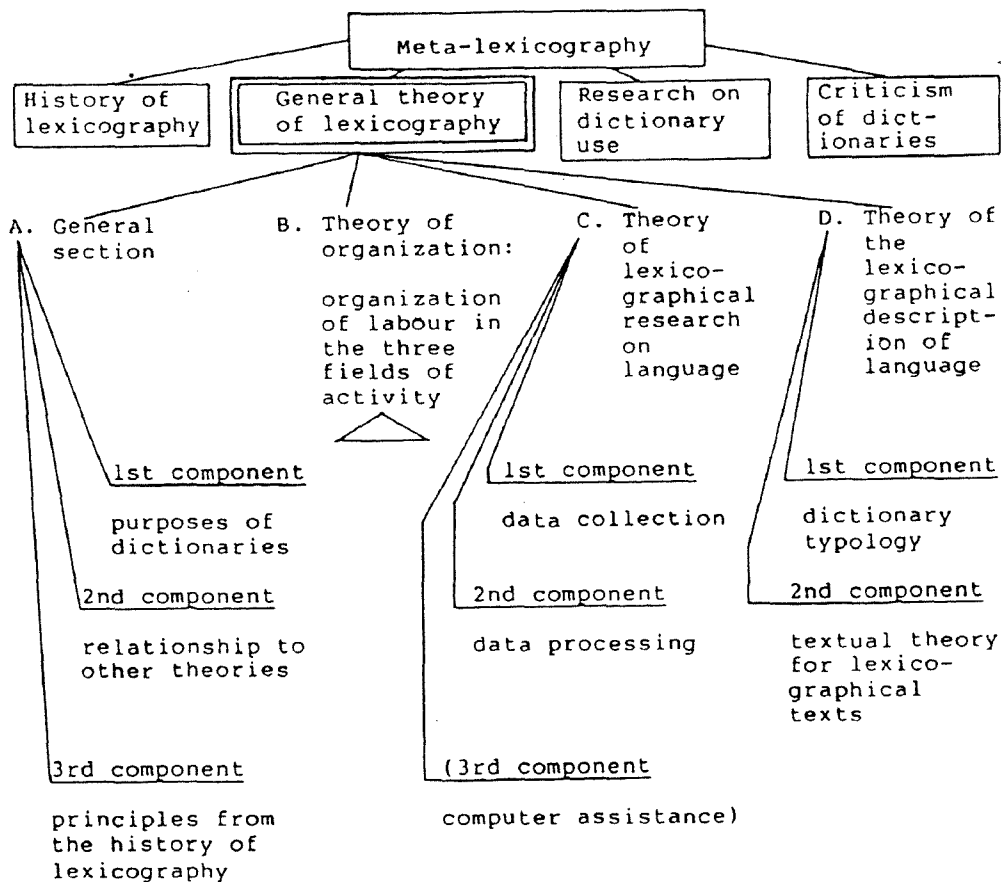
1.5. Aspekte van Wiegand se model van die metaleksikografie

Hoewel leksikograwe vroeër vereis het dat die aanbieding van die inligting in woordeboeke toeganklik moet wees vir die gebruiker, was daar min praktiese voorstelle oor hoe dit bereik kan word. Binne die metaleksikografie is dit vandag moontlik om die aanbieding van inligting binne ’n struktuur te genereer en te evalueer: van die gebruiker se eerste aanraak van die woordeboek tot die ontsluiting van die inligting wat verlang word. Hierdie struktuur is die **toegangstruktuur** en sal verder bespreek word.

Wiegand (1984:14) onderskei drie leksikografiese aktiwiteite binne ’n algemene teorie van leksikografie: (1) opstel van ’n woordeboekplan, (2) vestiging van ’n databasis en prosessering in ’n leksikografiese lêer, en (3) die skryf van woordeboektekste, met ander woorde die skryf van woordeboeke. Die leksikografiese proses bestaan dus nie net uit die fisiese skryf van woordeboeke nie, maar sluit alles vanaf die beplanningsfase tot die implementeringsfase in. Binne die metaleksikografie onderskei Wiegand (1984:15) verder vier hoofkomponente en onderafdelings, soos uiteengesit in die skema op die volgende bladsy.

Vir die bespreking van die toegangstruktuur en die toepassing daarvan in aanleerderwoordeboeke is die algemene leksikografieteorie van spesiale belang en daar sal deurgaans verwys word na veral komponente A – veral die doel van

woordeboeke, B – die organisasie van leksikografiese aktiwiteite, en D – wat woordeboektipologie en die teorie van leksikografiese tekste insluit.

Figuur 1: Hoofkomponente en onderafdelings van die metaleksikografie

1.6. Doel van die woordeboek versus doel van die gebruiker

Die doel van enige woordeboek moet vanselfsprekend reeds in die beplanningsfase van die woordeboek duidelik geformuleer word, aangesien dit saam met die tipologie, onder andere bepaal watter inligting op welke wyse in die woordeboek aangebied gaan word. Zgusta (1971:216) in Béjoint (1994:109) formuleer die volgende in hierdie verband: “The decision concerning the purpose or the combination of purposes of a planned dictionary is one of the most important ones. A good part of both the scientific and the commercial success of the dictionary will be the result of how reasonably this decision was made and how adroitly it was carried out.” Die doel van ’n woordeboek word veral gekoppel aan die linguistiese aktiwiteite, waar lees en luister na die meer passiewe dekodeerende funksie, en skryf en praat na die aktiewe enkoderende funksie van die woordeboek verwys. Die passiewe aktiwiteite het

‘verstaan’ ten doel, terwyl die aktiewes gerig is op ‘produksie’. Die tipes linguistiese inligting wat in ’n woordeboek gegee word, word dus bepaal deur die tipes linguistiese aktiwiteite (Svensén 1993:9). Bergenholtz, Tarp en Wiegand (1999:1776) maak voorsiening vir die werklike doel van ’n woordeboek, naamlik om as bron van taalkundige gegewens inligtingsoordrag te bewerkstellig.

Volgens Gold (1993:304) bepaal die doel/doelwitte van die woordeboek die omvang daarvan en ook hoe moeilik die woordeboek saamgestel sal word. Soos vermeld, is die doel van 'n woordeboek een van die eerste besluite in die leksikograaf se beplanningsproses en dit moet ook in die voorteks van ’n woordeboek weergegee word. Hartmann (1981:298) merk met spyt op dat dit egter nie die geval is nie: “Unfortunately, I was disappointed on that score. Even the most recent lexicographical descriptions do not specify the purpose which they mean to fulfil ...”. Deurdat die leksikograaf die doel van die woordeboek in die voorteks spesifiseer, is dit vir die gebruiker makliker om die korrekte woordeboek vir ’n spesifieke naslaansituasie te kies. In hoofstuk 2 sal daar verder aandag gegee word aan die doel waarmee aanleerderwoordeboeke opgestel en gebruik word.

Die volgende skema van Hartmann (1983:11) illustreer verskillende situasies van woordeboekgebruik en vermeld ook die doel waarmee die gebruiker ’n woordeboek kan gebruik.

Information	Operations
meanings/synonyms pronunciation/syntax spelling/etymology names/facts, etc.	finding meanings finding words translating, etc.
Users	Purposes
child pupil/trainee teacher/critic scientist/secretary, etc.	extending knowledge of the mother tongue learning foreign language playing word games composing a report reading/decoding FL texts, etc.

Figuur 2: Situasies van woordeboekgebruik

Hartmann identifiseer ook die verskillende aksies wat die gebruiker uitvoer om sy/haar doelwit te bereik. Dit is belangrik dat die doel van die leksikograaf en dié van die gebruiker saamwerk om 'n suksesvolle soektog te verseker. Al vier bogenoemde situasies van woordeboekgebruik moet reeds in die beplanningsfase deurdink en omskryf word. Dit sluit aan by Wiegand (1984:14) se vereiste vir die opstel van 'n woordeboekplan. Ook Lombard (1990:38) onderstreep die punt: "Die leksikograaf moet alvorens hy begin met die samestelling van 'n woordeboek, duidelikheid kry oor die aard en opset van die woordeboek wat hy wil aanpak, omdat dié besluit bepalend gaan wees vir die inhoud en die aanbiedingswyse van die woordeboek." Die gebruikers van 'n woordeboek verwag dat inligting op 'n sistematiese en patroonmatige manier in die woordeboek aangebied word. Dit is vir hulle belangrik om te voel dat daar 'n sisteem onderliggend aan die aanbieding is (Lombard 1990:39). Die leksikograaf kan hierdie sekuriteit slegs verskaf indien die beplanning van die woordeboekprojek deeglik gedoen word.

Lombard (1990:40) en Svensén (1993:243) stel beide die opstel van 'n stylgids voor om die leksikograaf by te staan in 'n konsekwente aanbieding van inligting. "'n Stylgids is 'n verwysingsgids wat gewoonlik alfabeties ingerig is en wat alle aspekte van die werk dek ... en as sodanig is 'n stylgids dan die organiseerder van 'n woordeboek wat veral sorg vir konsekwentheid ten opsigte van aanbieding in die woordeboek" Lombard (1990:40). Svensén stel voor dat die stylgids eerstens 'n uiteensetting van die basiese struktuur van die woordeboek moet gee; tweedens moet die makrostrukturele beginsels van alfabetiese sortering en ordening, in byvoorbeeld neste, uitgespel word en derdens moet daar op mikrostrukturele vlak besluit word oor die ordening van die verskillende kategorieë in die woordeboekartikel en hoe dit deur byvoorbeeld tipografiese konvensie onderskei gaan word. Dit is dus duidelik dat die leksikograaf naas besluite oor die gebruikers, doel en woordeboeksoort ook deeglike beplanning en stelselontwerp moet doen.

Dit is reeds in hierdie fase dat die leksikograaf belangrike besluite oor die toegangstruktuur van die woordeboek moet neem, aangesien dit bepalend is vir die aanbieding van alle inligting in die woordeboek. Ilson (1988:74) wys op die implikasies van sistematiese beplanning: "Systematic thinking requires that if you take a decision about one part of a dictionary you should consider its implications for

other parts of the dictionary. More generally, systematic thinking means considering each part of the dictionary in relation to the dictionary as a whole.”

1.7. Die woordeboek as tekssoortdraer

Binne die metaleksikografie word woordeboeke as draers van tekste en verskillende tekstipes gesien. Hierdie verskillende tekste word in 'n spesifieke volgorde geplaas en staan ook wat inhoud en struktuur betref, in 'n funksionele verhouding tot mekaar (Wiegand 1996:134-135). Wiegand onderskei onder andere die volgende strukture binne 'n leksikografiese teks: makrostruktuur, eksterne en interne toegangstruktuur, tekstuele raamstruktuur, tekstuele woordelysstruktuur, mikrostruktuur, artikelstruktuur, struktuur van posisies, itemstruktuur, adresseringstruktuur, kohesiestruktuur, tema-remas-struktuur, mediostruktuur en mikro-argitektuur. Sommige van hierdie strukture help om 'n raamwerk daar te stel waarbinne toeganklikheid en bereikbaarheid van inligtingstipes in 'n woordeboek geëvalueer kan word (Louw 1997:97). Die medio-, adresserings-, en toegangstrukture staan bekend as gidsstrukture en die toegangstruktuur vorm die primêre gidsstruktuur in enige woordeboek.

Vanuit die praktiese leksikografie is die toegang tot inligting in woordeboeke reeds lankal 'n gesprekspunt en vandag word dit, na aanleiding van die praktyk, binne 'n breër algemene leksikografieteorie bespreek en verfyn om uiteindelik weer 'n beter praktiese produk te lewer. Aangesien die toegangstruktuur 'n vergestaltung is van die seekroete wat die gebruiker volg, sal die toegangstruktuur vervolgens na aanleiding van woordeboeknaslaanvaardighede of opsoekprosesse bespreek word. Daarna volg 'n gedetailleerde ondersoek na die toegangstruktuur in woordeboeke. 'n Woordeboek was as volledige teksdraer of “groot teks” funksioneer, bestaan uit 'n voorteks, sentrale teks en agterteks. (Sien Kammerer en Wiegand 1998.)

1.8. Die invloed van naslaanprosesse op die toegangstruktuur

Volgens Béjoint (1994:155) het verskeie metaleksikograwe die kompleksiteit van die psigolinguistiese prosesse tydens die naslaanproses opgemerk en onderstreep. Miller en Gildes (1985:2) in Béjoint (1994:155) beskryf dit as volg:

Recall what happens when you interrupt your reading to look up a word. The continuity of your thoughts is broken, but the context in which the unfamiliar word

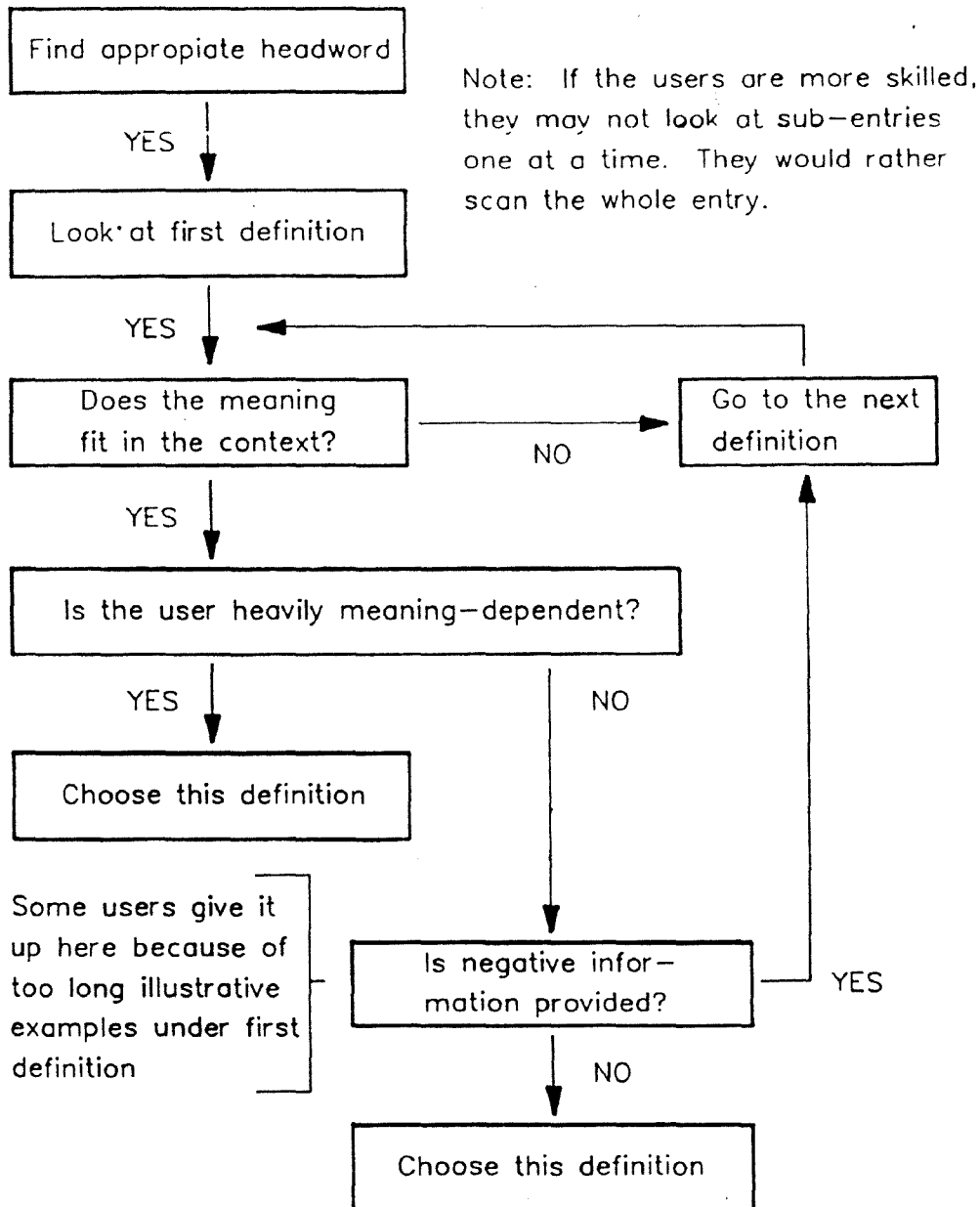
occurred must be kept in mind while you search: first you search for the word you want. Then, once you have found your word, you may still have to make several decisions: first, you may have to choose among two or three different entries on the basis of part of speech; next, within the chosen entry, you may have to decide among several alternative senses. And, finally, the context of your original passage must be compared with a succession of contexts in the dictionary until a best guess can be made about the intended sense. Context-matching is a high-level cognitive skill. It is hardly surprising that children have trouble finding and understanding the information that they need.

Béjoint (1994:160) sê verder dat die probleme in die naslaanproses nie onderskat moet word nie. “If millions of people use dictionaries every day with a certain amount of success, it is because the process is somewhat like learning to read, or learning to walk: it is virtually impossible to describe how people do it, yet they do it.”

Die volgende aksies vind wel tydens die naslaanproses plaas (Béjoint 1994:155):

1. Kies die gepaste woordeboek na aanleiding van die probleem.
2. Identifiseer die probleemarea, -woord of -frase.
3. Bepaal die waarskynlikste plek in die woordeboek waar die woord of frase behandel is.
4. Raai watter vorm van die woord gelys is (die lemma).
5. Raai waar die woord in die alfabetiese volgorde, soos gebruik deur die woordeboek, geplaas is. Dit impliseer ’n moontlike keuse tussen twee of meer gelyste lemmas: eiename, geografiese woorde, afkortings, ensovoorts.
6. Kry die woord op sy plek as ’n inskrywing of subinskrywing of in ’n inskrywing of subinskrywing. Dit impliseer die keuse tussen homograwe, met die gebruik van sintaktiese of semantiese inligting.
7. Interpreteer die inligting wat in die inskrywing gegee word.

Tono (1984) in Tono (1992:238) stel die naslaanproses van die gebruiker skematies voor:

Figuur 3: Die naslaanproses van die gebruiker

Uit beide voorstelle kan afgelei word dat die naslaanaktiwiteite van woordeboekgebruikers uit twee stadiums bestaan, wat direk met die twee hoofstrukture van die woordeboek korrespondeer, naamlik die makrostruktuur en die mikrostruktuur. "He must first find the lexeme he is looking for by finding either the right entry or the right subdivision of an entry. Then he must retrieve the specific piece of information he needs (spelling, pronunciation, meaning, etc.). These two operations must be made as easy and foolproof as possible" (Rey-Debove 1971:20 in Béjoint 1981:211). Die leksikograaf moet dus deur middel van die hoofstrukture die

doolhof van inligting in die woordeboek omskep in 'n roete waarop die gebruiker sy/haar weg hindernisloos sal vind. "The dictionary user has to get the information he needs, and the structure of the dictionary should help him to reach that information" (Gouws 1996:19). Lombard (1990:69) sê met reg dat die kwaliteit van aanbieding en ook die kwaliteit van die woordeboek te make het met die gemak waarmee 'n gebruiker makro- en mikrostrukturele inligting in 'n woordeboek kan opspoor en herwin.

1.9. Eksterne toegangstruktuur van 'n woordeboek

Daar word twee hoofkategorieë binne die toegangstruktuur onderskei, naamlik die interne toegangstruktuur wat die toegangstruktuur van die mikrostruktuur verteenwoordig en die eksterne toegangstruktuur wat al die ander toegangstrukture en veral die toegang tot die woordelys insluit (Hausmann en Wiegand 1989:329). Die eksterne toegangstruktuur sluit egter ook toegang tot die woordeboekstruktuur in, dit wil sê toegang tot buitetekste in die voor- en agterteks.

1.9.1. Mono- en politoeganklike woordeboeke

Volgens Hausmann en Wiegand (1989:328) behoort al die lemmas in die sentrale woordelys tot die inisieel-alfabetiese toegangstruktuur. Indien 'n woordeboek net een woordelys het, is die alfabetiese toegangstruktuur en die makrostruktuur dieselfde en dit staan bekend as 'n **monotoeganklike** woordeboek. In 'n monotoeganklike woordeboek is die eksterne toegangstruktuur dieselfde as die alfabetiese toegangstruktuur en die makrostruktuur. Die lemmas in 'n monotoeganklike woordeboek funksioneer binne die artikelstruktuur, dus die mikrostruktuur, as gidselemente wat die gebruiker vanaf die makro- na die mikrostruktuur lei. Hier vind 'n oorvleueling van die funksies van die lemma plaas, aangesien dit deel van die makro- en mikrostruktuur is. Die inisieel-alfabetiese makrostruktuur is dus 'n draer van gidselemente en vorm in 'n monotoeganklike woordeboek die hooftoegangstruktuur. In só 'n geval is daar slegs een gedefinieerde soekroete om die soekprobleem op te los.

'n Aanleerder van Afrikaans wat *Twetalige Aanleederswoordeboek/Bilingual Learner's Dictionary (TAW)*, 'n monotoeganklike woordeboek, raadpleeg om die betekenis van "mountain" na te slaan, se eksterne soekroete sal die volgende behels: kry die letter *M* en soeklees deur die lemmatys tot ná "motorist" en voor "mourn".

Voorbeeld 1: TAW

412 more

□ **more** adverb

more 'meer' *"Ek kan jou nie meer as 50c gee nie; dis al wat ek het."* "I can't give you more than 50c; that's all I have."

♦ **a few more** nog 'n paar *"Is daar genoeg blomme in die pot, of sal ek nog 'n paar insteek?"* "Are there enough flowers in the pot, or shall I put in a few more?"

♦ **even more** nog meer *Tom eet baie, maar sy broer eet nog meer.* Tom eats a lot, but his brother eats even more.

♦ **more than enough** meer as genoeg *"Kan ek jou nog 'n stukkie koek aanbied?"* – "Nee, dankie, ek het meer as genoeg gehad." "Can I offer you another piece of cake?" – "No, thanks, I've had more than enough."

♦ **nothing more** niks meer nie *"Is jy siek?"* – "Ja, maar dis niks meer as 'n ligte verkoue nie." "Are you ill?" – "Yes, but it's nothing more than a light cold."

♦ **some more** nog *"Daar is baie rys oor – wie wil nog hê?"* "There is plenty of rice left over – who would like some more?"

□ **more** pronoun

morning môre, oggend *Ek maak elke môreoggend voor skool my skoene skoon.* I clean my shoes every morning before school.

♦ **good morning** goeimôre, môre *Die juffrou het die klaskamer binnegekom en gesê: "Goeiemôre! Môre, klas!"* The teacher entered the classroom and said, "Good morning, class!"

♦ **in the morning** soggens *Ons staan soggens om 06:00 op.* We get up at 06:00 in the morning.

♦ **this morning** vanoggend *Ek het vanoggend pap vir ontbyt gehad.* I had porridge for breakfast this morning.

♦ **tomorrow morning** môreoggend *Ons moet van-aand ons tasse pak, want die bus vertrek môreoggend vroeg.* We have to pack our cases tonight, because the bus leaves early tomorrow morning.

♦ **yesterday morning** gisteroggend *Maandag by die skool het hy vir sy vriend gesê: "Hoekom was jy nie gisteroggend by die Sondagsskool nie?"* On Monday at school he said to his friend, "Why weren't you at Sunday school yesterday morning?"

□ **morning** noun (plural mornings)

mosquito muskiet *My been jouk verskriklik waar 'n muskiet my gebyt het.* My leg itches terribly where a mosquito bit me.

□ **mosquito** to noun (plural mosquitoes)

most 'die meeste' *Die meeste van die kinders in ons klas kan swem.* Most of the children in our class can swim.

♦ **at (the) most** op die meeste *Ek kan op die meeste reintig minute bly.* I can stay for twenty minutes at (the) most.

♦ **make the most of** die beste gebruik maak van *"Kom ons maak die beste gebruik van dié mooi dag*

en gaan roem." "Let's make the most of this fine day and go for a swim."

♦ **most of the time** ⇨ time.

♦ **the most** die meeste *"Wat kos die meeste, die appel of die lemoen?"* "What costs the most, the apple or the orange?"

□ **most** noun (no plural)

most 'meeste' *Die meeste mense werk nie Sondag nie.* Most people don't work on Sundays.

□ **most** adjective

most 'die meeste' *Wat haar die meeste bekommer, is dat haar seun dalk in die eksamen kan sak.* What troubles her most is that her son might fail in the examination. *Baie toe hy die vrou met haar pakkes help, het sy gesê: "Dankie, dis baie vriendelik van jou."* When he helped the lady with her parcels, she said, "Thank you, it's most kind of you." *'n ste Rose is op hul mooiste wanneer hulle in volle bloei is.* Roses are at their most beautiful when they are in full bloom.

♦ **most probably** heel waarskynlik *"Waar is Anna?"* – "Sy het heel waarskynlik van die vergadering verget." "Where is Anna?" – "She most probably forgot about the meeting."

□ **most** adverb

mostly mees(tal) *Ek haal soms 'n bus skool toe, maar mees(tal) loop ek.* Sometimes I catch a bus to school, but mostly I walk.

□ **most-ly** adverb

moth mot 'n *Mot vlieg om die kers.* A moth is flying around the candle.

□ **moth** noun (plural moths)

mother ma, moeder *My ma/moeder en pa/vader is al twintig jaar getrou.* My mother and father have been married for twenty years. ⇨ **mum**; **dad** (NOTES).

□ **mother** noun (plural mothers)

motor motor *My ma se naaimasjien het 'n elektriese motor.* My mother's sewing machine has an electric motor.

□ **motor** noun (plural motors)

motorbike, **motorcycle** motorfiets 'n *Motorfiets* het 'n enjin en twee wiele. A **motorbike/motorcycle** has an engine and two wheels. ⇨ **bike** (NOTE).

□ **motor-bike**, **motor-cycle** noun (plural motor-bikes, motorcycles)

motorcyclist motorfietsryer *Die motorfietsryer dra 'n helm om sy kop te beskerm as hy 'n ongeluk het.* The motorcyclist wears a helmet to protect his head if he has an accident.

□ **motor-cyclist** noun (plural motorcyclists)

motorist motoris *As 'n motoris iemand omry, moet hy sithou en die ongeluk by die polisie aanmeld.* When a motorist knocks someone down, he must stop and report the accident to the police.

□ **motor-ist** noun (plural motorists)

mountain berg *Daar is 'n diep grot in die hang van die berg.* There is a deep cave in the side of the mountain.

mountain

mourn

□ **moun** noun (plural mountains)

mourn rou *Baie mense dra swart kleres wanneer hulle rou oor die dood van iemand wat hulle liefgehad het.* Many people wear black clothes when they mourn the death of someone they loved.

□ **mourn** verb (past tense and past participle mourned, present participle mourning)

mouse muis *Die kat het 'n muis gevang.* The cat caught a mouse.

□ **mouse** noun (plural mice)

moustache snor *George se pa dra 'n snor* maar nie 'n baard nie. George's father wears a moustache but not a beard.

□ **moustache** noun (plural moustaches)

mouth ■ **mond** *Dis slegte maniere om met jou mond vol kos te praai.* It is bad manners to speak with your mouth full of food. *■ bek 'n Perd het 'n bek en 'n voel 'n mawel.* A horse has a mouth and a bird a beak.

□ **mouth** noun (plural mouths)

move ■ **skuif** *"Skuif jou stoel 'n bietjie nader; jy sit te ver van my af."* "Move your chair a little closer; you're sitting too far away from me." ■ **verskuif** 'n *Mens kan nie die tafel verskuif nie; dit is aan die vloer vas.* One cannot move the table; it is fixed to the floor. ■ **beweeg** *In druk verkeer beweeg die motors en busse baie stadig deur die strate.* In heavy traffic the cars and buses move very slowly through the streets. ■ **roer** "Staan stil; moenie roer nie." "Stand still; don't move." ■ **trek** *Ons gaan volgende maand na 'n nuwe woonstel trek.* We are going to move to a new flat next month.

♦ **move along** ⇨ **along**.

♦ **move away** wegtrek *"Wanneer ons wegtrek, be-loof ek om gereeld aan jou te skryf."* "When we move away I promise to write to you regularly."

♦ **move in** intrek *Ons burre moet Maandag uittrek so dat die nuwe mense Dinsdag kan intrek.* Our neighbours have to move out on Monday so that the new people can move in on Tuesday.

♦ **move off** wegtrek *Die bus het begin wegtrek net toe ek nou opklom.* The bus started to move off just as I was about to get on.

♦ **move out** uittrek *Ons burre moet Maandag uittrek sodat die nuwe mense Dinsdag kan intrek.* Our neighbours have to move out on Monday so that the new people can move in on Tuesday.

♦ **move up** opskuif, opskuwe *"Sal jy asseblief op-skuif/opskuwe?"* Jy sit op my plek. "Would you kindly move up? You're sitting in my place."

□ **move** verb (past tense and past participle moved, present participle moving)

movement beweging *"Daar was 'n beweging in die gras – dink jy dis 'n slang?"* "There was a movement in the grass – do you think it's a snake?"

□ **move** noun (plural movements)

mow sny *"George, sny asseblief vir my die gras."* "George, please mow the lawn for me."

much 413

□ **mow** verb (past tense mowed, past participle mown, present participle mowing)

♦ **Mr** is the written abbreviation for **Mister** *Mr (George) Smith.*

♦ **Mrs** is an abbreviated title that comes before the surname of a married woman: *Mrs (Anne) Smith.*

much 'baie' *"Hoe ver is jy met jou werk?"* – "Ek het nog baie om te doen." "How far are you with your work?" – "I still have much to do."

♦ **how much** hoeveel *"Hoeveel kos die appels?"* – "Hulle is 25c elk." "How much do the apples cost?" – "They are 25c each."

□ **much** noun (no plural)

much 'baie, veel' *Daar is nie baie/veel melk oor nie.* There isn't much milk left. ⇨ **many** (NOTE).

♦ **how much** hoeveel *"Hoeveel geld het jy in jou bursie?"* "How much money do you have in your purse?"

♦ **so much** soveel, so baie *Sy het my soveel (of so baie) kos gegee dat ek nie alles kon eet nie.* She gave me so much food that I couldn't eat it all.

♦ **too much** te veel *"Die ballon sal bars as jy te veel lug daarin blaas."* "The balloon will burst if you blow too much air into it."

□ **much** adjective **more**, **most**

much 'baie, veel' *'n Rat lyk soos 'n muis, maar is baie/veel groter.* A rat looks like a mouse but is much bigger. ■ **dikwels** *Ons sien hulle nie dikwels nie – hulle woon te ver van ons af.* We don't see them much – they live too far away from us.

♦ **as much as** soveel as *David eet twee keer soveel as sy suster.* David eats twice as much as his sister. *■ tot Hy wil die popster so graag sien dat hy bereid is om tot R60,00 vir 'n kaartjie te betaal.* He wants to see the pop star so badly that he is prepared to pay as much as R60,00 for a ticket.

♦ **like the one as much as the other** ewe veel van albei hou *"Van wie hou jy die meeste, Lynette of Cynthia?"* – "Ek kan nie sê nie; ek hou van albei ewe veel." "Who do you like better, Lynette or Cynthia?" – "I can't say; I like the one as much as the other."

♦ **much as** ■ **hoeveel** ook (al) *Hoeveel jy ook (al) van hom hou, sy sal nooit met hom trou nie.* Much as he likes him, she will never marry him. *■ hoe graag ook (al) "Hoe graag ek ook (al) wil, ek kan jou nie op die oomblik help nie."* "Much as I would like to, I can't help you at the moment."

♦ **much more** baie/veel meer 'n *Ohfante eet baie/veel meer as 'n bok.* An elephant eats much more than a buck.

♦ **much** to tot groot *Tot my groot verbasing het ek die eerste prys gewen.* Much to my surprise, I won the first prize.

♦ **much too** veel te *Dis veel te ver om te loop – ons sal 'n bus moet neem.* It's much too far to walk – we'll have to take a bus.

motherland

758

for advice, support, help, etc. See also FATHER-FIGURE.

'mother-in-law *n* (pl **mothers-in-law**) the mother of one's wife or husband. > App 4.

'mother *n* [U] nature considered as a force that affects the world and human beings: *Leave the cure to Mother Nature. She knows best.*

'mother-of-pearl *n* [U] the hard smooth shiny substance in various colours that forms a layer inside the shells of certain shellfish and is used for making buttons, ornaments, etc. > *a mother-of-pearl brooch.*

'mother's boy *n* (infml derog) a boy or man, esp one considered emotionally weak, whose character and behaviour are influenced too much by the protection of his mother.

'Mother's Day *n* a day on which mothers traditionally receive gifts and cards from their children. In Britain it is the fourth Sunday in Lent; in the USA it is the second Sunday in May.

'mother Superior *n* the head of a female religious community.

'mother-to-be *n* (pl **mothers-to-be**) a woman who is pregnant.

'mother tongue *n* the language that one first learns to speak as a child, one's native language.

'motherland *n* (mod) one's native country.

'motif *n* /'mɒtɪf/ *n* 1 a decorative design or pattern: wallpaper with a flower motif. 2 a theme or idea that is repeated and developed in a work of music or literature.

'motion *n* /'məʊn/ *n* 1 [U, sing] the act or process of moving: the scything motion of the ship > It is no longer in motion (ie has stopped moving). See also PERPETUAL MOTION, SLOW MOTION. 2 [C] a particular movement, a way of moving part of the body, a gesture: At a single motion of his hand the room fell silent. 3 [C] a formal proposal to be discussed and voted on at a meeting: propose/table/put forward/reject a motion of no confidence in the government > The motion was adopted/carried by a majority of six votes. 4 [C] (Brit) (pl) (a) an act of emptying the bowels. (b) waste matter emptied from the bowels: loose motions (ie diarrhoea). 5 go through the motions (of doing sth) (infml) to pretend to do sth, to do sth but without being sincere or serious about it: He went through the motions of welcoming her friends and then quickly left the room. propose a motion > PROPOSE. put/set sth in motion to cause sth to start moving or operating: set machinery in motion > (fig) put the new campaign in motion.

► motion *v* to make a gesture to sb showing what one wants them to do, where they should go, etc: [Vpr] He motioned to the waiter. [Vn, to inf] Vpr to inf] He motioned (to) me to sit down. [Vpr, to inf] The old lady motioned for him to get out. [Vnpr] motion sb to a chair [also Vnpr].

'motionless *adj* not moving, still: standing perfectly motionless.

■ 'motion picture *n* a cinema film: the motion-picture industry.

'motivate *v* /'məʊtɪveɪt/ *v* 1 (usu passive) to be the reason for sb's action; to cause sb to act in a particular way: [Vn] He motivated by greed/fear/love > The decision was primarily motivated by the desire to save money. > a motivating factor/force. 2 to stimulate the interest of sb, to cause sb to want to do sth: [Vn, Vn, to inf] a teacher who can motivate her pupils (to work harder). ► **'motivated** *adj* a politically motivated murder > a highly motivated individual (ie sb who is very keen to do sth) motivation *n* /'məʊtɪveɪʃn/ *n* [C, U] Most people said pay was their main motivation for working > his powers of motivation and leadership > They lack the motivation to study. motivational *adj*: an important motivation.

[V, to inf] = verb > to infinitive [Vn, inf (to to)] = verb > noun > infinitive without to [V-ing] = verb > -ing form

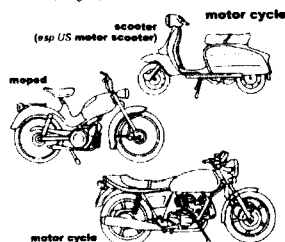
tional factor. **'motivator** *n*: Ambition is a great motivator.

'motive *n* /'məʊtɪv/ *n* ~ (for sth) that which causes sb to act in a particular way; a reason: The police could not establish a motive for the murder. > question/be suspicious of sb's motives > the profit motive (ie the desire to make a profit) > She wondered if he had an ulterior motive in inviting her out. > note at REASON!

► motive *adj* [attrib] causing movement or action: motive power (eg electricity, to operate machinery).

'motiveless *adj*: an apparently motiveless crime.

'motley *n* /'mɒtli/ *n* (derog) of many different types of people or things: wearing a motley collection of old clothes > She was surrounded by a motley crew of musicians, singers, comedians and drunks.

'motor *n* /'məʊtə/ *n* 1 (a) a device that changes power into movement, used to make machines work: an electric motor > A motor operates the zoom lens. (b) a device that changes fuel, eg petrol, into energy to provide power for a vehicle, boat, etc. He started the motor. See also OUTBOARD MOTOR. 2 (Brit dated or joc) a car.

► motor *adj* [attrib] 1 having or driven by a motor: motor vehicles > a motor mower. 2 (esp Brit) of or for vehicles driven by a motor: motor insurance > the motor trade > a motor mechanic. motor *v* (Brit becoming dated) to travel by car for pleasure: [Vpr, Vadv] We motored (south) to the seaside. [also Vp, V]. motoring *n* /'məʊtərɪŋ/ *n* [attrib] relating to cars or to driving: join a motoring organization > a motoring offence.

'motorist *n* /'məʊtərɪst/ *n* a person who drives a car: He stopped a passing motorist. Compare PEDESTRIAN 1.

'motorized, -ised *n* /'məʊtərɪzəd/ *n* 1 equipped with a motor: motorized vehicles > a motorized camera. 2 (of troops, etc) equipped with motor vehicles: motorized infantry.

■ 'motor bike *n* (a) (Brit infml) = MOTOR CYCLE. He revved up his motor bike. (b) (US) a small light motor boat (motorboat).

'motor boat *n* a small fast boat driven by an engine.

'motor car *n* (Brit) (pl) = CAR 1.

'motor cycle (also *Brit* infml **'motor bike**) *n* a road vehicle with two wheels, driven by an engine, with one seat for the driver and usually with space for a passenger behind the driver: a motor-cycle accident. > picture. 'motor cyclist *n* a rider of a motor cycle: a police motor cyclist.

'motor scooter *n* (esp US) = SCOOTER 1.

'motorcade *n* /'məʊtəkæd/ *n* a procession of motor vehicles, often with important people travelling in them: the presidential motorcade.

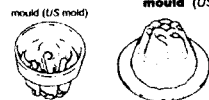
'motorway *n* /'məʊtəweɪ/ (Brit) (US **expressway, freeway, thruway**) *n* a wide road specially built for

fast motor traffic, with a restricted number of places for entering and leaving. Motorways have at least two separate lanes (LANE 3) in each direction: join/leave the motorway at junction 19 > Britain's congested motorways > a motorway service area. > Note at ROAD.

'mottled *n* /'mɒtld/ *n* marked with patches of different colours without a regular pattern: the mottled skin of a snake > mottled purple-brown foliage.

'motto *n* /'mɒtəʊ/ *n* (pl -os) a short sentence or phrase chosen and used as a guide or rule of behaviour or as an expression of the aims or ideals of a family, a country, an institution, etc.: Live each day as it comes. That's my motto. > Our school motto was 'Sincerity, Honour and Service'.

mould (US mold)

'mould *n* (US **mold**) /'məʊld/ *n* 1 a hollow container with a particular shape, into which a soft or liquid substance is poured to set or cool into that shape: a cake mould in the shape of a racing car. > picture. 2 (usu sing) a usual or expected type of sth: She doesn't fit (into) the traditional mould of a university professor. > He is a superb striker in the same mould as Rush and Linaker. 3 break the mould (of sth) to change what people expect from sth, esp in a dramatic and challenging way: a refreshing attempt to break the mould of British politics.

► mould *v* 1 - A (into B); - B (from out of / in A) to shape a soft substance into a particular form or object: [Vn, Vnpr] mould plastic (into drainpipes) [Vnpr] mould a head out of / in clay > The bricks are moulded by hand. 2 - sb/sth (into sb/sth) to guide or influence the development of sb/sth: to shape or influence sb/sth: [Vn] mould sb's character > Television moulds public opinion. [Vnpr] He moulded his young players into a formidable team. 3 - (sth) to round sth to fit or make sth fit tightly round the shape of an object: [Vpr] Cotton and Lycra mould beautifully in the body. [also Vnpr].

'mould *n* (US **mold**) /'məʊld/ *n* [U, C] a fine soft growth (like fur) that forms on old food or on objects left in warm wet air: cheese covered in mould > moulds attacking the vines. **► mouldy** (US **moldy**) *adj* 1 covered with mould, smelling of mould: mouldy cheese > This cucumber has gone mouldy. 2 (infml derog) old and decaying: Let's get rid of this mouldy old furniture. 3 (Brit infml) unpleasant, bad: We had a mouldy holiday - it rained every day. 4 (Brit infml) unpleasant because small and mean: They've given us a pretty mouldy pay increase this year.

'mould *n* (US **mold**) /'məʊld/ *n* [U] soft fine loose earth, esp consisting of decayed vegetable matter: loam.

'mouldering (US **moldering**) *n* /'məʊldərɪŋ/ *n* [attrib] slowly decaying: She dug out her mouldering albums of press cuttings.

'moulding (US **molding**) *n* /'məʊldɪŋ/ *n* a line of ornamental PLASTER, carved wood, moulded plastic, etc, typically around the edge or along the top of sth: a decorative moulding round the car's doors.

'moult (US **molt**) /'maʊlt/ *v* [V] (a) (of birds) to lose feathers before new feathers grow. (b) (of dogs, cats, etc) to lose hair: a dog that moults all over the house.

'mound /'maʊnd/ *n* 1 a mass of piled earth: a small hill: on a grassy mound > a burial mound. 2 a pile or

[V, speech] = verb > direct speech [V, that] = verb > that clause [V, as] = verb > who, how, etc clause

mountain

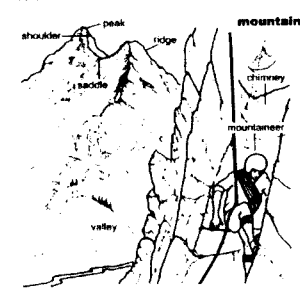
heap: a mound of mashed potato > sitting at her desk behind a mound of reports.

'mount *n* /'maʊnt/ *v* 1 to organize sth; to begin sth: [Vn] mount an exhibition/a production/a display > mount a protest/a demonstration/an offensive/a takeover bid. 2 - (up) (to sth) to increase in amount or intensity: [V] As the numbers of refugees mount, so does the problem of finding homes for them. > Pres sure is mounting for tax allowances on child care. [Vp] Our bills/debts/expenses are mounting up. [Vpr] The death toll has mounted to over 100. 3 (inf) [Vn] (a) to go up sth: She slowly mounted the steps. (b) to go up onto sth that is raised: The speaker mounted the rostrum. 4 - sb (on sth) to get onto or put sb onto a horse, etc for riding: [V, Vn] He quickly mounted (his horse) and rode away. [Vap] She mounted the boy on the horse. > The policemen were mounted on (ie rode) black horses. 5 - sth (on/onto/ in sth) to put sth into place on a support, to fix sth in position for use, display or study: [Vnpr] mount a collection of stamps in an album > mount specimens on slides > a brooch of diamonds mounted in silver [also Vn]. 6 mount guard (at/over sb/sth) to act as a guard: soldiers mounting guard at/over the palace.

► mount *n* 1 a horse: He patted his grey mount. 2 a thing on which sth is mounted (MOUNT 1), eg a card (for a picture or a piece of glass for a SPECIMEN 2). **'mounted** *adj* (a) (of a person) on a horse: mounted policemen. (b) provided with a MOUNT 2: a mounted photograph.

'mounting *adj* increasing: mounting tension > mounting evidence of fraud.

'mount *n* /'maʊnt/ *n* (arch, except in place names, where it is used written Mt) a mountain: a hill: Mt Sinai/Everest > the Mount of Olives > St Michael's Mount.

'mountain *n* /'maʊntən/ *n* (US **mt**) *n* 1 a mass of very high rock, often going up to a point: distant snow-capped mountains towering over the plains below > a climbing holiday in the mountains > (Mount) Everest is the highest mountain in the world. > a chain/range (ie a row or series) of mountains > a mountain chain/range > mountain peaks/pediments > the banqueting mountain air. > picture. 2 (often pl) > of sth a very large amount or number: mountains of food/paperwork > a mountain of debts/problems. 3 (then sing) a large remaining stock that is not needed: the European Community's butter mountain. 4 make a mountain out of a molehill (derog) to make a very unimportant matter seem important. ► **'mountainous** *n* /'maʊntɪnəs/ *n* (US **mt'ne**) *n* a person who is skilled at climbing mountains. >

Wanneer 'n woordeboek meer as 'n woordelys het, vorm die sentrale woordelys en die addisionele woordelys deelstrukture van die omvattende makrostruktuur, en het ons 'n politoegaanklike woordeboek. 'n Politogaanklike woordeboek het steeds net een makrostruktuur, maar daar is 'n paar eksterne toegangstrukture vir al die ander woordelys (Hausmann & Wiegand 1989:329).

'n Aanleerder wat *OXFORD Advanced Learner's Dictionary (OALD5, vervolgens OALD)* gebruik kan die lemma "mountain" op een van twee maniere bereik: eerstens kan die lemmalys van *M* tot na "mount²" en voor "mountainside" gevolg word of die gebruiker kan deur middel van *Appendix 10, Defining Vocabulary* (p. 1417) kyk of die woord "mountain" (p. 1423) wel opgeneem is en dan na die lemma in die sentrale woordelys gaan.

■

1423		Defining vocabulary		
knit <i>v</i>	light <i>adj. n, v</i>	mad	mentally	movement
knock <i>n, v</i>	lightly	madness	mention <i>v</i>	much <i>adv, det, pron</i>
knot <i>n</i>	lightning	magazine	mess <i>n</i>	mud
know	like <i>adj, prep, v</i>	magic <i>adj, n</i>	message	multiply
knowledge	likely <i>adj</i>	magical	messenger	murder <i>n, v</i>
	limb	magistrate	metal	muscle <i>n</i>
label <i>n</i>	limit <i>n, v</i>	magnificent	metallic	museum
labour <i>n</i>	line <i>n, v</i>	mail <i>n</i>	method	music
lace <i>n</i>	link <i>n, v</i>	main <i>adj</i>	metre	musical <i>adj</i>
lack <i>n, v</i>	lion	mainly	metric	musician
ladder <i>n</i>	lip	maintain	middle <i>adj, n</i>	must <i>v</i>
lake	liquid <i>adj, n</i>	major <i>adj</i>	midnight	mutual
lamb	list <i>n</i>	majority	might <i>v</i>	my
lamp	listen	make <i>v</i>	mild <i>adj</i>	myself
land <i>n, v</i>	literary	making <i>n</i>	mile	mysterious
landing <i>n</i>	literature	male <i>adj, n</i>	military	mystery
language	litre	man <i>n</i>	milk <i>n</i>	myth
large	little <i>adj, det, pron</i>	manage	mill <i>n</i>	
last <i>adj, adv, v</i>	live <i>adj</i>	management	million	nail <i>n</i>
late <i>adj, adv</i>	live <i>v</i>	manager	mind <i>n, v</i>	naked
laugh <i>n, v</i>	live <i>v</i>	manner	mine <i>n, pron</i>	name <i>n, v</i>
laughter	livelihood	manufacture <i>n, v</i>	mineral	narrow <i>adj</i>
launch <i>v</i>	lively	many	minister <i>n</i>	nation
lavatory	living <i>adj</i>	map <i>n</i>	minor <i>adj</i>	national <i>adj</i>
law-making	load <i>n, v</i>	marble	minute <i>n</i>	native <i>adj, n</i>
law	loan <i>n</i>	march <i>n, v</i>	mirror <i>n</i>	natural <i>adj</i>
lawcourt	local <i>adj</i>	margin	miserable	naturally
lawn	lock <i>n, v</i>	miss <i>v</i>	missile	nature
lawyer	lodging <i>n</i>	mark <i>n, v</i>	mist <i>n</i>	naval
lay <i>v</i>	log <i>n</i>	market <i>n</i>	mistake <i>n, v</i>	navy <i>n</i>
layer <i>n</i>	logic	marking <i>n</i>	mix <i>v</i>	near <i>adj</i>
lazy	logical	marriage	near <i>adj, adv, prep</i>	nearly
lead /li:d/ <i>n, v</i>	lonely	marry	mock <i>v</i>	neat
lead /led/ <i>n</i>	long <i>adj, adv</i>	mass <i>n</i>	model <i>n</i>	neatly
leader	look <i>n, v</i>	mat <i>n</i>	moderate <i>adj</i>	necessarily
leaf <i>n</i>	look after	match <i>n, v</i>	modern	necessary
lean <i>v</i>	loop <i>n</i>	material <i>n</i>	modest	need <i>n, v</i>
learn	loose <i>adj</i>	matter <i>n, v</i>	moment	needle <i>n</i>
learning <i>n</i>	loose-fitting	mature <i>adj</i>	money	negative <i>adj</i>
least <i>adv, det, pron</i>	loosely	maximum <i>adj</i>	monk	negotiation
leather	lord <i>n</i>	may <i>v</i>	monkey <i>n</i>	neither <i>adv, det, pron</i>
leave <i>v</i>	lorry	me	month	nerve <i>n</i>
leave out	lose	meal	mood	nervous
lecture <i>n</i>	loss	mean <i>adj, v</i>	moon <i>n</i>	nervousness
left <i>adj</i>	lot	meaning <i>n</i>	moral <i>adj</i>	nest <i>n</i>
leg <i>n</i>	a lot	means <i>n</i>	morally	net <i>n</i>
legal	lots	measure <i>n, v</i>	more <i>adv, det, pron</i>	network <i>n</i>
legally	loud <i>adj, adv</i>	measurement	morning	never
lend	loudly	meat	most <i>adv, det, pron</i>	nevertheless
length	love <i>n, v</i>	mechanical	most <i>adv, det, pron</i>	new
less <i>adv, det, pron</i>	lover	mechanism	mostly	newly
lesson	low <i>adj, adv</i>	medical <i>adj</i>	mother <i>n</i>	news
let <i>v</i>	lower <i>v</i>	medicine	motion <i>n</i>	newspaper
letter	loyal	medieval	motor <i>n</i>	next <i>adj, adv</i>
level <i>adj, n</i>	loyalty	medium <i>adj, n</i>	motorist	next to
library	luck	meet <i>v</i>	mould <i>n, v</i>	nice
licence <i>n</i>	lucky	meeting <i>n</i>	mountain	night
lid	lump <i>n</i>	melt	mouse	
lie <i>n, v</i>	lunch <i>n</i>	member	mouth <i>n</i>	
life	lung	membership	movable	
lift <i>n, v</i>	machine	memory	move <i>n, v</i>	
	machinery	mend <i>v</i>		
		mental		

Appendix 1

Irregular verbs

This appendix lists all the verbs with irregular forms that are included in the dictionary except for those formed with a hyphenated prefix (eg *pre-set, re-lay*) and the modal verbs:

Infinitive	Past tense	Past participle
abide	abided, *abode	abided, *abode
arise	arose	arisen
awake	awoke	awoken
be	was/were	been
bear	bore	borne
beat	beat	beaten
become	became	become
befall	befell	befallen
beget	begot, (arch) begat	begotten
begin	began	begun
behold	beheld	beheld
bend	bent	bent
beseach	besought, beseeched	besought, beseeched
beset	beset	beset
bet	bet, betted	bet, betted
bid	bid, *bade	bidden, *bid
bind	bound	bound
bite	bit	bitten
bleed	bled	bled
bless	blessed	blessed
blow	blew	blown
break	broke	broken
breed	bred	bred
bring	brought	brought
broadcast	broadcast	broadcast
browbeat	browbeat	browbeaten
build	built	built
burn	burnt, burned	burnt, burned
burst	burst	burst
bust	bust, busted	bust, busted
buy	bought	bought
cast	cast	cast
catch	caught	caught
chide	chided, chid	chided, chidden
choose	chose	chosen
cleave ¹	cleaved, clove, cleft	cleaved, cloven, cleft
cleave ²	cleaved, clave	cleaved
cling	clung	clung
come	came	come
cost	cost, *costed	cost, *costed
creep	crept	crept
cut	cut	cut
deal	dealt	dealt
dig	dug	dug
dive	dived; (US) dove	dived
do ^{1,2}	did	done
draw	drew	drawn
dream	dreamt, dreamed	dreamt, dreamed

Voorbeeld 3: Buitetekste van OALD

Die lys van “irregular verbs”, Appendix 1 (p. 1393) is ook ’n eksterne toegangstruktuur waardeur die makrostruktuur bereik kan word. Die soekprobleem kan dus deur middel van twee soekroetes opgelos word.

Wordlist

Throughout the dictionary, entries are given markers to indicate how frequently words occur in the language. For example, at the entry for *say*, you will see the marker ♦♦♦♦ in the extra column. This means that the word *say* is one of the most frequent words in the English language. (Note that the entry for *say* covers the forms *says*, *saying*, and *said* as well, and that the ♦♦♦♦ is an indication of frequency for all these forms taken together.)

The markers are on a scale from 1 to 5, (♦♦♦♦ for the most frequent words, ♦♦♦♦♦ for less frequent words.) About half the entries in the dictionary have no frequency markers.

♦♦♦♦♦

Entries in this band are the most frequent words - the ‘grammar’ words, such as *of*, *the*, *as*, and so on, as well as very frequent vocabulary items such as *seem*, *arm*, and *interest*.

There are nearly 700 entries in this band, representing over 1,500 different forms.

♦♦♦♦♦

In the next band of just over 1,000 entries are words

such as *arrive*, *measure*, and *promise*. These account for a total of nearly 2,500 forms, and together with the top band, represent 75% of all English usage. These two bands, then, represent the essential core of English.

♦♦♦♦♦, ♦♦♦♦♦

The next two bands, (3 black diamonds and 2 black diamonds) cover a further 4,400 entries. These words will extend the range of topics which you can talk about, but you will read them or hear them rather less often than the words in the top two bands.

♦♦♦♦♦

Entries with one black diamond or with no diamonds at all are still important, but some might be slightly restricted in their contexts of use, while others might be rather literary or specialized.

The following lists contain the **headwords** that are represented in each of the top three frequency bands. There are over 3,000 entries, and taken with their inflected forms and derived words, they account for nearly 10,000 forms.

Voorbeeld 4: Agterteks van COBUILD

Nog ’n voorbeeld van ’n politoeganklike woordeboek is *die Collins COBUILD Learner’s Dictionary* (*Collins COBUILD2*, vervolgens *COBUILD*) waar daar ’n ekstra woordelys, wat die gebruiksfrekwensies van lemmas aandui, in die agterteks verskyn. Hiervandaan kan die gebruiker ook by die lemma uitkom. Hierdie ekstra toegangstruktuur het ’n toegevoegde waarde vir byvoorbeeld die beginnerleerder wat na die frekwentste woorde in die makrostruktuur verwys word. Die lys van geografiese name in dieselfde woordeboek, maak die woordeboek egter nie ’n politoeganklike woordeboek nie, aangesien die geografiese name nie in die sentrale woordelys opgeneem is nie en slegs addisionele inligting tot die lys lemmas is.

Binne die benadering tot woordeboeke as teksdraers word daar onderskei tussen die verpligte woordelysstruktuur en die woordeboekstruktuur (Gouws 1999: 4). Volgens Hausmann en Wiegand (1989:330-331) is daar slegs een ander verpligte komponent in die woordeboek, naamlik die metateks in die voorteks wat die toeligting tot die gebruik van die woordeboek bevat. Laasgenoemde komponent en ander funksionele

buitetekste wat in die voor- en agterteks geplaas word, vorm deel van die woordeboekstruktuur. Wanneer 'n woordeboek buitetekste in die voor- en agterteks het, word daar na die raamstruktuur van die woordeboek verwys; vergelyk Kammerer en Wiegand (1998) en Gouws (om te verskyn). *OALD* en *COBUILD* is politoeganklik ten opsigte van die woordelysstruktuur, aangesien die lemmas in die sentrale woordelys op twee maniere bereik kan word.

Contents

Advisory Board	vi
Preface	vi
Key to dictionary entries	vii–ix
Using your dictionary	ix–x
The Dictionary	1–1392
Language study pages A	between 310 and 311
Linking words together	A1
Phrasal verbs	A2–3
Collocation	A4–5
Idioms	A6–7
Polite expressions	A8
Language study pages B	between 566 and 567
Nouns and adjectives	B1–3
Verbs	B4–8
Maps and geographical information	between 854 and 855
Geographical names	C1–3
The world	C2–3
Canada and the United States of America	C4–5
The British Isles	C6–7
Central Europe	C8
Cultural information	between 1110 and 1111
The Commonwealth	D1
United Kingdom constitution and government	D2–3
United States constitution and government	D4–5
The legal system in England and Wales	D6
The legal system in the United States	D7
The vocabulary of English	D8
Appendices	
1 Irregular verbs	1393
2 Numbers	1396
3 Punctuation and writing	1401
4 Family relationships	1405
5 Common first names	1406
6 Ranks in the armed forces	1410
7 Chemical elements	1412
8 SI units	1413
9 Notes on usage	1414
10 Defining vocabulary	1417
Inside front cover	
Abbreviations, symbols and labels used in the dictionary	
Inside back cover	
Phonetic symbols and pronunciation in the dictionary	

Contents

Grammar notations	inside front cover
Introduction	page v
Guide to the Dictionary Entries	vii
Grammar	xi
Dictionary A–Z	1 — 1285
Illustrations:	
<i>human body</i>	1286
<i>clothes</i>	1288
<i>house and flat</i>	1290
<i>car and bicycle</i>	1292
<i>tools</i>	1294
<i>kitchen utensils</i>	1296
<i>insects</i>	1297
<i>animals</i>	1298
<i>fruit</i>	1300
<i>vegetables</i>	1301
<i>musical instruments</i>	1302
<i>patterns</i>	1304
<i>shapes</i>	1305
Geographical names	1306
Compass points	1310
Numbers	1311
Dates	1312
Time	1314
Weights and measures	1315
Frequency list of words in the Dictionary	1316
Pronunciation	inside back cover

Voorbeeld 5: *OALD* en *COBUILD*

In die voortekste van *OALD* en *COBUILD* verskyn inhoudsopgawes wat toegang bied tot *ander lysste en inligting* in die voor- en agterteks van die woordeboek. Inligting kan weer eens deur middel van twee soekroetes bereik word, naamlik die direkte roete na die inligting of deur middel van die inhoudsopgawe wat 'n kitstoegang tot die

inligting bied. Die woordeboeke is dus ook politoeganklik wat hul woordeboekstruktuur betref. Hausmann en Wiegand (1989:333) sê die volgende oor die inhoudsopgawe van 'n woordeboek. "Tables of contents are special forms of access structures; they should be taken into consideration when characterising the access profile of a dictionary ... Generally speaking, the table of contents in general monolingual dictionaries give access to most of the elements of the textual book structure and occasionally to parts of these elements."

Die inhoudsopgawe kan ook kitstoegang tot die *woordelys*, en meer spesifiek tot die verskillende artikelreekse gee, indien die verskillende alfabetletters se bladsyverwysings gegee word en nie soos in *OALD* (bl..5) en *COBUILD* (-) net na die hele sentrale woordelys verwys nie, byvoorbeeld

A	21
B	59
C	78 ens.

In so 'n geval is die woordeboek politoeganklik ten opsigte van die woordelysstruktuur. Dit is dus moontlik dat 'n woordeboek politoeganklik is ten opsigte van die woordelys- en woordeboekstruktuur.

Soos reeds vermeld bestaan die volledige seekroete van 'n gebruiker uit twee dele, naamlik die eksterne seekroete en die interne seekroete. Tydens die eksterne seekroete vind 'n vertikale proses van bo na onder plaas. By meerdelige woordeboeke vorm die inligting op die rugkant ook deel van die eksterne seekroete. Wanneer die gebruiker 'n spesifieke lemma gekry het, vind daar 'n rigtingverandering plaas en word die horisontale interne seekroete verder deur die woordeboekartikel gevoer. Indien die gebruiker vertrouwd is met die eksterne en interne toegangstrukture van 'n woordeboek, kan die onderskeie seekroetes sistematies en sonder te veel haakplekke geskied.

1.9.2. Alfabetiese ordening van die makrostruktuur

Die leksikograaf moet vooraf besluit hoe die gebruiker se seekroete deur die makrostruktuur vergemaklik gaan word. Hausmann en Wiegand (1989:329) sê die

volgende: “Within the framework of this survey it suffices to say that the macrostructure primarily accounts for ordering and placing dictionary information. The only ordering principle which all users may be reasonably expected to master easily is alphabetic order.” Lombard (1990:49) sluit hierby aan: “Baie leksikograwe ... voel dat lemmas in woordeboeke alfabeties georden moet word om die toegang daartoe maksimaal te vergemaklik. Die alfabetiese ordeningsmetode is die minste dubbelsinnig en dit is universeel bekend. Om bogenoemde redes is die ordening in standaardwoordeboeke gewoonlik alfabeties.” Alfabetiese ordening word nie net in standaardwoordeboeke aangetref nie, maar kom vanweë die praktiese voordele daarvan in die oorgrote meerderheid woordeboeke voor. Die alfabet, wat as ordeningsbeginsel wyd bekend is en aangebied word, lei tot maklike vindbaarheid en toeganklikheid. Ook Opitz (1983:72) meld die waarde van die alfabetiese makrostruktuur: “The first and foremost of the required skills is the ability to find and identify lexical items in a total word-list. In practically all cultures and at almost all levels of activity, the alphabet as established by the language community in question serves to forge a reliable link of communication between individuals and groups of different intellectual or occupational levels; it is therefore also best suited to organise the lexical content of a dictionary that will be used by an occupational as well as educational cross-section of a society.”

Die eksterne toegangstruktuur is egter nie so voor die hand liggend soos die *abc* nie. Svensén (1993:223) stel dit as volg: “The macrostructure means here the relative arrangement of the dictionary entries. The topic is not so trivial as might at first appear, since the dictionaries under discussion here can differ very considerably.” Hy onderskei drie aspekte van die probleem:

- (a) “Does each entry have its own place in the dictionary, or can there be several entries combined in paragraphs or ‘nests’?”
- (b) Are all the entries sorted into a single alphabetical sequence (single macrostructure), or are there departures from strict alphabetical order (double, treble, etc. macrostructures)?
- (c) If several entries are combined in nests, do all headwords within a nest appear in an unabbreviated form, or is only the first word unabbreviated and all other truncated?”

1.9.3. Die plasing van sublemmas

air, (n) lug, windjie; lied, aria, wysie, melodie; houding, gedrag; voorkome, voorkomste; *BE in the ~*, in die lug hang; *this ship is ~-CONDITIONED*, hierdie winkel is lugversorg; *live on FRESH ~*, van die oostewind moet leef; *don't GIVE yourself ~s*, jy moenie jou wip nie! *GIVE oneself ~s*, jou verbeel, jou aanstel; jou airs gee; *be full of ~s and GRACES*, vol komplimente wees; *have a HAUGHTY ~*, sy neus in die wind steek; *be IN the ~*, in die lug hang (sit); *LEAVE something up in the ~*, iets in die midde laat; *one can't LIVE on ~*, 'n mens kan van wind alleen nie leef nie; *be ON the ~*, uitgesaai word; *PUT on ~s*, vol krupsies wees; *TAKE the ~*, 'n luggie skep; *TAKE ~*, rugbaar word (raak); *TREAD on ~*, in die wolke wees; *be UP in the ~*, in die wolke wees; (v) lug, droogmaak (klere); uitdamp; uit(er), lug gee aan; *TO ~ (one's learning, etc.)*, lug (jou geleerdheid, ens.); *~ one's VIEWS*, jou mening lug; (a) lugwind; *~ action*, luggeveg; *~ luginbeweging*; *~ adit*, lugtonnel; *~ alarm*, lugalarm; *~ koestoeter*; *~ ambulance*, lugambulans; *~ apprentice*, lugvakleerling; *~ armament*, lugbepawening; *~ arms*, lugwapens; *~ artillery*, lugartillerie, boordgeskut; *~ bag*, lugsak; *~ balloon*, lugballon; *~ barrage*, vliegtuigversperring, lugversperring; *~ base*, luginbasis; *~ luginsteunpunt*; *~ luginhawe*, vliegveld; *~ battle*, luggeveg; *~ beacon*, lugvaartbaken, vliegtuigbaken; *~ bed*, luginmatras; *~ bells* = *~ bubbles*; *~ bladder*, luginblaas; *~ board*, lugvaartraad; *~ bomb*, luginbom, vliegtuigbom; *~ bomber*, bomwerper; *~ borne*, deur die lug vervoer; in die lug; *become ~ borne*, vlot, opstyg; *~ bottle*, luginbottel, luginfles; *~ brake*, lugrem; *~ brick*, luginrooster; *~ ventilasierooster*; *~ rousteen*; *~ bridge*, luginbrug; *~ brigade*, luginbrigade; *~ brush*, verfspuit; *~ bubbles*, luginblasies; *~ buffer*, luginbuffer; *~ bump*, luginstamp; *~ burst*, luginbars(ting); *~ cargo*, luginvrug; *~ cell*, luginseel, luginakkie; *~ carrier*, luginkarwei; *~ cataract*, luginafstroming, luginstoring; *~ chief marshal*, eerste luginmaarskalk; *~ circulation*, lugin sirkulasie; *~ cleaner*, luginweraar; *~ cock*, luginkraan; *~ commadore*, luginkommadore; *~ column*, (druk) luginkolom; *~ company*, lugvaartmaatskappy; *~ compressor*, luginpomp; *~ condenser*, lugin kondensator; *~ luginverkoeler*; *~ conditioned*, luginversorg(de); *~ conditioner*, luginversorg, luginversorgingsapparaat; *~ conditioning*, luginversorging; *~ luginreëling*; *~ climate*, luginreëling; *~ conscious*, luginbewus, luginvaartgesind; *~ container*, luginhouer; *~ controls*, luginstuurkontrole, luginstuurbeheer, luginstuurmiddel; *~ conveyance*, luginvervoer; *~ luginvervoermiddel*; *~ cooled*, deur lug verkoel, luginverkoel(de); *~ cooling*, verkoeling; *~ cover*, vliegtuigdekking.

air/craft, lugvaartuig, vliegtuig; *~ accident*, vliegtuigongeluk; *~ carrier*, vliegdekskip, vliegtuigdraer, moederskip, vliegkampskip; *~ casualties*,

skroef; *lifting* = *screw*, hefskroef; *~ sense*, lugin; *~ service*, luginiens; *~ shaft*, luginang; *~ ship*, lugin; *~ sick*, luginseik; *~ slot*, luginleuf; *~ space*, luginruimte; *~ speed*, luginnelheid; *~ squadron*, (lugin)eskader; *~ station*, luginstasie; *~ stewardess*, luginwaardin; *~ strip*, (nood)vliegveld; *~ supply*, luginvoevoer; *~ supremacy* oppermag in die lug, luginoormag; *~ survey*, luginkartering; *~ taxi*, lugin taxi; *~ terminal*, lugin eindpunt; *~ thermometer*, lugin termometer; *~ threads*, herfsdrade; *~ ticket*, luginreiskaartjie; *~ tight*, lugin dig, lugineties, potdig; *~ traffic*, luginverkeer; *~ training*, luginopleiding; *~ transport*, luginvervoer; *~ trap*, luginval; *~ stankafsluiter*; *~ travel*, luginreis; *~ traveller*, luginreisiger; *~ truck*, vragvliegtuig; *~ tube*, luginbuis; *~ tuck*, pofopnaaisel; *~ umbrella*, luginbeskerming; *~ valve*, luginklep, luginklappie; *~ vent*, lugin gat, lugin uitlaat; *~ ontlugter*; *~ war*, luginoorlog; *~ warden*, luginvaartwagter; *~ wave*, lugin golf; *~ way*, luginroete; *~ ways office*, lugin dienskantoor; *~ weapon*, boordwapen; *~ woman*, vroue vlieënier; *~ worthy*, luginwaardig; *~ vliegveilig*.

vliegtuigverliese; *~ construction*, vliegtuigbou; *~ controls*, luginstuurmiddele, roere (luginv.); *~ crew*, vliegtuigbemanning; *~ luginbemanning*, luginbemanning, vliegtuigpersoneel; *~ design*, vliegtuigontwerp; *~ designer*, vliegtuigontwerper; *~ disaster*, lugin ramp; *~ engine*, vliegtuigmotor; *~ engineering*, vliegtuigboukunde, luginvaarttegniek; *~ establishment*, vliegtuigsterkte; *~ factory*, vliegtuigfabriek; *~ industry*, luginvaartnywerheid; *~ inspection*, luginvaartinspeksie.

air/craftsman, luginwerktuigkundige.

air/craft: *~ manufacturer*, luginvaartfabrikant; *~ pilot*, vlieënier; *~ station*, vliegtuigstasie.

air: *~ crash*, vliegtuigongeluk; *~ crew*, luginpersoneel, luginpersoneel, vliegtuigbemanning (-personeel); *~ cured*, lugin gedroog(de), lugin droë; *~ current*, lugin stroom; *~ cushion*, luginkussing; *~ engineering*, lugin damp; *~ defence*, lugin verdediging; *~ density*, lugin digtheid; *~ disaster*, lugin ramp; *~ vliegtuig ramp*; *~ display*, vliegvertoning; *~ door*, lugin deur; *~ drag*, lugin weerstand; *~ drainage*, lugin afvoer; *~ dried*, lugin gedroog, lugin droë; *~ drift*, lugin trek.

air/ drill, vliegdril.

air/ drill, (lugin) drukboor, lugin klopphoor.

air: *~ dry*, lugin droog; *~ drying*, lugin droging; *~ duct*, luginleiding; *~ luginbuis*; *~ duel*, lugin tuitgeveg; *~ embolism*, lugin embolie; *~ escape*, *~ exhaust*, lugin uitlaat; *~ experience*, vlieg ondervinding; *~ field*, vliegveld; *~ flight*, lugin geveg; *~ fighter*, lugin vliegtuig, vlieg vliegtuig, jager, vegter; *~ filter*, lugin filter, lugin suiweraar; *~ fleet*, lugin vloot; *~ flow*, lugin stroming; *~ flue*, lugin kanaal; *~ foil*, draaigvlak; *~ force*, lugin mag, lugin strydkrag(te), lugin wapen; *~ force base*, lugin magbasis; *~ force chaplain*, lugin magkapelaan; *~ frame*, vlieg raam; *~ freight*, lugin vrug, lugin vragegeld; *~ freight building*, lugin vragegebou; *~ freight carrier*, vragvliegtuig; *~ fuel*, vliegtuigbrandstof; *~ gauge*, lugin drukmeter; *~ glow*, lugin gloed; *~ going crew*, boordpersoneel; *~ graph*, lugin posfoto brief; *~ gun*, lugin windbuis, lugin spuit; *~ gunner*, boordskutter; *~ hole*, lugin gat, keldergat, wak (in ys); *~ hostess*, lugin waardin, lugin reiswaardin; *~ ily*, lugin tuit, lugin hartig, vrolik; *~ iness*, lugin tuitigheid, lugin hartigheid, vrolikheid; *~ ing*, lugin beweging in die buitelug; *take an ~ ing*, 'n lugin skep; *~ inlet cock*, lugin inlaatkraan; *~ jacket*, lugin swemgordel; *~ lane*, lugin weg, lugin gang; *~ law*, lugin reg; *~ layer*, lugin laag, lugin klêr; *~ less*, bedompig; *~ level*, lugin vlak; *~ luginverspreiding* (myn); (lugin) belwaterpas; *~ lift*, lugin brug; lugin vervoer; *~ light*, lugin vaartlig; *~ line*, vlieg roete; lugin diens, lugin vaartlyn; *~ luginlyn*, reguit lyn, *~ liner*, passasiersvliegtuig, lugin skip; *~ lock*, gasprop; lugin verstopping, dampsluiting, dampversperring; lugin prop; *~ mail*, lugin pos; *~ main*, hoofleiding; *~ man*, (.men), vlieër, vlieënier, lugin vaarder; *~ manship*, vlieg kennis, vliegvaardigheid, vliegvermoe; *~ map*, lugin kaart; *~ marshall*, lugin maarskalk; *~ mattress*, lugin matras; *~ mechanic*, vliegtuigmonteur, lugin werktuigkundige; vliegtuigmeganikus, lugin meganikus; *~ meeting*, vlieg wedstryd; *~ meter*, lugin meter, lugin vloeiometer; *~ mileage*, lugin myl afstand; *~ minded*, lugin bewus, lugin vaartgesind; *~ navigation*, lugin vaart; *~ navigator*, (lugin) vaartgids; *~ nozzle*, lugin druklugin tuit, lugin mondstuk; *~ observer*, lugin waarnemer; *~ operations*, lugin bedrywigheid; *~ pact*, lugin vaartooreenkoms; *~ pageant*, vlieg vertoning, vlieg skou; *~ photo*, lugin foto; *~ pillow*, lugin kussing; *~ pilot*, vlieër, vliegtuigbestuurder, lugin vaarder; *~ pipe*, lugin pyp; *~ plane*, vliegtuig; vlieg masjien; *~ plant*, epi fiet, lugin plant; *~ kanniedood*; *~ pocket*, lugin gat, lugin holte, lugin kluk, lugin blaas; *~ pollution*, lugin besoedeling; *~ port*, lugin hawe, vliegveld; *~ pressure*, lugin druk; *~ proof*, lugin dig; *~ pump*, lugin pomp; *~ purifying*, lugin suiverend; *~ race*, vlieg wedstryd, wedlug; *~ raid*, lugin aanval; *~ rally*, (rallies), lugin vertoning, vlieg byeenkoms.

air: *~ ready*, vlieg waardig; *~ reconnaissance*, lugin verkenning; *~ regulation*, lugin reëling; *~ regulator*, lugin reëlaar; *~ release valve*, lugin (uitlaat)klep; *~ report*, vliegtuigberig; *~ resistance*, lugin weerstand; *~ review*, vlieg vertoning; *~ root*, lugin wortel; *~ route*, lugin lyn; lugin roete; *~ rules*, lugin verkeersreëls; *~ sac*, lugin sakkie; *~ school*, vlieg skool; *~ screw*, lugin

Voorbeeld 6: *Pharos Groot Woordboek/Major Dictionary*

Bogaande woordeboekartikels uit *Pharos se Groot Woordeboek/Major Dictionary* illustreer die belangrikheid van 'n beleid ten opsigte van die opname van lemmas en sublemmas in die makrostruktuur. Sublemmas verwys na lemmas wat nie deel van

die hoofmakrostruktuur vorm nie, maar in lemmaklusters in die woordeboekartikel optree. 'n Gebruiker wat na die vertaling van "air hostess" soek, sal die volgende soekroete volg: blaai na die Engelse deel van die woordeboek tot by "air"; soeklees deur al die sublemmas (behalwe as die gebruiker eers die onderste deel van die artikel gelees het en gesien het dat die laaste sublemma met 'n *c-* begin). Die volgende lemmas is "aircraft", "aircraftsman" en "aircraft:". Die toegewyde gebruiker sal deur die volgende "air:" werk en moontlik agterkom dat dit steeds nie *h*-verbinding insluit nie. Daarna volg "airdrill¹" en "airdrill²" en dan weer "air:" wat wel die vertaling van "airhostess" bevat. *Groot Woordeboek/Major Dictionary* se sisteem vir die plasing van sublemmas word nêrens verduidelik nie. Die gebruiker se soektog word verleng, aangesien die sisteem van opname nie in die toeligting verklaar word nie en die gebruiker gevolglik deur al die data moet werk. Ook word daar nêrens vermeld wat die verskil is tussen "air" en "air:", waar een met en een sonder 'n dubbelpunt aangebied word nie. Na die lemma "air:" volg nog 'n "air:", maar dit is glad nie duidelik om watter redes die twee woordeboekartikels spesifiek tussen "~ rally" en "~ ready" geskei is nie. Sulke inkonsekwenthede bemoeilik die eksterne soekroete van die gebruiker en is bewys van 'n ondeurdagte toegangstruktuur.

vorien der Hölle der Ballon erhob sich in die ...
geh. Lüft 3. Spielraum, Zwischenraum, das noch
etwas ... zur Wand hin, nach der Konferenz habe ich
wieder ein ... (Zeit) für andere, freigesetzt ...
lufte, Luftkissen, Lüftung ... Kalkluft, Zugluft; vgl.
Luftluft:
• jmd., etw. sich in ... auflösen 1. etw., bes. Plani-
völlig fallen gelassen werden, das Prunk hat sich
in ... aufgelöst 2. etw., jmd. plötzlich nicht mehr
da sein, verschwunden sein ... das Haus, der Mann
kam sich doch nicht in ... aufgelöst haben! irgendwas
luftbereit dichte ... irgendwo herrscht eine ge-
spannte, gereizte Atmosphäre ... zu Hause ist heute
dick ... etw., bes. Information aus der ... gegriffen
sein (frei erfunden sein, nicht der Wahrheit entspre-
chen) ... die Geschichte ist völlig aus der ... gegriffen!
jmd. in die ... geben die Nerven verlieren, seinen
Zorn, seine Wut durch Äußerungen, Verhalten
deutlich machen ... wenn er das erfährt, geht er in die ...
... etw. liegt in der ... (etw. Drohendes, Erwartetes
steht bevor) jmd. sich ... machen frei und im Al-
fehl ausdrücken, was einen bedrückt, ich musste
mir erst mal ... machen, umg. jmd. etw. in die ...
jagen etw., bes. ein Gebäude, durch Sprengen zer-
stören jmd. für jmd. ... sein von jmdm. demon-
strativ nicht beachtet werden ... der ist für mich ...!
die ... ist rein (für das Gelingen eines Vorhabens
besteht keine Gefahr mehr) jmd. (frische) ...
schnappen (aus Freie gehen) jmd., Tier auch ...
schnappen (rasch und mühelos Atem holen)
jmd. jmdm. an die ... setzen 1. jmdm. entlassen
nach diesem Vorfall wird er ihn sicher in die ... set-
zen 2. jmdm. hinauswerfen (2) wenn der Streit
schon milder, setzt sich auch beide in die ... jmdm.
lächelt die ... weg jmd. ist fassungslos)
Luftluft 1. jmd., die Gesamtheit der Maßnah-
men, Kräfte und Mittel zur Abwehr (1) gegen-
schießender Angriffe aus der Luft (2) 1. die ... abweisen
• wehren, ballen, der meist aus Gummi, best-
bender Hohlkörper, der aufgeblasen wird und Kin-
dern als Spielzeug dient: SYN. Ballon (2) ...
BILD: den ... fliegen lassen • • Ballon, -dicht
(Adj. o. Steig. so fest verschlossen, dass keine
Luft (1) eindringen od. entweichen kann auf Be-
hältnisse bez. eine ... Verpackung, etw. ...
schließen, die Packung ist ... • • dicht, -druck, der
(o. Pl.) Druck (1) der atmosphärischen Luft (1) ...
den ... messen der ... sinken, steigt fällt • •
drücken

Luft [luft], die: ... (o. Pl.) geh. Luft [lyft] 1. (o. Pl.)
1.1. Gemisch aus bestimmten Gasen, bes. Sauer-
stoff, Stickstoff, das die Erde als Hülle umgibt
warme, kalte, trockene, feuchte ... die ... ist mild,
frische ... im Zimmer sitzen ... auf einen Balkon
und -pumpen 1.2. Luft (1.1), die zum Atmen
dient ... • • holen, die ... (den Atem) anhalten,
keine ... bekommen (vorübergehend nicht od. nur
sehr schwer atmen können) 1.3. an die frische ...
(ins Freie) gehen sich sehr mal an die ... 2. der
Raum der Luft (1.1) über der Oberfläche der Erde
die Eingeschlossenen aus der ... (durch Flugzeuge
mit Lebensmitteln versorgen) Flaus aus der ... ma-
chen die Arme, den Ball in die ... (in die Höhe)

lufte [lyft], lufte, hat gelufte 1. jmd. etw. ...
etw., bes. Kleidung, einen Raum, von frischer Luft
(1) durchdringen lassen, die Betten, das Zimmer,
die Wohnung ... du mußt tollst mal ... (frische
Luft ins Zimmer lassen) 2. jmd. etw. ... etw., das
etw. bedeckt, verdeckt, kurz hochheben ... den Tor-
hang, Schürze ... den Hut zum Gruß ... den Deckel
... • • Luft
Luft [lyft], jmd., die, das Fahrzeug, das zur Fortbe-
wegung in der Luft (2) dient • • fahren, -gehen,
das, das, bei dem das Geschoss durch kompri-
mierte Luft unter Druck in den Lauf (4) gepres-
sen wird • • FELD V.1. mit dem ... auf Spitzen
schießen • • wehren, -haben, die Souveränität ei-
nes Staates über den Luftraum seines Hoheitsge-
biets die ... respektieren; die ... wack verleiht • •
hoch
lufte [lyft], Adj. 1.1. Steig. reg. nicht bei Vb.
hell, grauung und mit ständig durchdringender
frischer Luft (auf einen Raum bezogen) ... hell
... Raum die Lampe ist ... 1.2. (o. Steig. nur attr.)
... (von frischer, freier Luft umgeben)
Hölle, sie schwärzen mit dem Ballon ... • • Hölle
2. (Steig. reg.) leicht (1.2) und so zugeschnitten,
dass große Teile des Körpers nicht bedeckt und
auf Kleidung bez. ein ... Sommerkleid, sie ist ...
geht ... • • Luft
Luftkissen [lyftkissen], der ... es, ... sehr weich
kissenartige, oberflächlicher Mensch, an em ...
er ist ein ... • • Luft
Luftluft [lyft lyft], jmd., die, das Fahr-
zeug, dessen unterer Teil, ähnlich einem Kissen, mit
komprimierter Luft gefüllt ist und sich dicht über
dem Erdboden oder der Oberfläche des Wassers
schnell fortbewegt • • Kissen, • • fahren, -lande-
truppe [lyfttruppe], die Truppe, die mit Flugzeugen
(unter der gegnerischen Front) abgesetzt wird, um
am Boden zu kämpfen • • landen, • • Truppe,
-her, Adj. o. Steig. vorh. attr. • • keine Luft ent-
haltend, ein Vakuum bildend: ein ... Raum, ein
... Gefäß ein ... pumpen METAPH. ein Politiker
kann nicht ... ein Raum schweben (kann nicht
ohne enge Verbindung mit der Realität leben) • •
• • kein, -linie, die (o. Pl.) kürzeste Entfernung zwi-
schen zwei Punkten auf der Oberfläche der Erde
die ... zwischen Berlin und Paris beträgt nur etwa
900 km • • Linie, -matratze, die großes Kissen
von etwa zwei Meter Länge, das aufgeblasen wird
und zum Liegen, Schlafen verwendet wird, die ...
aufliegen sich auf die ... • • Matratze, -post,
die Beförderung der Post, Frucht, durch Flug-
zeuge, einen Brief, ein Paket per ... absenden, beför-
dern • • Post, -pumpe, die Gerät, mit dem Luft
od. andere Gase in einen od. aus einem Hohlraum
gepumpt wird (• • TABI, Luftzug, mit der ... das
Fahrzeug, -pumpen, • • Pumpe, -raum, der
Raum über der Oberfläche der Erde, bes. als Ge-
biet der Luftfahrt, den ... verlassen • •
• • Raum, -röhre, die röhrenförmige Verbindung
zwischen Kehlkopf und Lunge, durch die die Luft

Voorbeeld 7 uit *Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (vervolgens *WDAF*) illustreer dieselfde probleme ten opsigte van die eksterne toegangstruktuur. 'n Aanleerder wat na “luftpumpe” soek, moet deur die artikel van “Luft” werk om by 'n volgende “Luft/luft” uit te kom. Die derde “Luft” lewer ook nie 'n oplossing nie, terwyl die vierde “Luft/luft” die verlangde inskrywing bevat. Die gebruiker se soektog word verder gekniehalter deur die alfabetiese plasing van “lüften”, “luftig” en “Luftikus”. Die probleem is egter nog groter aangesien die gebruiker van die woordeboek 'n aanleerder is wat nie vertrou is met die taal nie.

Dit is slegs 'n voorsmakie van die probleme rondom sublemmas wat in 'n nis (ordening volgens alfabetletter) of nes (ordening op grond van morfo-semantiese eienskappe, sonder inagnamie van alfabetiese ordening) opgeneem word. Hausmann en Wiegand (1989: 336) merk die volgende op: “While niching is no more than a simple alphabetical loop of the macrostructure, nesting leads inevitably to word finding problems and requires cross-referencing or some other form of user-guidance.” Volgens Hausmann en Wiegand (1989: 336) bestaan daar twee formele leksikografiese groeperinge van sublemmas: “*Listing* refers to an arrangement in which each sublemma is placed on a new indented line. *Clustering* is a space saving arrangement in which each sublemma immediately follows the preceding subentry without beginning a new line The lemma-cluster is the result of space saving textual condensation.” Binne die ‘lemma-cluster’ kan woorde ook afgekort word (“~hostess”) wat 'n verdere vorm van tekskondensasie is, en in sommige gevalle (byvoorbeeld waar die woorde baie lank is) kan dit die gebruiker se soektog belemmer.

Ook Svensén (1993:223) bespreek die plasing van lemmas om die soekroete te vergemaklik: “If each dictionary entry has a separate paragraph, it necessarily follows that every headword is given in full and that the sequence of entries is strictly alphabetical. This is evidently the clearest arrangement. Searching is greatly facilitated if the headwords are always to be sought on the extreme left of the column, and their appearance is not impaired by divided headwords. The greater clarity suggests that the method is more beneficial in passive bilingual dictionaries and in monolingual dictionaries for foreign learners, where the spelling of the headwords may not be familiar to the user.”

Die leksikograaf moet dus reeds tydens die beplanning van die woordeboek belangrike besluite neem wat die eksterne toegangstruktuur beïnvloed, naamlik die makrostruktuurelemente wat opgeneem word, moet by die teikengebruikers pas en vir hulle relevant wees; samestellings en afleidings wat as sublemmas opgeneem word moet só geplaas word dat die gebruiker dit maklik kan vind en in 'n vorm wees wat maklik herkenbaar is. Ilson (1986:105) stel dit: “Formulate simple policies regarding place of entry and explain them in the front matter of the dictionary.” Dit is verder belangrik dat bogenoemde besluite konsekwent in die woordeboek toegepas word en in die toeligting van die woordeboek omskryf word. Landau (1984:87) in Lombard (1990:43) beklemtoon die belangrikheid van die besluite wat die leksikograaf neem: “Every decision a lexicographer makes affects the proportion of space his dictionary will allot to each component.”

1.9.4. Die plasing van meerwoordige leksikale items

Wat die makrostrukturele aanbieding betref, moet die leksikograaf ook besluite neem oor die opname en plasing van meerwoordige leksikale items. Daar is heelwat diskussie gevoer oor die status van meerwoordige leksikale items as volwaardige lemmas of inskrywings in woordeboekartikels. Vir die doel van hierdie bespreking is die onderskeie argumente nie ter sake nie. Die gevolg van die leksikograaf se besluit oor meerwoordige leksikale items is wel belangrik, aangesien die plasing daarvan die soekroete van die gebruiker moet vergemaklik. Gates (1988:103) stem hiermee saam: “The lack of clear policy on the location of multiword lexemes compounds the problem that users have in deciding where to look in a dictionary for help in understanding an obscure sentence.”

Ook Béjoint (1981:211) meld die belang van die plasing van meerwoordige leksikale items: “The third obstacle to the retrieval of a lexeme from an alphabetical listing arises from the fact that some lexemes, being multi-word units are not easily arranged in alphabetical order. This is the case with compounds and idioms The ideal solution, which would be to use all possible locations at the same time, is obviously impossible to apply, because it would take up too much space. Cowie (1980) points out that the existence of a separate main entry for each multi-word unit makes for quicker retrieval and is thus more appropriate for decoding activities, whereas their inclusion in the entries of their component elements is better for encoding, since it

groups words by families and shows certain semantic links ... It remains to be seen how the users themselves go about looking for idioms and compounds in dictionaries. The retrieval strategies probably vary according to the category of users, to their mother language, to whether or not they have read the introduction of that dictionary they are using, to the type of compounds they are looking for ...”.

Hoewel dit die verantwoordelikheid van die metaleksikograwe is om 'n werkbare teorie vir die aanbieding van meerwoordige leksikale items te formuleer, moet die praktiese leksikograwe steeds die woordeboektipologie en die behoeftes van die gebruikers voorop stel wanneer besluite daarvoor geneem word. Om inligting só aan te bied dat dit vir die teikengroep vindbaar is, vra dikwels vernuwende denke van die leksikograaf (Lombard 1990: 44). Die besluite moet weer eens in die toeligting van die woordeboek verduidelik word en konsekwent toegepas word. Die leksikograaf kan die gebruiker verder help deur die gebruik van kruisverwysings tussen byvoorbeeld woorde in 'n idioom en die lemma van die artikel waarin dit opgeneem is.

1.9.5. Die hantering van polisemie en homonimie

Sekerlik van die belangrikste en moeilikste besluite wat leksikograwe moet neem, het te make met “woordpare” wat in afsonderlike artikels en betekenisonderskeidings wat in dieselfde artikel behandel moet word. Die keuses is juis belangrik aangesien dit in die eerste geval in die makrostruktuur en in die tweede geval in die mikrostruktuur aangebied word. Verskillende woorde (homonieme) word in verskillende woordeboekartikels aangebied, terwyl verskillende betekenisonderskeidings (poliseme) van dieselfde woord in een artikel behandel word. “Here again, the lexicographer must navigate between two extremes: to maximize homonymy would yield too many entries; to maximize polysemy would give excessively long entries. In both cases, the user will have difficulty in finding what he is looking for. It seems sensible to steer a middle course by grouping some senses together in polysemous entries of manageable size” (Béjoint 1981:212). Die leksikograaf moet verder besluit op 'n sisteem van ordening en 'n manier van aanbieding, byvoorbeeld watter tipografiese merkers vir die poliseme en homonieme gebruik gaan word. Die sisteem waarop die leksikograaf besluit, moet deurgaans in die woordeboek toegepas word.

male¹ mannetjie By die meeste diere is die **mannetjie** groter en mooier as die wyfie. In most animals the **male** is bigger and more attractive than the female.

□ **male** noun (plural **males**)

male² manlik Die **manlike** stem is dieper as die vroulike stem. The **male** voice is deeper than the female voice.

□ **male** adjective

man □ **man** [a] Daar was 'n **man**, 'n vrou, twee seuns en drie meisies by die bushalte. There was a **man**, a woman, two boys and three girls at the bus stop. [b] Die pa het vir sy seun gesê: "Moenie huil nie – gedra jou soos 'n **man**." The father said to his son, "Don't cry – behave yourself like a **man**." [c] Daar is altyd 'n paar **manne** aan diens by die brandweerstasie. There are always a few **men** on duty at the fire station. □ **mens**, persoon Hy is die regte **mens**/persoon vir die werk. He is the right **man** for the job. □ die mens Die **mens** is die enigste wese wat kan praat. **Man** is the only creature that can speak.

□ **man** noun (no plural at 3; **men** at 1 and 2)

Voorbeeld 8: Homonieme en poliseme in TAW

TAW se gebruik om homonieme aan te dui ('n verhewe 1 en 2), word as volg in die toeligting verduidelik: "Verskillende trefwoorde met dieselfde spelling word onderskei deur nommers wat bo die reël gedruk word" (-). Die toekenning van homonimiese status in TAW word nie hier aangespreek nie. Geen ordeningsstelsel vir homonieme word in die toeligting verduidelik nie. Oor poliseme, wat met behulp van 'n blokkie □ aangedui word, word egter die volgende gesê: "Baie trefwoorde het meer as een betekenis. Die eerste betekenis is die gewoonste." 'n Aanleerder kry dus sinvolle leiding oor die gebruiklikste polisemiese onderskeiding binne 'n woordeboekartikel – dit is nou as die toeligting geraadpleeg word.

1.9.6. Kitstoegangstruktuur: versnelde soekroete van die gebruiker

Die eksterne toegangstruktuur behels nie net die keuse en aanbieding van lemmas nie, maar daar is verskeie maniere waarop die gebruiker se soekroete versnel kan word. Eerstens is daar die alfabetlettermerker wat die gebruiker spoedig by die spesifieke alfabetletter uitbring. "The bold face capitals A, B, ..., Z are *structural indicators* (of the non-typographical type, outside the article), separating different *word list sections*. The structural indicators represent the *access alphabet* of the dictionary" (Hausmann & Wiegand 1989:335).

licence (US *license*) /'laɪns/ n 1 [C] an official document showing that permission has been given to do, own or use sth: a *driving licence* • *get an export/television licence* • *lose one's licence* (ie have permission taken away from one) • *goods sold under licence* (ie with permission from the appropriate authority). See also *off-licence*. 2 [U] the use of freedom as an opportunity to behave badly or do sth unacceptable: *They saw the manager's absence as licence to do no work*. 3 [U] freedom to change or exaggerate words or images: *artistic/poetic licence*.
licence plate (US *license plate*) n (esp US) = **NUMBER PLATE**. ▷ picture at CAR
license (also *licence*) /'laɪns/ v to give a licence to sb/sth to allow them to do or use sth: [Vn.to inf] *shops licensed to sell tobacco* [Vn] *licensed premises* (ie where the sale of alcoholic drinks is permitted).
licensee /'laɪnsɪz/ n a person who has a licence, esp to sell alcoholic drinks.
licensing laws n pl (in Britain) laws limiting the places and times at which alcoholic drinks may be sold.
licitious /lɪ'seɪnʃəs/ adj (fm) having or showing no moral principles in sexual matters. ▷ **licitiousness** n [U].
lichen /'liːkən, 'lɪnʃən/ n [U.C] a dry flat creeping plant, often grey or yellow, that grows on rocks, walls or trees. Compare *moss*.
lick /lɪk/ v 1 (a) to pass the tongue over the surface of sth in order to clean it, make it wet, etc: [Vn] *lick the back of a postage stamp* • *He licked his fingers*. • *The cat was licking its fur*. [Vn-adj] *He licked the spoon clean*. (b) to take sth into the mouth by licking: [Vnpr] *lick honey off a spoon* [Vnp] *The cat licked up the milk*. 2 (of waves or flames) to touch sth lightly: [Vn] *Flames began to lick the furniture*. 3 (sb) to defeat sb easily: [Vn] *We thought we had them licked*. [U] *get/knock/lick sth/sb into shape* ▷ **SHAPE**. *lick sb's boots* (infml); (Δ st) *lick sb's arse* to show excessive respect for sb, esp in order to gain favour from them. *lick sb/sth into shape* (infml) to make sb/sth efficient or ready for use: *The new recruits will be fine once they've been licked into shape*. *lick/smack one's lips* ▷ **UP**. *lick one's wounds* to try to recover one's strength or confidence after defeat or disappointment: *Leeds are still licking their wounds after their humiliating defeat by Rangers*.
▷ **lick n** 1 [C] an act of licking sth with the tongue: *Can I have a lick of your ice-cream?* 2 [sing] a small amount of sth, esp paint: *The boat would look better with a lick of paint*. 3 [sing] (infml) speed: *He started the race at a tremendous lick*.

(about sth) to say sth that one knows is not true: [V] *You could see from the expression on his face that he was lying*. [Vpr] *Don't lie to me!* • *She lies about her age*. 2 to give a false impression; to mislead: [V] *The camera cannot lie*. [U] *lie through one's teeth* (infml) to lie greatly: *The witness was clearly lying through his teeth*. *lie one's way into/out of sth* to get oneself into or out of a situation by lying: *He's lied his way into the job*. ▷ note at **UP**.
▷ **lie n** a statement made by sb knowing that it is not true: *His story is nothing but a pack of lies*. • *That's a complete lie!* See also **warrant**. [U] *give the lie to sth* to show that sth previously stated is not true: *These figures give the lie to reports that business is declining*. *live a lie* ▷ **LIVE**.
lie-detector n an instrument used for showing whether a person is telling lies: *take a lie-detector test*.
lie² /laɪ/ v (pt *lay* /leɪ/; pp *lain* /leɪn/; pres p *lying*) 1 to have or put one's body in a flat or resting position on a surface: [Vpr] *lie on one's back/side/front* • *The corpse lay face down in a pool of blood*. • *The dog was lying fast asleep by the fire*. 2 (of a thing) to rest on a surface: [Vpr,Vp] *Clothes were lying (about) all over the floor*. [V-adj] *The book lay open on his desk*. ▷ note. 3 to be, remain or be kept in a certain state: [V-adj] *snow lying thick on the ground* • *These machines have lain idle since the factory closed*. [Vpr] *a ship lying at anchor* • *I'd rather use my money than leave it lying in the bank*. 4 to extend in front of one, beneath one, etc: [Vpr] *The valley lay below us*. [Vadv,Vpr] (fig) *You're still young — your whole life lies ahead of/before you!* 5 to be situated in a specified place: [Vpr] *The town lies on the coast*. 6 — (in sth) (of abstract things) to exist or be found: [Vadv] *It's obvious where our interests lie* (ie which course of action, etc is to our advantage). [Vpr] *The problem lies in deciding when to intervene*. 7 to be in a particular position during a competition: [Vpr] *Thompson is lying in fourth place*. [V-adj] *After five matches Derby are lying second*. [U] *one has made one's bed, so one must lie on it* ▷ **BED**. *let sleeping dogs lie* ▷ **SLEEP**. *lie doggo* to remain still and quiet. *lie heavy on sb/sth* to cause sb/sth to feel uncomfortable or anxious: *a crime lying heavy on one's conscience* • *The responsibilities of management lay heavy on him*. • *The rich meal lay heavy on my stomach*. *lie in state* (of the dead body of an important person) to be placed on view in a public place before burial. *lie in wait (for sb)* to hide, waiting to surprise, attack or catch sb: *He was surrounded by reporters who had been lying in wait for him*. *lie low* (infml) to try not to attract attention to oneself; to stay quiet or hidden: *The thieves*

Voorbeeld 9: OALD se gebruik van 'n duimindeks

Sommige woordeboeke staan die gebruiker verder by deur die aanbieding van alfabetlettermerkers in die vorm van duimindekse op die buitenste deel van die woordeboekbladsy. Dit vorm deel van die **kitstoegangstruktuur** van die woordeboek en help die gebruiker om met die eerste deurbloei van die woordeboek by die regte alfabetletter uit te kom. *Kenkyusha's Lighthouse English/Japanese Dictionary* gee selfs die toegangsalfabet op die 'maagkant' van die woordeboek sodat die gebruiker onmiddellik by die regte alfabetletter kan begin soek.

Die meeste woordeboeke het ook 'n verkorte weergawe van die eksterne soekroete. Hierdie soekroete begin by die soekwoorde wat aan die bokant van elke bladsy gegee word. "The shorter search path starts at the running heads of the column, which are guiding elements other than the lemmata" (Hausmann & Wiegand 1989:338).

Sommige woordeboeke soos *OALD* gee die eerste lemma van die linkerblad en die laaste lemma van die regterblad.

<u>middelpunt</u>	250	<u>minstens</u>
<u>minus</u>	251	<u>modeparade</u>

Hierdie kitstoegangstruktuur kan ook uitgebrei word soos in *Basiswoordeboek van Afrikaans (BVA)* waar die eerste en laaste lemma van die linkerblad en regterblad afsonderlik gegee word. 'n Duideliker begrensing van die bestek van die bladsy vorm deel van 'n gebruikersvriendelike benadering.

MIDDAGSONLIG	344	MIDDE
MIDDE-	345	²MIDDEL
MIDDEL, uitdr.	346	MIDDELAGTERLYN

Aan die voerpunt van hierdie innovasie is *Woordeboek van die Afrikaanse Taal (WAT, deel x)* wat soekwoorde tot in fyn besonderhede spesifiseer, soos byvoorbeeld die aanduiding van homonieme, die aanduiding van 'n lemma se idiomatiese gebruik wat aan die bopunt van die bladsy voorkom. Die gebruiker se soektog na die verlangde lemma word dus bespoedig deur die eksplisering van die soekwoorde. Dit is ook baie nuttig in die geval van kruisverwysings. "Together the running heads of the dictionary form the outer rapid access structure. This is the only outer access structure of the general monolingual dictionary which goes from left to right without exception" (Hausmann & Wiegand 1989:338).

'n Verdere toegangstruktuurelement wat bydra tot die vinnige opsporing van inligting is tussenblaai om onderskeid te maak tussen byvoorbeeld die Afrikaanse en Engelse dele in *Groot Woordeboek/Major Dictionary*.

Linking words together

This dictionary is not just a list of words and their meanings. It contains much more information that can help you to speak and write good, natural English.

In order to use a word correctly, you need to know how to link it to other words in a sentence. The dictionary gives you information about the grammar of a word and about the structures that often follow it. It also tells you whether a word is formal or informal, helping you to choose what is appropriate for a particular context.

The dictionary also helps you to learn a word as part of a larger unit of language, for example as one element of a compound or in a common phrase.

Verb + noun phrase

Another common feature of English is the use of a verb like **have**, **make**, **take** or **do** followed by a noun, for example:

- *have a shower*
- *take a rest*
- *make arrangements*
- *do the washing*

The verb by itself has little meaning; it has become part of a common phrase, a single unit of language. Sometimes, more than one verb is possible. You can say:

- *make a decision*
- *take a decision*

and

- *have a bath*
- *take a bath*

Example sentences at the entry for a noun show you which constructions you can use.

Voorbeeld 10: "Study pages" in *OALD*

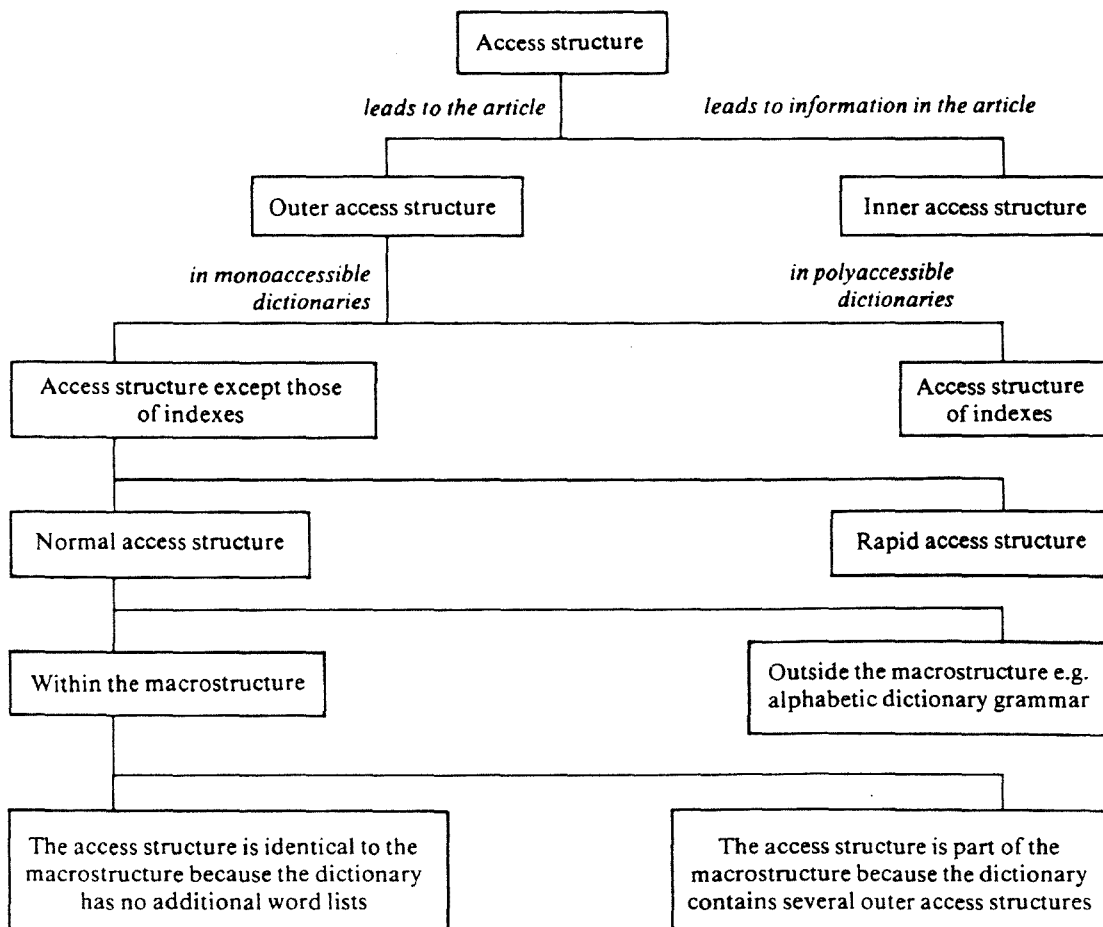
In *OALD* is daar "study pages" met grammatiese inligting in die sentrale woordelys ingevoeg. Hierdie bladsye word geskei van die res van die sentrale woordelys deur 'n grys, donker strokie aan die regterkant van die bladsye. Gekleurde skeidings kan ook met vrug gebruik word om die verskillende alfabetletters te skei, aangesien dit duidelik uitstaan en maklik gevind kan word. Ook hier word vernuwende denke van die leksikograaf gevra.

Dit blyk reeds duidelik hoe omvangryk die leksikograaf se taak ten opsigte van aanbieding is. Die belangrikheid van beplanning waartydens die besluite rondom die eksterne toegangstruktuur geneem word, moet geensins gering geag word nie. Intendeel, indien die gebruiker nie vinnig genoeg by die verlangde lemma uitkom nie, is al die leksikograaf se moeite met die mikrostrukturele aanbieding verniet.

Die leksikograaf het dus verskeie moontlikhede om die eksterne toegangstruktuur van 'n woordeboek te verbeter. "On the one hand the lexicographer could add special entries or alter the presentation of macrostructural elements and, on the other hand, the lexicographer could include additional access structures to create a poly-accessible dictionary" (Gouws 1996:21). Woordeboeke waar sulke veranderinge weerspieël word, is onder andere die tweetalige aanleerderwoordeboek *Kenkyasha's Lighthouse English-Japanese Dictionary* waar struktuurmerkers die gebruiksfrekwensie van

lemmas aandui. Verder word kitstoegang tot lemmas verleen deur die gebruik van kleur en 'n groter druktype om die kernwoordeskat uit te lig. In *Reader's Digest Afrikaans-Engelse Woordeboek/English-Afrikaans Dictionary* verander onder andere addisionele eksterne toegangstrukture die woordeboek in 'n politoeganklike woordeboek. Die leksikograwe moes weens besondere omstandighede vernuwend dink ten opsigte van die toegangstruktuur. Gevolglik is 'n tweede makrostruktuur ingevoeg. Vir 'n volledige bespreking van laasgenoemde innovasies, raadpleeg Gouws (1996:21-22) en Louw en Gouws (1996).

As samevatting van die eksterne toegangstruktuur word die volgende skema van Hausmann en Wiegand (1989:339) gegee.

Figuur 4: Uiteensetting van die eksterne toegangstruktuur

1.10. Interne toegangstruktuur: organisasie binne die woordeboekartikel

Die tweede hoofkomponent van die toegangstruktuur is die toegangstruktuur van die mikrostruktuur, naamlik die **interne toegangstruktuur**. Die gebruiker se interne soekroete begin by die lemma waarna dit *in* die woordeboekartikel voortgesit word. Indien die gebruiker vertrouwd is met die interne toegangstruktuur van die woordeboek kan die soektog sistematies plaasvind. Die meeste woordeboeke verduidelik ook die interne toegangstruktuur in die toeligting (Haumann & Wiegand 1989:338). Svensén (1993:16) beskryf die interne soekroete van die gebruiker: “Secondly, when the right entry word has been found, the user also has to find the right section within the entry, and within that section the material is grouped in a certain order and presented according to certain conventions, which can be fairly difficult to learn.” Svensén se gebruik van “entry” verwys na die woordeboekartikel en nie na die woordeboekinskrywing nie.

Volgens Lombard (1990:42) is dit die leksikograaf se opdrag om die mikrostruktuurelemente van sy woordeboek toeganklik te maak vir die gebruikers daarvan; sodoende word die interne soekroete bespoedig. Svensén (1993:210) beskryf die mikrostruktuur as volg: “The microstructure means here the structure of the individual dictionary entries: their various parts and the mutual relationship of these. It also includes the typographical conventions used (various type-faces and type-sizes, punctuation and special symbols).” Hierby voeg Hausmann en Wiegand (1989:340): “The microstructure of a dictionary article is the total set of linearly ordered information following the lemma. The microstructure of each dictionary article is the result of a writing process in which the lexicographer goes step by step through the well established microstructural information program which consists of linearly ordered information types. In this process, he observes the information code by which typography, abbreviations, etc. are determined.” Indien ’n lemma monosemies is, hoef die leksikograaf slegs een maal deur die inligtingsprogram te werk. Met ’n polisemiese lemma moet sekere dele ’n paar maal geprosesseer word. Die belangrikste funksie van die mikrostruktuur is dus om items in die woordeboekartikel te organiseer (Wiegand 1996:142).

Soos met die eksterne toegangstruktuur moet die leksikograaf reeds vooraf besluit hoe die interne toegangstruktuur van die woordeboek gaan lyk, dit konsekwent toepas en

in 'n stylgids uiteensit. "The reliability of a dictionary can be greatly increased if its makers adopt a set of clearly defined principles and adhere to them *consistently* throughout the work. It is also recommended that both the general principles and the more particular practical solutions be explicitly stated in the front matter" (Tomaszczyk 1986:293).

1.10.1. Plasing van inligting in 'n woordeboekartikel

Die interne toegangstruktuur behels eerstens die manier waarop inligting in die mikrostruktuur geplaas en aangebied word. Heelparty skrywers doen voorspraak vir 'n gebruikersvriendelike aanbieding van die mikrostrukturele data: "Alhoewel die keuse van makrostrukturelemente vir die teikengebruikers belangrik is, is die aanbieding van mikrostrukturele gegewens belangriker vir die sukses van 'n woordeboek. Irrelevante lemmas wat helder en eksplisiet verklaar word, is waarskynlik 'n kleiner sonde as relevante lemmas waarvan die artikels ontoeganklik is. Die kruis van enige leksikograaf se werk is daarom die uiteindelijke aanbieding van die mikrostrukturele elemente op 'n toeganklike wyse. Tesame met die versameling en bewerking van die materiaal is dit die aanbieding wat gaan bepaal of 'n woordeboek suksesvol is of nie" (Lombard 1990:60).

Opitz (1983:174) stel die volgende vereistes: "In order to prove successful, user convenience, as has repeatedly been stated, must receive high priority. This includes first of all the choice of a type and type style that can be deciphered even under such adverse conditions as poor lighting, haste and fatigue. Next come matters of organisation: how to allow for fast scanning of an entry in order to find a particular item of information while avoiding mistakes and confusion, or even irritation, on the user's part." Volgens Bergenholtz, Tarp & Wiegand (1999) word die strategiese plasing van inligting in 'n woordeboekartikel bepaal deur die dataverspreidingstruktuur. Die ontwerp van die dataverspreidingstruktuur en die dataverspreidingsprogram vorm deel van die woordeboekplan. Die inligtingskategorieë moet op 'n gestruktureerde wyse aangebied word om die gebruikersvriendelikheid en toeganklikheid van die woordeboek te verhoog.

Net soos enige ander aspek van 'n woordeboek moet die interne toegangstruktuur ook gerig wees op die spesifieke gebruikers en hul behoeftes. In ooreenstemming hiermee sal die interne toegangstruktuur van byvoorbeeld 'n omvattende woordeboek en 'n

aanleerderwoordeboek grootliks verskil as gevolg van die naslaanvaardighede van die onderskeie gebruikers. In hoofstuk 2 word die interne toegangstruktuur van 'n aanleerderwoordeboek verder bespreek.

Moos, das; -es, -e 1. *kleine, in großer, dicht stehender Menge, vorzugsweise an schattigen, feuchten Stellen wachsende immergrüne, sich durch Sporen vermehrende Pflanze*: weiches, grünes M.; Moose und Flechten; sich im Wald ins M., auf das M. setzen — 2. /o. Pl./ umg. *Geld* (1): da muß doch eine Masse M. herausspringen

Voorbeeld 11: Artikel sonder mikro-argitektuur

Moos, das; es, -e

1. *kleine, in großer, dicht stehender Menge, vorzugsweise an schattigen, feuchten Stellen wachsende immergrüne, sich durch Sporen vermehrende Pflanze*; weiches, grünes M.; Moose und Flechten; sich im Wald ins M., auf das M. setzen.
2. /o. Pl./ umg. *Geld* (1): da muß doch eine Masse M. herausspringen.

Voorbeeld 12: Artikel met mikro-argitektuur

Wiegand (1996:143) verwys ook na die mikro-argitektuur van die woordeboek: "The microarchitecture aids the reception of this mode of presentation so that dictionary articles which are arranged in this manner are user-friendlier than articles which lack a microarchitecture." Bostaande woordeboekartikels illustreer Wiegand se bedoeling met die mikro-argitektuur van 'n woordeboekartikel. Die konvensionele, lineêre aanbieding van die inligtingstipes in voorbeeld 11 veroorsaak dat dit moeilik is vir die gebruiker om inligting te herwin en die herwinningsproses neem ook langer. In voorbeeld 12 word die inligtingstipes duidelik (ook deur die gebruik van spasie) van mekaar geskei en die betekenisonderskeidings onder mekaar geplaas. Die interne soekroete van voorbeeld 12 word vergemaklik deur die fyn uitgewerkte mikro-argitektuur van die woordeboekartikel.

mark¹ (-e) Duitse munteenheid.

mark² (-e, -te) Openbare verkoopplek: *Die boere bring hul produkte na die mark. Saterdag stroom almal op die dorpie na die mark. Straatmark. 2 (in die alg.) Handel, uitwisseling van goedere: Ons mark word oorstroom deur ingevoerde goedere. 'n Mark vind vir nuwe produkte. Die mark is stil, daar word min verkoop. Die swart mark, verkoping, veral in oorlogstyd, van skaars of gerantsoeneerde goedere in die geheim teen uiters hoë pryse. Grys mark, onreëlmatige handelskanale om skaars materiale teen buitensporige pryse te voorsien. mark: ~dag, ~gebou, ~geld, ~mandjie, ~plein, ~prys, ~waarde.*

mark³ (-e) (hist.) Gewes, streek op die grens van 'n land.

Voorbeeld 13: Inligtingskategorieë sonder eenheidstruktuur

Die leksikograaf word gekonfronteer met verskeie inligtingskategorieë wat as eenheid in die woordeboekartikel aangebied moet word. Volgens Lombard (1990:42) moet die leksikograaf ten opsigte van die mikrostruktuurelemente in staat wees om iets wat heel moeilik en abstrak is, eksplisiet en helder vir die gebruiker te verklaar.

mark¹ (-e) Duitse munteenheid

mark² (-e, -te) Openbare verkoopplek: *Die boere bring hul produkte na die mark. Saterdag stroom almal op die dorpie na die mark. Straatmark. 2 (in die alg.) Handel, uitwisseling van goedere: Ons mark word oorstroom deur ingevoerde goedere. 'n Mark vind vir nuwe produkte. Die mark is stil, daar word min verkoop. Die swart mark, verkoping, veral in oorlogstyd, van skaars of gerantsoeneerde goedere in die geheim teen uiters hoë pryse. Grys mark, onreëlmatige handelskanale om skaars materiale teen buitensporige pryse te voorsien. mark: ~dag, ~gebou, ~geld, ~mandjie, ~plein, ~prys, ~waarde.*

mark³ (-e) (hist.) Gewes, streek op die grens van 'n land.

Voorbeeld 14: Basiese struktuur van 'n woordeboekartikel

Die mees basiese struktuur van die woordeboekartikel, soos in voorbeeld 13 en 14 geïllustreer, is die lemma, in vetdruk, en die inligting (grammaties, semanties, stilisties ens.) in verband met die lemma wat in blokformaat met die voorkoms van 'n paragraaf aangebied word (Tomaszczyk 1983:100). Wiegand (1996:142) onderskei tussen die vormkommentaar, die lemma met sy spelling, klemaanduiding, uitspraak, woordsoort ens. en die semantiese kommentaar wat die definisie, voorbeelde, kollokasies ens. insluit.

Vanuit die metaleksikografie word die aanbieding van data in woordeboekartikels ook binne 'n teksbenadering hanteer. "One of the implications of working with the

dictionary article as a text, is that the different microstructural elements have to be employed in an interactive relation to one another. Without increasing the degree of textual compression in an article it can be expected from a lexicographer to construct an article in such a way that the different microstructural categories complement each other” (Gouws 1993:45). Wiegand (1988:52), soos aangehaal in Rademeyer (1993:206), beskou ’n woordeboekartikel as ’n geordende versameling leksikografiese tekssegmente en/of teksboustene waarby die lemma die verpligte bousteen is. “Elke stuk inligting wat ’n inskrywing in die woordeboekartikel vorm, vorm ook ’n tekssegment of –bousteen daarvan. Dit is noodsaaklik dat hierdie tekssegmente mekaar aanvul en dat daar ’n eenheidskarakter tussen hulle bestaan” (Rademeyer 1993:206).

’n Goeie voorbeeld van teksboustene wat saamwerk om ’n vinnige en effektiewe herwinning van inligting te bewerkstellig, is die definisie, die kerninskrywing in die semantiese kommentaar of in ’n semantiese subkommentaar in die geval van ’n polisemiese lemma, en voorbeeldmateriaal (koteks) (Wiegand 1996:144). Laasgenoemde twee kategorieë val binne die semantiese kommentaar van die woordeboekartikel. Waar die lemma polisemies is, word elke betekenisonderskeiding as semantiese subkommentaar gesien. Die aanbieding van kotekste in ’n woordeboekartikel kan op drie verskillende maniere geskied, en juis hier moet die leksikograaf besluit watter aanbiedingswyse die toeganklikste gaan wees vir die gebruiker.

deur’slaan, -ge-. 1. Deur iets heen slaan. 2. Onsin verkondig. 3. Van een taal in ’n ander oorgaan. 4. Grys word langs die slape (gewestelik). 5. Oorhel. 6. Deurstamp. 7. ’n Pad baan deur dit met ’n deurslag wyer te maak. 8. Deur iets dring. 9. Van kleur verander (vrugte). 10. In stukke slaan. 11. Oorgaan, bv. van klanke (die stem); *in AFRIKAANS ~*, uit ’n ander taal in Afrikaans oorslaan; *die SKAAL laat ~*, oorhel na die kant v.d. swaarste gewig; *die jong seun se STEM slaan deur; pas op dat die kar se VERE nie ~ nie.*

Voorbeeld 15: ’n Nie-geïntegreerde mikrostruktuur met integrate en kotekste

’n Nie-geïntegreerde aanbieding behels die lineêre aanbieding van al die verskillende betekenisonderskeidings, waarna die voorbeeldmateriaal in ’n blok aan die einde van die woordeboekartikel gegee word.

oorgaan (gaan oor, sal oorgaan, het oorgegaan, om oor te gaan) ww. ① Wanneer 'n mens oorgaan na 'n plek, gaan jy van een plek na 'n ander. *Kom ons gaan gou oor na die bure om te hoor hoe gaan dit met hulle siek kind. Ons het sonder veel moeite oorgegaan, maar toe ons weer wou terugkom, het die grenswagte ons voorgekeer.* ② Wanneer iets in iets anders oorgaan, verander dit van toestand of van situasie. *Die plaas sal seker in ander hande oorgaan as hulle nie die verband kan betaal nie. Dis baie maklik om van een politieke party na 'n ander een oor te gaan; jy sluit net by die nuwe een aan. Ons het dit nou lank genoeg bespreek; ons moet nou tot stemming oorgaan. Die soldate sal net tot die aanval oorgaan as hulle opdrag daartoe kry.* ③ Wanneer iets oorgaan, gaan dit verby. *My kopseer sal seker nou-nou oorgaan, want gewoonlik help die pille darem. Die onweer is besig om oor te gaan; dit lyk of die son tog gaan uitkom. Haar slegte bui het nogal gou oorgegaan; gewoonlik duur dit 'n bietjie langer voordat sy weer vriendelik word.*

Voorbeeld 16: Geïntegreerde mikrostruktuur met integrate en kotekste

Met 'n geïntegreerde aanbieding word die voorbeeldmateriaal direk na elke polisemiese onderskeiding geplaas en vorm dit deel van die betrokke integraat. Die kombinasie van betekenis en voorbeelde as integraat verhoog die toeganklikheid van hierdie inligting en 'n gebruiker wat na voorbeelde soek, hoef dus nie verskillende integrate en kotekste bymekaar te pas om die korrekte gebruik te identifiseer nie. Aan die ander kant kan 'n lang artikel met dié aanbiedingswyse veroorsaak dat die gebruiker deur 'n hele klomp integrate moet lees om by die verlangde koteks uit te kom. Wiegand (1996:144) beskryf die proses: "Articles with integrated microstructures are internally mono-accessive. The user-in-actu, unless his search question regards a form characteristic of the lemma sign, has to work through the article integrate by integrate, this is sememe-specifically. If the article is of some length, the inner access operations may be far more time-consuming. Articles with nonintegrated microstructures, on the other hand, are internally bi-accessive. The well-informed user can have both sememe-oriented, but also cote-text-oriented access."

Die leksikograaf kan ook 'n kombinasie van die twee, met ander woorde 'n semi-geïntegreerde benadering volg waar die koteks sowel ná onderskeidings as aan die einde van die woordeboekartikel geplaas word. 'n Geïntegreerde plasing is 'n goeie voorbeeld van hoe teksboustene mekaar aanvul en 'n effektiewe manier om 'n

koherente artikelstruktuur te bewerkstellig, terwyl die nie-geïntegreerde aanbieding tot 'n bi-toeganklike mikrostruktuur lei. Die leksikograaf moet vooraf besluit of een of 'n kombinasie van die aanbiedings die toegangstruktuur vir die gebruikers gaan verbeter. Elke mikrostruktuurelement moet 'n eie funksie en plek in die woordeboekartikel beklee, maar dit moet op so 'n manier aangebied word dat die gebruikers die inligting ondubbelsinnig kan herwin.

1.10.2. Volgorde van inligtingstipes in 'n woordeboekartikel

Die leksikograaf moet vervolgens besluit in watter volgorde die inligtingstipes in die woordeboekartikel aangebied word. Volgens Gouws (1993:37) moet die leksikograaf die volgende in gedagte hou: "Due to the hierarchical character of the microstructure the prominence of the first entries gives them a position of major focus while the last entries receive far less focus. This should influence the organization of information in the dictionary. Being familiar with the specific typological criteria a lexicographer knows what the priority of his dictionary is and which entry should receive the most emphasis."

much¹ baie "*Hoe ver is jy met jou werk?*" – "*Ek het nog baie om te doen.*" "How far are you with your work?"
 – "I still have much to do."
 ♦ **how much** hoeveel "*Hoeveel kos die appels?*" – "*Hulle is 25c elk.*" "How much do the apples cost?" – "They are 25c each."
 □ **much** noun (no plural)

Voorbeeld 17: Volgorde van inligting in *TAW*

Die leksikograwe van *TAW* ag die vertaalekwivalente, gevolg deur die voorbeeldmateriaal as die belangrikste inligtingskategorieë in die woordeboekartikel, gevolglik word dié inskrywings aan die begin van die artikel in die fokusposisie geplaas. Aan die ander kant word woordsoortaanduiding aan die einde van die artikel geplaas. Aangesien die sisteem afwyk van die tradisionele plasing van woordsoorte, word dit met 'n toegangstruktuur gemerk, naamlik 'n vierkantjie (Gouws 1993:37).

Nadat die leksikograaf (met die gebruiker in gedagte) besluit het op die volgorde van die inligting in die woordeboekartikel, kan die aanbieding plaasvind. "A microstructure typically displays a linearly ordered set of information categories and the search path of the inner access structure leads a dictionary user from the top of this

ordering down to the bottom. One of the many problems experienced by dictionary users is the unclear division between information categories" (Gouws 1996:22).

Elke lemma het 'n artikel as soekarea en elke inligtingskategorie word in 'n afsonderlike soeksone geplaas (Bergenholtz, Tarp & Wiegand:1999). Die leksikograaf het verskeie opsies om die soeksones duidelik van mekaar te onderskei.

Moos, das; es, -e

1. *kleine, in großer, dicht stehender Menge, vorzugsweise an schattiger, feuchten Stellen wachsende immergrüne, sich durch Sporen vermehrende Pflanze; weiches, grünes M.; Moose und Flechten; sich im Wald ins M., auf das M. setzen.*
2. *lo. Pl./ umg. Geld (1): da muß doch eine Masse M. herauspringen.*

Voorbeeld 18: Gebruik van ruimtes

In die eerste plek kan wit ruimtes gebruik word om inligtingskategorieë af te baken. Volgens Wiegand (1996:137) bestaan woordeboekartikels uit funksionele tekssegmente wat tot twee klasse behoort, naamlik items en nie-tipografiese mikrostrukturele merkers. Elke item bestaan uit 'n itemvorm, die grafiese voorstelling en 'n itemfunksie. "The typographical structure indicators, e.g. semibold, italic, normal, capital letters etc., are not regarded as functional text segments, but as attributes of the item form" (Wiegand 1996:137).

raise /reiz/ **raises, raising, raised.** 1 If you **raise** something, you move it so that it is in a higher position. *She went to the window and raised the blinds... Milton raised the glass to his lips. ...a small raised platform.* 2 If you **raise** a flag or banner, you display it by moving it into a high place. 3 If you **raise** yourself, you lift your body so that you are standing up straight, or so that you are no longer lying flat. *He raised himself into a sitting position.* 4 If you **raise** the rate or level of something, you increase it. *The Republic of Ireland is expected to raise interest rates. ...a raised body temperature.* 5 To **raise** the standard of something means to improve it. 6 If you **raise** your voice, you speak more loudly. 7 If an event **raises** a particular emotion or question, it makes people feel the emotion or consider the question. *The agreement has raised hopes that the war may end soon... The accident again raises questions about the safety of the plant.* 8 If you **raise** a subject, an objection, or a question, you mention it or bring it to someone's attention. *In the meeting Mrs. Ashrawi raised the three main concerns that the Palestinians have.*

Voorbeeld 19: Gebruik van verskillende druktypes

Die gebruik van verskillende druktipes onderskei verskillende itemvorme en staan die gebruiker dus by op die interne soekroete. Lombard (1990:21) stel dit as volg: “Ook wat tipografie en die uitleg betref, kan gebruikers tegemoet gekom word. Onderafdelings van die betekenisinligting kan byvoorbeeld vetgedruk word om die gebruiker te help. Skuins- en Romeinse druk kan ook gebruik word om sate van definisies te onderskei. Die formaat waarop die opsteller van ’n woordeboek besluit, kan ook die gebruikers daarvan baat.”

gek, (s) (-ke), fool, madman, booby; ~ *ke en DWASE* skryfhulle name op deure en glase, fools' names and donkeys' faces are to be seen in public places; a white wall is a fool's paper; *elke ~ het sy GEBREK*, every rose has its thorn; every bean has its black; *iem. vir die ~ HOU*, make a fool of someone; *die ~ ke kry die KAARTE*, fortune favours fools; *staan en KYK soos 'n ~*, stare like an idiot; *dit is nog LANK nie so ~ nie*, it is not a bad idea; *iem. vir die ~ laat LOOP*, send someone on a fool's errand; *die ~ SKEER met iem.*, make a fool of someone; *soveel WERD as 'n ~ daarvoor wil gee*, it is worth as much as a fool would give for it; *een ~ kan meer vrae vra as wat 'n honderd WYSES kan beantwoord*, one fool can ask more questions than ten wise men can answer; (w) (ge-), play the fool; (b, bw) (l-ke); -ker, -ste), foolish, mad, queer, crazy; fond (of); ~ *wees van ANG*s, be frantic with anxiety; ~ *GE-NOEG*, sy . . . , oddly enough she . . . ; ~ *na sy KIND wees*, dote on his child; *dis te ~ om LOS te loop*, that is most absurd; it does not bear thinking of; *nie so ~ as wat hy LYK nie*, he is not as green as he is cabbage-looking; *iem. ~ MAAK*, drive a person crazy; ~ *NA*, mad about (on); *jou ~ SOEK*, hunt high and low; *die ~ ste van die TOESTAND*, the oddest feature of the situation; ~ *na VIS wees*, be very partial to (fond of) fish; ~ *van WOEDE*, mad with rage; ~ *WORD*, go mad.

gek¹ fool Only a fool would leave his car with the keys still in it. Net 'n gek sou sy motor verlaat met die sleutels nog daarin.

☐ **gek** selfstandige naamwoord (meervoud gekke)

gek² ☐ foolish, silly, stupid It is foolish/silly/stupid to go too deep into the sea if you can't swim. Dit is gek om te diep in die see in te gaan as jy nie kan swem nie. ☐ mad "Let's go for a ride on our bicycles." – "Are you mad? It's raining!" "Kom ons gaan ry 'n ent op ons fietse." – "Is jy gek? Dit reën!"

♦ **gek maak** drive mad That dog will drive me mad with its barking! Daardie hond sal my nog gek maak met sy geblaaf!

☐ **gek** byvoeglike naamwoord (attributief gek) gek-ker, gekste

Voorbeeld 20: *Pharos*: punktuasie ; *TAW*: punktuasie en struktuurmerkers

Heelwat woordeboeke, veral vertalende woordeboeke, gebruik punktuasie om die bestek van verskillende inligtingskategorieë aan te dui. In die meeste gevalle is dit net effektief as dit vergesel word van byvoorbeeld tipografiese verskeidenheid, en word die gebruiker nie maksimaal ondersteun in sy soekroete nie. Die verskillende vorme van tipografie is deel van die interne toegangstruktuur van die woordeboekartikel en help die gebruiker om verskillende inligtingskategorieë te onderskei. Die gebruiker wat weet dat die definisie in Romeinse druk gegee word, hoef dus nie in 'n polisemiese lemma met tien betekenisonderskeidings deur al die inligtingskategorieë te lees nie. Die gebruiker kan slegs dié dele aan die begin van elke onderskeiding, wat in Romeinse druk gegee word, raadpleeg.

Die leksikograaf moet nie net besluite neem oor die druktipes van inligtingskategorieë nie, maar die aanbieding van sublemmas moet ook aandag geniet. “A problem that

lexicographers can now discuss is whether the information permitted in a sub-lemma should be the same, and in the same order and typeface, as the information permitted in a lemma" (Ilson 1986:75).

grade¹ /greɪd/ *n* **1** a level or position of ability, quality or rank that sb/sth has: *a person's salary grade* (ie level of pay) ◦ *high-/low-grade officials/materials* ◦ *the lowest grade of agricultural land*. **2(a)** a mark given in an examination or for school work: *Pupils with 90% or more are awarded Grade A.* ◦ *She got excellent grades in her exams.* **(b)** a level of esp musical skill at which a pupil is tested: *He's got Violin Grade 6* (ie has passed a test at that level of skill). **3 (US)** a class or classes in school with children of the same age and ability. Children start school in the first grade: *go up/down a grade*. **4 (esp US)** = GRADIENT 1. **IDM** **make the 'grade** (*informal*) to reach the necessary standard; to succeed: *About 10% of trainees fail to make the grade.*
■ 'grade crossing *n (US)* = LEVEL CROSSING.
'grade school *n (US)* = PRIMARY SCHOOL.

Voorbeeld 21: Sublemmas in *OALD*

Die leksikograaf het 'n keuse om afleidings en samestellings as sublemmas op te neem. Hoewel hierdie sublemmas deel uitmaak van die eksterne toegangstruktuur word hulle meestal in die woordeboekartikel van 'n lemma geplaas en vorm dus deel van die artikelstruktuur van die mikrostruktuur. Sublemmas word meestal in dieselfde druktype en grootte as lemmas aangebied en kan ook deur middel van 'n tipografiese struktuurmerker kitstoegang verseker. Indien daar inligting oor die sublemmas verskaf word, moet die leksikograaf op 'n toeganklike sisteem besluit wat konsekwent toegepas kan word.

1.10.3. Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers – 'harde werkers'

Een van die maniere om grense tussen soeksones aan te dui, is die gebruik van **struktuurmerkers**. **Tipografiese struktuurmerkers** verwys na die gebruik van byvoorbeeld Romeinse druk, skuinsdruk, vetdruk ens. om verskillende inligtingskategorieë te onderskei, terwyl **nie-tipografiese struktuurmerkers** dieselfde funksie deur middel van simbole, tekens ens. verrig. "The inner access structure can be improved by providing structural markers to indicate the borders between information categories as well as the position and scope of different search areas" (Gouws 1996:23).

weh/Weh ['ve:...] -**klagen**, wehklagte, hat gewehklagt /jmd./ 'über ein Unglück, einen Verlust laut klagen (3)': *sie jammerte und wehklagte unentwegt (über den Verlust ihrer Handtasche, ihrer Katze); in lautes Wehklagen ausbrechen* ♦ ↗ ¹weh, ↗ klagen; **-leidig** [ləɪdɪç] <Adj.> **1.1.** <Steig. reg.; nicht bei Vb.> 'übertrieben empfindlich auf Schmerzen reagierend, schon bei geringen Schmerzen klagend' /auf Personen bez./: *ein ~er Mensch; er ist ziemlich ~* **1.2.** <Steig. reg., ungebr.> 'bewusst körperlichen, psychischen Schmerz ausdrückend, um Mitleid, Aufmerksamkeit zu erregen' /auf Akustisches, Mimisches bez./: *etw. mit ~er Stimme sagen; ein ~es Gesicht machen; ~ lächeln* ♦ ↗ ¹weh, ↗ Leid; **-mut, die** <o.Pl.> 'leichte, verhaltene Trauer, stiller Schmerz bei der Erinnerung an etw. Vergangenes, Verlorenes': *~ ergriff, beschlich ihn beim Abschied; mit heimlicher, leiser ~ an etw. zurückdenken; voll/ voller ~ erinnerte sie sich an die glücklichen Tage* ♦ ↗ ¹weh; **-mütig** [my:tɪç] <Adj.; Steig. reg., ungebr.> 'ein wenig traurig, voll Wehmut'; SYN ¹weh: *~e Erinnerungen, Lieder; eine ~e Stimmung erfasste ihn; die Melodie klingt ~; ~ lächeln, von vergangenen Zeiten sprechen* ♦ ↗ ¹weh

¹Wehr [ve:rə]

* /jmd./ **sich zur ~ setzen** (**1.1.** 'sich wehren (1.1)': *als sie handgreiflich wurden, setzte er sich (gegen die Diebe) zur ~* **1.2.** 'sich wehren (1.2)': *er setzte sich gegen diese Vorwürfe heftig, energisch zur ~*)

Voorbeeld 22: *Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*

In voorbeeld 22 word die gebruik van nie-tipografiese struktuurmerkers wat verskillende inligtingskategorieë afbaken, geïllustreer. Nie-tipografiese struktuurmerkers wat heel links geplaas word (byvoorbeeld die *), lei tot die spoedige identifisering van die spesifieke inligtingskategorie. Wiegand (1996:137) sê verder dat die onderskeidende effek van **nie-tipografiese struktuurmerkers** veral gebaseer is op die visuele kontras. "The genuine function (or) purpose of an item consists of that it enables – on the basis of certain attributes – the potential user to reach those user goals for the sake of which the lexicographer formulated the item" (Wiegand 1996:137). Die itemvorm en itemfunksie is deel van die artikelstruktuur van die woordeboekartikel. Op grond daarvan maak Wiegand (1996:141) 'n onderskeid tussen die mikrostruktuur en die artikelstruktuur. "The article structure and the microstructure of a dictionary article are text constituent structures. The (concrete) article structure has all functional text segments as constituents, that is items and

nontypographic structure indicators. The (concrete) microstructure, on the other hand, only has items as constituents.” Soos enige ander besluit, moet die leksikograaf in die toeligtig van die woordeboek verslag lewer van die verskillende interne toegangstruktuurmerkers.

most ☐ die meeste *Wat haar die meeste bekommer, is dat haar seun dalk in die eksamen kan sak.* What troubles her **most** is that her son might fail in the examination. ☐ baie *Toe hy die vrou met haar pakkies help, het sy gesê: “Dankie, dis baie vriendelik van jou.”* When he helped the lady with her parcels, she said, “Thank you, it’s **most** kind of you.” ☐ -ste *Rose is op hul mooiste wanneer hulle in volle bloei is.* Roses are at their **most** beautiful when they are in full bloom.
 ◆ **most** probably heel waarskynlik *“Waar is Anna?” – “Sy het heel waarskynlik van die vergadering vergeet.”* “Where is Anna?” – “She **most** probably forgot about the meeting.”
☐ **most** adverb

Voorbeeld 23: Poliseme in TAW

Nie-tipografiese struktuurmerkers word ook gebruik om die betekenisonderskeidinge van ’n polisemiese lemma te merk. Die aanbieding en ordening van sulke onderskeidinge moet vooraf beslis word, konsekwent toegepas word en in die toeligtig beskryf word. Twaddell (1973:217) in Lombard (1990:169) beskryf die leksikograaf se besluitneming ten opsigte van poliseme: “Aan die een kant moet hy die verskillende betekenisonderskeidings wat die lemma het duidelik van mekaar afbaken, sodat hy seker is dat hy wel met verskillende onderskeidings te doen het, en aan die ander kant moet hy besluit hoe hy die verskillende betekenisonderskeidings gaan orden. Die indeling van betekenisonderskeidings en die aanbieding van die volgorde daarvan, is een van die grootste vraagstukke waarmee die leksikograaf te doen kry.”

Moos, das; -es, -e 1. *kleine, in großer, dicht stehender Menge, vorzugsweise an schattigen, feuchten Stellen wachsende immergrüne, sich durch Sporen vermehrende Pflanze: weiches, grünes M.; Moose und Flechten; sich im Wald ins M., auf das M. setzen* — 2. *fo. Pl./ umg. Geld* (1): da muß doch eine Masse M. herausspringen

Voorbeeld 24: Gegroepeerde polisemie

Moos, das; es, -e

1. *kleine, in großer, dicht stehender Menge, vorzugsweise an schattigen, feuchten Stellen wachsende immergrüne, sich durch Sporen vermehrende Pflanze; weiches, grünes M.; Moose und Flechten; sich im Wald ins M., auf das M. setzen.*

2. *lo. Pl./ umg. Geld (1): da muß doch eine Masse M. herausspringen.*

Voorbeeld 25: Nie-gegroepeerde polisemie

As 'n mens die aanbieding van die polisemiese onderskeidings in die twee artikels vergelyk, is dit duidelik dat voorbeeld 25 dit makliker maak vir die gebruiker om by 'n spesifieke onderskeiding uit te kom. Artikel 25 is 'n voorbeeld van nie-gegroepeerde polisemie waar al die betekenisonderskeidings onder mekaar aan die linkerkant geplaas word. Nie-gegroepeerde polisemie lei tot verskillende betekenisonderskeidings wat vertikaal in teksblokke aangebied word en aangesien teksblokke maklik van mekaar onderskei word, vorm dit deel van die interne toegangstruktuur van die woordeboekartikel. In teenstelling hiermee lei gegroepeerde polisemie (voorbeeld 24), waar al die betekenisonderskeidings opeenvolgend aangebied word, tot 'n horisontale soekroete wat gebruikersonvriendelik is (Bergenholtz, Tarp en Wiegand 1999:1819).

skil □ s.nw. (-le; -letjie) 1 Buitenste laag van 'n vrug; dunner as bas: *Die skil van 'n lemoen. vy. peer pruim.* 2 (Byb.) Dop: vlies oor die oog: *¶ Iets soos skille (het) van sy oë afgeval* (Hand. 9:18). □ ww. (geskil) 1 Van die skil ontdoen: *Aan-appels skil. Geskilde pere.* 2 (met verwysing van onderwerp) Skilwerk doen: *Hierdie mes skil lekker.* 3 Hom laat skil: *'n Perske wat swaar skil.* UITDR.: *'n Appeltjie met iemand skil.* iets onaangenaams met hom afhandel.

trap 1 stairs "Go up the stairs to the second floor." "Gaan met die trap op na die tweede verdieping toe."

2 staircase There is a staircase as well as a lift in the shop. Daar is 'n trap sowel as 'n hysbak in die winkel.

3 step There is a step that leads from the front door to the garden. Daar is 'n trap wat van die voordeur na die tuin lei.

□ trap selfstandige naamwoord (meervoud trappe)

Let wel, jy gaan 'n trap op (nie trappe nie), want dis 'n geheel wat uit 'n reeks treetjies bestaan.

trap 1 tread, step "I beg your pardon, I didn't mean to tread/step on your toes." "Ekskuus tog, ek het nie bedoel om op jou tone te trap nie!" 2 stand "You've injured your foot badly – it will take some time before you'll be able to stand on it again." "Jy het jou voet lelik seergemaak – dit sal 'n ruk duur voordat jy weer daarop kan trap." 3 pedal It is difficult to pedal a bicycle when you ride up a steep hill. Dis moeilik om fiets te trap as jy teen 'n steil bult uitry.

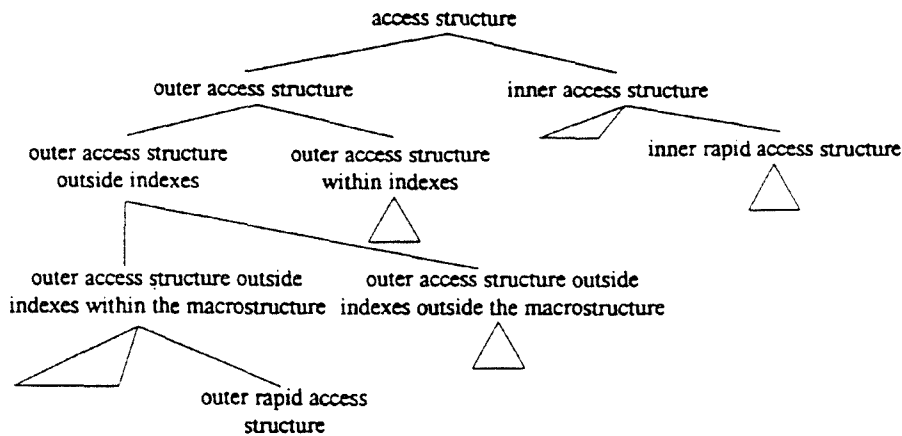
□ trap werkwoord (teemwoordige tyd trap, verlede tyd het getrap)

Voorbeeld 26: Meerfunksionele lemmas in HAT en TAW

In die meeste woordeboeke word meerfunksionele lemmas in een woordeboekartikel opgeneem. Die gebruiker kan deur middel van 'n interne kitstoegangstruktuurmerker gehelp word om onmiddellik by die verlangde woordsoort uit te kom, sonder om deur die hele artikel te lees. *HAT* (□) sowel as *TAW* (□) gebruik funksionele nie-tipografiese struktuurmerkers om kitstoegang te bewerkstellig in plaas van die konvensionele maniere, soos byvoorbeeld hoofletters en syfers. “If several parts of speech occur in the entry, they must be clearly marked off, for example by a bold Roman numeral or a bold capital letter (I II A B). These *section marks* help to clarify the layout, especially in long entries, but almost their most important function is to inform the user immediately that the entry contains more than one part of speech” (Stein in Svensén 1993:210).

Die gebruik van eksplisiete struktuurmerkers soos die “□” wat verskillende soeksones skei, is 'n effektiewe manier om die soekproses te verkort. Wanneer 'n gebruiker die verlangde lemma gekry het, verlaat die gebruiker die eksterne soekroete en in plaas daarvan om deur die hele interne soekroete te beweeg, kan die gebruiker direk na die struktuurmerker gaan. Hierdie soort aanbieding vereis egter 'n vertroudheid met die struktuur van die woordeboek, maar spaar baie tyd in die geval van baie lang artikels. Ook hier moet die gebruiker en sy/haar naslaanvaardighede in ag geneem word. Gouws (1996:25) stel dit as volg: “A user-orientated dictionary should try to empower its users by constructing the article in such a way that a quick and unambiguous retrieval of information, preceded by a successful identification of the wanted microstructural category, is always possible. This means that the user has to be familiar with the inner structure of the articles in the dictionary and with the order of the different article positions.”

Wiegand (1996:140) som die interne kitstoegangstruktuur op: “Next to the inner access structures, inner rapid access structures are defined in many dictionaries, the knowledge which allows the user a faster access to the data looked-on. The domains of these structures are above all made up of the item giving the form of the lemma sign, the items giving polysemy, and special signs announcing special article positions.” Die volgende skema is 'n uitbreiding van die een op bladsy 29 en gee 'n oorsig oor die volledige eksterne en interne toegangstrukture (Wiegand 1996 :140).

Figuur 5: Toegangstruktuur, 'n oorsig

1.10.4. Die gevare van 'n te hoë teksdigtheid en inligtingsdigtheid

selde ■ seldom *I usually sleep straight through and seldom wake up during the night.* Ek slaap gewoonlik reg deur en word selde snags wakker. ■ rarely *It very rarely snows in summer.* Dit sneeu baie selde in die somer.

◆ **dis selde dat** it is rare for ... to *I'm worried about Anna – it is rare for her to come home so late.* Ek is bekommerd oor Anna – **dis selde dat** sy so laat huis toe kom.

□ **sel-de** bywoord

selde ■ seldom *I usually sleep straight through and seldom wake up during the night.* Ek slaap gewoonlik reg deur en word selde snags wakker.

■ rarely *It very rarely snows in summer.* Dit sneeu baie selde in die somer.

◆ **dis selde dat** it is rare for ... to *I'm worried about Anna – it is rare for her to come home so late.* Ek is bekommerd oor Anna – **dis selde dat** sy so laat huis toe kom.

□ **sel-de** bywoord

Voorbeeld 27: TAW en aangepaste weergawe

Vernuwing in hedendaagse woordeboeke, veral aanleerderwoordeboeke, lê veral op die vlak van die interne toegangstruktuur en interne kitstoeegangstruktuur. In baie gevalle verhoog dit die kwaliteit van die woordeboek, maar dit kan ook lei tot 'n verhoogde teksdigtheid. Teksdigtheid is die gevolg van oormatige tekskonsensasie waar inligting op 'n implisiete manier, byvoorbeeld deur middel van struktuurmerkers, aangebied word. Inligtingsdigtheid verwys na die verhouding tussen die makro- en mikrostrukturele inligting in die woordeboek. Louw (1997:141) rig die volgende aanmaning tot leksikograwe: "Struktuurmerkers wat as *sneltoegangstruktuurelemente dien, moet tegelykertyd innoverend wees, maar ook nie die teksdigtheid so verhoog dat dit eerder toeganklikheid versteur as fasiliteer

* Sneltoegangstruktuurelemente verwys na kitstoeegangstruktuurelemente

nie.” Hy merk ook tereg op dat deeglike empiriese navorsing nodig is om te bepaal watter struktuurmerkers die effektiëste is, veral waar gebruiks- of semantiese inligting aangebied word. Die balans tussen die hoeveelheid inligting in ’n woordeboek en maniere waarop toegang deur middel van struktuurmerkers verleen word, is een van die leksikograaf se grootste kopsere. “It is not merely the information needs of different categories of user that are of importance. An equally important factor is their ability to find and make use of the information given. Here the lexicographer is forced into a difficult balancing act. On the one hand, the dictionary must contain as much information as possible without becoming unnecessarily bulky; on the other hand, this information must not be so compressed that the intended user will not be able to utilize it” (Svensén 1993:16).

Volgens Gouws (1994:62) is die ondersoek na die inligtingsdigtheid van woordeboeke tans in die “brandpunt van die metaleksikografiese gesprek”. Hausmann (1989:982) beskou die inligtingsdigtheid van ’n woordeboek as die kwantitatiewe verhouding tussen die makro- en mikrostruktuur. “’n Toename in mikrostrukturele inskrywings verhoog gevolglik die inligtingsdigtheid. ’n Woordeboek kan óf makro- óf mikro-georiënteerd wees, of dit kan ’n onpartydige oriëntering handhaaf. Hoe hoër die inligtingsdigtheid van ’n woordeboek, hoe sterker is sy mikrostrukturele oriëntering. ... Weens die beperkte ruimte in ’n woordeboekartikel lei ’n verhoging in die inligtingsdigtheid dikwels tot ’n implisiete aanbieding van sekere inligtingstipes” (Gouws 1994:62). Die leksikograaf wend hom/haar dikwels tot spesiale kodes en afkortings in ’n poging om die ruimtebeperking te oorkom. Svensén (1993:221,226) waarsku daarteen: “One must also beware of carrying one’s space-saving zeal so far as to go beyond what can be regarded as justified from the linguistic or instructional point of view. ... the lexicographer’s gain in space is the user’s loss of clarity.”

Soos reeds aangedui, speel die huidige fokus op die gebruiker ’n belangrike rol in die tipe inligting wat opgeneem word en die manier waarop dit aangebied word. In woordeboeke wat gerig is op gesofistikeerde gebruikers is ’n hoër inligtingsdigtheid en die gepaardgaande toename in implisiete inligtingsoordrag aanvaarbaar. Daarteenoor moet ’n woordeboek wat saamgestel word vir die gebruikers met ’n laer graad van woordeboekontsluitingsvaardighede van ’n baie eksplisiete inligtingsaanbod gebruik

maak. Laasgenoemde word in hoofstuk 2 verder bespreek. Indien 'n woordeboek mikro-georiënteerd is en heelwat inligtingstipes aanbied, moet die leksikograaf versigtig wees om nie die inligtingsdigtheid verder te verhoog deur die oormatige gebruik van struktuurmerkers, simbole en afkortings nie. In Opitz (1983:170) se woorde: “the overstuffing of entries should at all cost be avoided.” Die interne toegangstruktuur moet dus bydrae tot die ontsluiting van die inligtingstipes en nie ingewikkelde woordeboekartikels nog ‘digter’ maak nie.

'n Leksikograaf kan deur middel van proefbladsye met artikels seker maak of die bladspieël onrustig is as gevolg van 'n digte saamweef van inligting. Svensén (1993:243) stel die volgende voor: “Principles for the microstructure and macrostructure must be established. In order to make these structures clear to the users, much care has to be taken in choosing the most suitable typography and layout. It is therefore advisable even at this stage to carry out one or more specimen typesettings of a trial section comprising at least two facing pages of the finished dictionary.”

appel (appels; appeltjie) nw. ① 'n Appel is 'n sappige ronde vrug wat aan 'n appelboom groei. Die skil is groen, rooi of geel, en die vleis is wit. *Eet eerder 'n appel as lekkers; dis baie gesonder. Appels is ook maar duur deesdae, maar dit bly darem langer goed as piesangs. Sy ma bak die heerlikste appelterte, maar daarvoor het sy natuurlik tertappels nodig.* ② Iets met 'n ronde vorm wat lyk soos 'n appel word soms 'n appel genoem. *Iets krap teen my oogappel. appelboom, appelboord, appeltert (by 1).* **UITDR.:** Die appel val nie ver van die boom nie: Dit beteken die kind is baie soos sy ouer(s). *Dié appel het nie ver van die boom geval nie, want hy is net so befoeterd soos sy pa.* 'n Appeltjie met iemand te skil hê: 'n Mens het 'n appeltjie met iemand te skil as jy hom moet berispe of kwaai moet aanspreek oor iets. *Ek het nog 'n appeltjie met jou te skil; ek het heelaand vir jou gewag, en jy het net nooit opgedaag nie.*

appel (appels; appeltjie) nw.

① 'n Appel is 'n sappige ronde vrug wat aan 'n appelboom groei. Die skil is groen, rooi of geel, en die vleis is wit. *Eet eerder 'n appel as lekkers; dis baie gesonder. Appels is ook maar duur deesdae, maar dit bly darem langer goed as piesangs. Sy ma bak die heerlikste appelterte, maar daarvoor het sy natuurlik tertappels nodig.*

② Iets met 'n ronde vorm wat lyk soos 'n appel word soms 'n appel genoem. *Iets krap teen my oogappel.*

● **appelboom, appelboord, appeltert (by 1).**

UITDR.: Die appel val nie ver van die boom nie: Dit beteken die kind is baie soos sy ouer(s). *Dié appel het nie ver van die boom geval nie, want hy is net so befoeterd soos sy pa.* 'n Appeltjie met iemand te skil hê: 'n Mens het 'n appeltjie met iemand te skil as jy hom moet berispe of kwaai moet aanspreek oor iets. *Ek het nog 'n appeltjie met jou te skil; ek het heelaand vir jou gewag, en jy het net nooit opgedaag nie.*

Voorbeeld 28: Uittreksel uit *BVA* en aangepaste weergawe

Die Afrikaanse aanleerderwoordeboek *Basiswoordeboek van Afrikaans* (vervolgens *BVA*) het 'n gebalanseerde verhouding tussen die makro- en mikrostruktuur. Aangesien die aantal mikrostrukturele inligtingstipes in die woordeboekartikels beperk is, kan die interne toegangstruktuur van die woordboek verbeter word sonder om die inligtingsdigtheid noemenswaardig te verhoog. Sodoende kan die aanleerder beter tussen soeksones onderskei en sekere soekprobleme vinniger opgelos word.

1.11. Metatoegangstruktuur: metataal en die gebruiker

Buiten die twee hoofkomponente binne die toegangstruktuur, word daar ook aandag gegee aan 'n derde komponent, naamlik die metatoegangstruktuur (Gouws: persoonlike gesprek). Dit behels die taal waarin data aangebied word. Elke gebruiker onttrek subjektiewe inligting uit die objektiewe data wat in die woordeboek verskaf word. "On the basis of one and the same *lexicographic data unit* or *treatment unit* (address + item) two different users may reconstruct different information" (Hausmann en Wiegand 1989: 341). Die gebruiker moet egter toegang kry tot die data om sodoende inligting te onttrek.

mode (modes) *nw.* 'n Mode is 'n styl of 'n gebruik wat op 'n sekere tydstip geld, bv. ten opsigte van die manier waarop 'n mens aantrek, die boustyl van die huise of die voorkoms van motors. *Kort hare met klein vlegseltjies is nou in die mode. Skoene met baie hoë hakke was hoog in die mode. Dit is nou uit die mode om kinders op vier jaar skool toe te stuur.*

Voorbeeld 29: *BVA*

mode [mo:'də] *s.nw.*, modes.

1 Styl, tendens, smaak of gebruik t.o.v. kleredrag, persoonlike versorging en versiering, of dikw. sosiale of artistieke aktiwiteit, beskouing, gewoonte of gebruik, wat op 'n bep. tydstip algemeen nagevolg of beoefen word, maar van verbygaande aard is: 'n *Deftige, onbesonne, uitspattige mode. Die hoogste, jongste, nuutste mode.* 'n Mode in die letterkunde, sielkunde, taalkunde. Die mode aangee, ignoreer, najaag, navolg, vooruitloop. Aan die mode onderhewig wees. Jou na die mode aantrek, klee, uitdos. Na die mode dra, laat maak. Die nuutste mode in versorg. "Hoe jammer tog dat die mode, als dit op sy mooiste is, nie maar so kan bly nie ... Maar die tyd vlieg virbij en daarmee gaat ook gepaard die onverbiddelike, gedurige verandering van die mode (Brandw., 1 Mei 1913, 745). Die Griekse drama (as leesstuk bedoel) (word) 'n hele mode by onderwysinrigtings (L.W.B. Binge: Afr. Toneel, 1969, 192). Elke vrou (het) haar eie opvatting van watter modes haar die beste staan (Burg., 4 Mrt. 1964, bylae, 2). Die modes (in huise) verander, vensters word groter, stoepe kleiner (E. v. Heerden: Klok, 1966, 79).

mo'de (-s) 1 Heersende smaak – veral wat betref kleding: Die nuutste, jongste mode volg. Liewer dood as uit die mode. Volgens die mode aantrek. In die mode wees. Dié soort boustyl is nou hoog mode. Meubels in die nuutste mode aankoop. 2 Manier; gewoonte; eienaardigheid: Hy het mos die mode om alles te vergroot. Hy het al jare die mode om jou somer in die rede te val. [L. *modus* manier] **mode:** ~boek, ~kleur, ~ontwerp, ~plant, ~prent, ~winkel.

Voorbeeld 30: *WAT* en *HAT*

As 'n mens die formulering wat in die definisie van *BVA* gebruik word met dié van die *WAT* vergelyk, is dit duidelik dat taalgebruik gerig is op die spesifieke teikengebruikers van die woordeboeke. Dit sou onmoontlik wees vir die aanleerder om die verlangde inligting uit die definisie van die *WAT* te onttrek. Selfs die definisie in die *HAT* is, wat die woordgebruik en formulering betref, ontoeganklik vir die aanleerder. Die leksikograaf moet dus nie net deur die aanwending van fisiese strukture en merkers vir die gebruiker toegang gee tot data nie, maar ook die taalgebruik van die leksikograaf moet toeganklik wees sodat die gebruiker die inligting 'kan vind'. Dit geld ook vir die taalgebruik waarin kodes, konvensies en besluite van die leksikograaf in die toeligting bespreek word.

1.12. Wisselwerking tussen die toegang-, adresserings- en mediostruktuur

1.12.1. Adresseringstruktuur: sonder 'n adres raak inligting weg

'n Laaste aspek ten opsigte van die toegangstruktuur wat vermelding verdien, is die wisselwerking tussen die toegangstruktuur en ander strukture soos die adresserings- en mediostruktuur. "In die benoeming van die komponente van 'n woordeboek dui Hausmann en Wiegand (1989:328) aan dat die basiese eenheid vir 'n woordeboek die behandelingseenheid is. Dit volg uit die bymekaarbring van 'n vorm (die lemma) en die inligting wat op daardie vorm gerig is. Binne 'n teksbenadering word daar na die lemma as die topiek verwys. Die manier waarop die vorm en die inligting oor die vorm bymekaargebring word, is die adresseringsprosedure van die spesifieke woordeboek. Elke inskrywing is aan 'n bepaalde vorm, die adres gerig. Die term adressering verwys na die gerigtheid van 'n bepaalde mikrostrukturele inskrywing" (Gouws 1994:64). Daar word twee tipes adressering onderskei, naamlik lemmatiese adressering waar inskrywings op die lemma gerig is, en nie-lemmatiese adressering waar inskrywings op ander mikrostrukturele elemente gerig is. Indien die leksikograaf van lemmatiese en nie-lemmatiese adressering in 'n woordeboekartikel gebruik maak, veroorsaak dit dat daar 'n topiekverskuiwing plaasvind, aangesien elke nie-lemmatiese adres 'n nuwe topiek binne die artikel word. "Topiek-verskuiwing verhoog noodwendig die inligtingsdigtheid asook die moeilikheidsgraad van 'n woordeboekartikel. Betekenisoordrag word ten beste bewerk deur 'n lemmatiese adressering aangesien dié inligting regstreeks met die lemma in verband gebring kan word" (Gouws 1994:75).

Volgens Louw (1997:111) is kennis oor die gerigtheid van inskrywings en interne toegangstruktuurmerkers ewe noodsaaklik omdat laasgenoemde (hetsy tipografies of nie-tipografies) die diskriminators vergesel. “Hausmann en Wiegand (1989:328-329,349-353) se teoretiese beskouing van die adresseringstruktuur bring die wisselwerking met die toegangstruktuur sterk na vore. Reeds in die bespreking van sublemmatiese adressering is verwys na die belangrikheid van ’n duidelike markeringsstelsel vir die sublemma as adres. Indien hierdie inskrywing duidelik met behulp van tipografiese of nie-tipografiese merkers as bewerkingseenheid uitgesonder word, staan dit bekend as ’n oop of toeganklike adres” (Louw 1997:117). Enige ander tipe inskrywing (wat as adres dien) behoort dan ook deur middel van struktuurmerkers duidelik uitgewys te word.

le-giti-mate, legitimates, legitimating, legiti- ♦♦♦♦♦
mated. The adjective is pronounced /lɪˈdʒɪtɪmət/.
 The verb is pronounced /lɪˈdʒɪtɪmeɪt/. 1 Something
 that is **legitimate** is acceptable according to the law. ADJ-GRADED
...the restoration of the legitimate government. † **le-**
giti-ma-cy /lɪˈdʒɪtɪməsi/ ...the political legitimacy N-UNCOUNT
of his government. † **le-giti-mate-ly** ...legitimately ADV-GRADED
elected by the people. 2 If you say that something
 such as a feeling or claim is **legitimate**, you think
 that it is reasonable and justified. *That's a perfectly*
legitimate fear. † **le-giti-ma-cy** ...the legitimacy of N-UNCOUNT
his challenge for the title. † **le-giti-mate-ly** They ADV-GRADED
could quarrel quite legitimately with some of my
choices. 3 A **legitimate** child is one whose parents ADV
 were married before he or she was born. 4 To **legiti-** VERB
mate something means the same as to **legitimize** it. V N
We want to legitimate this process by passing a law. FORMAL
 † **le-giti-ma-tion** /lɪˈdʒɪtɪˈmeɪʃn/ ...the legitima- N-UNCOUNT
 tion of state constitutions.
le-giti-mize /lɪˈdʒɪtɪmaɪz/ **legitimizes, legitimiz-** ♦♦♦♦♦
ing, legitimized; also spelled **legitimise** in British VERB
 English. To **legitimize** something, especially some- V N
 thing bad, means to officially allow it, approve it, or FORMAL
 to make it seem acceptable. *They will accept no*
agreement that legitimizes the ethnic division of the
country.

Voorbeeld 31: COBUILD

In *COBUILD* word sublemmas as adres gemerk met ’n ♦. Die uitspraak en “the legitimation of state constitutions” is gerig op “legitimation” en nie “legitimate” nie en daar het dus ’n topiekverskuiwing plaasgevind. Die leksikograaf kan die gebruiker deur die effektiewe gebruik van kittoegangstruktuurmerkers bewus maak van ander mikrostruktuurelemente wat as ’n adres aangebied word.

In veral vertalende woordeboeke kan die interne toegangstruktuurmerkers die gebruiker ondersteun, aangesien inligting wat gerig is op vertaalekwivalente en ander mikrostruktuurelemente, met ander woorde nie-lemmatiese adresse, volop gebruik word.

self ■ myself “*I can do it myself – I don’t need your help.*” “*Ek kan dit self doen – ek het nie jou hulp nodig nie.*” ■ yourself *They sell the table in five pieces which you have to put together yourself.* Hulle verkoop die tafel in vyf stukke wat jy self aan mekaar moet sit. ■ himself [a] *He says he made it himself, but I think someone helped him.* Hy sê hy het dit self gemaak, maar ek dink iemand het hom gehelp. [b] “*How do you know Benjamin is going away?*” – “*He told me himself.*” “Hoe weet jy Benjamin gaan weg?” – “Hy het my self vertel.” ■ herself [a] *She made the dress herself – her mother didn’t help her.* Sy het die rok self gemaak – haar ma het haar nie gehelp nie. [b] “*How do you know Lorraine is going away?*” – “*She told me herself.*” “Hoe weet jy Lorraine gaan weg?” – “Sy het my self

Voorbeeld 32: *TAW*

In die artikel van “self” (*TAW*, voorbeeld 32) word die vertaalekwivalente, wat die lemma as adres het, deur middel van nie-tipografiese struktuurmerkers uitgelig. Na elke vertaalekwivalent verskyn ’n voorbeeldsin wat daardie spesifieke vertaalekwivalent as adres het en dus nie-lemmaties gerig is. Die woord in die voorbeeldsin wat ooreenstem met die adres word tipografies binne die voorbeeldsin onderskei deurdat dit in vetdruk gegee is. Die leksikograaf gee verder ’n vertaling van die voorbeeldsin wat weer die lemma as adres het. Die vertaling word tipografies van die voorbeeldsin geskei en bevat ook ’n vetgedrukte woord wat ooreenstem met die lemma, die adres. Hier is dus sprake van topiekwisseling binne een semantiese subkommentaar en dit kan, soos reeds vermeld, tot ’n hoër inligtingsdigtheid lei. Die leksikograaf se effektiewe aanwending van die interne toegangstruktuur verhoed dat die gebruiker verstrengel raak tussen al die inligtingstipes. Weer eens moet die leksikograaf tydens die beplanningsfase duidelikheid verkry oor die manier waarop die toegangstruktuur die adresseringstruktuur gaan ondersteun sodat gebruikers die korrekte adres en inligting bymekaar kan uitbring. Vir ’n volledige bespreking van die adresseringstruktuur, in veral vertalende woordeboeke, raadpleeg Louw en Gouws (1996).

1.12.2. Mediostruktuur: wys die gebruiker in die regte rigting

krag \square strength *He was weak and without **strength** after his illness.* Hy was swak en sonder **krag** na sy siekte. \square force *The roof of the house was blown off by the **force** of the wind.* Die huis se dak is deur die **krag** van die wind afgewaai. \square power *Nowadays most trains run on electric **power**.* Deesdae loop die meeste treine met elektriese **krag**. \square might *She tried with all her **might** to push the heavy door open.* Sy het met al haar **krag** probeer om die swaar deur oop te stoot.
 ◆ jou **kragte** spaar \Rightarrow spaar.
 □ **krag** selfstandige naamwoord (geen meervoud)

Voorbeeld 33: TAW

'n Volgende struktuur wat in wisselwerking met die toegangstruktuur optree, verskyn in bogenoemde artikel. Die gebruiker word deur middel van 'n kitstoegangstruktuurmerker, die verwysingsmerker (\Leftarrow), verwys na die artikel waar die verlangde inligting aangebied word. Die leksikograaf maak gebruik van kruisverwysings om die gebruiker na die regte inligting te verwys. Sulke kruisverwysings na inligting in dieselfde artikel of in ander artikels in die woordeboek, vorm deel van die **mediostruktuur** van die woordeboek waar eersgenoemde artikel-interne en laasgenoemde artikel-eksterne kruisverwysings aandui.

Die mediostruktuur en adresseringstruktuur tree ook in kombinasie op, aangesien die gebruiker verwys word na 'n spesifieke inskrywing of adres. Vir dié bespreking is dit van belang dat die adres van die kruisverwysing, hetsy intern of ekstern, op só 'n manier aangebied word dat die gebruiker dit vinnig kan bereik. Svensén (1993:219) merk die volgende op: "Words to which cross-reference is made are often set in a distinctive type-face such as small capitals." Verder identifiseer hy die volgende funksies van kruisverwysings: "Cross-references have several functions. The most important is to save space. One and the same content of meaning may be expressible by various words and phrases, and it is then sufficient to describe the meaning under only one of them. ... In either case, the user needs to be referred to the place where the word or phrase is dealt with. Another function is to guide the user to the correct place in the dictionary."

dawn¹ /dɔ:n/ *n* **1** [U,C] the time of day when light first appears; DAYBREAK: *We must start at dawn.* ◦ *He works from dawn till dusk.* ◦ *It's almost dawn.* ◦ *Dawn broke over the small town.* **2** [sing] ~ (of sth) the beginning or first signs of sth: *the dawn of civilization* ◦ *since the dawn of time* ◦ *the dawn of a new age* ◦ *Peace marked a new dawn in our nation's history.* **IDIOM** *at the crack of dawn* ⇨ CRACK².

daughter /'dɔ:tə(r)/ *n* one's female child. ⇨ App 4.
daughter-in-law /'dɔ:tər in lɔ:/ *n* (pl **daughters-in-law** /'dɔ:təz in lɔ:/) the wife of one's son. ⇨ App 4.

Voorbeeld 34: *OALD*

Die mediostrukturele verwysing word in baie gevalle vergesel van 'n nie-tipografiese struktuurmerker. In *OALD* word die gebruiker deur middel van 'n "⇒" na die artikel waar die inligting behandel word, verwys. Hierdie verwysingsmerker is dus deel van die kitstoegangstruktuur van die woordeboek. Die verwysingsadresaangawe word ook tipografies van die ander items geskei, naamlik deur die gebruik van hoofletters. Hier kombineer tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers om 'n suksesvolle verwysing te bewerkstellig. Kruisverwysings kan implisiet, dit wil sê net 'n verwysingsadresaangawe, sonder 'n verwysingsmerker of deur middel van eksplisiete verwysingsmerkers, byvoorbeeld (⇒), *Kyk (BVA)*, *Compare (OALD)*, *picture at (OALD)* aangebied word. Vergelyk Gouws en Prinsloo (1998:19). Implisiete kruisverwysings verhoog die inligtingsdigtheid en veral teksdigtheid van die woordeboek en vereis dat die gebruiker goed vertrou is met die stelsel van die woordeboek. In die geval van aanleerderwoordeboeke moet die gebruiker tegemoet gekom word deur die aanbieding van eksplisiete kruisverwysings.

Die naslaanvaardighede van die gebruikers bepaal nogmaals die omvang van die mediostruktuur in 'n woordeboek. So byvoorbeeld het 'n omvattende woordeboek soos die *WAT* ruim geleentheid om 'n volledige mediostruktuur te ontwikkel, aangesien dit gerig is op gesofistikeerde gebruikers. Vir 'n volledige bespreking van die mediostruktuur raadpleeg Gouws (1999).

Die mediostruktuur bewerkstellig ook skakels tussen die sentrale woordelys en die buitetekste van die voorteks. Eksplisiete verwysings soos byvoorbeeld *Sien Toeligting (WAT)* help die gebruiker tydens sy soekroete. *Sien* tree op as die verwysingsmerker en *Toeligting* is die inskrywing wat die verwysingsadres is (Gouws

1999). Die toeligting en minigrammatika kan dus deur middel van kruisverwysings in die artikel bereik word. Volgens Gouws (1986: 30) in Otto (1993: 193) is die ideaal dat die woordeboekgebruikers met behulp van die woordeboekartikel by die minigrammatika moet kan uitkom. “Die gebruik van direkte kruisverwysings kan verseker dat die twee grammatiese inligtingskategorieë in ’n interaktiewe verhouding benut word. In dié verband kan woordeboekgebruikers baie baat vind by onderrig in woordeboekontsluitingsvaardighede.”

1.13. Samevatting

Dit is dus duidelik dat die beplanning van ’n woordeboek as element van die algemene leksikografieteorie een van die belangrikste stappe in die leksikografiese proses uitmaak. Besluite oor die woordeboeksoort, doel van die woordeboek, gebruikers en organisasieteorie is bepalend vir enige inligting wat in die woordeboek opgeneem word. Die leksikograaf moet verder besluite neem oor die eksterne en interne toegangstruktuur waardeur die gebruiker tydens die soekproses bygestaan word. Soos reeds aangedui, kan die toeganklikheid die woordeboek laat misluk of slaag. Al hierdie besluite moet in die voorteks omskryf word.

Dit is veral die organisasieteorie wat in die verpligte, noodsaaklike toeligtingsdeel uiteengesit moet word. Die toeligting funksioneer as hulpteks en het die bemagtiging van die gebruiker as doel. Dit is verder ’n praktiese hulpmiddel waar kodes, konvensies, die struktuur van woordeboekartikels, die seekroete ens. vir die gebruiker uiteengesit en verduidelik word. Net soos die res van die woordeboek moet die toeligting ook gebruikersvriendelik wees. Deur die gebruik van kleure, lettertipes, skemas ens. word inligting op ’n visueel-effektiewe manier oorgedra. Die leksikograaf kan ook, soos reeds vermeld, die inhoudsopgawe tot die toeligting en woordelys beter benut om kitstoegang te verseker. Daar moet ’n wisselwerking wees tussen die toeligting en die toegangstruktuur. Menige leksikograaf het al hul lot bekla oor die gebrek aan raadpleging van die toeligtingstekste waaraan meestal baie tyd en aandag bestee word. Dit bly egter die verantwoordelikheid van die leksikograaf om besluite en die struktuur van die woordeboek in die toeligting uiteen te sit. Sommige leksikograwe sien dit as ’n geleentheid om met nuwe idees vir gebruikersvriendeliker woordeboeke vorendag te kom.

Die vraag wat oorbly, is of die toegangstruktuur van 'n woordeboek deel uitmaak van die fundamentele of geriefsinligting van 'n woordeboek. Vorm dit deel van die funksionele tekselemente of word dit slegs ter wille van die gerief van die gebruiker aangebied? Vanuit 'n metaleksikografiese oogpunt is dit een van die fundamente van die woordeboek, dra dit by tot die argitektuur van die woordeboek en woordeboekartikels en help dit die gebruiker om sy soekproses suksesvol af te handel. Wanneer die leksikograaf dus te make het met 'n struktuur wat help om die werklike doel van die woordeboek, naamlik die gebruik daarvan, te realiseer, kan hy/sy nie anders as om dit met respek te bejeën en met ekstra moeite aan te bied nie. Die leksikograaf probeer wel om deur vernuwing ook 'n gerieflike woordeboekkonsultasie te verseker. Die gebruikers se reaksies op hierdie innovasies en veranderinge is 'n studieterrein wat nog ondersoek moet word.

Hoofstuk 2

Aspekte van die toegangstruktuur in aanleerderwoordeboeke

2.1. Die ontwikkeling van pedagogiese leksikografie

Binne die algemene leksikografieteorie maak Wiegand (1984:15) voorsiening vir 'n komponent wat handel oor die geskiedenis van leksikografie (verwys na skema op bl. 6). Hy motiveer dit as volg: "In the third component, connections are made with the history of lexicography by establishing the principles that have been followed in lexicography up to now. Thus it is stated, for example, which principles have been valid for which dictionary types in the past and why, and which principles could apply in future, for example, for new types of dictionaries as well" (Wiegand 1984:16). Voordat daar enige voorstelle gemaak word vir die verbetering van die toegangstruktuur in aanleerderwoordeboeke, moet die ontwikkeling van aanleerderwoordeboeke eers bekyk word om vas te stel watter beginsels steeds geld.

Volgens Kernerman (2000:825) het die invloed van Engels as internasionale taal veral 'n rol gespeel in die behoefte aan aanleerderwoordeboeke. "Since the late 1970s, PL (Pedagogic Lexicography) has gained fresh impetus as an important branch of lexicography. This has occurred largely as a result of the work of pioneering lexicographers and their legacies, on one hand, and the consolidation of the status of the English language as the language for international communication in most fields, on the other. ..., the need for people in non-Anglophone countries to learn the language, and the resultant need for good learners' dictionaries as an aid in learning English, all contributed to the development of PL."

Kernerman (2000:825) sê verder dat daar in die vyftig jaar na die verskyning van die eerste aanleerderwoordeboek, nie veel veranderinge was nie. Radikale veranderinge het wel in die middel van die tagtigerjare ingetree as gevolg van die invloed van uitgewers, akademici en gebruikers. "Publishers who had hitherto performed a fairly conventional role, began to play a more crucial part from the mid-fifties, funding research, developing corpora, setting up workstations and creating lexical databases. ... From about 1975 the academic world began to take an interest in pedagogic lexicography. Research projects were undertaken, as a result of which an awareness arose of the need for large-scale research in PL". Dit was veral die behoeftes van

gebruikers wat daartoe gelei het dat daar so 'n kompeterende mark vir aanleerderwoordeboeke ontwikkel het. Die tempo en omvang van veranderinge wat tot hierdie kompeterende mark gelei het, slaan menige leksikograaf stom: "Since Hornby's dictionary met its first real challenge, with the publication in 1978 of the first *Longman Dictionary of Contemporary English (LDOCE1)*, the pace of change has been rapid-driven by a combination of theoretically-informed innovation, astonishing technological advances, and the creativity of dictionary publishers in responding to known and perceived needs of use" (Rundell 1998:315).

Swanepoel (2000:403) beskryf die gevolge van hierdie ontwikkeling: "This makes the ESL/FL lexicographic market one of the most competitive dictionary markets in the world, and one in which, as [Herbst 1999] notes, publishing houses are continually under pressure to come up with innovative products to keep an edge on their competitors and protect their share of the lexicographic market." Hierdie innovasies lê veral op die vlak van die toeganklikheid van die woordeboek: "The threat to the printed book is frightening and book publishers are being hard-pressed to introduce more innovations and userfriendliness into their new editions, such as systems for quick access of entries, for avoiding the need for cross-referencing, and, in general for finding what is needed faster and with less effort" (Kernerman 2000:829).

Radikale veranderinge is egter ook ten opsigte van die ontwerp, inhoud en aanbieding gemaak. Cowie (1981:203) beweer dat onderwysers nie bewus is van die veranderinge wat aanleerderwoordeboeke meer geskik maak vir taalonderrig nie. "Monolingual English dictionaries designed especially for foreign learners have been bought and used in increasing numbers throughout the world since the end of the Second World War, a development which, in the the late 1970s, has been given fresh impetus by the appearance of new titles from several publishing houses. ... Yet until quite recently there was no corresponding wide-spread understanding among teachers that the scale and character of the information provided in a general EFL dictionary was radically different from that to be found in works intended for the native user."

Pedagogiese leksikografie is volgens Kernerman (2000:825) een van die lewendigste afdelings van die leksikografie en dit het binne die metaleksikografie as 'n volledige, selfstandige deel ontwikkel. Lombard (1994:209) lewer kommentaar op die ontwikkeling: "Lexicography like language, cannot be static and modern lexicography

is characterised by an evolutionary process.” Daar moet egter nog baie navorsing gedoen word om die teoretiese beginsels waarvolgens hierdie woordeboeke opgestel moet word, te identifiseer en te formuleer. Ook die linguistiese en pedagogiese omvang van aanleerderwoordeboeke moet bepaal word (Gouws 1993:30).

Die waarde van al die veranderinge moet egter gemeet word aan die kwaliteit van produkte wat gepubliseer word. Rundell (1998:311) vra tereg: “... have all these changes actually improved the product and are MLDs better than they were 50 years ago?” Hy argumenteer verder dat daar wel beduidende verbeteringe in verklarende aanleerderwoordeboeke plaasgevind het. “But, of course, if one makes the claim that improvements have occurred, then one is required to be explicit about the criteria on which this judgement is based: What constitutes ‘quality’ in this context, and how are we to measure it? Two possible answers are that improvement can be said to take place when:

- the description of a language that a dictionary provides corresponds more closely to reliable empirical evidence regarding the way in which that language is actually used;
- the presentation of this description corresponds more closely to what we know about the reference needs and reference skills of the target user.”

In beide hierdie areas kan vooruitgang gemeet word: die kwaliteit van inligting wat voorsien word en die strategieë van aanbieding (Rundell 1998:311).

Die belangrikste verandering in verklarende aanleerderwoordeboeke hang saam met die spesifieke gebruikers van die woordeboek. “Conversely, those dictionaries whose design and content are informed primarily by an understanding of learners’ needs and capabilities have progressively abandoned many of the features of the NSD: continuing the work begun by Palmer, West and Hornby, they have created a distinctly different form of reference source” (Rundell 1998:337). Vanuit ’n gebruikersperspektief is dit noodsaaklik dat aanleerderwoordeboeke en woordeboeke vir moedertaalsprekers verskil, aangesien die gebruikers so uiteenlopend is. Dit het ook besondere gevolge vir die aanbieding van inligting in die spesifieke woordeboeke. Wat woordeboektoeganklikheid betref, het aanleerderwoordeboeke

reeds ver gevorder, maar vernuwende denke ten opsigte van die toegangstruktuur word steeds vereis.

2.2. Aanleerderwoordeboeke as instrumente in die taalverwerwingsproses

Aanleerderwoordeboeke kan egter nie net beoordeel word in terme van die gebruikersperspektief en die woordeboektoeganklikheid nie. As spesiale hulpmiddel in die taalverwerwingsproses, moet dit ook tred hou met ontwikkelinge in die taalonderrig en taalverwerwing. Dubois (1981) sluit hierby aan: “The dictionary has also had to take account of developments in teaching method which have affected the teaching of the mother tongue as well as that of modern foreign languages. These are developments which have brought about changes in the nature of information provided in dictionaries and in the means of access to it.” Volgens Dubois (1981:242) speel die aanleerderwoordeboek ’n belangrike rol in die klaskamer. Hoewel dit vroeër slegs as verwysingsbron gebruik is om onsekerhede uit die weg te ruim of leemtes in kennis te vul, is dit nie self in die klaskamer gebruik nie. Vandag is dit ’n onontbeerlike en amptelike hulpmiddel in die studieproses: “Its example sentences are often used as a startingpoint for composition; it acts as a check on grammatical accuracy and no longer simply on the accuracy of spelling.”

Gouws (1993:46) sien ’n aanleerderwoordeboek as ’n belangrike instrument in die onderrig van ’n vreemde taal. “Their compilation has to rely on sound theoretical, pedagogical and linguistic principles.” Vir die aanleerderwoordeboek om as ’n belangrike instrument te funksioneer, vereis grondige kennis en gesonde entoesiasme van die onderwyser om die gebruiker te help om inligting in die woordeboek te ontsluit. “... it is the teacher’s responsibility to teach students how to use the MLD (monolingual learner’s dictionary) effectively; the MLD specifically attempts to make available to second-language learners categories of information that are pertinent to their task, while at the same time offering that information in the very language they haven’t yet mastered. Many teachers do not have a clear understanding of the kinds of language awareness that the MLD can be instrumental in helping learners to develop” (Underhill 1985:106 in Otto 1989:30).

2.3. Die rol van die moedertaal in taalverwerwing

Wat taalverwerwing betref, val die klem al hoe meer op die aanleer van 'n taal met behulp van 'n moedertaal. "Today we understand that second language learning depends to no small degree on the knowledge of mother tongue equivalents and on cognitive contrastive analysis. As a result, monolingual learners' dictionaries are serving as the base into which are inserted various amounts of translation and contrastive analysis. Thus, to the process of bilingualization" (Kernerman 2000:827). Meer hieroor in die afdeling oor tipologiese klassifikasie (bl. 66).

Hoewel leksikograwe poog om aanleerderwoordeboeke al hoe meer gebruikersvriendelik en toeganklik te maak, en onderwysers onderneem om aanleerderwoordeboeke as taalverwerwingsinstrumente te benut, het die naslaanvaardighede van gebruikers in baie gevalle agterweë gebly. "The publication of new dictionaries has encouraged more innovative ideas in terms of information categories and dictionary layout. Today, without something new, the product will not command attention. Dictionaries have become increasingly sophisticated tools, designed for skilled users, while no remedial work has been done for users with poor skills" (Tono 1992:231). Alhoewel daar van leksikograwe verwag word om met nuwe idees in aanleerderwoordeboeke vorendag te kom, waarsku Tono (1992:220) daarteen op grond van die woordeboekvaardighede van die gebruikers: "... students need to be taught how to use the monolingual dictionaries which they already possess so as to get the most out of them."

2.4. Vernuwing of behoud?

Die leksikograaf bevind hom/haar in 'n moeilike posisie: aan die een kant moet nuwe idees gereflekteer word, aan die ander kant moet die woordeboek gebruikersvriendelik wees en dit weergee waaraan die gebruiker gewoond is en verstaan. Lombard (1994:203) sien dit as 'n poging van die leksikograaf om "progressiewe, efemere voorstelle" met die konserwatiewe behoeftes van die teikengebruikers te versoen. Daar is ongelukkig geen voor die hand liggende antwoorde vir die leksikograaf se probleem nie: "The solutions are not obvious. Should dictionaries be changed to satisfy the users? Should we produce simple dictionaries that are just collections of easy-to-read definitions? Or should we try to educate the users so that they can use the increasingly sophisticated dictionaries?" (Béjoint 1994:154).

Wanneer die leksikograaf keuses moet maak tussen innovering en konserwatisme, is dit weer eens die gebruiker wat voorop gestel moet word. “A notion of greater simplicity should be the governing principle in learner’s dictionaries and should not only apply to the definition but to every entry in the article. ... According to Herbst (1990:1379) the rationale behind a general learner’s dictionary is the insight that the foreign users’ demands on a dictionary differ fundamentally from those of a native speaker. Therefore the lexicographer’s product intended for the user has to differ fundamentally from one intended for the native speaker” (Gouws 1993:35). Ook Swanepoel (2000:403) waarsku teen vernuwing wat die gebruiker ‘agterlaat’: “Although innovativeness might be a crucial commercial concern, dictionary users, including teachers of English, place a higher premium on the functional quality (FQ) of the dictionaries they eventually purchase, i.e., on the degree to which a dictionary (within the limits of its intended function(s) of target users) successfully provides them with the kind of lexical support they need, not only in the various kinds of SL receptive and productive activities in which they engage to acquire the necessary communicative skills in a target language, but also in acquiring the necessary vocabulary to master these communicative skills and strategies.”

Een van die radikale veranderinge wat in aanleerderwoordeboeke plaasgevind het, het te make met die volgende: *gekontroleerde woordeskat*, “It would be, as Cowie (forthcoming) observes, no exaggeration to say that vocabulary limitation gave birth to the learner’s dictionary” (Rundell 1998:317), *grammatiese* en *sintaktiese* inligting en die rol van *voorbeelde*. Die mees onlangse ontwikkelinge is gerig op hulp aan die gebruiker om inligting wat gesoek word, te vind. *Cambridge International Dictionary of English (CIDE)* se gebruik van gidswoorde om die gebruiker vinnig by die verlangde lemma uit te bring, is ’n voorbeeld van hierdie hulp aan die gebruiker. Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers word ook ingespan om die gebruiker te help om spesifieke inligtingskategorieë in ’n woordeboekartikel te vind. Rundell (1998:326) verwys na die ontwikkelinge op die gebied van die vindbaarheid van inligting, as die ‘navigation’: “It is self-evident that dictionary users need to be able to locate quickly the information they are looking for – since consulting the dictionary may in itself disrupt their train of thought and ‘loosen the link with the text [being read], especially when the search procedure takes some time’ (Bogaards 1996:284). Yet there is a good deal of evidence to show that the apparently

straightforward operation of 'looking it up in the dictionary' often calls for considerable persistence and skill, and can itself be a source of error (Rundell, forthcoming). Recent innovations reflect lexicographers' awareness of these problems and efforts to minimize them." Ontwikkelinge op die gebied van navigasie, behels die ordening van betekenis op grond van frekwensie, frases en kanonieke vorme, leksikale verwantskappe en navigasie van langer artikels (Rundell 1998:327).

2.5. Die toekoms van aanleerderwoordeboeke

Al die veranderinge wat reeds plaasgevind het, laat 'n mens wonder wat die toekoms van aanleerderwoordeboeke inhou. Kernerman (2000:827) beweer dat die verdere verspreiding van Engels as 'n wêreldtaal die behoefte aan Engelse aanleerderwoordeboeke gaan verhoog. "Moreover, developments in language teaching methodology (which promote learner independence and free reading), as well as the growth of supplementary reading, are becoming more and more prevalent, and as a result, so is the need for independent dictionary use. Until now, the emphasis in pedagogic lexicography has been on the advanced level, both with regards to the compiling of dictionaries and the study of lexicography" (Kernerman 2000:827). In aansluiting by die metaleksikograwe se fokus op die gebruiker moet daar 'n onderskeid getref word tussen byvoorbeeld beginners, intermediêre en gevorderde aanleerders en hul behoeftes. Leksikograwe wat aanleerderwoordeboeke opstel kan veral ook wat die wisselwerking met dissiplines soos taalverwerwing en taalonderrig betref, meer klem lê op die spesifieke taalprobleme van spesifieke aanleerders. Meer hieroor op bl 65.

Hoewel daar reeds vordering gemaak is met die andersoortige aanbieding van inligting in aanleerderwoordeboeke kan daar met behulp van die toegangstruktuur 'n volledige 'program' geformuleer word wat die maksimale, spoedige ontsluiting van inligting verseker. Ook wat toekomstige ontwikkeling betref, moet die leksikograaf 'n gesonde balans handhaaf tussen vernuwing en konserwatisme. "Dictionary makers should therefore have a sense of the limits of acceptable innovation. But there is an urgent need, too, for foreign learners to be taught how to use the dictionaries they possess to much fuller advantage" (Cowie 1981:206).

Soos in hoofstuk 1 aangevoer, het die teikengebruiker 'n allesomvattende invloed op die aanpak en opstel van 'n woordeboek. In 'n aanleerderwoordeboek is dit selfs nog

belangriker, aangesien die gebruikers spesifieke beperkinge het ten opsigte van hul vaardigheid in die taal. Die leksikograaf moet dus die volgende strategiese vrae tydens die beplanning van 'n woordeboek vra: **Wie** is die gebruikers van die aanleerderwoordeboek? **Watter** woordeboeksoort sal by uitstek in die behoeftes van die gebruikers voorsien? en **Hoe** moet die inligting aangebied word om 'n suksesvolle inligtingsoordrag te verseker?

Die toekoms van aanleerderwoordeboeke in Suid-Afrika hang veral saam met laasgenoemde drie vrae. Aanleerderwoordeboeke wat vir 'n multitalige Suid-Afrika geskryf word, moet poog om bepaalde aanleedergroepe en woordeboeksoorte te koördineer. Inligtingskategorieë en die aanbieding van inligting moet meer en meer toeganklik en gebruikersvriendelik wees.

2.6. Wie is die aanleerder?

Volgens Tomaszczyk (1981:287) was Henry Sweet van die eerstes wat agtergekom het dat die leksikale behoeftes van moedertaal- en nie-moedertaalsprekers verskil, maar die spesiale behoeftes van laasgenoemde kategorie het eers in die middel van hierdie eeu aandag geniet. Hierdie spesiale behoeftes moet vooraf deeglik nagevors word. "Since then, more studies have been conducted to find out the user's opinions about the dictionary he uses (Quirk 1973), the activities for which a dictionary is used (Tomaszczyk 1979), the value of the dictionary in language acquisition (Béjoint 1981), the way information is obtained from a dictionary (Tono 1992) etc. The essence of these studies is the realization that dictionary makers have not sufficiently taken note of the needs of the dictionary users. Dictionary makers have been accused of assuming the right to decide what is good or not good for the users without consulting them" (Mdee 1994:234).

Die leksikograaf moet op grond van empiriese data 'n omvattende gebruikersprofiel saamstel. Ook Rundell (1998:231) ondersteun die idee van empiriese data oor die behoeftes en naslaanvaardighede van die gebruikers om sodoende werklik gebruikersvriendelike woordeboeke op te stel. "At the same time, what the lexicographer believes to be innovative should be empirically tested. As in other areas of science, basic and applied research should go hand in hand. Such fundamental research and its application will contribute to a better lexicographical output and overall theory-construction." Navorsingsondersoeke het reeds gewys dat

daar nie sonder meer aanvaar kan word dat aanleerders bereid is om al die inleidingsgedeeltes en kodetabelle te bestudeer nie. Die leksikograaf kan dienoooreenkomstig aanpassings maak of gewoon minder tyd spandeer aan dié dele wat minder geraadpleeg word. Ten spyte van die tekortkominge van leksikografiese navorsing, is dit steeds die beste manier is om vas te stel wat die gebruikers nodig het (Mdee 1994:234).

Daar is wel 'n paar sekerhede wat aanleerders betref: daar mag geen beroep gedoen word op die taalintuisie van die gebruiker nie, wel op die leksikografiese vaardigheid van die skrywer as moedertaalspreker; die leksikograaf moet weens die gebruiker se gebrek aan intuïsie so eksplisiet as moontlik wees om 'n optimale oordrag van inligting te verseker en in dieselfde mate waarin 'korrekte' taal spontaan kom vir die moedertaalspreker, is dit afwesig by die nie-moedertaalspreker (Kirkpatrick 1985:11) en die meeste studente/gebruikers glo nie dat 'n woordeboek vir taalverwerwing gebruik kan word nie (Carter 1989:30). Heelwat opvoeding word dus benodig.

Navorsing oor die gebruikers van aanleerderwoordeboeke is nodig om die volgende sekerheid van Whitcut (1988:53) te verfyn: "The writer of a monolingual foreigners' dictionary knows pretty well who the audience are, in the sense that however they may vary as human beings they are all language learners." Indien die leksikograaf poog om sy/haar woordeboek op die spesifieke teikengebruikers en hul behoeftes af te stem, kan dit nie bloot op 'n spul aanleerders gerig wees nie.

2.6.1. Verskillende vlakke van aanleerders

Die leksikograaf moet in ag neem dat daar verskillende vlakke van taalverwerwing is en andersoortige probleme en behoeftes in elke vlak voorkom. "... foreign learners cannot all be assumed to enjoy the same degree of mastery of a given language. Clearly, one cannot call upon the kind of intuitive understanding which is shared by all adult native speakers. Foreign language teaching in France is roughly speaking based on the notion of 'levels', whether these are simply identified by a number (level 1, level 2) or by the name of the category of learner (beginner, adult beginners, threshold level, etc.); and in contrast with L1 teaching those levels are not tied to a single chronological and educational progression" (Dubois 1981:245). Aanleerders wat aanleerderwoordeboeke gebruik, sal ten opsigte van ten minste drie dimensies verskil: "(i) volgens die onmiddellike doel waarvoor die woordeboek gebruik word;

(ii) volgens hul vorderingsvlak, dit is beginner, intermediêr, gevorderd; en (iii) volgens individuele eienskappe” (Otto 1989:32). Volgens Otto (1989:33) beïnvloed die vorderingsvlak die inhoud en aanbieding van inligting in ’n woordeboek. Verskillende vorderingsvlakke moet egter ook in afsonderlike woordeboeke geakkommodeer word.

Buiten die verskille tussen die vlakke van aanleerders kan daar ook verskillende groepe taalaanleerders binne ’n taalgemeenskap wees. Die Suid-Afrikaanse multitalige samelewing is ’n goeie illustrasie van verskillende groepe taalaanleerders (Gouws 1993:29) wat eiesoortige eise aan die leksikograaf stel. “One of these implications is the fact that lexicographers compiling bilingual dictionaries may no longer assume their target users to be familiar with both the languages treated in the dictionary. This leads to a situation where dictionary users need more guidance to ensure a successful retrieval of information. One way of achieving this is to enhance the accessibility of the dictionary by improving the quality of the access structure” (Gouws 1996:20).

2.6.2. Afrikaans op ’n kontinuum

Volgens Hamersma (1997:287) het die vorige bedeling met Afrikaans as amptelike taal in ’n tweetaligheidsopset verhoed dat daar oor die kurrikulering van Afrikaans in terme van vreemdetaalonderwys gedink is. “Wat nou merendeels mislukte tweedetaalonderwys is; kon *geslaagde vreemdetaalonderwys* gewees het. Die vraag na die werklike taalbehoefte in ’n gegewe situasie is negeer” (Ad Hoc-komitee vir die Vernuwings van die Onderrig van Afrikaans, 1992:10-11). Afrikataalsprekers is voorheen verkeerdlik as tweedetaalsprekers in plaas van derde- of vierdetaalsprekers hanteer. Cahill en Kamper (1989:8) in Hamersma (1997:287) definieer ’n vreemde taal in die onderrigsituasie soos volg:

“Eerste taal: Moedertaal

Tweede taal: ’n Taal of tale anders as die moedertaal, met as onderskeidende kenmerk dat die gebruiker/leerder daarvan ook buite die formele/informele onderrig-/leersituasie blootstelling daaraan (sal) geniet. In lande met meer as een amptelike taal sal die tweede taal gewoonlik ’n amptelike taal wees.

Derde taal: 'n Taal (of tale) buite die genoemde kader van die eerste/tweede taal, en populêr ook bekend as vreemde taal.”

Volgens Hamersma (1997:288) is daar lank blindweg aanvaar dat Afrikaans net 'n T1 of 'n T2 kan wees. “In der waarheid lê Afrikaans in Suid-Afrika op so 'n kontinuum: vir moedertaalsprekers is dit 'n T1, vir die meeste Engelssprekende Suid-Afrikaners is dit waarskynlik 'n T2 en vir baie ander, byvoorbeeld Afrikataalsprekers, 'n T3/T4.”

Afrikataalsprekers wat Afrikaans as derde of vierde taal aanleer, val meestal binne die beginner en intermediêre vlak van aanleerders. Dit is onder andere ook hierdie groep aanleerders waarop *Basiswoordeboek van Afrikaans (BVA)* gerig is: “This leaves any potential lexicographer with a real challenge, namely to compile a dictionary for such a heterogeneous group. *BVA* makes provision for learners both from foreign languages, mainly African languages, and from English. Not only do their language and cultures differ, but also their Afrikaans competence levels” (Feinauer 1994:60). Die teikengebruikers van *BVA* sluit ook Engelssprekendes in wat weer merendeels binne die intermediêre en gevorderde vlak val. In die voorwoord van *TAW* word die teikengebruikers geïdentifiseer, naamlik “almal vir wie Engels of Afrikaans 'n tweede of derde taal is” (Otto 1994:283). Hier het ons ook 'n samevoeging van gebruikers met verskillende vlakke behoeftes en probleme in een woordeboek.

2.6.3. Tipiese probleme van die aanleerder

Die leksikograaf se taak om 'n gebruikersvriendelike woordeboek op te stel, sal by uitstek vergemaklik word indien die gebruikers duideliker omlin word: 'n leksikograaf wat 'n Afrikaanse aanleerderwoordeboek vir Engelssprekendes, met ander woorde tweedetaalsprekers opstel, moet veral aandag skenk aan hul tipiese probleme van byvoorbeeld “verwarrende woordpare, foutiewe idiomatiese uitdrukkings, nie-Afrikaanse gebruike van morfeme, betekenisverwarring, volgordeprobleme, woordordeprobleme met betrekking tot werkwoorde ens.” (Bosch 1998:175-188). Hier kan die leksikograaf aanklop by die taalverwerwingsonderwysers sodat die tweedetaalaanleerder deur middel van die minigrammatika, gebruiksnotas en inligting in die woordeboekartikels spesiale toegang kry tot die broodnodige inligting wat die aanleerproses kan vergemaklik. Dieselfde geld vir derdetaalsprekers met hul taalspesifieke probleme wat in 'n aanleerderwoordeboek aangespreek moet word. Vir 'n aanleerderwoordeboek om as

'n effektiewe instrument in die aanleer van Afrikaans te funksioneer, kan die leksikograaf nie anders as om die werklike probleme van werklike taalgebruikers in ag te neem en aan te bied nie.

2.7. Tipologiese klassifikasie van aanleerderwoordeboeke

Watter soort aanleerderwoordeboek(e) kan voldoen aan die vereistes van die tweede- en derdetalsprekers? Maak die bestaande tipologiese klassifikasie voorsiening vir die verskillende vlakke aanleerders? Swanepoel (2000:404) formuleer 'n soortgelyke vraag: "If not functionally effective, what kind of dictionaries, both with regard to dictionary type and qua design (i.e. with regard to content, style, presentation ...), would optimize for various kinds of users in different contexts of use (the acquisition of) the various receptive and productive (skills)/tasks and the acquisition of the necessary vocabulary for these skills in instructed SL acquisition?" Verskeie leksikograwe identifiseer probleme met die bestaande aanleerderwoordeboeke.

2.7.1. Probleme met die bestaande aanleerderwoordeboeke

Rundell (1988:127) in Lombard (1990:4-5) stel die probleem van die Engelse aanleerder: "The reference needs of people learning English are not adequately met by existing monolingual learner's dictionaries. Either the dictionaries themselves are deficient, or their target users have not yet learned how to use them effectively." Die leksikograaf word verder gekonfronteer met die aanleerder se voorkeur vir vertalende woordeboeke: "A weaker claim, but one that is fully consistent with empirical observation, is that even those users who do not find monolingual dictionaries too difficult to use feel more comfortable with the bilingual ones and prefer them whenever the choice of two dictionary types – bilingual and monolingual – involves books more-or-less equally adequate for the task at hand" (Tomaszczyk 1983:46).

Ook Béjoint (1994:145) merk op dat aanleerders, ten spyte van die voordele van 'n verklarende woordeboek, steeds verkies om kitsoplossings in vertalende woordeboeke te kry: "The paper is in fact a plea for the use of the monolingual dictionary in the teaching of foreign languages, based on the argument that only the monolingual dictionary allows the acquisition of a lexical element in the context of other words in the same language (the definitions and the examples), in contrast with the bilingual dictionary and the wordlist, where lexical elements are learned with their equivalents

in the other language. This goes against the natural tendency of all students in all languages; who will naturally go for bilingual dictionaries.”

Hoewel gebruikers meestal verkies om vertalende woordeboeke te gebruik, het aanleerders werklike probleme om inligting in verklarende aanleerderwoordeboeke te ontsluit: “Within the constraints of its format the MLD specifically attempts to make available to second-language learners categories of information that are pertinent to their task, while at the same time offering that information in the very language they haven’t yet mastered. Because of this and in order to make the MLD accessible to the widest possible range of learner levels the authors of such dictionaries have been obliged to consider more carefully than ever before the question: ‘How do we maintain clarity and economy as our hallmarks and yet remain true to the language?’” (Underhill 1985:105) Indien die gebruiker nie weet wat die spelling van ’n lemma is nie, kan hy/sy nie toegang kry tot al die inligting in die woordeboek nie.

As gevolg van bogenoemde probleme en die gebrek aan vertalende aanleerderwoordeboeke val aanleerders terug op die beknopte woordeboeke of sakwoordeboeke wat die minste geskik is as hulpmiddel in die aanleer van ’n taal, veral vanweë die gebrekkige konteksleiding en voorbeeldmateriaal. Snell-Hornby (1987:159 in Gouws 1993:32) verduidelik die nadele van laasgenoemde woordeboeke: “... there are thousands of words with no exact equivalent, which even when defined clearly, need examples before they are fully known. The learner may think that because a bilingual dictionary provides a quick and apparently complete answer to problems of word meanings he need not use a good monolingual dictionary. If he can be encouraged to use this dictionary systematically he will soon see its advantages.” Die gebruik van ’n vertalende woordeboek gee die gebruiker wel ’n mate van sekuriteit aangesien toegang tot die onbekende, ‘vreemde’ taal deur middel van die bekende moedertaal geskied.

2.7.2. Voordele van verklarende aanleerderwoordeboeke

Aan die ander kant verduidelik Underhill (1985:103) waarom ’n verklarende woordeboek voordeliger is as ’n vertalende een: “Many high-frequency words which are virtually inaccessible via a TD may be given appropriate treatment. The example sentences themselves not only exemplify typical usage but also provide an alternative access to the meaning, either to substantiate the definition or to subordinate it where

the example is found to be clearer.” Ook Hornby in Marelo (1998:307-308) argumenteer dat die aanleer van ’n taal deur middel van daardie onbekende of minder bekende taal ’n natuurliker proses is. Ten spyte van al die argumente vir en teen verklarende aanleerderwoordeboeke, moet die leksikograaf hom/haar steur aan die werklike gebruikers en studies oor woordeboekgebruik.

Atkins en Varantola (1997) berig dat verklarende aanleerderwoordeboeke meestal gebruik word deur gevorderde tweedetaalsprekers, terwyl vertalende woordeboeke weer deur beginners en intermediêre studente geraadpleeg word. Verder het Laufer en Melamed (1994) gebruikers met verskillende vaardigheidsvlakke wat verskillende tipes woordeboeke gebruik, vergelyk. Die volgende resultate is opgeteken: “The highest scores were almost always obtained when the bilingualized dictionary was used. This was true for all learners in the case of comprehension, and for the good and average users in the case of production. Only the unskilled user did better on production with a bilingual dictionary” (Laufer en Melamed 1994:575 in Marelo 1998:304).

2.7.3. Inkorporering van die moedertaal

Heelwat leksikograwe het al voorstelle gemaak vir die aanpassing van aanleerderwoordeboeke om die verskillende aanleerders tegemoet te kom. Die belangrikste voorstel is die inkorporering van die aanleerder se moedertaal in die woordeboek om die aanleerproses te vergemaklik: “... dictionaries for production are becoming more prevalent, and integration of the mother tongue, a vital factor in foreign language learning, is now becoming an important feature in many learners’ dictionaries, which were hitherto strictly monolingual. It is predicted that advanced level dictionaries will lose some ground in favor of elementary- and intermediate-level dictionaries” (Kernerman 2000:825). Ook Svensén (1993:13) voel dat verklarende woordeboeke nie geskik is vir beginners nie en stel voor dat ’n nuwe tipe woordeboek vir hulle ontwikkel moet word. “All explanations are to be given in the foreign language, while at the same time all words and expressions are to be translated into the native language of the user.”

Dit is veral minder bekwame aanleerders wat onder die soeklig is, aangesien daar nie vroeër na hul behoeftes omgesien is nie. Kernerman (2000:828) voel sterk oor hul lot: “This means that the emphasis in the study of dictionary use, and indeed, the

dictionaries themselves, will shift from advanced level dictionaries to intermediate - and/or elementary-level dictionaries. ... Will the 'Big Four' publishers of English learners' dictionaries continue to dominate the scene to set the tone? But if they - and those engaged in lexicography research - continue to neglect beginners and intermediates they might lose their monopoly."

Die integrasie van 'n moedertaal in die aanleerderwoordeboek, soos leksikograwe voorstel, word ook vanuit 'n taalverwerwingsoogpunt ondersteun. "Ongeag die probleme rondom die identifiseer van oordrag uit die moedertaal (hierna MT), het navorsing bevind dat die MT 'n rol speel in NMT-aanleer en dat NMT-aanleerders strategiese gebruik maak van hul MT in die aanleerproses" (Ellis 1994:343 in Bosch 1998:343,347). Ook Odlin (1989:4 in Bosch 1998:189) doen voorspraak vir die inkorporering van T1-eienskappe in die T2-sisteme wat die aanleerder probeer opbou, aangesien dit beskou word as "a very important factor in second language acquisition". Die moedertaal het dus sy regmatige posisie in die aanleerproses ingeneem; en aanleerderwoordeboeke moet dit ook reflekteer. "... new circumstances require new approaches, especially in a field like lexicography whose job it is to reflect changes in language use" (Hartmann 1981:297).

Verskeie woordeboeke wat deesdae gepubliseer word, vertoon verskillende tipografiese kenmerke. Volgens Kernerman (2000:828) het hibriediese woordeboeke oor die laaste dekade in ongeveer dertig lande hul verskyning gemaak en lyk dit asof die tendens sal voortgaan: "... bilingualized dictionaries are here, and here to stay". 'n Voorbeeld van so 'n hibried is *ELDIT (Elektronisches Lern(er) wörterbuch Deutsch - Italienisch/Dizionario Elettronico per Apprendenti Italiano - Tedesco)* wat tussen 'n verklarende en 'n vertalende woordeboek lê (vergelyk Abel en Weber 2000). Anders as vertalende woordeboeke, word die twee tale nie simmetries aangebied nie en daar word ook nie 'n een tot een verhouding tussen die woorde en strukture van die twee tale gesuggereer nie. "Nevertheless, in contrast to monolingual dictionaries, a second-language corresponding to the users' mother tongue is employed as a resource to facilitate learners' understanding and to stimulate their linguistic and metalinguistic reflection. In other words, *ELDIT* is a kind of adapted monolingual dictionary, made easier to meet the needs of those learners who are not sufficiently advanced (or who have not acquired enough skills in dictionary use) to profit from the use of a

monolingual dictionary, albeit a learners' one. ... bilingualized (or semi-bilingual) dictionaries such as *ELDIT* are valuable instruments to enable users to pass gradually from the use of bilingual to the use of monolingual dictionaries and are particularly suitable for learners" (Abel en Weber 2000:816).

Die opstel en gebruik van hierdie tipe hibridiese aanleerderwoordeboek is natuurlik nie sonder probleme nie. Marelló (1998:310) wys op die volgende probleme:

- “(a) Bilingualized dictionaries are essentially readers' dictionaries, giving varying degrees of support to the decoder.
- (b) Encoding is not a priority, and is in any case made difficult by the absence of an alphabetical list in L1. A single alphabetical list in the L2 makes L1→L2 encoding nearly impossible.
- (c) In the near-absence of any serious critical literature, adaptors may be working in ignorance of what the original MLD was intended to achieve and how the process of bilingualization might impair those purposes.”

Verder moet die leksikograaf antwoorde kry op belangrike vrae, soos hoe maak die leksikograaf so 'n woordeboek aanleerder-gerig, watter tipe materiaal moet geselekteer word en hoe moet die inligting in die woordeboek georganiseer word. Fedorova en Kozyreva (2000:820) stel voor dat daar aanvanklik 'n beperkte aantal woorde met hul basiese betekenis gebruik word. Die woordeskat kan dan mettertyd op 'n ekstensiewe en intensiewe manier uitgebrei word, waar eersgenoemde betrekking het op meer lemmas en laasgenoemde 'n uitbreiding in die betekenisonderskeidinge van polisemiese lemmas tot gevolg het.

Voorstelle vir 'n hibridiese aanleerderwoordeboek poog geensins om die verklarende aanleerderwoordeboek te vervang nie. Dit moet slegs deel vorm van die aanleerproses vanaf die vertalende tot die verklarende aanleerderwoordeboek. Sodoende kry die aanleerder progressiewe toegang tot die onbekende of minder bekende taal wat aangeleer word. Die aanleerder word dus aanvanklik deur vertalings bygestaan, maar ontwikkel deur middel van die proses tot by die punt waar hy/sy in die doeltaal begin dink.

2.7.4. Tipologiese klassifikasie vir Suid-Afrika

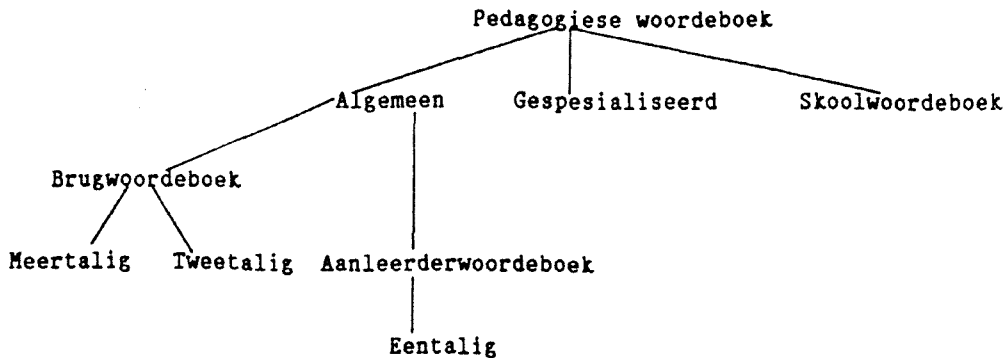
'n Vraag wat uit hierdie voorstelle spruit, is watter implikasies dit vir die Suid-Afrikaanse multitalige samelewing het waar daar verskillende vlakke aanleerders en verskillende groepe aanleerders is. "The linguistic situation in South Africa compels the lexicographer to design an Afrikaans learner's dictionary for target users learning Afrikaans as a second, third, or even fourth language. As a pedagogical instrument the Afrikaans learner's dictionary has to employ a variety of methods to deal with the often conflicting demands of the teaching of a foreign language to such a diverse target group" (Gouws 1993:34). Soos leksikograwe deur die jare uitgewys het, moet verskillende tipes woordeboeke vir verskillende tipes gebruikers geskryf word (Benson 1990:25). Ook die diverse groep aanleerders in Suid-Afrika vereis verskillende tipes aanleerderwoordeboeke.

Volgens Gouws (1996:15) vorm vertalende woordeboeke 'n integrale deel van die daaglikse kommunikasie in 'n multitalige gemeenskap. Derde- of vierdetaalsprekers wat beginneraanleerders van Afrikaans is, kan veral baat vind by 'n vertalende aanleerderwoordeboek waar hul moedertaal as brontaal in die woordboek optree. In die Suid-Afrikaanse konteks verwys dié brontaal na die nege Afrikatale. Naas *TAW* (vertalende aanleerderwoordeboek: Afrikaans-Engels/Engels-Afrikaans) is daar vertalende aanleerderwoordeboeke tussen Afrikaans en die Afrikatale nodig, onder andere omdat nie al die Afrikataalsprekers Engels magtig is nie. Aanvanklik kan Afrikaans met verteenwoordigers van die verskillende groepe binne die Afrikatale gekombineer word, byvoorbeeld een taal uit die Nguni-groep, Sotho-groep ens. Later kan al die Afrikatale op grond van dieselfde model en Afrikaanse databasis hul eie vertalende aanleerderwoordeboeke ontwikkel. "Looking at the dictionaries they used, we find that language learners, especially beginners, need a dictionary for decoding purposes" (Mdee 1994:243). 'n Vertalende aanleerderwoordeboek moet veral klem lê op die tipiese foute wat derde- en vierdetaalsprekers maak (raadpleeg byvoorbeeld die praktiese navorsing [hoofstuk 9] van Otto (1989) vir spesifieke taalprobleme). 'n Derde- of vierdetaalaanleerder wat min blootstelling aan Afrikaans gehad het, kan deur die vertalende woordeboek en die sekuriteit van die moedertaal genoeg selfvertroue opbou en mettertyd na 'n intermediêre aanleerderwoordeboek vorder.

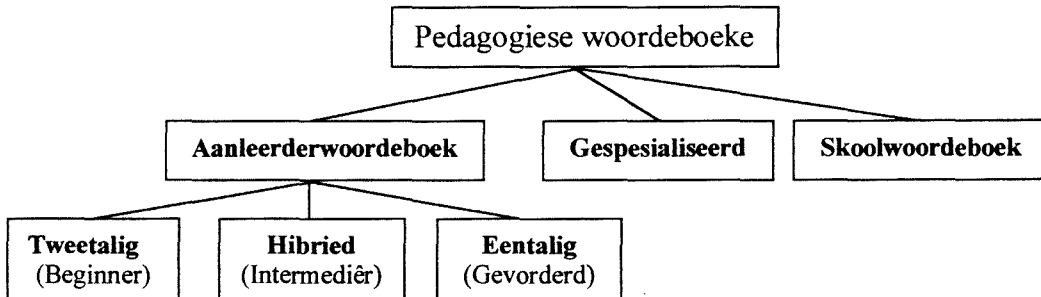
'n Intermediêre aanleerderwoordeboek word aanbeveel vir derde- of vierdetaalsprekers wat reeds in Afrikaans gevorder het en tweedetaalsprekers wat nie gevorderde aanleerders is nie. Hierdie woordeboek sal voorsien in die behoeftes van aanleerders wat nog nie genoegsaam in Afrikaans of in naslaanvaardighede ontwikkel het nie. In só 'n woordeboek moet die gebruiker blootgestel word aan Afrikaans met leksikale items en definisies in Afrikaans. Vertalings in die gebruikers se moedertaal moet ook ingevoeg word om die aanleerproses te fasiliteer en die aanleerder te ondersteun. Die vertalings in die moedertaal sal binne die Suid-Afrikaanse konteks weer eens lei tot 'n seleksie uit die verskillende Afrikataalgroepe. Die hibridiese woordeboek, wat die eienskappe van vertalende en verklarende woordeboeke reflekteer, dien as 'n oorgangswordeboek/brugwoordeboek, wat die aanleerder bystaan in die proses waarvan die verklarende aanleerderwoordeboek en uiteindelik die gewone verklarende woordeboek die eindpunt vorm. Dit is veral hierdie aanleerderwoordeboek vir intermediêre aanleerders wat vernuwende denke van die leksikograaf eis. Hier veral is 'n leemte in die Suid-Afrikaanse leksikografietradisie wat so spoedig as moontlik aangespreek moet word. Volgens Hartmann (1983:158) in Otto (1989:21) vereis die ontwikkeling van beter intermenslike kommunikasie 'n nuwe generasie woordeboeke wat hul gebruikers help om hulself op 'n gepaste wyse in 'n 'vreemde' taal uit te druk. Dit is soveel te meer noodsaaklik in 'n multitalige land soos Suid-Afrika.

Die tweedetaalspreker wat reeds 'n gevorderde aanleerder is, is in staat om 'n verklarende aanleerderwoordeboek, sonder die sekuriteit van die moedertaal, te gebruik. Hierdie woordeboeksoort stel ook eiesoortige eise aan die leksikograaf, veral wat die toegang tot inligting betref. Die reeds bestaande verklarende aanleerderwoordeboek, *Basiswoordeboek van Afrikaans (BVA)* kan deur gevorderde aanleerders gebruik word. Dié woordeboek wat veral geskryf is vir "sprekers van ander tale wat Afrikaans wil aanleer" (voorwoord) se gebruikersgroep moet volgens die voorgestelde model ingeperk word tot tweedetaalsprekers, sodat hul spesifieke taalprobleme in die woordeboek aangespreek word. 'n Duidelik-gedefinieerde teikengroep maak onder andere die bepaling van behoeftes, naslaanvaardighede ens. makliker vir die leksikograaf. 'n Gevorderde aanleerder word mettertyd geëmansipeer tot algemene verklarende woordeboeke wat op moedertaalsprekers gerig is.

Otto (1989:18) gee die volgende indeling van pedagogiese woordeboeke:

'n Skematiese uiteensetting van die tipologiese uitbreiding wat voorgestel word, sal as volg lyk:

Die verskillende woordeboeke wat vir verskillende aanleerders voorgestel word, weerspieël die afstand tussen die aanleerder en die doeltaal, in dié geval Afrikaans. Sodoende kan die aanleerder beter geprofileer word en die hele aanleerproses op 'n spesifieke aanleerder afgestem word.

2.8. Die doel van 'n aanleerderwoordeboek

Nadat die leksikograaf duidelikheid gekry het oor die spesifieke teikengroep en dienooreenkomstig besluit het op 'n gepaste woordeboeksoort, moet belangrike besluite oor die doel van die aanleerderwoordeboek geneem word. Volgens Otto (1989:19) is die doel van 'n aanleerderwoordeboek om die nie-moedertaalspreker se kommunikatiewe vermoë te verbeter. Dit is dus belangrik dat hierdie vermoë van die aanleerder begrond en omskryf moet word en daar bepaal moet word in watter mate die aanleerderwoordeboek 'n geskikte hulpmiddel is om hierdie doel te bereik. Ilson (1985:2) beskryf die doel van 'n aanleerderwoordeboek: "In some respects this

starting-point is fortunate, for we now know in general terms what an ideal learners' dictionary should do. It should model the lexical competence of the adult native speaker. However abstract and incomplete our knowledge of that competence is, however difficult it is to embody that knowledge in real learners' dictionaries, (it is)." Otto (1994:283) beskryf kommunikatiewe vermoë, in ooreenstemming met Canale en Swain (1980), as die onderliggende sisteem van kennis en vaardigheid wat nodig is vir kommunikasie (byvoorbeeld kennis van die woordeskat van 'n bepaalde taal en die vaardigheid om die sosiolinguistiese konvensies van 'n taal toe te pas). "Hierdie eis wat aan die aanleerderwoordeboek gestel word, impliseer dat die woordeboek tipe 'n geskikte medium vir sowel dekodering as enkodering moet wees, dit wil sê 'n aktiewe woordeboek" (Otto 1994:283).

'n Aanleerderwoordeboek wat 'verstaan' van Afrikaans as doelwit stel, het 'n dekodeerende funksie en word as 'n passiewe woordeboek geklassifiseer. 'n Enkodeerende woordeboek se doel is om die gebruiker te help met die produksie van Afrikaans, dit wil sê die praat en skryf van Afrikaans. "A dictionary is used for decoding when one uses it to get the meaning of words in order to comprehend a passage in which the words are used. It is used for encoding when one uses it to guide him/her to produce sentences using the words at his disposal" (Mdee 1994:234). Dekodering word dus grootliks gesien as die verstaan van betekenis, terwyl enkodering 'n goeie sintaktiese beheersing ten doel stel (Lamy 1985:26). 'n Aanleerderwoordeboek wat 'n medium vir dekodering en enkodering is, moet inligting so aanbied dat dit maklik ontsluit en begryp kan word. Cowie (1980:203 in Lombard 1990:15) wys ook daarop dat aanleerderwoordeboeke met interpretasie sowel as produksie gemoeid is en dat so 'n woordeboek die aanleerder help om nie net taalgegewe te verwerk en te verstaan nie, maar ook om dit te gebruik.

Die leksikograaf moet reeds tydens die beplanning van die woordeboekprojek 'n doelwit(te) vir die woordeboek formuleer en 'n woordeboekplan opstel (Wiegand 1998). Dit verseker egter nie dat die woordeboek vir daardie spesifieke doel gebruik gaan word nie. Béjoint (1981:219) formuleer die probleem: "Yet, our students still use their monolingual dictionaries primarily for decoding activities. This is perhaps not surprising, but it is certainly discouraging for lexicographers and teachers alike. It is for encoding that students need the most information." Ook Ilson (1985:204)

argumenteer dat aanleerderwoordeboeke in die meerderheid gevalle vir dekodering, dus vertaling en lees, gebruik word en dat aanleerders onbewus of onbevoeg is om die enkoderende inligting (byvoorbeeld oor sintaksis) wat voorsien word, te gebruik.

Sulke probleme skeld die leksikograaf egter nie kwyt van die verantwoordelikheid om 'n woordeboek met 'n spesifieke doel op te stel nie. Die leksikograaf moet die doel van die aanleerderwoordeboek in die voorwoord uiteensit, sodat die gebruiker kan kontroleer of die woordeboek wel sy doel bereik. "I would have liked to see a *brief* introduction outlining the principles of the book and giving the learner an idea of its limitations as well as what it has to offer. This is especially important for the independent learner who may well find the number of usage books and dictionaries on sale now overwhelming and be unable to make an informed choice" (Willis 1998:365). Hartmann (1981:298) was teleurgestel deur die gebrek aan doel-formulering in woordeboeke (veral die 'Big Four'): "Surely, I thought, if they clearly stated their aims, I should be able to make a list of the various user problems for which they are providing solutions." Die doel van die woordeboek is van wesenlike belang in die evaluering van woordeboeke. Volgens Otto (1989) moet die teikengebruikers duidelik vasgestel wees en die aanleerderwoordeboek moet op hulle behoeftes afgestem wees; die funksie van die woordeboek moet duidelik vasgestel en deurgaans in aanmerking geneem word.

Die doel van 'n woordeboek bepaal dus watter inligting in 'n woordeboek aangebied word. 'n Aanleerderwoordeboek met 'n dekodierende funksie sal veral fokus op betekenis/vertaalekwivalente. "The best dictionary for decoding is the one that contains the largest number of entries, all other things being equal" (Béjoint 1981:210). Dit impliseer dus 'n makro-georiënteerde woordeboek wat ten opsigte van 'n aanleerderwoordeboek meer as net die kernwoordeskat van Afrikaans kan insluit. Op mikrostrukturele vlak kry woordeboekartikels 'n beperkte bewerking. Aan die ander kant, is daar meer inligting nodig vir enkodering as dekodering. Die aanleerder moet genoeg inligting kry om foute te voorkom: "... the best dictionary for encoding is one that provides the most detailed guidance on pitfalls to avoid" (Béjoint 1981:210). 'n Enkoderende aanleerderwoordeboek moet veral grammatiese inligting insluit wat die aanleerder in staat stel om sinne te produseer, en dus aktief met die taal om te gaan. Daar word selfs voorgestel dat so 'n woordeboek alle inligting oor

grammatika moet insluit sodat die gebruiker nie nodig het om hom/haar tot handboeke te wend nie (Jackson 1985:53 in Lombard 1994:208). Feinauer (1994:60) sê die volgende oor grammatiese leiding: “Om te help met die enkodering moet die inligting wat gekies word vir sowel die definies as die voorbeeldmateriaal so ondubbelsinnig en gebruikersvriendelik moontlik aangebied word. ... Die grammatiese leiding moet sodanig wees dat die aanleerder self grammatikale sinne sou kon genereer.”

2.8.1. Vertalende aanleerderwoordeboeke

Die aanleerderwoordeboeke wat in die tipologiese klassifikasie (bl. 73) voorgestel word, moet natuurlik ook met 'n bepaalde doel opgestel word. Die vertalende aanleerderwoordeboek wat derde- en vierdetaalsprekers help met die verstaan van Afrikaans, sal grotendeels 'n dekodeerende funksie hê. Hier verlang die aanleerder dus 'n groter verskeidenheid lemmas met 'n beperkte bewerking. Snell-Hornby (1987:159 in Otto 1989:38) onderskei ook die volgende basiese beginsels ten opsigte van tweetalige aanleerderwoordeboeke: “Die tweetalige aanleerderwoordeboek moet enersyds reg laat geskied aan die komplekse net van verwantskappe wat tussen die woordeskatte van enige twee tale bestaan en andersyds moet dit die aanleerder se probleme antisipeer. Die probleme word nie alleen gekondisioneer deur die formele probleme van die vreemde taal nie, maar ook deur die L1-versteuring. Om hierdie rede moet die tweetalige aanleerderwoordeboek nie opgestel word as 'n geïsoleerde naslaanboek van woordeskatitems nie, maar dit moet geïntegreer word in 'n globale konsep van grammatika, pragmatiek en semantiek, en 'n basiese konsep van die taalaanleerbeure.”

2.8.2. Hibridiese en verklarende aanleerderwoordeboeke

Die aktiewe hibridiese en verklarende aanleerderwoordeboeke het egter dekodering en enkodering as doel en sal gevolglik meer klem lê op die mikrostrukturele aanbieding met heelwat voorbeeldsinne, kollokasies en gebruiksnote. Gouws (1993:34) stel die volgende voor vir 'n dekodeerende en enkoderende woordeboek wat die aanleerder se kommunikatiewe vaardigheid wil verseker: “By creating a well-motivated macrostructure the lexicographer knows the user should be able to find the most typical words he is to encounter in the target language. However communicative competence relies on much more than a sound lemma selection. The microstructural

treatment of each lemma has to enable the user to cultivate the skills necessary for the actual usage of the word in the real communication.”

2.9. Algemene beginsels ten opsigte van aanbieding in aanleerderwoordeboeke

Daar word dus van die leksikograaf vereis dat die gepaste woordeboeksoort en ooreenkomstige doel van die woordeboek sal ooreenstem met ’n duidelik geïdentifiseerde teikengroep. Dit is egter nie al wat die leksikograaf van ’n aanleerderwoordeboek in gedagte moet hou nie. Alle inligting in ’n aanleerderwoordeboek moet volgens ’n dataverspreidingsprogram georganiseer en aangebied word. Die aanbieding van data in ’n woordeboekartikel moet ’n bepaalde struktuur vertoon om sodoende by te dra tot die mikro-argitektuur van die woordeboekartikels (Bergenholtz, Tarp & Wiegand 1999:1778). Wat die opstel en aanbied van inligting in ’n aanleerderwoordeboek (enige soort aanleerderwoordeboek) betref, kan die volgende algemene beginsels as riglyne dien. Die struktuur van die woordeboek en organisasie in die woordeboekartikel moet geskik wees vir die aanleerders.

2.9.1. Eksplisiete, eenvoudige, gebruikersvriendelike aanbieding

Die beperkte naslaanvaardighede van aanleerders noodsaak ’n eksplisiete aanbied van inligting in ’n woordeboekartikel. Aangesien implisiete inligting tot verkeerde afleidings kan lei, moet die leksikograaf so min as moontlik aan die taalintuïsie van die aanleerder oorlaat. Lombard (1990:15) stel voor dat aanleerder- en skoolwoordeboeke juis op hierdie punt ooreenstem, naamlik dat die aanbiedingswyse in beide so eksplisiet en eenvoudig moontlik moet wees. ’n Eksplisiete en eenvoudige aanbiedingswyse behels onder andere die weergawe van morfologiese inligting (verbuigings, meervoude, trappe van vergelyking ens.) as volledige vorme in teenstelling met die verskaffing van slegs die toepaslike suffikse. Hierdie aanbieding skakel enige interpretasieprobleme uit. Aanleerder- en skoolwoordeboeke moet ook eerder gebruik maak van ’n eksplisiete en eenvoudige sisteem vir die aanbieding van grammatiese inligting, met ander woorde ’n sisteem waarin onafgekorte, ingewikkelde kodes tot die minimum beperk word. Eksplisietheid en eenvoud word as twee van die hoekstene van kommunikatiewe en pedagogiese sukses in aanleerderwoordeboeke beskou (Gouws 1993:39). Eksplisiete aanbieding maak ’n

ondubbelsinnige herwinning van inligting moontlik. “The selected information, macro- as well as microstructural, should be as unambiguous and user-friendly as possible; the lexicographer can make no appeal to the linguistic intuition of the user” (Feinauer 1994:61).

2.9.2. Verhoogde deursigtigheid, verlaagde inligtingsdigtheid en verlaagde teksdigtheid

’n Gebruikersvriendelike aanleerderwoordeboek moet inligting ook so deursigtig as moontlik aanbied. Dit impliseer die beperkte gebruik van metataal, simbole en afkortings. Die gebruik van simbole en afkortings dra onder andere by tot teksverdigting en bemoeilik die ondubbelsinnige herwinning van inligting uit die woordeboekartikel (Vergelyk Wiegand 1996a).

prolonged blast *s* langer Ton *m* (mit Dampfpeife)
promenade deck *s* Promenaden-deck *n*
prometacentre *s* flaches Metazentrum *n*
prominent landmark *s* auffallende Landmarke *f*
promontory *s* Vorgebirge *n*; Landspitze *f*
prompt| cargo *s* prompte Lading *f*; ~ **service** schnelle Bedienung *f*; ~ **ship** prompt ladebereites Schiff *n*; ~ **shipment** prompte Verladung *f*; ~ **vessel** promptes Schiff *n*
proof 1. *s* Nachweis, Beweis *m*; Beweismittel *n*; Probe *f* (Test); ~ **of competency** Befähigungsnachweis *m*; ~ **of flooding and damage stability** Schwimmfähigkeitsnachweis *m* (im Leckfall); ~ **of loss** Schadensnachweis *m*; ~ **load** Probelastung *f*; ~ **weight** Prüfungsgewicht *n*; 2. *v* nachweisen, beweisen

prop 1. *s* Stütze *f*; 2. *v* abstützen; **to ~ up** aufbocken, aufstützen
propagation *s* El, Phys Ausbreitung *f*, Fortpflanzung *f*; ~ **of waves** El Wellenfortpflanzung *f*, Wellenausbreitung *f*; ~ **conditions** pl El, Phys Ausbreitungsverhältnisse *n/pl*, Ausbreitungsbedingungen *f/pl*; ~ **speed** Phys Ausbreitungsgeschwindigkeit *f*
propellant *s* Treibstoff *m*, Kraftstoff *m*; ~ **consumption** Treibstoffverbrauch *m*
propeller *s* Propeller *m*, Schiffsschraube *f*; ~ **aperture** Propellerbrunnen *m*, Schraubenbrunnen *m*; ~ **arch** Hintersteynbogen *m*; ~ **area** Propellerfläche *f*; ~ **area ratio** Propellerflächenverhältnis *n*; ~ **arrangement** Propelleranordnung *f*; ~ **back** Propellerrücken *m*; ~ **blade** Propellerflügel *m*, Schraubenflügel *m*; ~ **boss** Propellernuß *f*, Propellernabe *f*; ~ **boss plates** pl Wellenhosen

Voorbeeld 1: Die gebruik van die plekhousimbool in *Wörterbuch der Seeschifffahrt Englisch-Deutsch*

Die voorbeeld uit Hartmann (1983:174) illustreer die bydrae van die tilde in die plek van die lemma tot die teksverdigting. So ’n aanbiedingswyse verlaag die deursigtigheid en verhoog die digtheid van die artikel.

Ook Fedorova en Kozyreva (2000:821) ag die eenvoudige en deursigtige organisasie van woordeboekartikels van besondere belang: “The organisation of the material in the dictionary and its metalanguage should be clear and simple and the structure has to be as transparent as possible, while providing enough information to indicate how and where each particular word is used in modern style.” Die leksikograaf moet dus ’n balans handhaaf tussen die hoeveelheid inligting (“depth and accuracy of treatment”) en die maklike ontsluiting daarvan (“ease of intelligibility and use”, Cowie 1981:205). Gouws (1993:41) formuleer dit as volg: “In a learner’s dictionary the lexicographer should endeavour to restrict the microstructure to such an extent that the retrieval of information is not impeded by a high degree of information density.” Hoe hoër die inligtingsdigtheid in ’n aanleerderwoordeboek, hoe kompleks is die kodes en hoe minder kan ’n aanleerder inligting, sonder leiding, verstaan (Otto 1989:30).

Inligtingsdigtheid is ook ’n belangrike vraagstuk vir leksikograwe aangesien daar beperkte ruimte tot hul beskikking is. Een van die leksikograaf se grootste take is om binne die beperkte beskikbare ruimte genoegsame inligting aan te bied (Lombard 1990:43). Atkins (1985:23) beskou dit as die ‘eerlikheid’ van die leksikograaf: “All lexicographers know the temptation to squeeze the last ounce of information into every line. This often results in an entry so dense as to be incomprehensible, the compiler’s last triumphant effort having produced so many hermetic symbols and codes that all the students gets from it is a deep feeling of personal inadequacy.” Daar is altyd die gevaar dat die leksikograaf te veel inligting sal insluit wat die woordeboek minder gebruikersvriendelik sal maak. Volgens Lombard (1990:71) is ’n woordeboek wat genoegsame (kwantitatief adekwate) en toeganklike (kwalitatief adekwate) inligting vir sy gebruikers aanbied, werklik gebruikersgerig. Die kwalitatiewe vereiste word veral ten opsigte van vindbaarheid, ’n presiese toeligting, goeie betekenisaanbieding, ens. gestel. “Daar word aangevoer dat ’n beperkte en vereenvoudigde mikrostruktuur tot ’n verlaging in die inligtingsdigtheid lei maar tot ’n verhoging in die eksplisietheid en herwinbaarheid” (Gouws 1993:29).

2.9.3. Didaktiese effektiwiteit

’n Verdere beginsel vir aanleerderwoordeboeke wat deur Fedorova en Kozyreva (2000:822) geïdentifiseer word, is dié van didaktiese effektiwiteit. “The principle of

didactic effectiveness implies that everything within the entry should be pedagogically orientated and prescriptive. ... The group of structural prescriptions includes grammar notes, which are given in brackets.” Dit vra ook dat die leksikograaf die effektiwiteit van sekere innovasies by teikengebruikers sal toets voor dit in die aanleerderwoordeboek geïmplementeer word.

2.9.4. Naslaanvaardighede noodsaak 'n volledige toeligting

Die didaktiese effektiwiteit van inligtingskategorieë in die woordeboekartikels is ook belangrik aangesien dit ondersteuning bied vir die aanleerder met beperkte naslaanvaardighede. Soos reeds genoem, sal die ontwikkeling van 'n woordeboekkultuur onder gebruikers die leksikograaf se taak besonder vergemaklik. Die leksikograaf se tydelike oplossing vir die situasie is die uitbreiding van die toeligting van aanleerderwoordeboeke om die gebruiker te lei in die soekproses. “The improvement of the consultation skills of dictionary users has been undertaken recently by lexicographers themselves, particularly in the case of learners’ dictionaries, which contain extensive front matter explaining how to use the dictionary” (Béjoint 1994:167).

Volgens Béjoint (1981:211) moet die leksikograaf vanweë die beperkte naslaanvaardighede van die gebruikers tussen twee alternatiewe kies: “... either to tune their dictionary to the existing skills of the user, thus producing a simple, easy-to-use book, with obvious advantages and disadvantages; or to make a beautifully contrived reference work, requiring skills that are far beyond what can be expected of the average user. If the lexicographer chooses the latter course, he must provide the user with “keys” to the proper use of the dictionary. This advice can be given in the Introduction, or in a separate booklet.” Dit is veral die taalonderwyser wat 'n rol kan speel in die verbetering van die woordeboekgebruikers se naslaanvaardighede. Tot tyd en wyl daar resultate op dié gebied is, moet die leksikograaf steeds harder en kreatiewer werk om te verseker dat gebruikers die toeligting raadpleeg. Verwys na hoofstuk 3 (afdeling 3.3) vir 'n bespreking van die toeligting in bestaande aanleerderwoordeboeke.

2.9.5. Aanleerderwoordeboeke en voorbeeldgerigtheid is sinoniem

'n Belangrike beginsel vir veral aanleerderwoordeboeke met 'n enkoderende funksie, is die spesiale gerigtheid op die aanbieding van voorbeeldmateriaal. Partridge (1949) in Cowie (1983:189) voer aan dat 'n goeie woordeboek, oral waar moontlik, wys hoe 'n woord gebruik word. Ook Hausmann (1989:45) argumenteer dat 'n aanleerderwoordeboek slaag of misluk op grond van die kwantiteit en kwaliteit van die voorbeeldmateriaal: "... for it is the examples above all which help the foreign learner to understand a word (decoding function), learn it (learning function) and use it (encoding function)." Aanleerders moet so ver as moontlik blootgestel word aan outentieke taal in outentieke situasies (Carter 1989:38 in Lombard 1992:150). Hulle moet ook bewusgemaak word van moontlike foute wat gemaak kan word en die aanleerderwoordeboek moet baie sterk voorbeeldgerig wees. Vir 'n suksesvolle oordrag van inligting deur middel van voorbeelde moet die inhoud en aanbieding gebruikersvriendelik en toeganklik wees. Fedorova en Kozyreva (2000:822) beskryf die meriete van voorbeelde: "In a production-oriented bilingual dictionary illustrative material is paramount because it is examples that help the users to realize how this or that word lives in the language and how it can be used in their own speech. Thus, exemplification of usage as one of the basic principles underlying learner's dictionaries resulted from the urgent practical needs of their users." Ook definisies en voorbeelde moet duidelik, akkuraat en maklik verstaanbaar wees.

sala'ris, -se. Vaste, periodieke besoldiging of loon vir diens wat gelewer word; ~**verhoging**; ~**vermindering**.

salaris (salarisse) *nw.* 'n Salaris is die geld wat 'n werkgewer aan sy werknemer betaal. Dit is veral die besoldiging wat op gereelde basis, byvoorbeeld maandeliks of weekliks, betaal word. *Iemand wat so 'n werk doen, verdien 'n baie goeie salaris. Dié maand is my salaris nie groot genoeg vir alles wat ek moet koop nie.* **salarisskaal, salaristjek, salaristrekker, salarisverhoging**

Teenoor **salaris** word **loon** meestal gebruik vir die geld wat vir ongeskoolde arbeid betaal word.

Voorbeeld 2: Verklarende Afrikaanse Woordeboek en BVA

Die wisselwerking in die semantiese subkommentaar tussen betekenisparafrase en kotekste in *BVA* ("salaris") is 'n illustrasie van voorbeelde wat die enkoderende funksie van die woordeboek nakom, in teenstelling met die afwesigheid van kotekste in *Verklarende Afrikaanse Woordeboek*.

2.9.6. Grammatiese inligting deur middel van grammatiese kodes

In 'n aanleerderwoordeboek wat sterk voorbeeldgerig is, behoort die sintaktiese komponent veral beklemtoon te word (Lombard 1990:15). Ook hier word die leksikograaf gekonfronteer met besluite oor die hoeveelheid grammatiese inligting en 'n aanbiedingswyse wat deursigtig en eenvoudig sal wees. Die leksikograaf se dilemma word deur Cowie (1983:100) in Lombard (1994:210) opgesom: "Devising a system which properly reflects the grammatical complexities but which is at the same time clear and usable calls for great ingenuity." Die aanbieding van grammatiese inligting deur middel van kodes, moet soos enige ander inligting, eenvoudig, duidelik en maklik verstaanbaar wees. Volgens Lemmens en Wekker (1986:12) in Otto (1989:128) moet dit só vanselfsprekend en eenvoudig wees dat die gebruiker nie nodig het om herhaaldelik na die toeligting of tabelle te blaai nie. Dit is veral die ingewikkelde aanbieding van grammatiese inligting wat dit moeilik maak vir gebruikers om die woordeboek te raadpleeg, en minder konsensieuse gebruikers heeltemal afskrik. Hedendaagse aanleerderwoordeboeke probeer om veral op hierdie gebied die gebruikers tegemoet te kom deur vernuwende, toeganklike aanbiedingswyses. Verwys na hoofstuk 3 (afdeling 3.5.1).

2.9.7. Maklik ontsluit, maklik verstaan

Die eenvoudige en duidelike aanbieding van enige inligting in die woordeboek het maklike ontsluiting en verstaan as uiteindelijke doelwit. Nuccorini (1988:158) beskou die maklike ontsluiting van inskrywings en subinskrywings as een van die belangrikste vereistes vir 'n goeie aanleerderwoordeboek. Die ontsluiting van inligting word belemmer en bemoeilik deur die gebruik van afkortings, simbole ens. in die woordeboekartikels wat eers in die voor- of agterteks nageslaan moet word. 'n Eenvoudige, duidelike aanbieding van inligting lei tot 'n ondubbelsinnige ontsluiting en skakel moontlike verkeerde interpretasies uit. Hiermee saam moet die aanleerders inligting maklik in die woordeboekartikel kan vind. Die vindbaarheid van inligting word veral bewerkstellig deur die duidelike begrensing en gemerktheid van soeksones. 'n Aanleerder moet eers 'n spesifieke inligtingskategorie vind voor inligting ontsluit kan word. In beide 'aksies' moet die aanleerder bygestaan word.

2.9.8. Herhaling en voorspelbaarheid

Hoewel kreatiwiteit en innovering benodig word om woordeboeke meer gebruikersgerig en -vriendelik te maak, is dit egter noodsaaklik dat 'n woordeboek voorspelbaar bly veral deur middel van herhaling (Rundell 1988:135). Herhaling verwys na die duplisering van 'n spesifieke aanbiedingsmetode deur die hele woordeboek, met ander woorde inligting wat deurgaans konsekwent en eenvormig aangebied word. Die aanleerder wat vertrou raak met 'n sisteem wat in 'n woordeboek gevolg word, moet nie deur eenmalige of lukrake aanbiedingswyses, simbole ens. verras word nie. Die leksikograaf moet dus deurgaans konsekwent wees in die aanbieding om sodoende 'n gevoel van sekuriteit by die gebruiker te vestig. Die toeligting is ook 'n onontbeerlike hulpmiddel om die struktuur en organisasie van die woordeboek te 'voorspel'. Die gebruiker kan dus toets of beloftes wat in die toeligting gemaak word, wel in die sentrale woordelys beantwoord word.

2.9.9. Toeganklikheid deur middel van toegangstrukture

Algemene beginsels oor die ontsluiting/herwinning van inligting en die gebruikersvriendelike aanbieding daarvan lei onteenseglik tot die daarstelling van toegangstrukture wat gebruik word om die herwinbaarheid van inligting te verhoog. Veral in 'n aanleerderwoordeboek moet inligting op so 'n manier aangebied word, dat dit probleemloos herwin kan word. Die leksikograaf kan verskeie toegangstruktuurelemente inspan om die seekroete van die gebruiker te vergemaklik en te bespoedig. Die toegangstruktuur is die primêre instrument wat gebruikersvriendelike aanleerderwoordeboeke verseker. Die algemene beginsel van toeganklikheid deur middel van die toegangstruktuur, sal vervolgens op aanleerderwoordeboeke toegepas word.

2.10. Eksterne toegangstruktuur van 'n aanleerderwoordeboek

2.10.1. Mono- en politoeganklike woordeboeke

"To achieve maximum retrievability the macrostructure of a learner's dictionary has to include access structures to overcome possible hedges in the search for a specific lemma" (Gouws 1993:32). Die eksterne toegangstruktuur van aanleerderwoordeboeke is een van die aspekte van die toegangstruktuur waaraan minder aandag bestee is en wat steeds vernuwende denke van die leksikograaf vra.

Vernuwing lê veral op die vlak van monotoeganklike en politoeganklike woordeboeke waar laasgenoemde 'n verskeidenheid eksterne toegangstrukture het. (Verwys na hoofstuk 1, bl. 12-18.) Die gebruiker van 'n politoeganklike woordeboek word dus nie beperk tot 'n enkele seekroete nie, maar die soektog kan op verskeie maniere aangepak word.

Wortfelder I.: Der Mensch

1. Körperteile/Organe (↗ auch 4, 5, 6)

1.1. Substantive

Kopf, Haupt, Schädel, Gehirn, Hirn, **Haar**, Locke, Pupille, **Auge**, Augenbraue, Wimper, Lid, Schläfe, Stirn, **Gesicht**, Fresse, Antlitz, Backe, Wange, Nase, Ohr, Ohrmuschel, **Mund**, Maul, Schnabel, Zunge, Lippe, Rachen, Gaumen, Schlund, Gurgel, **Zahn**, Backenzahn, Kiefer, Kinn.

Hals, Kehlkopf, Speiseröhre, Luftröhre, Zäpfchen, Nacken, Genick, Adamsapfel, Mandel,

Rumpf, Schulter, Rücken, Buckel, Brust, Brustwarze, Rippe, Wirbelsäule, Leib, Lende, Hüfte, Becken, Kreuz, Achsel, **Bauch**, Magen, Darm, Herz, Lunge, Leber, Niere, Milz, **Unterleib**, Gebärmutter, Scheide; Hoden, Penis, Glied, Sperma; **Gesäß**, Hintern, After, Arsch,

Arm, Oberarm, Unterarm, Ellenbogen,

Hand, Handgelenk, Flosse, Pfote, **Finger**, Fingernagel, Fingerspitze, Daumen, Zeigefinger, Mittelfinger, Ringfinger,

Bein, Oberschenkel, Unterschenkel, Knöchel, Knie,

Fuß, Fußsohle, Sohle, Spann, Hacke(n), Ferse, Zehe,

Ferner: Blut, (Blut)kreislauf, Knochen, Nerv, Gelenk, Sehne, Ader, Aorta, Gefäß, Blutgefäß, Arterie, Schlagader, Haut, Schwiele

1.2. Verben

bluten, verrenken, ausrenken, einrenken, verstauchen, verschlucken, schlucken, rülpsen, knien

1.3. Adjektive/Adverbien

blutig, knochig, sehnig, schwielig

Voorbeeld 3: Semantiese velde in die agterteks

Die onlangs verskene *Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache* (voortaan *WDAF*) is 'n uitstekende voorbeeld van 'n aanleerderwoordeboek waarin onder andere die buitetekste waarde tot die woordeboek voeg. In dié woordeboek se agterteks word lemmas volgens bepaalde semantiese velde georganiseer. 'n Aanleerder wat alle woorde met betrekking tot byvoorbeeld fisiese prosesse wil naslaan, kan hierdie woorde deur middel van die buitetekste opspoor. Voorbeeld een is 'n uittreksel van die organisasie van woorde binne 'n spesifieke semantiese veld. Die gebruiker kry belangrike semantiese leiding, aangesien woorde in 'n spesifieke konteks en nie geïsoleerd aangebied word nie. "Books organise information in a primarily linear way, which is appropriate for the listing of a succession of separate entries, but

inadequate as a means of grouping and regrouping words according to their semantic and pragmatic similarities, their valency and collocational patterning, or simply their letter combination. The A-Z sequence places headwords in an order which is virtually meaningless, shedding no light on the relationships between words that are alphabetically distant and complicating searches for phrases and idioms” (Nesi 2000:839). Hier word dus gepoog om die onnatuurlike alfabetiese plasing van “carrots, onions, beetroot and salsify next to one another” (Bolinger 1985:69) te herstel en om die gebruiker bewus te maak van die verhoudings waarin ’n woord tot ander woorde staan. Die lys van woorde binne bepaalde semantiese velde dra ook by tot die politoeganklikheid van die woordeboek, aangesien lemmas ook via hierdie agterteks bereik kan word.

Tafel V

Liste der im Wörterbuch dargestellten unregelmäßigen Verben

<i>backen</i>	bäckt	buk	gebacken
<i>befehlen</i>	befiehlt	befahl	befohlen
<i>beginnen</i>		begann	begonnen
<i>beißen</i>		biss	gebissen
<i>bergen</i>	birgt	barg	geborgen
<i>bersten</i>	birst	barst	geborsten
<i>bewegen</i>		bewog	bewogen
<i>biegen</i>		bog	gebogen
<i>bieten</i>		bot	geboten
<i>binden</i>		band	gebunden
<i>bitten</i>		bat	gebeten
<i>blasen</i>	bläst	blies	geblasen
<i>bleiben</i>		blieb	geblieben
<i>bleichen</i>		blüht	geblüht
<i>braten</i>	brät	briet	gebraten
<i>brechen</i>	bricht	brach	gebrochen
<i>brennen</i>		brannte	gebrannt
<i>bringen</i>		brachte	gebracht
<i>denken</i>		dachte	gedacht
<i>dreschen</i>	drischt	drosch	gedroschen
<i>dringen</i>		drang	gedrungen
<i>dürfen</i>	darf	durfte	gedurft
<i>empfangen</i>	empfangt	empfang	empfangen
<i>empfehlen</i>	empfiehlt	empfohl	empfohlen

Voorbeeld 4: Lys in die agterteks

Die agterteks van *WDAF* bevat heelwat tabelle waarin grammatiese inligting gegroepeer is. “Tafel V” (voorbeeld 4) uit dieselfde woordeboek gee ’n lys van onreëlmatige werkwoorde wat in die woordeboek opgeneem is. Die gebruiker kan dus deur middel van die woordeboekartikel of die lys in die agterteks uitvind of ’n woord wel in die groep val, hoe dit vervoeg word en wat sy hoofte is. Daar is weer eens twee maniere om by die verlangde lemma uit te kom. Die lys in die agterteks is egter ’n baie vinnige manier om die inligting te kry, sonder om eers na die woordeboekartikel te blaai. Weer eens word woorde wat, hetsy semanties, morfologies of sintakties saam hoort, saamgegroepeer om die gebruiker ’n beeld van

die taal te gee. “In order to help the learner to organise and memorise the words, we think it is useful to build connections between words” (Abel & Weber 2000:812).

Soos in hoofstuk 1 voorgestel is, kan die eksterne toegangstruktuur tot die woordelysstruktuur uitgebrei word deur die verskaffing van alfabetletters en bladsynommers. Indien ’n woordeboek nie van duimindekse gebruik maak nie, moet die gebruiker vinniger by ’n spesifieke alfabetletter kan uitkom, sonder om deur die woordeboek te blaai.

Die tabelle en lyste in die agterteks van *WDAF* is slegs enkele voorbeelde van eksterne toegangstrukture wat deel uitmaak van die buitetekste van die woordeboek en wat die woordeboek politoeganklik maak ten opsigte van die woordelysstruktuur. Wat toegang tot die buitetekste betref, kan die aanleerder se soekroete verder bespoedig word deur die gebruik van inhoudsopgawes.

Inhaltsübersicht

Vorwort	VII
Erläuterungen zur Konzeption des Wörterbuchs	IX
Hinweise zur Benutzung des Wörterbuchs	XV
Abkürzungsverzeichnis	XXX
Die Wörterbuchartikel von A–Z	1
Wortfelder	1291
Tafeln	1309
Liste der verwendeten sprachwissenschaftlichen Begriffe	1325

Voorbeeld 5: Inhoudsopgawe van die woordeboekstruktuur

Dié Duitse aanleerderwoordeboek is ook politoeganklik ten opsigte van die woordeboekstruktuur, aangesien die gebruiker deur middel van die inhoudsopgawe by tekste in die voor- en agterteks kan uitkom, byvoorbeeld “Tafel V” kan bereik word deur na “Tafeln ... 1309” te blaai.

Wortfelder

(Auswahl)

auf der Basis der im Wörterbuch erscheinenden Stichwörter

Übersicht

Wortfelder I.: Der Mensch

1. Körperteile/Organe (↗ auch 4, 5, 6)
2. Charaktereigenschaften
3. Fähigkeiten der Sinneswahrnehmung
- 3.1. Gesichtssinn
- 3.2. Gehörsinn
- 3.3. Geruchssinn
- 3.4. Geschmackssinn
- 3.5. Tastsinn
4. Geistige Tätigkeiten
- 4.1. Denken
- 4.2. Urteilen/Diskutieren
- 4.3. Beweisen/Widerlegen/Zweifeln
- 4.4. Wissensdrang/Aufmerksamkeit/Sorgfalt
5. Intellektuelle Fähigkeiten
6. Psychische Prozesse
7. Körperliche Tätigkeiten
- 7.1. Körperliche Ruhelage
- 7.2. Körperliche Bewegung/Fortbewegung
(↗ auch VIII, VI.1.2)
- 7.3. Das Bewegen eines Objekts
- 7.4. Sportliche Tätigkeiten/Disziplinen/Sportgeräte

Wortfelder III: Zustandsformen

1. Oberflächenform
2. Nässe/Trockenheit
3. Glätte/Stumpfheit
4. Festigkeit/Mangelnde Festigkeit
5. Intaktheit/Defekt

Wortfelder IV: Lageverhältnisse

1. hoch/tief
2. waagerecht/schräg/senkrecht
3. seitlich/hinten/vorn

Wortfelder V: Artefakte

1. Kleidung
2. Gebäude
3. Architektur (↗ auch II.5)
4. Möbel/Einrichtung
5. Geräte/Maschinen/Werkzeuge
6. Waffen
7. Gefäße/Behälter
8. Produktion/Erzeugung/Ware

Voorbeeld 6: Klassifisering van semantiese velde

'n Inhoudsopgawe kan ook funksioneer as 'n uitgebreide teks wat toegang tot byvoorbeeld die buitetekeks verfyn. 'n Uitgebreide teks verwys na 'n buitetekeks met sy eie voortekste. Hierdie uitgebreide teks is net gerig op die buitetekeks en dus 'n uitbouing daarvan (Gouws om te verskyn). In voorbeeld 6 is die inhoudsopgawe slegs van toepassing op die lysie met semantiese velde wat volg. Hier gee die leksikograaf 'n oorsig van al die semantiese velde wat volg en klassifiseer dit volgens 'n superordinaat. Hierdie oorsig help die gebruiker om die woordvelde in konteks te plaas en vergemaklik die soek- en die aanleerproses. "The conception and elaboration are based on psycholinguistic studies which seem to corroborate the assumption that the human brain organises lexical information in the form of paradigmatic, syntagmatic, 'pragmatic' and tonal fields" (Abel & Weber 2000:807).

Tafeln (Übersicht)

Tafel I	Deklination des Substantivs	1309
Tafel II	Deklination des substantivisch gebrauchten Adjektivs (Partizips)	1310
Tafel III	Deklination des Adjektivs	1311
Tafel IV	Konjugation (Das Verb)	1312
Tafel V	Liste der im Wörterbuch dargestellten unregelmäßigen Verben	1314
Tafel VI	Deklination des bestimmten/unbestimmten Artikels	1317
Tafel VII	Deklination der Personalpronomen	1317
Tafel VIII	Deklination der Possessivpronomen	1318
Tafel IX	Deklination der Demonstrativpronomen	1318
Tafel X	Deklination der Indefinitpronomen	1318
Tafel XI	Deklination der Interrogativpronomen	1319
Tafel XII	Zahlwörter	1319
Tafel XIII	Wochentags-, Monatsbezeichnungen	1320
Tafel XIV	Längenmaße, Hohlmaße, Gewichte	1320
Tafel XV	Liste der im Wörterbuch dargestellten Wortbildungsmittel	1320
Tafel XVI	Liste der im Wörterbuch dargestellten Konjunktionen	1322
Tafel XVII	Liste der im Wörterbuch dargestellten Präpositionen	1322
Tafel XVIII	Liste der im Wörterbuch dargestellten Modalpartikeln	1323
Tafel XIX	Liste der im Wörterbuch dargestellten Gradpartikeln	1324
Tafel XX	Liste der im Wörterbuch dargestellten militärischen Dienstränge	1324

Voorbeeld 7: Inhoudsopgawe van 'n buiteteks

Voorbeeld 7 is 'n illustrasie van interne toegang tot die eksterne toegangstruktuur. Die gebruiker wat die inhoudsopgawe in die voorteks raadpleeg, word na “Tafeln ...1309” verwys. Die inhoudsopgawe met bladsyverwysings in die agterteks gee die gebruiker toegang tot al die tabelle sonder 'n onnodige blaaï en soek na die gewenste een. Die funksionele gebruik van inhoudsopgawes kan die soekproses van die gebruiker vergemaklik en bespoedig. Inhoudsopgawes bied nie slegs toegang tot die woordeboek as geheel nie. Dit kan ook gebruik word om die voorteks of enige afsonderlike buiteteks te klassifiseer en toeganklik te maak. Inhoudsopgawes moet in alle aanleerderwoordeboeke, hetsy vertalend, verklarend, hibridies, benut word aangesien die gebruiker daardeur bevoordeel word. In 'n hibridiese woordeboek vir intermediêre aanleerders moet die tekste in die voor- en agterteks ook vergesel word van vertalings in die moedertaal. Sodoende kry die aanleerder voldoende toegang tot die eksterne toegangstruktuur van die woordeboek.

'n Toegangstruktuurelement wat op al drie soort aanleerderwoordeboeke van toepassing is, is die metatoegang tot inligting in die voor- en agterteks. Die taalgebruik moet die vlak van Afrikaans van die aanleerder reflekteer. In só 'n geval kry die gebruiker toegang tot noodsaaklike inligting vir die ontsluiting en gebruik van die woordeboek.

Guide to the Usage

The aim of this book is to help learners of English to use individual words correctly and to choose the right words and structures for the meaning they want to convey. Each entry is based on the latest evidence in the Cobuild corpus, so that both learners and teachers will find the book useful as an authoritative reference on how English is actually used today. A priority has been to make it clear which words and structures are used in conversation, and which should only be used in writing. Differences between British and American usage are also clearly indicated.

For ease of access, entries are arranged alphabetically. When information about the use of a word, or additional relevant information, is to be found in an entry under another headword, a cross-reference is given.

Using your dictionary

This dictionary tells you a lot about English words and how to use them – in writing and speaking English, as well as in reading. Like any dictionary, it tells you the meaning of words and how to spell them, but it can also help you with word-building, grammar, pronunciation, and other important parts of the language.

To use your dictionary properly, you need to know how to find all the information in it. It is easy to do this once you understand how the dictionary works. These exercises will help you to learn how to use the dictionary and to understand the most important language points that you need to know. You can work through them either by yourself or with your teacher in class. You will find the answers to the exercises on pages 702–703.

Voorbeeld 8: Metatoeganklikheid van die voorteks

Voorbeeld 8 (*Collins COBUILD English Usage* en *Target English Learner's Dictionary*) is 'n goeie illustrasie van die verskil in metatoeganklikheid van twee aanleerderwoordeboeke. Die volgende tabel gee verskillende frases uit die twee woordeboeke wat min of meer dieselfde wil oordra.

<i>Collins COBUILD English Usage</i>	<i>Target English Learner's Dictionary</i>
Guide to the Usage	Using your dictionary
aim of	tells you a lot about
to use individual words correctly	English words and how to use them
to choose the right words and structures for the meaning they want to convey	it tells you the meaning of words
are used in conversation, and which should only be used in writing	in writing and speaking English
For ease of access, entries are arranged alphabetically.	To use your dictionary properly, you need to know how to find all the information in it. It is easy to do this once you understand how the dictionary works.

Die formulering en woordgebruik in die *COBUILD*-weergawe kan moontlik toegeskryf word aan die diverse teikengroep van die woordeboek: “This Usage Book is suitable for students from intermediate to advanced level, and for teachers of English” (bl.v). Hoewel die boek primêr gerig is op aanleerders, “Helping learners with real English” (voorblad), is die gids tot die gebruik eerder in 'n styl wat vir die onderwyser verstaanbaar sal wees. Die leksikograwe moet die taalgebruik aanpas sodat die intermediêre aanleerder ook toegang tot die gids kan verkry.

Die primêre verpligte sleutel tot 'n woordeboek wat in die voorteks verskyn en verplig is, is die toeligting tot die gebruik van die woordeboek. As praktiese hulpmiddel bied die toeligting toegang tot die inligting wat in die woordeboek gegee word en moet dit absoluut gebruikersvriendelik wees. Die toeligting moet nie net toegang tot inligting in woordeboekartikels bied nie, maar ook die eksterne toegangstruktuur van die woordeboek beskryf sodat die soekroete van die gebruiker suksesvol en spoedig kan plaasvind.

2.10.2. Alfabetiese ordening van die makrostruktuur

Spelling

The words in this dictionary are listed in alphabetical order. Here is the alphabet:

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Here are some exercises to help you to find words in alphabetical order:

EXERCISE 1 Can you put these words in order? We have done the first three:

fight
end
arm
car
date
bend

Finding a word quickly

Because the words in this dictionary are listed in alphabetical order, this means that words beginning with **a** are listed at the front of the dictionary, words beginning with **z** are listed at the back, and words beginning with **m** are listed around the middle. So if you want to find the word **menu** you can turn straight to the middle of the dictionary. You don't have to start at the front and look through all the pages.

To help you to find words quickly, in the top corner of each page you can see the first or the last word on that page. So you can work through the dictionary quickly just looking at these words until you find one which begins with the same letters as the word you are looking for. You can then read down the page to find the word you want. So you'll find the word **braces** on the page with **bracelet** on the top.

bracelet

bracelet *n* a band or ring, usu. of metal, worn round the wrist or arm as a decoration

braces *BrE* | **suspenders** *AmE-* *n* [P] elastic cloth bands worn over the shoulders to hold up trousers – see **PAIR!** (USAGE)

bracing *adj* *apprec* (esp. of air) fresh and health-giving: *I love this bracing sea air!*

In *Target* word die basiese alfabetiese ordening van die makrostruktuur aan die aanleerder verduidelik en oefeninge (met antwoorde) ter vaslegging gegee. Die leksikograwe van die woordeboek is ook bewus van die gebruiker se begeerte om die soekproses so spoedig as moontlik af te handel: “Finding a word quickly” en ’n eenvoudige tegniek, “words beginning with **a** are listed at the front, beginning with **z** are listed at the back, and words beginning with **m** are listed around the middle” (bl. 9a) word voorgestel. Die gebruiker kan die alfabetiese dele en lemma egter baie vinniger bereik, indien die woordeboek duimindekse en tussenblaaie gebruik.

Two-word entries

Sometimes words are joined together with a hyphen, like **middle-aged**, and sometimes they are written as two words, like **ice cream** and **right angle**. All these expressions are listed alphabetically as though they were only one word, so **ice cream** is listed after **icebox** and before **icicle**:

icebox *n* 1 a box where food is kept cool with blocks of ice 2 *AmE* for FRIDGE
ice cream *n* a sweet mixture which is frozen and eaten cold, usu. containing milk or other fat products: *chocolate ice cream*
icicle *n* a pointed stick of ice formed when water freezes as it runs or drips down: *icicles hanging from the roof*

Voorbeeld 10: *Target*

Die alfabetiese plasing van koppeltekenlemmas en tweewoordlemmas word ook in *Target* se toeligting verklaar. Die seekroete tot by die lemma word verduidelik en onsekerheid oor plasing uit die weg geruim. Op soortgelyke wyse behoort die optrede van diakritiese tekens (appèl en appel) en hoofletters in die toeligting bespreek te word. In *Target* word “Master” na “master¹”, “master²” en “master³” en “May” na “may” opgeneem. Hierdie plasing word egter nie in die toeligting verduidelik nie.

Die verskil tussen gewone en hoofletterlemmas word in *LDOCE* beskryf: “If two words are spelled the same, but one starts with a capital letter and has a completely different meaning, for example the adjectives **catholic** and **Catholic**, they are separate headwords” (voorwoord bl. xv). Daar word egter nie gesê in watter volgorde die lemmas geplaas word nie, naamlik eers die hoofletterlemma en dan die gewone lemma. Besluite oor die optrede van diakritiese tekens en hoofletters beïnvloed die eksterne toegangstruktuur van ’n woordeboek en moet dus eksplisiet in die toeligting uiteengesit word.

Soos in hoofstuk 1 aangevoer is, word die alfabetiese ordening van lemmas wyd aanvaar en gebruik in woordeboeke. Die leksikograaf moet egter heelwat moeilike

besluite neem ten opsigte van die plasing van lemmas in die sentrale woordelys, soos byvoorbeeld die plasing en hantering van samestellings en afleidings.

2.10.3. Die plasing van sublemmas

false /fɔ:ls/ *adj* **1** not true or correct: *false statements/ideas* | *A false start in a race is when a runner leaves the starting line too soon.* **2** not faithful or loyal: *a false friend* **3** not real: *false teeth/diamonds* **4** made or changed so as to deceive: *The thieves got into the house under false pretences, by saying they had come to repair the telephone.* **5** **false alarm** a warning of something bad, which does not happen: *Someone shouted "Fire!" but it was a false alarm and there was no danger.* –**falsely** *adv* –**falseness** *n* [U]
falsehood /'fɔ:lsɦud/ also **falsity** – *n* [C;U] (the telling of) an untrue statement; lie
false teeth /, · / also **dentures** – *n* [P] a set of teeth made of plastic and worn in the mouth of a person who has lost all or most of his/her natural teeth

Voorbeeld 11: *Target*

Soos uit voorbeeld 11 blyk, word afleidings in *Target* met 'n nie-tipografiese struktuurmerker (-) gemerk en in dieselfde druktype as die lemma gegee. Inligting wat gerig is op dié sublemma (dit wil sê inskrywings met 'n nie-lemmatiese adres) soos byvoorbeeld die woordsoort word ook op dieselfde manier as die lemmaties-gerigte woordsoort aangebied. In *Target* word daar slegs vir afleidings as sublemmas voorsiening gemaak: “Words which are part of the same word family and which have different parts of speech” (bl.5a).

end¹ /end/ *n* **1** [of] the point where something stops: *the ends of a rope/of a stick* | *Which end of the box has the opening?* | *He walked to the end of the road/the garden.* | *I start work at the end of August.* | *The year is at an end/coming to an end.* **2** a little piece that is left over: *cigarette ends* –see also ODDS AND ENDS **3** *fml* an aim or purpose: *He wants to buy a house, and is saving money to/for this end.* | *to achieve one's ends* **4** **at a loose end** *BrE* || **at loose ends** *AmE* (restless and) having nothing to do **5** **end to end** with the points or the narrow sides touching each other: *We can provide seats for 10 people if we place these two tables end to end.* **6** **get (hold of) the wrong end of the stick** to get a completely wrong idea **7** **in the end** at last: *He tried many times to pass the examination, and in the end he succeeded.* **8** **make (both) ends meet** to get just enough money for one's needs **9** **no end of** *infml* a very great deal of: *That car has caused me no end of worry.* **10** **on end**: **a** (of time) continuously: *He sat there for hours on end.* **b** upright: *We had to stand the table on end to get it through the door.* **11** **put an end to** to stop from happening any more
end² *v* [I;T] to (cause to) finish: *The party ended at midnight.* | *The war ended in 1975.* | *He ended his letter*

(off) with good wishes to the family.
end in sthg. *v prep* [T] to result in: *The battle ended in a victory/in everyone dying.*
end up *v adv* [I + *v-ing*] to finish in a particular place or way: *He ended up running the firm.*
en-dan-ger /ɪn'deɪndʒə/ *v* [T] *fml* to cause danger to: *You will endanger your health if you smoke.*
en-dear *v* → **ENDEAR** **TO**
en-dear-ment /ɪn'diəmənt/ || ɪn'diə-/ *n* [usu. *pl.*] an expression of love
en-dear *sbdy. to sbdy.* /ɪn'diə/ *v prep* [T] to cause (esp. oneself) to be loved: *His kindness endeared him to everyone.* –**endearing** *adj*: *an endearing smile* –**endearingly** *adv*
en-deav-our *BrE* || **endeavor** *AmE* /ɪn'devə/ *v* [I + *to-v*] *fml* to try: *You must endeavour to improve your work.* –**endeavour** *BrE* || **endeavor** *AmE* *n* [C;U]
en-dem-ic /en'demɪk, ɪn-/ *adj* [*in, to*] (esp. of diseases) found regularly in a particular place: *a disease of the chest endemic among miners*
ending /'endɪŋ/ *n* the end, esp. of a story, film, play, or word: *a happy ending* –compare **BEGINNING**
end-less /'endlɪs/ *adj* never finishing: *The journey seemed endless.* –**endlessly** *adv*

Voorbeeld 12: Afleidings as afsonderlike lemmas

Hier is egter inkonsekwenthede wat die aanbieding van afleidings, met 'n beperkte bewerking, betref: “ending” en “endless” wat volgens die sisteem in die lemma van “end” aangebied moet word, word hier as afsonderlike lemmas opgeneem. Sulke inkonsekwenthede dra by tot 'n ontoeganklike, gebruikersonvriendelike aanbieding. Indien die leksikograaf besluit dat “ending” en “endless” vanweë ondeursigtigheid wel as hooflemmas in plaas van sublemmas opgeneem moet word, moet hierdie afwyking in die toeligtingsteks verduidelik word. Die leksikograaf moet seker maak dat daar geen misverstande weens die hantering van ondeursigtige en deursigtige afleidings ontstaan nie, hetsy deur beide soorte op dieselfde manier aan te bied of deur afwykings te verklaar.

em·pha·sis /'emfəsɪs/ *n* -ses /siːz/ [C;U *on, upon*]
 special force given to something, to show that it is particularly important: *The dictionary places/lays/puts an emphasis on examples.* –**emphatic** /ɪm'fætɪk/ *adj*: *He answered the question with an emphatic “No”.* –**emphatically** *adv*

Voorbeeld 13: Afleidings in die woordeboekartikel

Indien die leksikograaf besluit dat “ending” en “endless” wel 'n beperkte bewerking moet kry, kan dit soos in voorbeeld 13 “emphatic” (wat van uitspraak en 'n voorbeeldsin voorsien word) steeds in die artikel van die oorspronklike lemma hanteer word. Die verskil in opname tussen voorbeelde 12 en 13 word nie in die toeligting verduidelik nie.

Waar “false alarm ... false hood ... false teeth” in byvoorbeeld *Pharos Groot Woordeboek/Major Dictionary* as sublemmas opgeneem word, word dit in *Target* (voorbeeld 9) as hooflemmas hanteer. Aangesien die lemmas “false ·hood” en “false teeth” net ná “false” opgeneem is, kan die gebruiker makliker daarby uitkom.

false /fəʊls/ *adj* **1** wrong; not correct: *sing a false note* ◦ *A whale is a fish. True or false?* ◦ *Predictions of an early improvement in the housing market proved false.* **2(a)** not genuine; artificial: *false hair/teeth/eyelashes.* **(b)** deliberately made in order to deceive: *false scales/dice* ◦ *a false passport* ◦ *a suitcase with a false bottom.* **(c)** pretended: *false modesty* ◦ *false tears.* **(d)** [usu attrib] misleading; not what it appears to be: *give a false impression of great wealth* ◦ *a false sense of security* (ie feeling safe when one is really in danger) ◦ *Buying a cheap computer is a false economy* (ie will not actually save you money). **3** deliberately meant to deceive: *false evidence* ◦ *give a false name* ◦ *present false claims to an insurance company.* **4** ~ (to sb) not faithful; not loyal: *a false friend/lover.* **IDIOMS** *under false pretences* pretending to be sb else or to have certain qualifications, etc in order to deceive people: *obtaining money under false pretences.*
▶ false *adv* **IDIOM** *play sb false* to deceive or cheat sb: *Is my memory playing me false or did she win Wimbledon once in the 60s?*

falsely *adv*: *be falsely accused of sth.*
■ false alarm *n* a warning or fear about sth which does not happen: *Rumours of a bread shortage turned out to be a false alarm.*
false move *n* an unwise or forbidden action that may have unpleasant consequences: *One false move could jeopardize the whole operation.*
false start *n* **(a)** (sport) a start made before the signal for a race has been given. **(b)** an attempt to begin sth which does not succeed: *After several false starts, she became a successful journalist.*
falsehood /'fəʊlshud/ *n* (fml) **(a)** [C] a statement that is not true; a lie. **(b)** [U] the state of being false: *test the truth or falsehood of her claims.*

Voorbeeld 14: Samestellings in *OALD*

In *OALD* word “false alarm”, “false move” en “false start” as samestellings in die artikel van “false” opgeneem, terwyl “falsehood” ’n afsonderlike lemma is. Die sisteem word wel in die toeligting verduidelik: “In this dictionary compounds spelt with hyphens or as separate words are listed alphabetically in the headword entry, after the symbol ■. Compounds spelt as unbroken single words appear as headwords” (voorwoord, bl. ix). Hoewel ’n aanleerder nie altyd weet wat die spelling van ’n verlangde samestelling is nie, maak die sisteem wat in die woordeboek gebruik word en in die toeligting verklaar word, dit moontlik om by die regte samestelling uit te kom.

iron ¹ /'aɪən/ *n* **1** [U] a very common and useful metal that is a simple substance (ELEMENT (1)), is used in the making of steel, and is found in very small quantities in certain foods, and in the blood **2** [C] a heavy flat-bottomed object with a handle on top, which is heated and used for making clothing and cloth smooth **3** [A] of great strength (of character); unyielding: *an iron will*
iron ² *v* [T] to make (clothes) smooth with an **IRON** ¹ (2): *I've been (doing the) ironing all day.* | *Would you like me to iron your shirt for you?*
iron sthg. ↔ **out** *v* *adv* [T] *infml* to remove or find an answer to: *to iron out the difficulties*
iron curtain /,ˈaɪənˈkɜːtɪn/ *n* sometimes derog the name for the western border between the USSR (and other COMMUNIST countries) and the rest of the world, which cannot be easily crossed for purposes of trade, the exchange of information, travel, etc. (note the phrase *behind the Iron Curtain*)
ironic /aɪˈrɒnɪk/ *adj* also *ironical* expressing IRONY – *ironically* *adv*: *He smiled ironically.*
ironing board /'aɪənɪŋˌbɔːd/ *n* a long narrow table on which clothes are spread to be made smooth (IRONED²)
iron lung /,ˈaɪənˌlʌŋ/ *n* a machine fitted over the body which helps a person to breathe
ironmonger /'aɪənˌmʌŋɡə/ *n* *BrE* a shopkeeper who sells HARDWARE (1), esp. metal goods
ironmongery /'aɪənˌmʌŋɡəri/ *n* [U] *BrE* HARDWARE (1), esp. if made of metal

Voorbeeld 15: *Target*

Die opname van samestellings wat as gevolg van alfabetiese ordening van die kernbetekenis geskei word, kan wel probleme veroorsaak vir die gebruikers, veral waar die kern 'n homonimiese lemma is. By “ironing board” (*Target*) word die gebruiker na die relevante homoniem verwys (“IRONED²”), terwyl “ironlung”, “ironmonger” en “ironmongery” sonder 'n verwysing aangebied word. In dié geval veroorsaak die verwysing by “ironing board” eerder verwarring as wat dit die gebruiker na die relevante homoniem verwys, aangesien daar nie 'n lemma “IRONED” of “IRONED²” is nie. Indien die opsteller van 'n aanleerderwoordeboek besluit om alle samestellings as lemmas op hul korrekte alfabetiese plek op te neem, moet die gebruiker daarvoor ingelig word. Genoegsame en korrekte verwysings na die kernlemma moet ook gegee word sodat die gebruiker toegang kan kry tot die betekenis van die samestelling.

Die plasing en aanbieding van samestellings en afleidings, hetsy as sublemmas met 'n beperkte bewerking of afsonderlike hooflemmas, moet vooraf besluit word sodat inkonsekwentheid, soos in *Target* en *OALD*, nie die soekproses van die gebruiker kelder nie. Die leksikograaf het, wat die eksterne toegang tot samestellings en afleidings betref, heelparty opsies.

em·pha·sis /'emfəsɪs/ *n* -ses /siːz/ {C;U *on, upon*]
 special force given to something, to show that it is particularly important: *The dictionary places/lays/puts an emphasis on examples.*
 •**emphatic** /ɪm'fætɪk/ *adj*: *He answered the question with an emphatic “No”.*
 •**emphatically** *adv*

Voorbeeld 16: Afleidings in blokformaat (aangepaste weergawe)

Indien besluit word om samestellings en afleidings as sublemmas in 'n woordeboekartikel op te neem, moet dit duidelik gemerk word deur middel van nie-tipografiese struktuurmerkers. Samestellings en afleidings wat tipografies van die ander inligtingskategorieë geskei is, of in afsonderlike reekse met duidelike skeidingstekens (samestelling, samestelling; afleiding, afleiding) aangebied word, vergemaklik die soekroete van die gebruiker. Die samestellings en afleidings kan ook binne die woordeboekartikel van beperkte bewerkings, soos voorbeeldmateriaal, woordsoortaanduiding ens., voorsien word. Hierdie bewerking moet tipografies ook konsekwent wees met die res van die artikel. Die aanbiedingswyse veroorsaak 'n

uitbreiding van die woordeboekartikels, dit wil sê die mikrostruktuur en interne toegangstruktuur. Samestellings en afleidings wat as sublemmas in aanleerderwoordeboeke opgeneem word, moet volledig en nie deur middel van plekhousimbole aangebied word nie (byvoorbeeld “false alarm” in plaas van “~alarm”). Die implisiete aanbiedingswyse deur middel van plekhousimbole dra by tot die digtheid van die teks en verhoed die probleemlose herwinning van inligting.

false /fəʊls/ *adj* **1** wrong; not correct: *sing a false note* ◦ *A whale is a fish. True or false?* ◦ *Predictions of an early improvement in the housing market proved false.* **2(a)** not genuine; artificial: *false hair/teeth/eyelashes.* **(b)** deliberately made in order to deceive: *false scales/dice* ◦ *a false passport* ◦ *a suitcase with a false bottom.* **(c)** pretended: *false modesty* ◦ *false tears.* **(d)** [usu attrib] misleading; not what it appears to be: *give a false impression of great wealth* ◦ *a false sense of security* (ie feeling safe when one is really in danger) ◦ *Buying a cheap computer is a false economy* (ie will not actually save you money). **3** deliberately meant to deceive: *false evidence* ◦ *give a false name* ◦ *present false claims to an insurance company.* **4** ~ (to sb) not faithful; not loyal: *a false friend/lover.* **IDM** **under false pretences** pretending to be sb else or to have certain qualifications, etc in order to deceive people: *obtaining money under false pretences.*

► **false adv** **IDM** **play sb 'false** to deceive or cheat sb: *Is my memory playing me false or did she win Wimbledon once in the 60s?*

* **falsely adv** *be falsely accused of sth.*

false alarm *n* a warning or fear about sth which does not happen: *Rumours of a bread shortage turned out to be a false alarm.*

falsehood /'fəʊlshud/ *n* (fml) **(a)** [C] a statement that is not true; a lie. **(b)** [U] the state of being false: *test the truth or falsehood of her claims.*

false move *n* an unwise or forbidden action that may have unpleasant consequences: *One false move could jeopardize the whole operation.*

false start *n* **(a)** (sport) a start made before the signal for a race has been given. **(b)** an attempt to begin sth which does not succeed: *After several false starts, she became a successful journalist.*

Voorbeeld 17: Samestellings as afsonderlike lemmas (aangepaste weergawe)

Indien die leksikograaf besluit dat samestellings vanweë die moontlike ondeursigtigheid as lemmas opgeneem moet word, moet dit duidelik in die toeligting uitgespel word, sodat die gebruiker nie deur die alfabetiese plasing van samestellings verwar word nie. Hierdie sisteem impliseer meer lemmas in plaas van langer woordeboekartikels en beïnvloed dus die eksterne toegangstruktuur van die woordeboek. Weer eens is 'n konsekwente toepassing van die leksikograaf se besluit van kardinale belang.

Die leksikograaf kan besluit om samestellings en afleidings met 'n hoë gebruiksfrekwensie as afsonderlike lemmas met 'n volledige bewerking op te neem om dit sodoende onder die aandag van die gebruiker te bring. Ook hierdie plasing moet verduidelik word. Indien samestellings en afleidings (met verwysing na die kernlemmas of voorsien van sirkeldefinisies) as lemmas opgeneem word, sal die makrostruktuur geweldig toeneem. Hoewel hierdie sisteem die vindbaarheid van samestellings en afleidings sal verhoog, stel dit hoë eise aan die ruimte wat tot die leksikograaf se beskikking is.

Die leksikograaf kan na aanleiding van die makro- of mikro-georiënteerdheid van die woordeboek besluit hoe samestellings en afleidings hanteer moet word. Dit is egter ook moontlik om 'n balans tussen die twee te handhaaf sonder om die vindbaarheid van die samestellings en afleidings te belemmer. In so 'n geval kan die leksikograaf besluit om afleidings as mikrostrukturele inligting en samestellings as lemmas in aanleerderwoordeboeke op te neem. Aangesien dit implikasies het vir die eksterne toegangstruktuur van die woordeboek en die soekroete van die aanleerder beïnvloed, moet die sisteem duidelik in die toeligting omskryf word. Die leksikograaf kan ook gebruik maak van funksionele struktuurmerkers om die vindbaarheid te verhoog. Die leksikograaf se besluite moet die beginsels van eenvoud en eksplisietheid weerspieël.

2.10.4. Die plasing van meerwoordige leksikale items

ap·ple /'æpəl/ *n* 1 a hard round fruit with white juicy flesh and a red, green, or yellow skin 2 **apple of someone's eye** *informal* the person or thing most liked

Apfel ['apfl], *der*; ~s, **Äpfel** ['ɛpf] 'Frucht des Apfelbaums'; ↗ FELD 1.8.1, II.4.1 (↗ TABL Früchte/Obst); *ein reifer, saurer, grüner ~; einen ~ schälen, reiben; Äpfel schütteln, pflücken* ♦ **Apfelsine** – **Adamsapfel, Apfelbaum**
 • *umg. /jmd./ in den sauren ~ beißen* ('notgedrungen etw. Unangenehmes tun') **müssen**

Voorbeeld 18: Idiome in *Target* en *WDAF*

Dieselfde opsies wat ten opsigte van samestellings en afleidings geld, is van belang vir die besluite oor die plasing van meerwoordige leksikale items. Soos in hoofstuk 1 (afdeling 1.9.4) geargumenteer is, het meerwoordige leksikale items wat as afsonderlike lemmas opgeneem word, voordele wat die vindbaarheid en erkenning van hul status betref. Dit word veral aanbeveel vir dekodeerende woordeboeke, soos byvoorbeeld die vertalende aanleerderwoordeboek. Die opstellers van 'n vertalende aanleerderwoordeboek wat gemik is op die beginner-aanleeders en slegs die kernwoordeskat van Afrikaans aanbied, kan besluit om nie die idiomatiese gebruik van woorde te illustreer nie, aangesien dit nie relevant is vir die beginner nie. Dit is moontlik die motivering vir die afwesigheid van idiome in *TAW*. 'n Intermediêre en gevorderde aanleerderwoordeboek moet wel rekenskap gee van die idiomatiese skat van 'n taal.

appel

appel: die appel val nie ver van die boom af nie 'n Kind aard na sy ouers.

appel: 'n appel met iemand skil 'n Onaangename taak afhandel.

appèl

Indien die leksikograaf besluit om idiome/uitdrukkings as hooflemmas aan te bied, moet die alfabetiese plasing volgens byvoorbeeld die eerste selfstandige naamwoord eksplisiet verduidelik en geïllustreer word in die toeligting. Die leksikograaf kan die vindbaarheid verhoog deur middel van kruisverwysings tussen ander dele van die idioom na die lemma waar dit opgeneem is. Hierdie sisteem neem weer baie ruimte in beslag, verhoog die makro-georiënteerdheid van die woordeboek en beïnvloed die eksterne soekroete van die gebruiker.

'n Algemene sisteem wat in die meerderheid woordeboeke gevolg word, is die opname van idiome in die woordeboekartikel van 'n 'belangrike' woord uit die idioom. Hoewel hierdie sisteem nie sonder probleme is nie, word dit veral vir enkoderende woordeboeke aanbeveel, omdat die semantiese verwantskappe beter geïllustreer word. Die opnamebeleid en die plasingsbeginsels moet ook in die toeligting omskryf word. Die leksikograaf kan die gebruiker se soekroete deur die artikel bespoedig deur die soeksone waarin idiome/uitdrukkings verskyn met 'n eksplisiete nie-tipografiese struktuurmerker uit te lig. Idiome moet in 'n afsonderlike soeksone en in dieselfde druktype as die lemma aangebied word, sodat dit erkenning as onafhanklike betekeniseenheid verkry. "Many dictionaries show idioms in this way, using the same type face as for all other examples (constructions, collocations, etc.). This is unsuitable, since the status of idioms as (almost or entirely) fixed combinations should be conveyed in some way. Some recent dictionaries have begun to distinguish them typographically and give them a separate position in the entry" (Svensén 1993:109).

Die hantering van idiome/uitdrukkings as polisemiese betekenisonderskeidings van 'n hooflemma is misleidend vir die gebruiker en ontken die status van die idiome (voorbeeld 18, *Target*).

Die leksikograaf kan die probleem met die plasing van idiome oplos deur dit in 'n afsonderlike buitetekst aan te bied. Alle idiome word dus in een buitetekst saamgegroepeer om die vindbaarheid daarvan te verhoog. Die gebruiker moet deeglik ingelig word van so 'n spesiale aanbiedingswyse.

false /fo:ls/ *adj* 1 wrong; not correct: *slng a false note* ◦ *A whale is a fish. True or false?* ◦ *Predictions of an early improvement in the housing market proved false.* 2(a) not genuine; artificial: *false hair/teeth/eyelashes.* (b) deliberately made in order to deceive: *false scales/dice* ◦ *a false passport* ◦ *a suitcase with a false bottom.* (c) pretended: *false modesty* ◦ *false tears.* (d) [usu attrib] misleading, not what it appears to be: *give a false impression of great wealth* ◦ *a false sense of security* (ie feeling safe when one is really in danger) ◦ *Buying a cheap computer is a false economy* (ie will not actually save you money). 3 deliberately meant to deceive: *false evidence* ◦ *give a false name* ◦ *present false claims to an insurance company.* 4 ~ (to sb) not faithful; not loyal: *a false friend/lover.*

IDM *under false pretences* pretending to be sb else or to have certain qualifications, etc in order to deceive people: *obtaining money under false pretences.*

► **false** *adv*

IDM *play sb 'false* to deceive or cheat sb: *Is my memory playing me false or did she win Wimbledon once in the 60s?*

* **falsely** *adv*: *be falsely accused of sth.*

Voorbeeld 19: Idioms in blokformaat

Die leksikograaf kan soos in voorbeeld 19 die idiome in 'n blokstruktuur aanbied sodat die blok in 'n afsonderlike reël begin. Die sisteem vorm deel van die interne toegangstruktuur van die woordeboekartikel, hoewel idiome as sublemmas met 'n beperkte bewerking opgeneem word. Hierdie aanbieding in afsonderlike teksblokke dra by tot die mikro-argitektuur van die woordeboekartikel.

2.10.5. Die plasing van kollokasies

shop¹ /ʃɒp/ *n* 1 *BrE* || *store* *AmE* – a room or building where goods are regularly kept and sold: *the local village shop* | *The shops in town close at 5.30.* | *a bookshop* – see picture opposite 2 a place where things are made or repaired; *WORKSHOP*: *a repair shop* 3 *set up shop* to start in business: *He's set up shop as a lawyer in town.* 4 *talk shop* to talk about one's work, esp. on a social occasion

shop² *v* -pp- [I for] to visit shops in order to buy; buy goods: *Did you go shopping today?* | *I was shopping for some new clothes, but I couldn't find anything.*

–see **CUSTOMER** (USAGE) –**shopper** *n*

shop around *v* *adv* [I] to compare prices in different shops: *We shopped around for a new car.*

shop as-sis-tant /'sɒp.ə'sɪz.tənt/ *BrE* || *salesclerk* *AmE* – *n* a person who serves buyers in a shop

shop floor /'sɒp.ˌflɔː/ *n* [the S] (the place of work of ordinary workers: *What does the shop floor think about the rise in pay?*)

shop-keep-er /'ʃɒp.kiːpə/ *BrE* || *storekeeper* *AmE* – *n* a person, usu. the owner, in charge of a small shop

shop-lift /'ʃɒp.lɪft/ *v* [I;T] to take (goods) from a shop without paying –see **THIEF** (USAGE) –**shoplifter** *n*

shop winkel *Ons koop ons brood by die winkel op die hoek. We buy our bread at the shop on the corner.*

□ **shop** *noun* (plural *shops*)

shopkeeper winkelier *Die winkelier doen goeie sake in Desember wanneer mense presente vir mekaar koop. The shopkeeper does good business in December when people buy gifts for one another.*

□ **shop-keep-er** *noun* (plural *shopkeepers*)

shopping inkopies *Toe sy haar inkopies uitpak, merk sy melk het in die sak uitgelek. As she unpacked her shopping, she noticed milk had leaked out into the bag.*

♦ **do shopping inkopies doen** *Ma is stad toe om inkopies te doen. Mum went to town to do shopping.*

♦ **go shopping winkel(s) toe gaan, inkopies gaan doen** *“Ma, wanneer jy winkel(s) toe gaan (OF inkopies gaan doen), koop asseblief vir my 'n uitveër.” “Mum, when you go shopping, please buy me a rubber.”*

♦ **shopping centre winkelsentrum** *Daar is 'n supermark in die nuwe winkelsentrum. There is a supermarket in the new shopping centre.*

♦ **shopping list inkopielys** *“Maak 'n inkopielys, en neem 'n pen saam sodat jy kan afmerk wat jy gekoop het.” “Make a shopping list, and take a pen with you so that you can tick off what you have bought.”*

□ **shop-ping** *noun* (no plural)

Voorbeeld 20: Kollokasies in Target en TAW

Aanleerderwoordeboeke moet ook rekenskap gee van kollokasies, aangesien daar nie op die intuïsie van die aanleerder staatgemaak kan word om hierdie tipe verbindings reg te gebruik nie. Die aanbieding van kollokasies moet deeglik onder die aandag van die enkoderende gebruiker gebring word. Kollokasies moet veral in pedagogiese woordeboeke met vrug aangewend word (Gouws 1989:227 in Otto 1989:239). *Target* hanteer uitdrukkings soos “set up shop” en “talk shop” as polisemiese betekenisonderskeidinge in “shop”, terwyl die kollokasie “shop around” op ’n nuwe reël as sublemma aangebied word. Hierdie aanbiedingswyse verskaf op verskeie vlakke probleme vir die gebruiker. Die opname van die idiome en uitdrukkings as polisemiese betekenisonderskeidinge van ’n lemma impliseer ’n semantiese verwantskap wat nie bestaan nie. Die status van idiome as onafhanklike betekeniseenhede word verder misken. Aan die ander kant, word kollokasies wat afhanklike betekeniseenhede is, as sublemmas hanteer. Hierdie aanbiedingswyse veroorsaak ook toegangsprobleme, aangesien die gebruiker nie altyd met sekerheid kan besluit waar idiome en kollokasies geplaas word nie.

In die toeligting word die opname en hantering van tipiese verbindings van werkwoorde verduidelik: “phrasal verbs” verdien volgens die verduideliking spesiale aanbieding omdat hul ’n ander betekenis het as die werkwoord op sy eie. Indien die leksikograaf besluit om idiome as sublemmas op te neem, moet dieselfde aanbiedingswyse as vir “phrasal verbs” gebruik word. Hierdie inkonsekwenthede moet reeds in die beplanningsfase van die woordeboek aangespreek word, sodat ’n duidelik geformuleerde beleid konsekwent in die woordeboek toegepas kan word. Weer eens kan die soekroete van die gebruiker vergemaklik en versnel word deur die gebruik van nie-tipografiese struktuurmerkers soos in voorbeeld 20 (*TAW*) geïllustreer word.

2.10.6. Die hantering van homonimie

Die eksterne toegangstruktuur van ’n aanleerderwoordeboek word verder beïnvloed deur die besluite van die leksikograaf rondom poliseme en homonime. Soos in hoofstuk 1 aangedui, is dit sekerlik een van die belangrikste en moeilikste take van die leksikograaf.

gek¹ fool *Only a fool would leave his car with the keys still in it.* Net 'n **gek** sou sy motor verlaat met die sleutels nog daarin.

☐ **gek** selfstandige naamwoord (meervoud **gekke**)

gek² ☐ foolish, silly, stupid *It is foolish/silly/stupid to go too deep into the sea if you can't swim.* Dit is **gek** om te diep in die see in te gaan as jy nie kan swem nie.

☒ **mad** "Let's go for a ride on our bicycles." – "Are you **mad**? It's raining!" "Kom ons gaan ry 'n ent op ons fietse." – "Is jy **gek**? Dit reën!"

☒ **gek maak** drive mad *That dog will drive me mad with its barking!* Daardie hond sal my nog **gek maak** met sy geblafl!

☐ **gek** byvoeglike naamwoord (attributief **gek**) **gekker**, **gekste**

Voorbeeld 21: Homonieme in TAW

Homonieme wat as deel van die makrostruktuur opgeneem word, moet duidelik gemerk word, hetsy deur die plasing van 'n verhewe nommer voor of na die lemma.

bal¹ ball *The children are playing with a ball.* Die kinders speel met 'n **bal**.

☐ **bal** selfstandige naamwoord (meervoud **balle**)

bal² clench *Your arm muscles tighten when you clench your fists.* 'n Mens se armspiere trek saam as jy jou vuiste **bal**.

☐ **bal** werkwoord (teenvooudige tyd **bal**, verlede tyd **het gebal**)

Verskillende trefwoorde met dieselfde spelling word onderskei deur nommers wat bo die reël gedruk is.

Voorbeeld 22: Toeligting in TAW

Hierdie gebruik en ook die ordening van die homonieme moet in die toeligting verduidelik en in die sleutel tot gebruik geïllustreer word. Heelparty woordeboeke, onder andere TAW, bied meerkusionele lemmas verkeerdelik as homonieme aan. Hierdie aanbiedingswyse impliseer geen betekenisverwantskap tussen die verskillende woordvormlike funksies van die lemma nie. Meerkusionele lemmas se verskillende woordsoortlike funksies behoort as verskillende polisemiese waardes in die artikel van een leksikale item aangebied te word.

mark **[SYMBOL]** /ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ n [C] a symbol which is used for giving information • I've put a mark on the map where I think we should go for a picnic. • What do those marks in the middle of the road mean? • A mark is also a written or printed symbol a question mark • an exclamation mark • punctuation marks • **[P]** Symbols **[P]** **Mark** **[C]**
mark obj : ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ v [T] • I've marked the route around the one-way system on the town plan. • I'd like everyone to mark their progress on the chart every week. • This X marks the spot where the treasure is buried. • If you mark off something that is on a list, you record that you have dealt with it: I've already sent Paul an invitation, but I forgot to mark him off (on the list). • If you mark (off)/(Br also) mark (out) something or someone you show in some way that it is separate or different: The police marked out the area where the body was found. [T/M] • The digging will seem easier if you divide up the garden by marking out small sections with your spade. [T/M] • The piles of tattered and stained blankets marked out the living space of each family group. [T/M] • I can't speak a word of French so I'm (Br) marked out as/(Am) marked as (= it is obvious that I'm) a foreigner as soon as I arrive in France. • Having children often prevents women who've been (Br) marked out as/(Am) marked as (= noticed as likely to be) high-flyers from reaching their potential.
mark-off /ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ v [C] • I've put in some markers where I planted the seeds. • She reached the 500-metre marker in record time, but she fell back in the second half of the race. • (fig.) The Prime Minister's speech was a marker of a change in (= showed clearly an intention to change) government policy. • (fig.) He put down a marker for (= showed clearly his intention was) April as the start of the new project. • A marker (pen) is a thick pen for writing or drawing: I'll need some green and red marker pens for my talk at the sales conference.
mark **[PLACE]** /ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ n [C] the place where you stand to start esp. a running competition • The competitors are moving onto their marks. • When you start a running race, you call out to the competitors "On your (Br and Aus) marks/(Am) mark ... get set ... go!" • Someone who is quick/slow off the mark understands something or takes action about something quickly or slowly: Could you explain that again? I'm a bit slow off the mark today. • You'll have to be quick off the mark with that job application I bet loads of people are interested. • A long-range missile requires a highly sophisticated guidance system to be sure of hitting its mark (= the place it is intended to hit) • **[C]**

mark **[REPRESENTATION]** /ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ n [C] an action which is understood to represent or show a characteristic of a person or thing or feeling • He took off his hat as a mark of respect for her dead husband. • The opening of the new factory is yet another mark of our continuing success. • It's the mark of a gentleman to stand up when someone enters the room. • I'd like to give this bottle of wine as a mark of appreciation for all the work you've done for us. • The death of the President in these mysterious circumstances has all the marks (also hallmarks) of an assassination. • **[P]** **Mark** **[C]**
mark obj : ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ v [T] • I don't know if Chris is right for the job - she doesn't really possess the skills that mark a good manager. • The band's songs have always been marked by controversial lyrics. • The signing of the treaty marked a major milestone on the road to European union. • To mark also means to show respect for or COMMEMORATE. Tomorrow's parade will mark the fiftieth anniversary of the battle.
mark **[JUDGMENT]** /ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ n [C] a judgment, expressed as a number or letter, about the quality of a piece of work done at school, college or university • "What mark did you get in the biology exam?" "I got 90%, an A." • You could've got a higher mark if you'd worked harder. • Georgina's had very good marks in for English throughout the year. • (Br and Aus) You scored full marks in the test - ten out of ten - Well done! • There are no marks for guessing (= it is obvious) who said we had to tidy up our rooms! • **[C]**
mark obj : ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ v [T] • To mark is to correct mistakes in and give points to a piece of work: Will you mark my test before the end of term? • (Br) You'll be marked down (= given a lower mark) for poor spelling and punctuation. • See also MARK DOWN.
mark **[LEVEL]** /ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ n [U] the intended or desired level • Sales have already passed the million mark. • This work simply isn't up to the mark - it's certainly not as good as your usual standard. • I wasn't feeling up to the mark (= as well as usual) when I wrote that article. • **[C]**
mark **[MACHINE]** /ɛ'mɑ:k, \$mɑ:rk/ (abbreviation Mk) n [C] (used before a number) a variation of a machine, particularly one that is an improvement on the original machine • The car has enjoyed modest success since its launch, but the Mark 2 version is expected to be far more popular. • Marks II and III sold far more than the Mark I model. • (fig. Br infml) I am enclosing a list of my proposals, Mark 2 (= after making changes), for you to consider before our next meeting. • **[C]**

Voorbeeld 23: Gidswoorde in *CIDE*

Die leksikograaf kan toegang tot die korrekte homoniem verbeter deur elke homoniem van 'n 'kontekswoord' te voorsien (soos in *CIDE*). Hoewel hierdie metode die gebruiker in staat stel om vinnig deur die lysie te gaan en die verlangde homoniem te kies, sonder om deur al die artikels te lees, word dieselfde aanbiedingswyse met betrekking tot polisemiese betekenisonderskeidings gevolg. Verwante betekenisonderskeidings van dieselfde lemma word in *CIDE* as afsonderlike lemmas met gidswoorde aangebied. Die betekenisverwantskap tussen die onderskeidings word misken en die gebruiker kry nie die korrekte inligting nie. Gidswoorde, wat homonime in 'n bepaalde konteks plaas, kan deur middel van tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers uitstaan en die soekproses versnel. Die gebruik van gidswoorde as funksionele konteksleidrade kan in enige soorte aanleerderwoordeboek gebruik word. In vertalende aanleerderwoordeboeke word die vertaalekwivalente ook binne 'n spesifieke konteks geplaas en word die gebruiker se besluit op die regte vertaalekwivalent vergemaklik. Hoewel dié gebruik nie sonder probleme is nie, kan dit die toeganklikheid van die aanleerderwoordeboeke verhoog.

2.10.7. Die eksterne kitstoegangstruktuur

Die eksterne kitstoegangstruktuur van woordeboeke is een van die elemente van die toegangstruktuur wat spreek van vernuwende denke aan die kant van die leksikograwe. Die aanwending van duimindekse, gekleurde tussenblaaie en uitgebreide soekwoorde help die gebruiker om vinniger by die verlangde lemma uit te kom. Gevolglik kan die soekprobleem vinniger opgelos word en die gebruiker, wat ten alle koste die naslaanproses wil beperk, tevrede gestel word. In afdeling 1.9.6 is voorbeelde gegee van eenvoudige en uitgebreide soekwoorde. Die plasing van soekwoorde bo-aan 'n bladsy kan ook bydra tot die vinnige soekleesproses.

395

muscular

Luchs – Luft/luft

639

Hoewel die soekwoorde in *Target* slegs die eerste en laaste lemma op 'n dubbelbladsy aandui, help die plasing daarvan heel links en heel regs op die afsonderlike bladsye dat die gebruiker met die deurflap van die bladsye vinnig by die korrekte bladsy kan uitkom. In *Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache* word die soekwoorde in die middel van elke bladsy geplaas, wat tot gevolg het dat die hele woordeboekbladsy oop moet wees om die afgebakende lemmas te identifiseer.

good night /gʊd(náit/ 国

おやすみ(なさい)!, さようなら! 《晩や夜の別れのあいさつ; すくまた会う人に対して用いる; ★解説として 〔和英〕あいさつ(国み): Good night, see you tomorrow. おやすみ, またあした.

good-night /gʊd(náit/ 国 〔夜〕の別れのあいさつ, おやすみ.

goods /gúdz/ (GŌŌDS) 国〔複〕 〔語法〕数詞で修飾できない. 《Bol.》《lls.》1 商品, 製品, 品物 [gds. と略す]; 《米》雑物, 服地 (dry goods とともいう): They sell various kinds of goods at that store. あの店ではいろいろな品物を売っている.

2 家財; 所有物; (金・証券以外の)動産: household goods 家財 / More than half of his goods were destroyed. 彼の家財の半分以上が焼けた.

3 《英》(鉄道の)貨物, 積み荷 《米》(freight): I'm sending my goods by train. 私は荷物を鉄道便で送ります.

〔国語〕元来は「よい (good) 物」の意.

Voorbeeld 24: Aanduiding van gebruiksfrekwensie

Soos in hoofstuk 1, na aanleiding van *Kenkyusha's Lighthouse English-Japanese Dictionary*, aangedui is, kan die gebruiksfrekwensie van lemmas deur middel van nie-tipografiese struktuurmerkers, die asteriske, en kleur aangedui word. Dit is veral nuttig vir 'n aanleerder wat by die gebruiklikste woorde kan begin en vorder tot die

minder gebruiklike woorde en kollokasies. Die gebruiker kan met die eerste oogopslag sien watter woorde deel uitmaak van die kernwoordeskat van die taal en gevolglik vorm hierdie nie-tipografiese struktuurmerkers deel van die kitstoegangstruktuur van die woordeboek.

2.11. Die interne toegangstruktuur

Gouws (1993:35) sê die volgende oor die interne toegangstruktuur: “Where the macrostructure offers the user access to the selected parts of the vocabulary, the microstructure offers access to linguistic characteristics of those items. This access should be given in an unambiguous way to provide the easiest possible transfer of information.” Dit is veral die struktuur en inhoud van die woordeboekartikels wat moet meewerk tot ’n eenvoudige oordrag van inligting in die aanleerderwoordeboek. Eksplisietheid en vindbaarheid is van kardinale belang en kan veral bewerkstellig word deur middel van ’n duidelik geformuleerde interne toegangstruktuur. “... microstructural access demands the inclusion of additional entries specifically aimed at guiding the user to the given information” (Gouws 1993:35). Laasgenoemde addisionele inskrywings en kodes kan egter lei tot ’n komplekse woordeboekartikel. Die leksikografe van *CIDE* het juis gepoog om dit teen te werk: “Our first concern in writing *CIDE* has been clarity en simplicity, that is the clearest presentation we could devise with the minimum of the fuss and clutter that are the usual feature of dictionaries.” Die leksikograaf word nogmaals gekonfronteer met ’n balanseerpoging tussen vinnige toegang tot inligting in die woordeboekartikel sonder om die artikel deur middel van struktuurmerkers onhanteerbaar te maak.

2.11.1. Plasing en aanbiedingswyse van data in ’n woordeboekartikel

Die plasing en aanbiedingswyse van data binne die woordeboekartikel kan ’n groter bydrae lewer om die verskillende soeksones beter te onderskei. Soos reeds in hoofstuk 1 voorgestel is, kan die gebruik van wit ruimtes die interne soekroete van die aanleerder vergemaklik, aangesien afsonderlike soeksones beter uitstaan. Die gebruik van spasies beïnvloed natuurlik die ruimte tot die leksikograaf se beskikking en menige leksikograaf verkies om meer inligting in die woordeboek te gee eerder as om bladruimte te ‘mors’. Die voorbeeld van die mikro-argitektuur van ’n woordeboekartikel (“Moos” bl. 32) illustreer egter duidelik watter effek spasiëring van inligtingskategorieë op die vindbaarheid van inligting het. Die nie-gegroepeerde

plasing van poliseme in 'n woordeboekartikel lei ook tot 'n vinnige herwinning van inligting, hoewel dit moontlik meer ruimte in beslag sal neem. Die leksikograaf moet 'n keuse maak tussen die hoeveelheid inligting en die wyse van aanbieding.

2.11.2. Gebruiksleiding deur middel van gebruiksnotas

Hoe soos gebruik in 3 tree feitlik altyd in 'n negatiefsin op, want sodra die sin positief is, word dit 'n gewone vraagsin: *Hoe pragtig lyk sy?*

vang (het gevang) ww. ① Wanneer 'n mens iets of iemand vang, stop jy die beweging daarvan, of jy kry dit in jou mag. *Hy sit aas aan die hoek om 'n vis mee te vang. Hulle het 'n baie goeie vangs gehad, want die snoek het goed gebyt. Die siek leeuwyfie kan seker nie meer kos vang nie. As jy die kanarie loslaat, gaan die kat hom vang. Hy het die bal gevang net voordat dit op die grond sou val. Die polisie kon die dief net nie vang nie, want hy het hulle elke keer ontglip. Vang vir jou 'n perd en saal dit op as jy wil gaan ry. Sy het hom seker maar met haar mooi lyf gevang, want sy is maar baie dom. vangs*

In Afrikaans **vang** 'n mens nie 'n bus/trein nie; jy haal 'n bus/trein. Jy **vang** ook nie 'n grap nie; jy snap/verstaan/begryp 'n grap.

② Wanneer 'n mens iemand vang, bedrieg of mislei jy hom. *Sy sal haar darem nie weer so maklik laat vang nie, want sy het haar les geleer met mans wat net agter 'n mens se geld aan is.*
③ Wanneer 'n mens iemand vang, betrap jy hom terwyl hy besig is om iets te doen wat hy nie mag doen nie. *As ek jou vang dat jy rook, gaan jy lank nie sakgeld kry nie. As ek jou weer naby my dogter vang, is daar moeilikheid; jy weet jy mag haar nie sien nie. Sy het haar man gevang terwyl hy sy sekretaresse omhels het.*

Voorbeeld 25: Plasing van gebruiksnotas in BVA

Wat die mikrostrukturele aanbieding in 'n aanleerderwoordeboek betref, kan die leksikograaf besluit om bykomende inligting vir die aanleerder te gee of geantisipeerde probleme aan te spreek. Hierdie addisionele inligting kan maklik per gebruiksnota of opmerking verstrekkend word. Eksplisiete gebruiksleiding in die vorm van gebruiksnotas/opmerkings word veral in aanleerderwoordeboeke aangetref waar die standaard beskrywende woordeboek slegs 'n etiket sal verskaf of geen leiding sou gee nie (Feinauer 1994:60). Ook Otto (1989:320) voel dat sensorerende gebruiksnotas belangriker is in aanleerderwoordeboeke as in standaardwoordeboeke, aangesien die moedertaalspreker baie meer beperkings op gebruik ken as die nie-moedertaalspreker.

Veral die plasing van gebruiksnotas is van belang aangesien die leksikograaf dit ná 'n bepaalde inligtingstipe of aan die einde van die artikel kan gee. Die sisteem waarop

die leksikograaf besluit moet die interne toegang tot hierdie essensiële gelebruiksleiding verhoog.

In *BVA* word gelebruiksnotas aan die einde van die artikel of waar nodig ná die spesifieke polisemiese onderskeiding geplaas (voorbeeld 25). Hierdie sisteem lei tot 'n direkte, onmiddellike inligtingsoordrag en die aanbieding in blokformaat verleen ook prominensie aan hierdie inligtingskategorie. Die prominensie en preskriptiewe aard van gelebruiksnotas veroorsaak dat dit, eerder as etikette, deur aanleerders geraadpleeg word. "Learners sometimes tend to see labels as passive or more abstract help whereas usage notes usually tell them more precisely what to do or what not to do" (Feinauer 1994:60).

lit·e·ral·ly /'litərəli/ *adv* 1 exactly: *to do literally nothing at all* 2 (used for giving force to an adjective): *literally blue with cold* –see USAGE 3 word by word: *to translate literally* 4 according to the words and not the intention: *I took what he said literally, but he really meant something else.*

USAGE **Literally** should really be used to mean "exactly as stated". It is often used more loosely to give force to an expression, but this is thought by teachers to be incorrect. Compare: *Their house is literally 10 metres from the sea* (=this is a true statement). | *He literally exploded with anger* (=he did not in fact explode).

Voorbeeld 26: Gebruiksleiding in *Target*

Usage notes

Look at the entry for **kill** here. After the definitions there is a USAGE note which tells you the different meanings and uses of this and other words which all mean "kill".

EXERCISE 13 Read through the USAGE note at **kill**, and use one of the words **kill**, **murder**, and **assassinate** to complete the sentences below.

kill *v* 1 to cause to die:
USAGE **kill** is a general word meaning to cause (anything) to die, but **murder** means to kill a person on purpose: *My uncle was killed in a plane crash.* | *The cold weather killed our tomato plants.* | *She was sent to prison for murdering her husband.* To **assassinate** means to kill an important political figure: *an attempt to assassinate the President*

Voorbeeld 27: Verduideliking van gelebruiksleiding in die toeligting

In *Target* word gelebruiksnotas nie in 'n blok aangebied nie, maar gemerk met die struktuurmerker "USAGE". Die sisteem word in die toeligting verduidelik en die gebruiker word bewus gemaak van ander lemmas wat moontlik tot verwarring kan lei. Die aanbieding van gelebruiksnotas in 'n blok of kleur versnel die soekroete van die gebruiker omdat die inligting onmiddellik bereik kan word sonder om deur die artikel te lees. By die plasing van gelebruiksnotas, in die woordeboekartikel of aan die einde

van die woordeboekartikel, moet die bestek van die gebruiksnota 'n rol speel. Daar moet geen onsekerheid wees oor die adres van die gebruiksnota nie, hetsy lemmaties of nie-lemmaties.

2.11.3. Semantiese verwantskappe in aanleerderwoordeboeke

pa-ren-the-sis /pə'renθə'sis/ 語 (複 pa-ren-the-sis /-sɪz/) 1 ㊦【普通は複数形で】丸かっこ (()) の記号: Put these three words into [in] parentheses. この 3 語をかっこに入れなさい。

parentheses	丸かっこ ()
brackets	角かっこ []
braces	大かっこ { }

2 ㊦【文法】挿入語句 ㊦ 欄外。

in parenthesis ㊦ ㊦ ついでながら, ついでに言いますが (incidentally).

Voorbeeld 28: Semanties-verwante woorde in blokformaat

Gebruiksnotas kan ook gebruik word om semantiese verwantskappe tussen woorde aan te dui. Die leksikograaf moet besluit in die artikel van watter lemma die gebruiksnota opgeneem word. Die gebruiker moet verder deur middel van mediostrukturele inskrywings vanaf verwysingsposisies in die artikels van ander lemmas na die gebruiksnota gelei word. Die aanbieding van semantiese verwantskappe is 'n poging van die leksikograaf om leksikografie as “disembodied activity” – alfabetiese ordening – in 'n kommunikatiewe handeling te omskep (Geeraerts 1991:291 in Feinauer 1994:61).

Leksikograwe is dit eens dat aanleerderwoordeboeke rekenskap moet gee van die komplekse net van verwantskappe wat in 'n taal bestaan (tweetalige aanleerderwoordeboek – twee tale). “Op semantiese vlak strek die woordeboek se opdrag veel verder as bloot die gee van betekenisverklarings. Naas die weergawe van elke lemma se leksikale betekenis moet elke lemma ook gesien word as deel van die breë woordeskat en as sodanig moet daar erkenning gegee word aan die verhoudinge waarin so 'n woord tot ander staan” (Gouws 1989:86).

waschen ['vaʃn] (er wäscht [vɛʃt]), wusch [vu:ʃ], hat gewaschen 1. /jmd./ 1.1. *etw.* ~ 'eine Textilie mit Wasser und einem Waschmittel reinigen': *Wolle darfst du nur bei 30 Grad ~; eine Bluse mit der Hand, in der Waschmaschine ~; die Bluse ist frisch gewaschen; die Socken haben beim Waschen abgefärbt; ich habe gestern den ganzen Tag gewaschen* ('Wäsche 1.2 gewaschen') 1.2. *sich, jmdn., etw.* ~ 'sich, jmdn., einen Körperteil mit Wasser und Seife reinigen': *sich täglich von Kopf bis Fuß ~; sich kalt, gründlich ~; die Mutter wäscht das Kind; er wäscht täglich seine Haare; sich (Dat.), jmdm. etw. ~: ich muss unserem Kind noch den Kopf, die Haare ~* 1.3. *etw.* ~ 'etw. mit Wasser und einem speziellen Reinigungsmittel reinigen': *das Auto ~; der Wagen muss gewaschen werden* 2. *Bergm. /jmd./ Erz, Gold, Kohle* ~ ('durch Wasser, Lösungsmittel von nicht erwünschten Bestandteilen trennen'); *Chem. Gas* ~ ('durch eine Flüssigkeit leiten und dadurch reinigen') 3. (vorw. im Pass.) /jmd., Unternehmen/ *Geld* ~ 'auf kriminelle Weise erworbenes Geld durch eine seriöse Firma in den normalen Geldumlauf bringen': *das Geld wurde durch eine Bank gewaschen* ♦ **waschbar, Wäsche, Wäscherei – Abwasch, abwaschen, Aufwasch, auswaschen, durchwaschen, Waschbecken, waschecht, Wäscheklammer, -leine, -stück, Waschlappen, -maschine, -mittel, -pulver, Waschzeug, Bettwäsche, Buntwäsche, Unterwäsche, Weißwäsche**

Voorbeeld 29: Semanties-verwante woorde aan die einde van die woordeboekartikel

In *Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache* word woorde wat tot dieselfde semantiese veld behoort, aan die einde van die woordeboekartikel saamgegroepeer. Hierdie woorde word ook op hul alfabetiese plek as lemmas opgeneem en bewerk. Soos vroeër in hoofstuk 2 geïllustreer is, gee die woordeboek ook 'n lys van lemmas en semantiese velde in die agterteks, asook 'n inhoudsopgawe tot die semantiese velde. Op hierdie manier kan die aanleerder maklik leksikale items wat tot dieselfde semantiese veld behoort met mekaar in verband bring en beter onthou.

Aanleerderwoordeboeke moet ook semantiese verhoudinge tussen woorde wat sinonieme en antonieme is, aandui. "Another important area to work on for didactic purposes is synonymy. It is not easy for language learners to discriminate between the slight stylistic, semantic, and/or contextual differences that distinguish two synonyms. Furthermore dictionaries often neglect the explanation of such differences" (Abel & Weber 2000:813).

See also/Compare

Homework and **housework** are two words that are often confused with each other:

homework *n* schoolwork, such as essays, which is done outside the classroom, esp. at home, in a library, etc. **see also** **HOUSEWORK**

housework *n* work done to keep the inside of a house clean and tidy. **also** **HOMEWORK**

When you look up a word that is easily confused with another word, such as **homework** and **housework**, the dictionary tells you to look at the other one so that you can be sure that you have chosen the right word for the meaning you want.

Opposites

When you look up a word, the dictionary also shows you words with the opposite meaning, like this:

happy *adj* feeling, giving, or showing pleasure or contentment: *She is a happy child.* *They have a happy marriage.* **opposite** **unhappy**

This means that **unhappy** has the opposite meaning to **happy**, and we can say:

Is she happy in her new job? No, she's very unhappy.

Opposites like **unhappy** are often formed by adding a small group of letters to the beginning of a word. So we have:

accurate opposite **inaccurate**

allow opposite **disallow**

Voorbeeld 30: Verduideliking in toeligtig

Target verduidelik die aanbieding van sinonieme en antonieme in die toeligtig. Beide kategorieë word op eksplisiete wyse gemerk: “see also/compare” en “opposite”, terwyl die verwysingsadres in die geval van sinonieme in hoofletters (“HOUSEWORK”) en antonieme in vetdruk (“**unhappy**”) gegee word. Die inligtingskategorieë word ook gemerk deur middel van ’n nie-tipografiese merker (-). Die leksikograaf probeer dus om deur tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers wat saamwerk, onmiddellike oordrag te bewerkstellig. ’n Duideliker nie-tipografiese struktuurmerker voor “see also” en “opposite” kan die soeksones beter afbaken en die gebruiker se soekproses heelwat versnel.

ma-te-ri-al ¹ /mə'tiəriəl/ *adj* 1 of or concerning matter or substance, not spirit: *The storm did a great deal of material damage.* (=to buildings, property, etc.) 2 of the body, rather than the mind or soul: *Food is a material need.* –compare **SPIRITUAL**
–**materially** *adv*

Voorbeeld 31: Die gebruik van “compare” in *Target*

Die woordeboekartikels in die toeligtig illustreer net “see also”, terwyl “compare” ook in die titel en ander woordeboekartikels verskyn. Die gebruiker kry nie leiding oor die verskil (indien wel) tussen die twee nie.

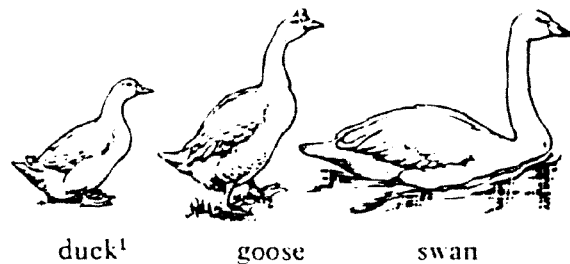
2.11.4. Die aanbieding van illustrasieprente

’n Laaste inligtingskategorie wat veral in aanleerderwoordeboeke belangrik is en probleme veroorsaak ten opsigte van die plasing in ’n woordeboekartikel, is illustrasieprente. “Of the five senses sight plays a dominant part in the cognitive and linguistic development of the human mind. The preeminent role of this sense has always been recognized and thus education systems are based on it” (Stein 1991:99). Volgens Gouws (1994:62) is illustrasieprente ’n tipe mikrostrukturelement wat semantiese vereenduidiging kan bewerkstellig en as sodanig moet dit veral in aanleerderwoordeboeke aangewend word. Soos enige ander inligtingskategorie mag

illustrasieprente nie op 'n arbitrêre en onsistematiese wyse aangebied word nie. “Die gebruik van illustrasieprente moet 'n deel van die omskrewe bewerkingsopdrag van die woordeboek wees en die adressering moet op 'n konsekwente manier toegepas word” (Gouws 1994:70). Vanweë die eksplisietheid van illustrasieprente lei dit tot 'n onmiddellike inligtingsoordrag. Gouws (1994:76) formuleer die volgende voordele: “Die regstreekse lemmatiese adressering van 'n ikoniese mikrostruktuurelement kan help om kommunikatiewe sukses te bewerkstellig. Dit is veral moontlik danksy die direkte en eksplisiete voorstelling wat tot 'n kitsontsluiting van inligting lei.” Woordeboekillustrasies kan veral in beginnerwoordeboeke dekodering en enkodering aanmoedig (Otto 1989:316).

Die plasing van illustrasieprente skep egter probleme vir die leksikograaf (en soms die gebruiker). “The positioning of the illustrations in the dictionary is also a technical matter. One should try to place them close to the headwords. This achieves the interaction between the verbal and visual definitions which is the real purpose of illustrations in dictionaries, and it should be a principle rule in a language-orientated dictionary” (Svensén 1993:170). Volgens Otto (1989:313) skep veral die plasing van kollektiewe illustrasies in 'n spesifieke artikel probleme. Kruisverwysings moet voorsien word vanaf die woordeboekartikels van die individuele items na die illustrasieprent. Illustrasieprente word ook van ander verbale elemente, buiten die onderskrif voorsien. “These verbal elements may even form a structure. This may be suggested by different founts (sic)” (Stein 1991:106). Die leksikograaf moet probeer om 'n illustrasieprent so na as moontlik aan sy adres te plaas om die inligtingswaarde te verhoog, dit wil sê direk na 'n polisemiese onderskeiding of met 'n verwysing na die regte onderskeiding. Verder moet 'n sisteem vir die aanbieding van ander verbale elemente en kruisverwysings vooraf geformuleer word en sistematies toegepas word.

【関連語】 gander (がちょうの雄).

goose	がちょう (domestic goose)
	がん, かり (wild goose)

Voorbeeld 32: Effektiewe gebruik van 'n illustrasieprent

Die *Kenkyusha's Lighthouse English-Japanese Dictionary* wat op Japannese gebruikers gerig is, maak veral op voortrefflike manier van illustrasieprente gebruik om betekenisdifferensiasie by divergensie te bewerk (Gouws 1994:78). Vir 'n bespreking van ostensiewe adressering, raadpleeg Gouws (1994).

2.11.5. Volgorde van inligtingstipes in 'n woordeboekartikel

In hoofstuk 1 is daar verwys na die volgorde van inligting in 'n woordeboekartikel, met die innoverende aanbieding van *TAW* as illustrasie. Die leksikograaf kan fokusposisies in die woordeboekartikel gebruik vir inligting waarna die gebruiker die meeste verwys. Die wysiging in die tradisionele volgordepatroon van 'n woordeboekartikel kan dus funksioneel en gebruikersvriendelik wees, maar moet verkieslik deur middel van 'n toegangstruktuurelement gemerk word om verwarring te voorkom.

2.11.6. Kodes, tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers

In 'n poging om aanleerders te help met die produksie van 'n taal en dus hul enkoderende funksie te vervul, gee aanleerderwoordeboeke veral baie aandag aan die weergawe van grammatiese inligting. Die aanbieding daarvan het egter bygedra (en doen dit steeds) tot die kompleksiteit van woordeboekartikels. "Die beperkte benutting van aanleerderwoordeboeke is die gevolg van die komplekse kodes wat gebruik word en die relatiewe onvermoë van aanleerders en onwilligheid van onderwysers om die toeligtingsgedeelte te bestudeer waar die kodes, ens. verduidelik

word” (Stevens 1987:91 in Lombard 1990:33). Ook Jackson (1985:58) lewer kommentaar op die gebruik van komplekse kodes: “Unfortunately, it seems to be the case that the more detailed the grammatical information, the more elaborate must the coding system become: a comparison of *ALD* and *LDOCE* in this respect is instructive. The lexicographer must then begin to balance understandability and ease of use with comprehension and overall usefulness of the Dictionary.”

Grammatiese kodes, afkortings, tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers dra veral by tot die kompleksiteit van woordeboekartikels en verhoog die teksdigtheid, aangesien inligting op ’n implisiete wyse oorgedra word. ’n Aanleerderwoordeboek moet by uitstek direkte inligtingsoordrag, waardeur onmiddellike herwinning van inligting moontlik gemaak word; nastreef. Die aanwending van tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers help die gebruiker om ’n spesifieke inligtingstipe vinnig en suksesvol te vind, byvoorbeeld voorbeeldsinne in *CIDE* wat met ’n ● gemerk word. “In devising a way of representing variation in the dictionary, a compromise has to be reached between being faithful to observable fact and cluttering up the typographical representation so that the average user will find it unusable” (Brazil 1987:162 in Otto 1989:81). Indien die toegangstruktuurmerkers konsekwent in die woordeboek toegepas word, kan dit die seekroete van die aanleerder vergemaklik en bespoedig. Die leksikograaf moet egter waak teen die oormatige gebruik van kittoegangstruktuurmerkers wat elke inligtingskategorie merk. Die gebruiker wat die woordeboek ongereeld raadpleeg moet dan elke maal die sleutel tot die woordeboek raadpleeg, om die tekens te ontsluit. Nie-tipografiese merkers, wat met behulp van die verklaring in die toeligting, deursigtig en selfverklarend is, dra nie by tot die teksverdigting nie, maar bespoedig die oplossing van die aanleerder se seekprobleem, byvoorbeeld $\overline{\text{PIC}}$ in *CIDE*. Die leksikograaf wat dus effektief deur middel van struktuurmerkers kommunikeer, help die gebruiker om artikels effektief te ontsluit.

2.12. Metatoegangstruktuur in aanleerderwoordeboeke

In hoofstuk 1 is daar ook verwys na die metatoegangstruktuur wat veral in aanleerderwoordeboeke van waarde is. “According to Ayto (1984:50) a word should be defined using words simpler than itself. This belief of simplicity in the definition is widely respected. Ayto goes further by stating that the main motive behind adopting this notion of “greater simplicity” is to maximize the user’s chances of

understanding the definition” (in Gouws 1993:35). Die gebruik van volsinne is ’n poging van die leksikograaf om die gebruiker ten opsigte van die metatoegangstruktuur tegemoet te kom.

2.13. Samevatting

Die ontwikkeling van die pedagogiese leksikografie en die vereiste van gebruikersvriendelikheid het tot ’n herklassifisering van aanleerderwoordeboeke, veral met betrekking tot die multitalige opset in Suid-Afrika, gelei. Gebruikersgerigtheid en woordeboektoeganklikheid moet te alle tye in aanleerderwoordeboeke nagestreef word.

Die leksikograaf moet wat die aanbieding van inligting in ’n aanleerderwoordeboek betref, poog om die algemene beginsels ten opsigte van aanbieding na te kom. Eksterne en interne toegangstruktuurelemente moet bydra tot die vindbaarheid en ontsluiting van inligting in die aanleerderwoordeboek.

Die funksionele aanwending van die eksterne, interne en metatoegangstrukture vereis deeglike voorafbeplanning, ’n gebruikersvriendelike benadering en vernuwende denke van die leksikograaf. Indien die leksikograaf wel daarin slaag, sal die gebruiker se naslaanproses spoedig en suksesvol wees.

Hoofstuk 3

Teikengroep, doel en toegangstruktuurelemente in ses aanleerderwoordeboeke

3.1. Omskrywing van die teikengroep en doel in die woordeboeke

Hoofstuk 3 fokus op sekere elemente van die toegangstruktuur soos dit in die twee bestaande Afrikaanse aanleerderwoordeboeke (*BVA* en *TAW*) en die vier toonaangewende Engelse aanleerderwoordeboeke (*CIDE*, *OALD*, *COBUILD* en *LDOCE*) toegepas word. In hoofstukke 1 en 2 is geargumenteer, dat die teikengebruikers en doel van 'n woordeboek duidelik in die voorteks verwoord moet word, sodat gebruikers die geskikte woordeboek kan kies om aan hul behoeftes te voldoen en hul soekprobleem op te los. Die formulering van die teikengroep en doel van 'n woordeboek is ook van belang in die evaluering van enige woordeboek, aangesien dit 'n invloed uitoefen op alle inligting wat in die woordeboek aangebied word.

3.1.1. Basiswoordeboek van Afrikaans

BVA maak voorsiening vir sprekers van ander tale wat Afrikaans wil aanleer, maar is so saamgestel “dat die moedertaalspreker van Afrikaans dit eweneens as nuttige hulpmiddel kan gebruik” (voorwoord). Die sprekers van ander tale kan tweede-, derde-, vierdetaalsprekers, ens. van verskillende vlakke insluit. So 'n heterogene gebruikersgroep, wat sprekers van al die tale in 'n multitalige Suid-Afrika kan insluit, maak dit baie moeilik om die keuse van inligtingskategorieë, aanbieding van inligting, ens. op 'n spesifieke gebruiker af te stem. Die woordeboek moet in ooreenstemming met die teikengebruikers aandag skenk aan tipiese taalprobleme van onder andere tweede- en derdetaalsprekers:

want *voegw.* **Want** word gebruik aan die begin van 'n bysin waarin 'n rede gegee word vir iets wat in die hoofsin genoem is. *Hy is siek want hy het te veel kondensmelk geëet. Jy gaan druipe want jy leer nie genoeg nie. 'n Mens moet gereeld eet want jou liggaam het kos nodig vir krag.*

omdat *ondersk.* **Omdat** staan aan die begin van 'n bysin wat die rede gee vir die stelling wat in die hoofsin gemaak word. **Omdat** lei ook die antwoord in op 'n vraag wat met "hoekom" begin; aangesien, omrede, oor 4. *Hy is gestraf omdat hy verkeerd opgetree het. Omdat ek jou vertrou, sal ek jou die geheim vertel. Sy sal leer omdat sy baie graag wil slaag. Hy kon nie die uitdrukking op haar gesig sien nie omdat sy haar kop weggedraai het. Hy het gedink daar was iemand tuis omdat hy musiek in die huis kon hoor. Hoekom eet jy nie? Omdat ek nie honger is nie. Hoekom gaan lê jy nie maar 'n bietjie nie? Omdat ek te veel werk het.*

Voorbeeld 1: Voegwoorde in BVA

Die problematiese volgordeverandering na die gebruik van "want" en "omdat" moet eksplisiet met behulp van 'n gebruiksnota verduidelik word.

toe³ *I bw.* **Toe** verwys na die verlede. *Gister, toe wou die kar net nie vat nie. Voor die oorlog, toe het petrol baie min gekos. Sy het die hondjie eers geskeer en toe het sy hom gewas en met vlooi-poetier behandel. Dit was baie koud, en toe moes die uitstappie gekanselleer word. Jan-hulle is vyf jaar gelede getroud en woon van toe af tot nou naby sy ouers.* **UITDR.:** En toe?: Wat het toe gebeur? "Hulle is huis toe." "Ja, en toe?" En toe?: uitdrukking van verbasing. *En toe, wat maak julle almal dan hier?* In vaste verbindings soos toe maar/toemaar, toe nou, nou toe nou. *Toe nou, moenie so opgewonde raak nie. Nou toe nou, kyk wie's hier!* **II ondersk.** Die voegwoord **toe** verwys na die verlede. *Toe die bakstene afgelewer is, kon hulle begin bou. Die bus het bly staan toe die lig groen word.*

② As word aan die begin van 'n bysin gebruik waar na tyd verwys word wanneer iets gaan gebeur, wanneer, sodra. *As dit reën, eet ons gewoonlik pannekoek. Stuur maar vir hulle groete as jy weer by hulle kom. As dit bliis, kruip die honde onder die bed weg. Hy gaan eers kom slaap as hy die koerant klaar gelees het.*

As ek huis toe gaan en Wanneer ek huis toe gaan word al hoe meer gelyk gebruik, maar in as is daar nog 'n mate van onsekerheid oor of iets gaan gebeur teenoor wanneer wat meer bepaald op die tyd dui wanneer iets gaan gebeur. Hou hierdie geringe betekenisverskil in gedagte wanneer die twee woorde gebruik word.

Wanneer en **as** word ook as voegwoorde van tyd gebruik, maar kan toe in die voorbeelde bo nie vervang nie.

wanneer *vraagw.* **Wanneer** word in 'n vraag gebruik as 'n mens wil weet op watter tyd iets gebeur of dit word gebruik as jy iets oor 'n sekere tyd wil sê. *Wanneer gaan die gras gesny word? Wanneer gaan ons Tafelberg uitklim? Niemand weet wanneer dit gaan ophou reën nie. Ek kan nie sê wanneer ek weer by julle kom kuier nie.*

Voorbeeld 2: BVA

Tweedetaalsprekers ondervind ook daadwerklike probleme met die gebruik van "as", "toe", en "wanneer". In die woordeboekartikel van "as" word 'n gebruiksnota ingevoeg met verwysing na "as" en "wanneer". By "toe" kry die gebruiker leiding oor al drie die

voegwoorde, terwyl daar by “wanneer” geen verwysing na enige van die ander lemmas is nie. Die gebruiker wat eerste na “wanneer” blaai, kry nie die volledige gebruiksleiding nie en word dus nie gewaarsku oor die gebruik van die verskillende lemmas nie.

In Afrikaans word gewoonlik twee **nie**'s aange-
getref: *Ek gaan nie saam nie*. Die tweede **nie**
verskyn ook saam met ander ontkennings-
vorme soos **g'n**, **geen**, **geeneen**, **nêrens**, **niks**,
nooit: *Hy sal g'n kom nie; Ek het geeneen daar*
gesien nie; Hulle kom nêrens nie; Die kinders
het niks gedoen nie; Hulle gaan nooit betyds
wees nie. Daar is egter slegs een **nie** in sinne
wanneer daar niks na die hoofwerkwoord
staan nie. Sodra daar 'n element na die hoof-
werkwoord ingevoeg word, moet die tweede
nie weer gebruik word: *Sy slaap nie x Sy slaap*
nie vas nie; Ek weet nie x Ek weet nie wat
hulle eet nie. Die tweede **nie** is opsioneel direk
na die ander ontkenningsvorme: *Dit baat nie-*
mand/niks/nêrens/nooit (nie). Wanneer sowel
die hoofsin as die bysin negatief is, kan die
tweede **nie** van die hoofsin verval: *Ek hou nie*
van koffie wat nie suiker in het nie. In kon-
struksies soos die volgende staan die tweede
nie by die element waarop hy betrekking het:
Die besware moet ons bereik nie later nie as
3 Augustus; Hulle is nie minder nie as drie
keer gewaarsku. 'n Mens sê *nie*: *Almal kan*
nie verkeerd wees nie; Al die belangrike mense
kom van hierdie provinsie af nie, maar: *Nie*
almal kan verkeerd wees nie; Nie al die be-
langrike mense kom van hierdie provinsie af
nie.

Voorbeeld 3: Eind-nie in BVA

Die gebruiker kry wel waardevolle gebruiksleiding oor die gebruik van die eind-**nie** in Afrikaans wat vir tweede- en derdetaalsprekers vreemd en problematies is. Die gebruiksnota sluit ook tipiese voorbeeldsinne in wat die gebruiker help om soortgelyke sinne te genereer.

Ten spyte van die beperkte woordeskat en die beperkte mikrostrukturele aanbieding in BVA is dit eerder geskik vir intermediêre, dit wil sê tweedetaalsprekers as beginnerderdetaalsprekers wat van 'n vertalende woordeboek gebruik sal maak. Volgens die voorgestelde tipologiese klassifikasie kan 'n woordeboek vir intermediêre gebruikers die vorm van 'n hibried aanneem, met beperkte vertalings om die gebruiker te ondersteun.

Die doel van *BVA* kan uit die volgende inligting in die voorwoord afgelei word: “Naas die beskrywing van betekenis probeer *Basiswoordeboek* leiding gee oor die tipiese gebruik van die woorde wat verklaar word. Daarom word daar baie voorbeelde gegee.” Die weergawe van volop voorbeelde, gebruiksnotas en grammatiese inligting is ’n poging om die enkoderende funksie van die woordeboek te vervul. “In spite of its restricted microstructure *BA* will be an active or encoding learner’s dictionary. Although it will not equip its users with all the information which distinguishes a native speaker from a foreign speaker, it is directed at a sound transfer of semantic and pragmatic guidance and this characteristic feature of *BA* will equip its users with encoding capabilities” (Gouws 1993:42). Verder verskil *BVA* van tipiese aktiewe of enkoderende woordeboeke weens die lae inligtingsdigtheid, die eksplisietheid van inligting en die beperking van tekskondensasie. “Yet it presents its microstructural addressing in such a way that the user can apply it in an encoding function” (Gouws 1993:42).

3.1.2. Tweektalige Aanleerderswoordeboek/Bilingual Learner’s Dictionary

TAW is gerig op “almal vir wie Engels of Afrikaans ’n tweede of derde taal is” (voorwoord). Die makro- (“woordeskat is redelik eenvoudig”) en mikrostrukturele inligting (“grammatiese inligting is nie ingewikkeld nie, ± 5000 vertaalde woorde en frases in eenvoudige voorbeeldsinne”) maak die woordeboek ideaal vir beginneraanleerders. *TAW* staan veral die beginner, met Engels as moedertaal, by in die eerste fase van die aanleerproses. Soos in hoofstuk 2 geargumenteer is, moet daar egter ook voorsiening gemaak word vir Afrikataalsprekers wat Afrikaans wil aanleer en nie Engels magtig is nie. In die voorwoord word die aanbieding van onverboë trefwoorde beskryf: “♦ In die eerste voorbeeldsin van ’n inskrywing word die trefwoord nie verbuig nie - slegs by hoë uitsondering word verboë vorme (meervoud, verlede tyd, attributiewe byvoeglike naamwoord, ens.) hiër gebruik. Dit is om verwarring by veral *beginners* te voorkom” (my kursivering). Die leksikograaf is dus bewus van die beginneraanleerder as gebruiker van die woordeboek.

Die doel van *TAW* word nêrens in die voorwoord verduidelik nie. Volgens Gouws (1993:41) poog *TAW*, nes *BVA*, om ’n balans tussen die makro- en mikrostruktuur te handhaaf. “The treatment of lemmas aims at the most typical information needs of the

target users: a motivated vocabulary selection and a limited collection of microstructural elements.” *TAW* is by uitstek geskik vir dekodering, maar bevat genoeg inligting (voorbeeldsinne, gebruiksnotas ens.) om enkodering moontlik te maak.

nie not “You will just have to wait for me, whether you like it or not.” “Jy sal maar vir my moet wag, of jy lus het of **nie**.”

◆ **nie ... nie** **!** not “It’s **not** my jersey – it must be yours.” “Dis **nie** my trui **nie** – dit moet joune wees.” **!** not any She was so tired that she could **not** walk any further. Sy was so moeg dat sy **nie** verder kon loop **nie**. **!** don’t I **don’t** live here. Ek woon **nie** hier **nie**.

◆ **nog nie** ⇨ **nog**.

□ **nie** bywoord

not **!** nie “Jy sal maar vir my moet wag, of jy lus het of **nie**.” “You will just have to wait for me, whether you like it or **not**.” **!** nie ... nie “Dis **nie** my trui **nie** – dit moet joune wees.” “It’s **not** my jersey – it must be yours.”

◆ **if not** ⇨ **if**.

◆ **not any** ⇨ **any**.

◆ **not anything** ⇨ **anything**.

◆ **not at all** ⇨ **all**¹.

◆ **not only ... but also** ⇨ **only**².

◆ **not yet** ⇨ **yet**¹.

◆ **-n’t** nie ... nie Die radio wil **nie** speel **nie**, want die battery is **pap**. The radio won’t play, because the battery is flat.

□ **not** adverb

In spoken and informal written language **not** is often shortened to **-n’t** after helping verbs: *can’t, couldn’t; don’t, didn’t; isn’t, wasn’t; won’t, wouldn’t*.

Voorbeeld 4: Eind-nie in *TAW*

By “**nie**” en “**not**” word die dubbele gebruik deur middel van hervertalings (**nie**: nie-lemmatiese adressering met die lemma in vetdruk; **not**: nie-lemmatiese adressering met die lemma in vetdruk) geïllustreer. Die gebruik is so taalspesifiek en problematies dat dit meer prominente aanbieding, soos byvoorbeeld in ’n teksblok, vereis.

herken recognize “Do you **recognize** the girl in the photograph?” – “Yes, it’s Christine.” “**Herken** jy die meisie op die foto?” – “Ja, dis Christine.”

◆ **herken aan** recognize by You can **recognize** a giraffe by its long neck. Jy kan ’n kameelperd **aan** sy lang nek **herken**.

□ **her-ken** werkwoord (teenwoordige tyd **herken**, verlede tyd **het herken**)

dogter slaan gewoonlik op iemand se kind en **meisie** op iemand wat jonger as ’n vrou is, maar die twee woorde is uitruilbaar wanneer jy praat van iemand wat nog op skool of wat kleiner en jonger as ’n meisie is: *skooldogter* of *skoolmeisie*, ’n oulike *dogtertjie* of *meisietjie*

erken **!** admit He wouldn’t **admit** that he had broken the cup. Hy wou **nie erken** dat hy die koppie gebreek het **nie**. **!** admit, confess I won the prize, but I must **admit/confess** that Esmé really deserved it. Ek het die prys gewen, maar ek moet **erken** dat Esmé dit eintlik verdien het. **!** recognize Today all the countries of the world **recognize** Namibia as the name for South West Africa. Vandag **erken** al die lande van die wêreld Namibië as die naam vir Suidwes-Afrika.

□ **er-ken** werkwoord (teenwoordige tyd **erken**, verlede tyd **het erken**)

Voorbeeld 5: *TAW*

Gebruiksleiding in die vorm van gebruiksnotas om byvoorbeeld die onderskeid tussen “**herken**” en “**erken**” (soos in die geval van “**dogter**” en “**meisie**”) duidelik te maak, sal

die gebruiker se kans om dit korrek te gebruik, verhoog.

3.1.3. Cambridge International Dictionary of English

Ook die toonaangewende Engelse aanleerderwoordeboeke ("Big Four") voldoen nie altyd aan die vereiste van voorspelbaarheid ten opsigte van die gebruiker en doel van die woordeboek nie. *CIDE* is gemik op 'n wye teikengroep, naamlik "the foreign learner of English in any part of the world" (voorwoord, bl. viii). Die gebruikers kan byvoorbeeld tweede-, derde-, of vierdetaalsprekers insluit en verteenwoordig dus al die vlakke in die aanleerproses. Die bewoording op die agterblad beperk egter die teikengebruikers tot "learners and users of English from intermediate level upwards". Die woordeboek is gerig op aanleerders met 'n mate van bevoegdheid en blootstelling aan Engels. Die beginner-aanleerder word dus op grond van die opsomming op die agterblad aangeraai om eerder 'n ander, geskikte woordeboek te raadpleeg.

BORROW, LEND, HIRE, RENT	
NO PAYMENT IS NEEDED	
• Things or money are given for free.	
to borrow	<i>Can I borrow your bike? I'll return it in a few days.</i>
to lend	<i>He borrowed £50 from my sister and never gave a penny back.</i>
to loan (esp. Am)	<i>I can lend you a jacket/ lend a jacket to you if you need one. [+ two objects]</i> <i>About that money I lent you - when can you pay me back?</i> <i>A TV company loaned him video-recording equipment for his trip. [+ two objects]</i>
PAYMENT IS NECESSARY	
• Money	
The money must be paid back, and the borrower usually has to pay interest (= extra money).	
to borrow	<i>Many small businesses borrow heavily in order to buy equipment.</i>
to lend	<i>The organisation was set up to lend to farmers.</i>
a loan	<i>She got a small loan from the bank to buy her van.</i>
a debt	<i>A debt is any money or property you owe: They took out \$1.5 million in loans and now can't repay their debts. • The corporation is deeply in debt.</i>
• Things	
In (Am) it is usual to use 'rent' rather than 'hire'.	
to hire/rent	<i>We want to hire a car for a week. How much will it cost?</i> <i>How much do you charge for hiring out a fishing boat? Is this one for hire?</i> <i>You can rent a suit if you can't afford to buy one.</i>
to lease	<i>When you lease something you make a written legal agreement to pay money in order to use something for an agreed time: We leased our photocopiers from Modern Office Supplies.</i> <i>• They have leased a printer to us for five years.</i>
• Land or property	
'Let' is (esp Br) and the usual (Am) word is 'rent'.	
to let	<i>They went abroad and let their house to a Japanese family.</i> <i>The sign outside the building said (Br) 'Flats to let' / (Am) 'Apartments for rent'.</i>
to rent	<i>I needed to be in London for a month, so I rented a room in a student house.</i>
(the) rent	<i>Don't forget the rent is due (= should be paid) tomorrow.</i> <i>Rents in Paris are extremely high.</i>
to lease	<i>The landlord decided to lease the ground floor of the building to a shoe shop.</i>
• Work or a service	
In (Br) someone is usually hired for work only temporarily; in (Am) to hire means to begin to employ.	
to hire	<i>We need to hire another secretary for a couple of months until Jane comes back.</i> <i>Al's garage is doing fine - he's hired four more mechanics.</i>
to hire out	<i>I've decided to hire myself out as a cook for company lunches.</i>

Voorbeeld 6: "Language Portrait" in *CIDE*

Die doel van *CIDE* word in die voorwoord uitgespel: “Grammar codes are kept deliberately simple, everyone is attached to an example sentence. This means that the learner always has a model of each pattern before its description, and helps to ensure that the learner *produces* the correct form” (bl. viii). Die voorbeeldsinne, grammatiese inligting en ook “Language Portraits” (voorbeeld 6, vorige bladsy) is gerig op die aktiewe gebruik van die woordeboek.

3.1.4. Oxford Advanced Learner’s Dictionary

Die gebruikers van *OALD* word slegs geïdentifiseer as “students of English” en “foreign students” (bl. vi). Die agterblad verwys na die “millions of students around the world” wat hul geskrewe en gesproke Engels deur middel van *OALD* verbeter het. Die gebruiker, met ’n onbekende vlak van Engelse vaardigheid, word ook op die agterblad aangespreek: “This dictionary contains over 90 000 corpus-based examples designed to help you use English words and phrases correctly and appropriately”. Die leksikograaf baken nie die teikengroep af nie, maar gee wel in laasgenoemde aanhaling (“use”) ’n aanduiding van die doel van die woordeboek. Die enkoderende funksie van die woordeboek word ook duidelik in die voorwoord (bl. vi) uitgespreek: “... still strives to satisfy the same basic needs of foreign students as he perceived them, namely to develop their receptive *and* productive skills, the ability (as Tony Cowie wrote in his preface to the fourth edition) ‘to compose as well as to understand’”. Inligting in die woordeboek moet die gebruiker help om sinne te formuleer en in die taal te kommunikeer.

3.1.5. Collins COBUILD Learner’s Dictionary

Soos *CIDE*, is *COBUILD* gerig op die gebruiker wat op intermediêre vlak en hoër lê. Die aanbieding van grammatiese inligting (ook deur middel van kodes), pragmatiese inligting en die teksdigtheid van die woordeboek maak dit beslis ongeskik vir ’n beginneraanleerder. Uit die beloftes wat op die agterblad gemaak word, kan ’n mens voorspel dat die woordeboek ook ’n enkoderende funksie het: “• detailed information about typical phraseology and collocations. • expressing attitudes and intentions are clearly explained, *helping the learners avoid typical mistakes*” (my kursivering). Die ‘slagspreuk’ van *COBUILD*, “helping learners with real English,” sluit ook hierby aan.

3.1.6. Longman Dictionary of Contemporary English

Die leksikograwe van *LDOCE* beskryf hul teikengebruikers as volg in die voorwoord (bl. ix): “they keep in the forefront of their minds the knowledge that the users of their dictionary are *learners* of English: learners in a myriad of countries, with a myriad of interests and with a myriad of linguistic needs”. *LDOCE* is veral gerig op intermediêre en gevorderde studente, maar ook Engelse onderwysers word ingesluit.

Teachers	✓ ✓	Advanced	✓ ✓
Students	✓ ✓	Upper Intermediate	✓
General	✓ ✓	Intermediate	

Op die agterblad word ’n visueel-effektiewe tabel van die teikengebruikers gegee. Dit blyk dat die woordeboek veral geskik is vir gevorderde aanleerders, studente, onderwysers en vir algemene gebruik. Die gebruikers het dus reeds ’n redelike vlak bereik, en gevolglik kan meer inligting in die woordeboek aangebied word.

In die voorwoord van *LDOCE* (bl. x) word die doel van die woordeboek eksplisiet verduidelik: “Among these is the grammatical information, for example, making the dictionary a tool not only for ‘decoding’ (explain what users have found obscure in material they have heard or read), but also for *encoding*.”

Swanepoel (2000:403) som die gebruikers en doel van bogenoemde Engelse aanleerderwoordeboeke op: “All four of them are intended as multifunctional lexicographic tools to assist as wide as possible a target group in whatever SL learning activities they engage”. Veral *CIDE* en *LDOCE* kom die gebruiker (en woordeboekkritikus) tegemoet met die spesifisering van die gebruikers en doel(witte) van die woordeboek. Die leksikograwe gee duidelike parameters waarbinne hul opereer en maak dit moontlik om inligting in die woordeboek aan die parameters te toets.

3.2. Toegangstruktuur as bemarkingselement

In die voorwoord en op die buiteblaaie van hedendaagse aanleerderwoordeboeke word beloftes gemaak oor aspekte van die toegangstruktuur wat in die woordeboeke gebruik is. *BVA* maak gebruik van “verskillende betekenisne geïdentifiseer” en “nuttige inligting in

bokse” om die interne toegangstruktuur van die woordeboek te verbeter. Metatoeganklikheid word verder verseker deur “duidelike verklarings” (agterblad). *TAW*, ’n “praktiese woordeboek wat die taal maklik maak”, verwys na die volgorde wysiging van die interne toegangstruktuur deur die plasing van “grammatikale inligting aan die end van elke inskrywing” (agterblad).

Die Engelse aanleerderwoordeboeke roem hul veral op die toeganklikheid van die woordeboeke. Die leksikograwe van *CIDE* belooft die volgende aan die aanleerder: “*CIDE* gives today’s users of English *unrivalled access* to the English they need” (my kursivering). Op *CIDE* se agterblad, onder die opskrif **CLEAR**, word daar verwys na die gidswoorde wat studente help om onmiddellik tussen betekenisonderskeidings van dieselfde woord te onderskei. Die gebruiker word hier verseker van ’n vinnige soekproses. Verder sal die frase-indeks (alfabetiese lys van woorde in frases en idiome) “instant access” gee tot ’n frase in die sentrale woordelys.

Ook in die voorwoord van *CIDE* formuleer die leksikograwe hul onderneming om die interne toegangstruktuur van die woordeboek so eenvoudig en eksplisiet moontlik te hou: “Our first concern in writing *CIDE* has been clarity and simplicity, that is the clearest presentation we could devise with the minimum of the fuss and clutter that are the usual feature of dictionaries”. Die frase-indeks word ook as ’n toegangstruktuurelement wat spoedige naslaanhandelinge verseker, beskryf: “This makes it possible to find a phrase quickly that is hidden in a long entry like *go* or *come*”.

OALD belooft dat die woordeboek makliker verstaan en vinniger gebruik word: “understand more easily and more quickly” en “easier to use” (agterblad). Daar word egter nie eksplisiete voorbeelde gegee van hoe dit bereik word nie. Die leksikograwe roem hul ook op die omvattende praktiese hulp deur middel van “study pages” wat die gebruiker help om die meeste uit die woordeboek te haal.

COBUILD se gebruik van die ekstra kolom (“makes information easy to find, easy to understand”, agterblad) het ’n besondere invloed op die interne toegangstruktuur van die woordeboek en maak dit volgens leksikograwe moontlik om inligting “at a glance” te vind. Die leksikograwe sê ook die volgende oor die toeganklikheid van

woordeboekartikels: “Its exceptionally clear layout ...”.

Ook *LDOCE* verseker maklike toegang tot inligting in die woordeboekartikels (“New Easy Access: ‘signposts’ and menus in longer entries guide you straight to the meaning you want, quickly”, agterblad) en definisies wat toeganklik is vir die gebruikers (“easy-to-understand definitions, expertly written”). Die verbetering van die interne toegangstruktuur deur middel van “signposts” word ook in die inleiding (bl. xi) uiteengesit:

“Fast Access Students should not have to wade through a lot of irrelevant meanings, so all the definitions are in frequency order with the most common meanings first. Our new “signposts”, words or short phrases that distinguish the meanings of longer entries, act as a visual index to help the user access the meaning they want *as quickly as possible*” (my kursivering) .

Sommige van die beloftes wat deur die leksikograwe van bogenoemde aanleerderwoordeboeke gemaak is, vorm deel van die vernuwing wat kenmerkend is van hedendaagse pedagogiese leksikografie. Veral die vier Engelse aanleerderwoordeboeke word geprys: “... and praised by a number of reviewers as the pinocle of monolingual learner lexicography, especially then, on the grounds of their innovative (re)design features” (Swanepoel 2000:403). Daar moet egter nog heelwat empiriese navorsing gedoen word om te bepaal of die veranderinge wel die toeganklikheid van die woordeboeke en die effektiwiteit van die naslaanproses verhoog. Gold (1993:304) sê die volgende oor die beloftes van leksikograwe: “Responsible dictionary-compilers are expected not only to give careful thought to those questions, take explicit decisions, and give effect to their decisions, but also to tell potential users of their works precisely what they can expect from them. Accuracy in advertizing is no less important than accuracy in the dictionary itself. ... and few are the dictionaries which actually deliver everything they promise.”

3.3. Die toeligting as sleutel tot die woordeboeke

Soos in hoofstukke 1 en 2 voorgehou is, moet die leksikograaf buiten die spesifikasies van die teikengroep en doel van die woordeboek, ook in die toeligting verantwoording

doen vir besluite wat die eksterne en interne toegangstruktuur van die woordeboek beïnvloed. Hiermee dra die leksikograaf by tot die voorspelbaarheid van die woordeboek. Vergelyk in dié verband ook Wiegand (1998). Die toeligting, wat die enigste verpligte teks in die voorteks is, is 'n belangrike hulpmiddel wat vir die aanleerder toegang gee tot die res van die woordeboek. Ander nie-verpligte funksionele tekste in die voorteks, kan onder meer die inhoudsopgawe en minigrammatika wees.

Svensén (1993:230) beskryf die tweeledige funksie van die toeligting as volg: “When a prospective user is contemplating buying a certain dictionary, he needs a coherent account of its general features. Throughout the life of the dictionary, moreover, he needs, in various kinds of use, to find detailed information to help in the proper employment of the book.” In die toeligting motiveer die leksikograaf die organisasieteorie en verduidelik die stelsel van die woordeboek aan die gebruiker. Soos voorgestel is, moet die volgende inligting in verband met die eksterne toegangstruktuur ook in die toeligting opgeneem word: rangskikkingsbeginsels van die woordeboek (byvoorbeeld alfabetiese ordening), die hantering en ordening van homonieme, die verskil in opname van leksikale items as lemmas of subinskrywings, die hantering van meerfunksionele lemmas en leiding oor waar idioome nageslaan kan word. Elemente van die interne toegangstruktuur moet ook met sorg verduidelik en geïllustreer word: die aanbieding en ordening van poliseme, die plasing van sinonieme en antonieme, die plasing van afkortings en kodes vir etikette, die verklaring van alle tipografiese en nie-tipografiese konvensies, die opname en hantering van kollokasies, die aanwending van gebruiksnote en hoe en waar voorbeelde hanteer word. (Vergelyk Otto 1989:50-55.)

Die probleem, soos reeds geïdentifiseer, is dat die gebruiker tydens die naslaanproses baie min van die toeligting gebruik maak. Svensén (1993:230) stel die volgende oplossing voor: “One possible way is to make the instructions more accessible than hitherto, in particular more clear, and not any more detailed than is absolutely necessary”. Die weergawe van tipiese woordeboekartikels, waar dele van die artikels met behulp van gekleurde blokke en pyle geïdentifiseer word, is 'n poging van leksikograwe om aan die vereistes van woordeboektoeganklikheid en gebruikersvriendelikheid gehoor te gee. “Many dictionaries reproduce a typical entry and use arrows, frames etc. to illustrate the

various information categories 'in their natural surroundings'" (Svensén 1993:234).

jag¹ (het gejaag) *ww.* Iemand wat jag. agtervolg wild met die doel om dit te vang of te skiet. *Elke winter gaan jag hulle in die bosveld. Om leus te jag, kan baie gevaarlik wees. jagter; jaggeweer, jaglisensie, jagseisoen*
jag² (jagte; jaggie) *nw.* 'n Jag is 'n seilvaartuig waarmee 'n mens redelik vinnig kan vaar. *Met so 'n sterk wind kon hulle vinnig met die jag vaar. Daar was baie jagte in die hawe. seiljag*

saggies *bw.* ① 'n Geluid wat saggies gemaak word, is strelend en sonder geraas. *Sy het saggies gepraat sodat die kinders nie moes wakker word nie. Ons het gedans terwyl die musiek saggies gespeel het.* ② Om saggies teenoor iemand op te tree, beteken dat jy nie te streng is nie. *Omdat die afrigter nie sy span te moeg wou maak voor die groot wedstryd nie, het hy by die laaste oefening saggies met hulle gewerk.*

Homonieme – woorde met dieselfde vorm maar verskillende betekenisse – is as afsonderlike lemmas opgeneem en het 'n superskrif.

Verskillende betekeniswaardes word met gewone syfers in kringetjies onderskei.

Voorbeeld 7: BVA se sleutel tot woordeboekartikels

How to use the dictionary

The definition uses words from a list of under 2,000 common words (see Defining Vocabulary at the end of the dictionary). Words not in this list are in SMALL CAPITALS.

When a word has more than one meaning, the **GUIDE WORDS** help you to find the right one quickly.

Example sentences in *italics* are based on natural written and spoken English and show how the word is most commonly used.

Meanings that are slightly different from the main definition are explained:

- by a word or phrase in round brackets (= ...)
- within an example sentence
- by a complete sentence, not in italics, among the example sentences

galloon /'gæl-iən/ *n* [C] a large sailing ship with three or four **MASTS** (= poles for supporting sails), used both in trade and war from the 15th to the 18th centuries

gear **[ENGINE PART]** /'gɪər, 'gɪr/ *n* a device, often consisting of connecting sets of wheels with teeth around the edge, that controls how much power from an engine goes to the moving parts of a machine • *Does your car have four or five gears?* [C] • *I couldn't find reverse gear.* [U] • *The car should be in gear* (= with its gears in position, allowing the vehicle to move). [U] • *When you start a car you need to be in (Br) first/ (Am) low gear.* • *To (Br) change/ (Am also) shift gear* is to change the position of the gears to make the car go faster or more slowly. (Br) *A gear lever/ stick* ((Am) *stick shift* or *gearshift*) is a metal rod that you use to change gear in a car or other vehicle.

gear **[EQUIPMENT]** /'gɪər, 'gɪr/ *n* [U], combining form the equipment, clothes etc. that you use to do a particular activity • *fishing/camping/walking gear* • *When riding a bicycle you should wear the proper headgear* (= protection for your head). • *Police in riot gear* (= protective clothing) arrived to control the protestors. • (Infml) *She spends a lot on clothes and is always wearing the latest gear* (= clothes).

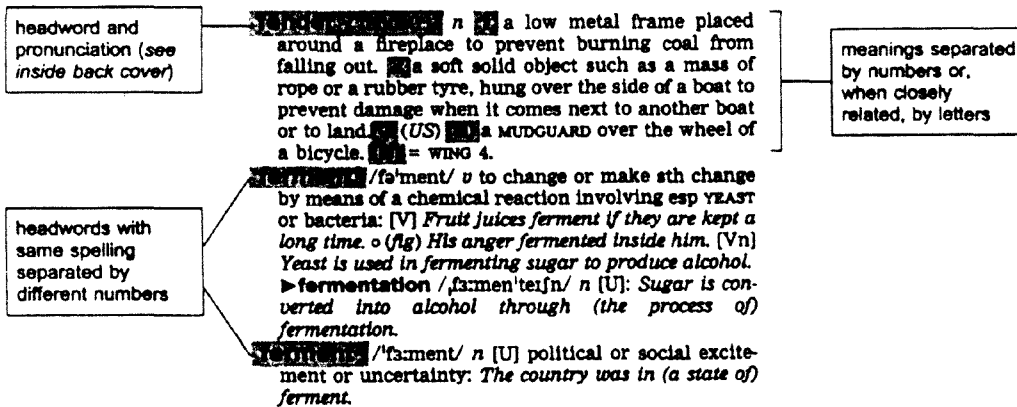
gem /dʒem/, **gemstone** /t'dʒem.stəʊn, ʒ-, stoun/ *n* [C] a jewel, esp. when cut into a particular regular shape • *She inherited £20 000 in gold and gems.* • If you say that someone or something is a gem you mean that they are especially good, pleasing or useful: *You've been an absolute gem – I couldn't have managed without your help.* • *And then he came out with a gem* (= clever remark) *about the absurdity of the situation.*

Voorbeeld 8: CIDE se sleutel tot woordeboekartikels

'n Goeie sisteem, wat onmiddellike inligtingsoordrag in die sleutel/gids bewerkstellig, is om die inligting wat ter sake is, in te kleur of in 'n blok te plaas. 'n Voorbeeld van

eersgenoemde is die sleutel vir gebruikers in *BVA*. In *CIDE* se “How to use the dictionary” word die relevante dele in die woordeboekartikel met die besprekings in verband gebring deur middel van lyne. Beide *BVA* en *CIDE* se aanbieding maak dit vir die gebruiker moontlik om reeds in die voorteks onmiddellik ’n verklaring te kry vir ’n spesifieke onderdeel van ’n woordeboekartikel.

Key to dictionary entries

Voorbeeld 9: *OALD* se sleutel tot woordeboekartikels

OALD help die aanleerder met die ontsluiting van inligting op ’n visuele manier deur gebruik te maak van kleur en verbindingslyne. Enige moontlike onsekerhede oor watter inligtingskategorie ter sake is, word dus uit die weg geruim. Deur die sleutel/gids tot woordeboekartikels aantreklik en gebruikersvriendelik aan te bied, kan hierdie funksionele voorteks daadwerklike leiding aan die gebruiker gee in die oplos van die soekprobleem.

So ’n sleutel/gids tot die woordeboekartikels moet maklik geraadpleeg kan word, dit wil sê oordeelkundig geplaas word, aangesien dit as hulpteks wat vinnige oplossings bied, die grootste kans het om deur die aanleerder gebruik te word. Om volledige toegang tot die woordeboekartikels te verseker, moet die leksikograaf artikels/dele van artikels kies wat soveel as moontlik konvensies, kodes en aanbiedingswyses illustreer. Die sleutel tot die ontsluiting van die woordeboekartikels moet egter steeds vergesel word van ’n uitgebreide verduideliking van die stelsel van die woordeboek. Die leksikograaf kan selfs van kruisverwysings gebruik maak om die sleutel en verduideliking te integreer en

vinnige verwysing moontlik te maak.

Die omskrywing van die stelsel van die woordeboek, wat saam met die sleutel tot die woordeboek funksioneer, is in baie aanleerderwoordeboeke afwesig of onvoldoende. In *TAW* word slegs die sleutel, onder “Inleiding”, vir die aanleerder gebied, terwyl *BVA* se “Wenke vir die gebruiker van die woordeboek” meestal hulp verskaf ten opsigte van grammatiese inligting en afkortings in die woordeboek.

Using your dictionary

x

Cross-references

The dictionary gives extra help by regularly referring you elsewhere for more information about words. These references may be to other entries, or to pictures, or to notes on usage, or to one of the appendices at the back of the book. They are of various types, as follows. When a word in another entry is referred to, it is given in SMALL CAPITAL LETTERS.

- ⇒ refers you to another entry where the meaning of a word, an idiom, etc is given, or to a picture or note.
- = indicates a word with exactly the same meaning.
- Compare** refers you to another word with an opposite or contrasted meaning.
- See also** refers you to another word with a similar or related meaning.

Irregular forms

The dictionary gives help with certain forms of nouns, verbs and adjectives, especially when these are not what you might expect. These irregular forms are shown near the beginning of the entries.

Nouns

- nouns ending in -o
banjo ... (*pl -os*)
potato ... (*pl -oes*)
- nouns ending in -i
semi ... (*pl semis*)
- nouns with Latin or Greek endings
antenna ... (*pl antennae*)
analysis ... (*pl analyses*)
- nouns with more than one plural form
fungus ... (*pl fungi* ... or *funguses*)

Voorbeeld 10: Toeligting van *OALD*

COBUILD, en veral *OALD* en *CIDE*, poog om inligting omtrent die stelsel en konvensies van die woordeboek op 'n gebruikersvriendelike en leesbare wyse aan te bied. Etikette, uitspraakinligting ens. word meestal op die agterkant van die voorblad aangebied om seker te maak dat dit te alle tye beskikbaar is en maklik geraadpleeg kan word.

● ● ● Guide to the Dictionary

xiv

Contents

1 How to find what you are looking for

- 1.1 Compound words
- 1.2 Phrasal verbs
- 1.3 Derived words without definition
- 1.4 Homographs
- 1.5 Other types of headwords
- 1.6 Phrases and idioms

2 Understanding meaning

- 2.1 Words with more than one meaning
- 2.2 Definitions
- 2.3 Examples
- 2.4 Collocations
- 2.5 Finding the meaning you want – Signposts
- 2.6 Long entries with menus
- 2.7 Showing words with similar and opposite meanings

3 Frequency

4 Grammar

- 4.1 Word classes
- 4.2 Inflections
- 4.3 Syntax – verbs
- 4.4 Phrasal verbs
- 4.5 Syntax – nouns
- 4.6 Syntax – adjectives and adverbs
- 4.7 Very infrequent words

5 Information on register and usage

- 5.1 Indicating register
- 5.2 Spoken words and phrases
- 5.3 Usage notes

6 Pronunciation

- 6.1 Compound words

7 British and American English

- 7.1 Pronunciation and spelling differences
- 7.2 Words and meanings – British and American differences
- 7.3 Differences in grammar
- 7.4 Differences in phrases and collocations

1 How to find the word you are looking for

Words are listed in this dictionary in alphabetical order.

1.1 Compound words

Compound words are groups of two or more words with a fixed form and a special meaning, such as **front man** and **front line**. Most of these are shown as full headwords (but see section 1.6 Phrases and idioms). They are treated like ordinary words in the alphabetical order; the space or hyphen between the two parts is ignored.

front-al
frontal sys-tem
front-and-center
front bench
front-bench-er
front door
fron-tier

1.2 Phrasal verbs

Multi-word verbs, like **give up** or **put off**, are listed in alphabetical order directly after the entry for their main verb. For example:

face² v [T]
face sb ... down
face up to
face sb with
face card

1.3 Derived words without definition

Some words do not need a definition, because they are derived from a headword by adding a suffix. For example **gracefully** and **gracefulness** are derived from **graceful**, and their meaning is simply that of the main word plus the meaning of the suffix. These words are shown at the end of the entry for the word that they are derived from.

grace-ful /ˈɡreɪsfəl/ *adj* 1 moving in a smooth and attractive way, or having an attractive shape: *a slim graceful figure* 2 behaving in a polite and pleasant way: *a graceful apology* — **gracefully** *adv*: *When I am no longer needed, I shall retire gracefully.* — **gracefulness** *n* [U]

In this case, **gracefully** just means 'in a graceful way,' and **gracefulness** just means 'the quality of being graceful.'

Voorbeeld 11: Toeligtig van *LDOCE*

LDOCE is wat die toeganklike en gebruikersvriendelike aanbieding van die stelsel van die woordeboek betref, ("Guide to the dictionary") sy kompetisie ver vooruit. Die woordeboek verduidelik die eksterne toegangstruktuur, "How to find what you are looking for" (compound words, phrasal verbs, derived words, homographs, other types of headwords, phrases and idioms) en interne toegangstruktuur, "understanding meaning" (words with more than one meaning, definitions, examples, collocations, signposts, long

entries with menus, similar and opposite meanings) op sistematiese wyse as deel van die stelsel van die woordeboek. Die belangrikste bydrae wat *LDOCE* ten opsigte van die toeligting lewer, is die invoeging van 'n inhoudsopgawe. Dit verskaf interne toegang tot die buitetekste van die voorteks en help die gebruiker om spoedig by spesifieke afdelings uit te kom. Die gebruiker hoef dus nie deur al die inligting in die toeligting te soek vir die relevante afdeling nie. Die "Guide to the dictionary" is ook nie so lank en uitgebreid dat dit nodig is om bladsyverwysings by die inhoudsopgawe te voeg nie. Dit funksioneer primêr as funksionele toegangstruktuurelement tot die voorteksafdeling wat 'n duidelike beeld van die sisteem van die woordeboek verskaf en met geïllustreerde afdelings die ontsluiting van woordeboekartikels moontlik maak.

Willis (1998:360-361) toon hoë agting vir die leksikografiese vernuf waarmee die toeligting van *Longman's English Activator* opgestel is. "The lexicographers have taken a minimalist approach here too and again gone for clarity and simplicity. It has virtually no introduction. There is one **How to use page**, an **Explanatory page**, a **Pronunciation table** and **Special signs explanation** on the inside front cover and a very brief explanation of the content on the back cover. I found this very refreshing and entirely appropriate for my intermediate learners who would either have ignored or been put off by a lengthy foreword." Die leksikograaf moet, ten spyte van die onwilligheid van gebruikers om die toeligting te raadpleeg, steeds op kreatiewe en toeganklike wyse verantwoording doen vir stelselbesluite wat geneem is en in die woordeboek toegepas is.

Sommige woordeboeke, soos byvoorbeeld *LDOCE*, gaan selfs so ver as om addisionele handleidings vir onderwysers en studente te skryf in 'n poging om die naslaanvaardighede van die gebruikers te verbeter. Volgens Hartmann (1981:298) is dit 'n stap in die regte rigting, "but the user is still offered the product as an end of lexicographical effort rather than as a means to satisfy his particular lexical needs".

3.4. Eksterne toegangstruktuurelemente in die woordeboeke

Vervolgens sal enkele vernuwende en gebruikersvriendelike aanbiedings van toegangstruktuurelemente in die ses aanleerderwoordeboeke kortliks bespreek en geïllustreer word. Daar word gepoog om verbeteringe, ten opsigte van die

woordeboeksisteem uit te lig, en nie om individuele inkonsekwenthede te bespreek nie.

3.4.1. Politoeganklikheid in CIDE

The Phrase Index

The Phrase Index helps you to:

- find a group of words when you don't know which word to look up
- find compound verbs (phrasal verbs) and other verb combinations which might be confused with them

For example, if you want to find the phrase 'over my dead body', you look for *any* of the most important words in the phrase, and you will find a page and line number:

over my dead **body** 350R33
over my **dead** body 350R33
over my dead **body** 350R33

Sometimes a word, such as *go*, can take up a lot of space in the dictionary. In these cases the Phrase Index is particularly helpful.

A reference like 133L16 means page 133, left column, line 16.

Stress in phrases is shown using the symbol **█** for the main stress and **▮** for any secondary stress, as in a **▮**bed and **█**breakfast'.

take someone **a**back 1R48
abandon **a**ship 1R65
as **a** easy as A B **a**C 43R39
abet in 2R6
aid and **a**bet 28R29
a **a** bidding 201L41
mixed **a**bility 2R49 904L57
to the **a** best of one's **a**bility
119L74
set the **a** world 'the **a** Thames
ablaize 1299L34
a **a**le - studied 3L8 12
no fixed **a**bode 528L55
a **a**ominable **a** snowman 3L83
189L13
anti-**a**bortion 49R60
back-alley **a**bortion 89R16
back-street **a**bortion 89R15
a **a**bound with/ in 3R56
a **a**cut above 338L15
above all things 1512R10
above stairs 1407R49
head and **a** shoulders above
655L72
keep one's head above **a** water
655L79

according to **a** plan 9L56
according to the **a** clock 246L67
a **a**cordion **a** file 9L65 281L84
account for 10L8 32
account to 10L12
back account 9L76 97R39
bring **a** call to account 9R58
charge account 217R13 23
322L45
checking account 221R80 224L29
336R78
cheque account 224L28
credit account 322L44
current account 336R78
deposit account 368R44
expense account 481R70
NO **a**W account 965R68
on **a**no account 9R58
render an account of 1203L19
savings account 368R45 1257R79
settle an account 1301R38
take into account 9R79
turn **a**use to (good) account
10L3
certified **a** public accountant
211R1

sact as 12R82 83 84
sact **a**like 13L2
sact of **a** God 13L16
sact on 13L3
sact out 13L26
sact the **a** foot **a** goat 544L81 608R1
sact sup 13L6 8
balancing sact 95L15
clean up one's sact 241L52
get one's sact together 13L48
get **a** muscle **a**in on the sact 13L44
juggling sact 772L4 14
Official **a** secrets **a**ct 977R68
put on an sact 13L55
read the **a** riot **a**ct 1178R24
smarten up one's sact 1358R25
a **a** piece **a** slice of the sact
13R13
sact **a**ction-packed 13R7
sact **a**ction replay 13R15
sact **a**ction stations 13R34
affirmative sact **a**ction 22R4
civil sact **a**ction 235L13
direct sact **a**ction 388R55
industrial sact **a**ction 723R77
job sact **a**ction 765R4

rear **a**dmiral 1181L58
red **a**dmiral 1168R65
admire for 17R12
secret **a**dmirer 17R26 1280L70
open **a**dmissions 988R59
admit defeat 17R45 358L18
admit of 18L1
admit to 17R43/62/63
admonish someone to 18L15
adopt as 18R2
adopt the **a** veil 1611L43
open **a**doption 988L43
adorn with 18R44 45
adulterate with 19L29
advance directive 19L69
advance on 19L54 64
advanced **a**class **a**course 19L76
Advent calendar 19R29
Seventh-Day **a**dventist 1302L38
adventure **a** playground 19R44
advertise for 20R31
advice column 27L44 49
Citizens Advice **a** Bureau 234L26
professional advice 1128L13
be ill advised to 21L8
be well advised to 21L6

against all (the) odds 974R80
against one's better **a** judgment
24R4
against the rules 1238R57
against **a** time/ the **a** clock 24R18
beat **a** bang **a** knock one's head
against **a** brick wall 655L63
campaign against 187R28/69
come up **a** **a**gainst 265L42
count **a** **a** go **a** work **a**gainst 24R15
crusade against 330R78 331L4
cry out against 331R68
dead **a**et **a**gainst 351L17
fight against 516R81 517L56
go **a** **a** move **a**gainst the **a** Dow
388L5
go **a** **a** swim against the tide
1519L24 25
hope against hope 684R83
kick against the **a** spricks 778R74
play both **a**ends against the
middle 1078L42
prejudice against 1113L66/72/15
race against 1165L82
raise one's hand against 1170L38
run up against 1243L70

Voorbeeld 12: Frase-indeks in CIDE

Soos vroeër aangevoer is, bevat politoeganklike aanleerderwoordeboeke waardevolle inligting in die voor- en agterteks wat dit vir die gebruiker moontlik maak om op verskeie maniere by die verlangde lemma uit te kom. Die aangawe van 'n frase-indeks in CIDE help die gebruiker om idiome en frases ook deur middel van die agterteks te bereik. Die problematiese herwinning van idiome word vergemaklik deur die lysing van al die 'belangrike' woorde (hoe problematies ook die term) in idiome en frases met bladsy- en reëlverwysings. 'n Gebruiker wat na "bark up the wrong tree" soek, kry onder "bark", "up", "wrong" en "tree" verwysings na die bladsy en reël waar die idioom behandel word. Indien die gebruiker bewus is van hierdie effektiewe, funksionele buiteteke van die agterteks (soos op die agterblad vermeld) kan die soektog na idiome en frases by uitstek bespoedig word. Die leksikograaf het dubbele waarde tot die woordeboek gevoeg, deurdat dit as politoeganklike woordeboek ook 'n daadwerklike oplossing bied vir die

problematiese plasing van idioeme en frases.

3.4.2. Samestellings en afleidings in *LDOCE* en *COBUILD*

Die opname van samestellings en afleidings, wat weens nis- en neslemmatisering probleme veroorsaak met die vindbaarheid daarvan, word in *LDOCE* as volg hanteer: alle samestellings (behalwe frases en idioeme) word as lemmas op hul alfabetiese plek opgeneem, terwyl afleidings as sublemmas in die artikel van die lemma opgeneem word.

e·gre·gious /ɪˈɡriːdʒəs/ *adj* formal an egregious ERROR, failure, problem etc is extremely bad and noticeable: a most egregious error of judgement —**egregiously** *adv*

lim·pid /ˈlɪmpɪd/ *adj* literary clear or transparent: *limpid blue eyes* —**limpidly** *adv* —**limpidness** *n* [U] —**limpidity** /lɪmˈpɪdɪti/ *n* [U]

Voorbeeld 13: Afleidings in *LDOCE*

Die opname en plasing van afleidings word in die toeligting (bl. xiv) verduidelik en geïllustreer: “Some words do not need a definition, because they are derived from a headword by adding a suffix. ... These words are shown at the end of the entry for the word that they are derived from”. Die afleidings word in vetdruk gegee, maar kan steeds onderskei word van die lemma in ’n ander druktype. Afleidings word ook voorafgegaan deur ’n “–”. Die aanwending van ’n nie-tipografiese struktuurmerker bewerkstellig ’n grens tussen die verskillende soeksones.

glib /ɡlɪb/. If you describe what someone says as **glib**, you disapprove of it because it suggests that something is simple or easy when this is not the case at all. † **glibly** *We talk glibly of equality of opportunity.*

glid·er /ˈɡlaɪdə/ **gliders**. A **glider** is an aircraft without an engine, which flies by floating on air currents. † **glid·ing**. **Gliding** is the sport or activity of flying in a glider.

Voorbeeld 14: Afleidings in *COBUILD*

In *COBUILD* word ’n nie-tipografiese struktuurmerker (≡) gebruik as interne toegangstruktuurmerker. Hierdie gebruik word ook in die toeligting verduidelik. Indien die leksikograaf besluit om afleidings as deel van die mikrostruktuurinligting van die woordeboek aan te bied, moet dit duidelik gemerk word om die soekproses te vergemaklik. Wanneer afleidings ’n beperkte bewerking kry, moet dit volgens dieselfde

formaat as die lemma aangebied word, byvoorbeeld voorbeeldsinne wat 'n afleiding illustreer moet in dieselfde druktype as voorbeeldsinne wat die lemma illustreer, aangebied word.

3.4.3. Idiome in LDOCE, COBUILD en OALD

ap·ple /'æpl/ *n* [C,U] 1 a hard round fruit that has red, light green, or yellow skin and is white inside: *apple pie* —see picture on page 413 2 *be the apple of sb's eye* to be loved very much by someone: *Ben was always the apple of his father's eye.* 3 *bob/dunk/dip for apples* to play a game in which you must use your teeth to pick up apples floating in water —see also *upset the apple cart* (UPSET¹ (5)), *a rotten apple* (ROTTEN¹ (5))

ap·ple /'æpl/ **apples.** 1 An **apple** is a round fruit with smooth green, yellow, or red skin and firm white flesh. See picture headed **fruit**. • See also **Adam's apple**, **Big Apple**, **crab apple**. 2 If you say that someone is **the apple of your eye**, you mean that they are very important to you and you are extremely fond of them. ◆◆◆◆◆
N-VAR
PHRASE

Voorbeeld 15: Idiome in LDOCE en COBUILD

Die plasing en aanbieding van idiome en uitdrukkings ontvang reeds lank leksikografiese aandag. Veral die plasing daarvan skep probleme vir die leksikograaf. In *LDOCE* en *COBUILD* word idiome as aparte polisemiese onderskeidings hanteer. Hierdie aanbiedingswyse misken die status van idiome as onafhanklike betekenseenhede en impliseer ten onregte 'n betekenisverwantskap tussen die lemma en die idioom. *COBUILD* merk dit wel in die ekstra kolom met "PHRASE", terwyl *CIDE* se frase-indeks die opsporing van die idiome en uitdrukkings vergemaklik.

apple /'æpl/ *n* (a) a round fruit with firm juicy flesh. Apples have green, red or yellow skin when ripe: *peel an apple* • *an apple 'pie* • *apple 'sauce*. ◊ picture at **FRUIT**. See also **COOKER 2**, **EATING APPLE**, **TOFFEE-APPLE**. (b) (also 'apple tree) a tree bearing this fruit. **IDM** *the apple of sb's 'eye* a person or thing that is loved more than any other: *She is the apple of her father's eye.* *in apple-pie 'order* (infml) very neatly arranged. ■ 'apple-cart *n* **IDM** *upset the/sb's apple-cart* ◊ UPSET.

Voorbeeld 16: Idiome in OALD

Seker die duidelikste en toeganklikste aanbieding van idiome kom in *OALD* voor, waar dit in 'n aparte gleuf aan die einde van die artikel gegee word en met 'n nie-tipografiese struktuurmerker (**IDM**) gemerk word. *OALD* gee ook 'n uitvoerige bespreking van die plasing en aanbieding van idiome in die "Study pages". *OALD* se aanbieding, gekombineer met die frase-indeks van *CIDE* wat die plasing ondervang, blyk die effektiwste sisteem ten opsigte van idiome en uitdrukkings in aanleerderwoordeboeke te wees.

3.4.4. Homonieme in *BVA*, *OALD* en *CIDE*

Homonieme in *BVA* (“woorde met dieselfde vorm maar verskillende betekenis”) vorm deel van die makrostruktuur van die woordeboek en word as afsonderlike lemmas met ’n superskrif aangedui. Dieselfde sisteem word in *OALD* gevolg en in die toeligting verduidelik. Sien toeligting van *BVA* (bl. 125).

co-lon **BODY PART** /ɛˈkəʊ-lən, \$ˈkəʊ-lən/ n [C] the lower and bigger half of the bowels in which water is removed from excrement
co-lon **SIGN** /ɛˈkəʊ-lən, \$ˈkəʊ-lən/ n [C] the sign (:) used in writing esp. to introduce a list of things or a sentence or phrase taken from somewhere else

Voorbeeld 17: *CIDE* se aanbieding van homonieme

In *CIDE* word homonieme nie deur middel van superskrifte onderskei nie, maar die gebruiker word met gidswoorde na die gepaste homoniem gelei. Die gidswoorde is dus ’n aanduiding dat die lemmas verskil in betekenis en die geblokte gidswoorde versnel en vergemaklik die eksterne soekroete van die gebruiker. Soos in hoofstuk 2 aangedui, veroorsaak die sisteem wel probleme aangesien homonieme (geen betekenisverwantskap) en poliseme (wel betekenisverwantskap) op dieselfde manier aangebied word. Vergelyk Zöfgen (1995) se bespreking van degroepering en hergroepering (in Gouws 1995).

3.4.5. Aanduiding van gebruiksfrekwensie in *LDOCE* en *COBUILD*

ap-point /əˈpɔɪnt/v [T] 1 to choose someone for a position or a job: *They appointed a new teacher at the school.* **appoint** (sb) as sth *O’Connell was appointed as Chairman of the Council.* *The School Board have appointed her Superintendent of the city’s schools.* **appoint sb to sth** *He’s been appointed to the State Supreme Court in California.* **appoint sb to do sth** *She’s been appointed to catalog the new books in the library.* 2 formal to arrange or decide a time or place for something to happen: *The committee appointed a day in June for celebrations.* **the appointed time** (=the time that has been arranged) *We met him at the appointed time outside the courtroom.* —**appointee** /əˈpɔɪnˈtiː, ˌæpɔɪn-/ n [C] a presidential appointee —see also SELF-APPOINTED, WELL-APPOINTED —see HIRE¹ (USAGE)

col-lege /ˈkɒlɪdʒ/ **colleges.** 1 A college is a place where students study after they have left school. *Joanna is doing business studies at a local college... I was in art college for three years. ...Western New England College in Springfield, Massachusetts.* 2 A college is one of the institutions which some British universities are divided into. *He was educated at Balliol College, Oxford.* 3 College is used in Britain in the names of some secondary schools. *...Cheltenham Ladies’ College.* 4 A college of a particular kind is an organized group of people who have special duties and powers. *He is a member of the Royal College of Physicians.*

Voorbeeld 18: Aanduiding van gebruiksfrekwensie in *LDOCE* en *COBUILD*

’n Belangrike innovasie in *LDOCE* en *COBUILD* is die aanduiding van die gebruiksfrekwensie van lemmas. Die leksikografe van *LDOCE* verwoord die belang van woordfrekwensie op die agterblad: “New Frequency information - the most frequent words in spoken and written English are marked to show learners which words are important”. Die sisteem word ook in die inleiding en toeligting verduidelik. Die kodes

wat langs die lemmas gebruik word, word ook aan die linkeronderkant van elke regterbladsy verklaar sodat die gebruiker nie na die voorteks hoef te verwys vir die ontsluiting daarvan nie.

Ook *COBUILD* gebruik die frekwensie-aanduiding van lemmas om die woordeboek te bemark: "Frequency information makes the important words easier to find" (agterblad). Die ekstra kolom word gebruik om die frekwensie aan te dui, sonder om die woordeboekartikel te beïnvloed. *COBUILD* verskaf ook 'n lys van die gebruiklikste lemmas wat gemerk is in die agterteks, sodat die gebruiker byvoorbeeld die kernwoordeskat maklik kan onderskei.

Verwys na hoofstuk 1, afdeling 1.9.6 (bl. 25) en hoofstuk 2, afdeling 2.10.7 (bl. 103) vir eksterne kittoegangstruktuurmerkers wat in die woordeboeke aangewend word om die gebruiker op die vinnigste moontlike manier by die verlangde lemma uit te bring.

3.4.6. Samevatting

Die eksterne toegangstruktuur van 'n aanleerderwoordeboek (en enige ander woordeboek) moet die gebruiker help om vinnige en effektiewe toegang tot die makrostruktuur te verkry, waarna die gebruiker weer op die interne soekroete voortgaan. In die meeste aanleerderwoordeboeke word daar veral moeite gedoen met die eksterne kittoegangstruktuur, byvoorbeeld die toegangsalfabet deur middel van duimindekse, soekwoorde wat duidelike grense afbaken, gekleurde tussenblaaie en skeidings en die aanduiding van gebruiksfrekwensie. Die eksterne toegangstruktuur kan verder uitgebrei word deur die weergawe van inligting in die buitetekste, soos byvoorbeeld die frase-indeks in *CIDE*. Toegang tot die buitetekste kan weer verkry word deur uitgebreide tekste (inhoudsopgawes). Die aanbieding in sommige aanleerderwoordeboeke van sublemmas, meerwoordige leksikale items en homonieme verskaf probleme vir die aanleerders weens inkonsekwenthede of leksikografies onakkurate stelselbesluite. Die leksikograaf moet verseker dat die eksterne soekroete van die gebruiker sonder struikelblokke is, aangesien dit verdere toegang tot inligting in die woordeboekartikels bied.

3.5. Interne toegangstruktuurelemente in die woordeboeke

3.5.1. Grammatiese inligting in *LDOCE*, *COBUILD*, *BVA* en *TAW*

Een van die groot besprekingspunte ten opsigte van die interne toegangstruktuur, is die toeganklike aanbieding van grammatiese inligting in die woordeboekartikel. Die gebruik van veral kodes om hierdie grammatiese inligting oor te dra, het heelwat kritiek van leksikograwe ontlok. Grammatiese kodes is meestal ondeursigtig, word nie altyd sistematies aangedui nie en die gebruiker moet die voor- of agterteks gedurig raadpleeg vir die ontsluiting van die kodes. Svensén (1993:88-89) lewer kritiek op *LDOCE* se gebruik van kodes: "Some authors consider that it is too sophisticated for foreign learners, the main group for whom it is intended. For example, the codes are too numerous to be learnt by heart. Some of them, moreover, do not have a form that provides any association with what they stand for". Verder argumenteer Gouws (1993:36) dat kodes inligting op 'n implisiete wyse oordra omdat die inligting wat deur die kode voorgestel word nie eksplisiet in die artikel gegee word nie. "Inner access structures have to refer to information explicated in the article itself. To achieve communicative success a learner's dictionary should avoid unnecessary cross-references based on a system in which the interpretation of an article depends on information given elsewhere in the dictionary."

COBUILD se oplossing vir die aanbieding van grammatiese inligting is die gebruik van 'n ekstra kolom. "Essential grammar is contained in the wording of each definition but there is a special extra column supplied in the right hand margin between entries or between entries and the end of the page. The column contains more detailed information largely by means of a set of symbols which, uniquely, have their own entries in the dictionary itself ... The aim is to avoid cluttering the explanation given in the entry with codes, symbols, abbreviations and the like" (Carter 1989:32). Volgens Carter (1989:32) is *LDOCE* se aanbiedingswyse nader aan die teikengroep, hoewel dit steeds stewige opvoeding van die gebruiker vereis. *COBUILD* moet egter gelukgewens word "for its innovation and setting its sights high".

☐ **naam** *selfstandige naamwoord (meervoud name)*

Woordsoort en volledige inligting oor die vorming van meervoude of ander verbuigings om spelprobleme uit die weg te ruim.

☐ **naar** *byvoeglike naamwoord (attributief nare)*
naarder, naaste

Skryfwyse van die byvoeglike naamwoord wanneer dit voor 'n selfstandige naamwoord staan, byvoorbeeld Sy *het 'n nare verkoue*.

☐ **na** *byvoeglike naamwoord (attributief na)* **nader, naaste**

Vergelykende en oortreffende trap van die byvoeglike naamwoord.

Voorbeeld 19: Grammatiese inligting in TAW

BVA en *TAW* gee in vergelyking met die Engelse aanleerderwoordeboeke, 'n beperkte aanbieding van grammatiese inligting. Die aanleerder kry egter genoegsame inligting in onafgekorte vorm. "Greater explicitness combined with a better chance of retrieving information can be acquired by abolishing the plurals, diminutives and past tense, by only listing the applicable suffix. ... Such an approach enables the user to gain direct and instant access to the information he needs without the possibility of a wrong interpretation of the system followed in the dictionary" (Gouws 1993:38). Verdere taalkundige probleme word in gebruiksnoras behandel.

Die vlak van die aanleerder waarvoor die woordeboek geskryf word, gaan grootliks die omvang van grammatiese inligting in die woordeboek bepaal. Die leksikograaf moet in alle gevalle 'n eenvoudige en toeganklike sisteem gebruik wat die aanleerder aanmoedig om wel die grammatiese inligting te raadpleeg. Die gebruik van die ekstra kolom in *COBUILD*, waar inligting maklik raakgesien word, gee aan die aanleerder die keuse om dit te gebruik of nie. "The problem of how far such learners will go for the information provided in the unique extra *COBUILD* column is of an entirely different order" (Carter 1989:32). Die vernuwende sisteem (*TAW*) van die plasing van grammatiese inligting aan die einde van die woordeboekartikel, laat ook die opsie by die gebruiker om dit te raadpleeg of nie.

3.5.2. Gebruiksnotas in LDOCE

'n Belangrike interne toegangstruktuurelement wat veral in aanleerderwoordeboeke aangewend word, is gebruiksnotas. "In his analysis of the lexicographical text formation Wiegand (1995) makes provision for the inclusion of *inserted inner texts* as part of the article, and he regards these inserted inner texts as especially appropriate for learner's dictionaries. These inserted inner texts can easily be distinguished from the rest of the article because they are presented in a different manner, e.g. in boxes or tables. If the lexicographer wants to draw the attention of his intended target user to a specific aspect of a lemma, the inclusion of an inserted inner text will be a clear milestone on the search path of the inner access structure" (Gouws 1996:23). Volgens Hausmann en Wiegand (1989:342) word die tendens om volop gebruiksnotas aan te bied, gekoppel aan die tendens van gebruikersvriendelike woordeboeke.

Gebruiksnotas word duidelik onderskei van die res van die inligting in die woordeboekartikel en kan gevolglik aan die einde van die artikel of na 'n spesifieke betekenisonderskeiding aangebied word. Ook Otto (1989:336) meld die voordele van gebruiksnotas. Eerstens hoef die gebruiker nie 'n etiketafkorting of simbool se betekenis na te slaan nie, aangesien die inligting onmiddellik beskikbaar is. Tweedens word gebruiksnotas in gewone woorde aangebied en derdens kan daar meer inligting deur middel van 'n gebruiksnota as 'n etiket weergegee word, sonder dat dit te veel ruimte in beslag hoef te neem. Enige addisionele inligting wat die leksikograaf spesiaal onder die aanleerder se aandag wil bring, kan deur middel van gebruiksnotas aangebied word.

USAGE NOTE: REFUSE

WORD CHOICE: **agree to, accept, refuse, reject, decline, turn down, deny**

Refuse, reject, decline, turn down all mean that you do not do something that someone has asked you to do (opposite: **agree to**), or do not take something that you are **offered** (opposite: **accept**).

You can **refuse** an invitation, application, offer, permission, or you can **refuse to say or do** something: *She refused to come with us.*

More strongly, you **reject** an application, idea, proposal, offer, improvement, or plan: *The Greens rejected the proposals for the new road. Her first novel was rejected by over 30 publishers.*

You **decline** an invitation, offer, or to give permission by saying or writing something rather than doing something. This word is less strong but more formal and polite: *The Senator has declined all our invitations to an open debate on the matter.*

Less formally, you can **turn down** an invitation, application, suggestion, offer, or plan: *He turns down all offers of help.*

You can also **deny** someone permission, an opportunity, or their rights. But usually if you **deny** something especially something wrong that someone has said you have done, you say it is not true: The sentence *She denied working for the enemy*, means *She said she was not working for the enemy* (NOT *She refused to work for the enemy*).

Voorbeeld 20: Gebruiksnota in LDOCE

In *LDOCE* word leksikale items wat semanties verwant is of teenoorgesteldes is in gebruiksnotas aangebied. Die gebruiksnotas wat in *LDOCE* ingevoeg is, het veral die oordrag van kommunikatiewe inligting as doelwit. Woorde wat binne dieselfde semantiese veld of konteks behoort, word bymekaar gebring en deur middel van voorbeeldsinne geïllustreer. Die gebruiksnotas word na die lemma wat behandel word geplaas, en kruisverwysings word vanaf die ander lemmas na die gebruiksnota gegee. Hierdie aanbiedingswyse is veral handig vir die enkoderende gebruiker wat aktief met die taal omgaan.

3.5.3. Poliseme in *LDOCE* en *OALD*

Navorsing wat deur Tono (1984 in Tono 1992:237) gedoen is, lewer bewys van die onwilligheid van gebruikers om inligting in lang artikels te soek. "Tono (1984) also found that if the entry had a long list of examples after the first definition, the subjects were discouraged to go over to the second definition. This is why Tono suggested that the menu system, a list of senses without examples or detailed information, should be put at the beginning of each multiple entry." Tono se voorstel beteken nie dat 'n nie-

geïntegreerde benadering, met kotekste wat van die integrate geskei is, toegepas moet word nie. Dit verwys na 'n artikel-inhoudsopgawe of spyskaart wat toegang gee tot inligting in lang artikels (Vergelyk bl. 141 vir artikel-inhoudsopgawe.)

- pos-ses-sion** /pə'zef.ən/ WJ 3
- 1 ► **STH YOU OWN** ◀ [C usually plural] something that someone owns and keeps or uses themselves: *The police went through all the dead girl's possessions. I packed my remaining possessions into the trunk.*
 - 2 ► **STATE OF HAVING STH** ◀ [U] formal the state of having or owning something, especially a valuable object, piece of information etc: **be in sb's possession** *The house has been in the family's possession since the 1500s. be in possession of sth/have sth in your possession* (=have something) *She was found in possession of stolen goods. I have in my possession a number of secret documents. come into sb's possession* (=if something comes into your possession, you get it) *How did the painting come into your possession? I have possession of* (=to own or have something, after you have bought it or taken it from someone else) *The finance company now has possession of the house.*
 - 3 **take possession of sth** if you take possession of a house, car, or valuable object, you get it after it has become yours: *We didn't take possession of the car until a few days after the auction.*
 - 4 ► **DRUGS/GUN** ◀ [U] law the crime of having illegal drugs or a gun with you or in your home: *He faces trial on charges of possession of a loaded firearm.*
 - 5 ► **COUNTRY** ◀ [C] a country controlled or governed by another country: *Britain's former overseas possessions*
 - 6 ► **BALL** ◀ [U] the state of having control of the ball in some sports: **get/lose possession** *Waddell gets possession, and he scores!*
 - 7 ► **AMERICAN FOOTBALL** ◀ [C] a period of time in American football when one team is playing OFFENSE and has control of the ball
 - 8 ► **EVIL SPIRITS** ◀ [U] a situation in which someone's mind is being controlled by an evil spirit: *tales of possession and poltergeists and exorcisms*
 - 9 **in (full) possession of your faculties/senses** able to think in a clear and intelligent way and not crazy, or affected by old age: *She's over 80 now, but she's still in full possession of all her faculties.*
 - 10 **possession is nine-tenths of the law** used to mean that someone who has something is likely to keep it

Voorbeeld 21: Gidswoorde in *LDOCE*

LDOCE het die probleem van gebruikers, naamlik om deur hoeveelhede teks te soek om by die korrekte poliseem uit te kom, aangespreek. In die woordeboek verskaf “signposts” vinnige toegang tot die betekenis wat verlang word: “... designed to give the user a general idea of the way the word is divided up; these can be scanned fairly quickly, and ideally the user is drawn to the appropriate sense without the need to perform a major reading task” (Rundell 1998:327). Die aanbieding in *LDOCE* maak egter nie voorsiening vir die onderskeid tussen poliseme en homonieme nie, behalwe waar 'n meërfunksionele lemma ter sprake is en uitsprake verskil (afsonderlike lemmas). Verder word alle betekenis (verwant of onverwant) in een woordeboekartikel hanteer.

do² /də, du; strong form du:/ v (3rd pers sing pres t does /dʌz/; pt did /dɪd/; pp done /dʌn/)

- **Indicating an activity 1** (used esp with *what*, *anything*, *nothing* and *something*, to refer to actions which are not specified or not yet known about); [Vn] *'What are you doing this evening?'* ◦ *Are you doing anything tomorrow evening?* ◦ *We will do what we can to help you.* ◦ *The company ought to do something about the poor service.* ◦ *What does she want to do* (ie What career does she want) *when she leaves school?* ◦ *What do you do?* (ie What is your job?) ◦ *There's nothing to do in this place* (ie no means of passing one's time in an enjoyable way). ◦ *'It's so unfair that she's lost her job.'* *I know, but there's nothing we can do about it* (ie we can't change the situation). ◦ *'What can I do for you?'* *'I'd like a pound of apples, please.'* **2** to act; to behave: [Vadv] *Do as you wish/please.* ◦ *Why can't you do as you're told* (ie obey instructions)? **3** to work at or perform an activity or a task: [Vn] *do a university degree* ◦ *I'm doing some research on the subject.* ◦ *I have a number of important things to do today.* ◦ *She does aerobics once a week.* **4** (used esp with *the* + *n* or *my*, *his*, etc + *n*, to refer to tasks such as cleaning, washing, arranging, mending, etc): *do* (ie brush) *one's teeth* ◦ *do* (ie wash) *the dishes* ◦ *do* (ie polish) *the silver* ◦ *do* (ie arrange) *the flowers* ◦ *We'll have to get someone to do* (ie mend) *the roof.* ◦ *I like the way you've done your hair.* **5** (used with *the*, *my*, *some*, *much*, etc + the -ing form of a *v* to refer to a wide range of actions) [Vn] *do the ironing/cooking/washing/shopping* ◦ *She did a lot of acting* (ie acted in a lot of plays) *when she was at university.* ◦ *He does some writing* (eg writes poems, novels, etc) *in his spare time.* **6** (US infml) to arrange to take part in sth: [Vn] *Let's do* (ie meet for) *lunch some time.*
- **Studying or solving sth 7** to learn or study sth: [Vn] *do accountancy/engineering/law* ◦ *She did economics at Harvard University.* ◦ *Have you done any* (ie studied anything by) *Shakespeare?* **8** to find the answer to sth; to solve sth: [Vn] *I can't do this sum.* ◦ *Can you do crosswords?*

Voorbeeld 22: *OALD* se gebruik van gidsfrases

OALD gebruik gidsfrases op beperkte skaal en merk dit met 'n ●. Daar word egter nêrens in die toeligting verduidelik wat die kriteria vir die gebruik van hierdie frases in 'n woordeboekartikel is nie. Dieselfde aanbiedingswyse word by “go” gevolg, maar “come” wat oor meer as drie bladsye strek, word sonder gidsfrases aangebied. Hierdie lukrake bydrae tot die interne toegangstruktuur werk die vereiste vir voorspelbaarheid in 'n woordeboek teë. Die sisteem word nie konsekwent toegepas en in die toeligting verduidelik nie; gevolglik ontaard 'n poging om die gebruiker te help, in 'n verwarrende gebruikersonvriendelike aanbieding.

miss¹ /mis/ v

① NOT DO STH/FAIL TO DO STH

② BE TOO LATE

③ FEEL SAD WITHOUT

④ NOT NOTICE

⑤ AVOID STH

⑥ NOTICE STH ISN'T THERE

⑦ OTHER MEANINGS

① NOT DO STH/FAIL TO DO STH

1 [T] to not go somewhere or do something, especially when you want to but cannot: *I'm really hungry. I missed breakfast. Donna had to miss a week of school because of chickenpox.*

2 ► NOT HIT/GET HOLD OF ◀ [I.T] to not hit something or catch something: *She fired at the target but missed. | miss sth He ran to catch the ball but missed it. | miss doing sth The car came screeching round the corner and just missed hitting a little boy who was crossing the road. —see picture on page 1264*

3 miss a chance/opportunity to fail to use an opportunity to do something: *A free trip to Jamaica was an opportunity he couldn't miss.*

4 I wouldn't miss it for the world spoken used to say that you really want to go to an event, see something etc

5 miss the boat/bus informal to fail to take an

opportunity: *You'll miss the boat if you don't buy these shares now.*

② BE TOO LATE

6 [T] to be too late for something: *By the time we got there we'd missed the beginning of the movie. | miss the train/bus etc: I overslept and missed the train. —opposite CATCH¹ (8)*

③ FEEL SAD WITHOUT

7 ► MISS SB ◀ [T] to feel sad because someone you love is not with you: *When George went away I really missed him. | Will you miss me?*

8 ► MISS STH ◀ to feel sad because you do not have something or cannot do something you had or did before: *I miss the car, but the bus system is good. | We really missed being able to go to the beach whenever we wanted.*

Voorbeeld 23: Artikel-inhoudsopgawe in LDOCE

LDOCE gebruik ook 'n spesiale artikel-inhoudsopgawe (“menu”) in langer artikels om die gebruiker vinniger by die inligting uit te bring. Hierdie artikel-interne, artikel-spesifieke kitstoegangstruktuurelement is 'n visuele indeks wat die gebruiker se soekroete aansienlik versnel. Die lemma, artikel-inhoudsopgawe en woordeboekartikel word in 'n geblokte formaat met grys dele aangebied wat prominensie daaraan verleen. Die gebruik van artikel-inhoudsopgawes word wel in die toeligting en op die agterblad vermeld, maar nie bespreek nie. Aangesien dit nie in die toeligting verduidelik word nie, is dit onmoontlik om te bepaal waarom “end” (23 polisemiese betekenisonderskeidings) sonder en “miss” (18 polisemiese onderskeidings) met, 'n inhoudsopgawe aangebied word. Sulke inkonsekwentheid lei tot onvoorspelbaarheid en gebruikersonvriendelikheid.

Hoewel hierdie aanbiedingswyses nie volmaak is nie, bied dit tog kitsoplossings vir die aanleerders se probleme. “These approaches are not without their problems: the Guidewords of Signposts tend to rely on high-frequency superordinate terms, and these are sometimes too ambiguous or vague to facilitate effective searching. Certainly there is more work to be done here, but even if these systems do not always work perfectly, this is a well-motivated attempt to address a known problem, and we can look forward to further developments of this kind” (Rundell 1998:327).

3.5.4. Kollokasies in OALD, LDOCE en TAW

Aanleerderwoordeboeke wat 'n enkoderende funksie het, moet veral kollokasies weergee. Volgens Cowie (1981:227) is dit komplekse strukture wat in die ontwerp van die woordeboekartikels weerspieël moet word. Die manier waarop kollokasies in woordeboekartikels aangebied word, vorm deel van die interne toegangstruktuur van die woordeboek en veral aanleerders moet toegang tot die inligting kry.

focus /'fəʊkəs/ *n* (pl **focuses** or **foci** /'fəʊsai/) ⇨ note at PLURAL. **1** [U, C usu sing] ~ (for/on sth) a centre of activity, interest, etc: *provide a focus for political protest* ◦ *an intellectual focus* ◦ *a change/shift of focus* ◦ *Her beauty makes her the focus of attention.* ◦ *In tonight's programme our focus is on Germany.* ◦ *The primary school acts as a focus for village life.* **2** [C] a point at which rays of light, sound, etc meet or from which they appear to come. **3** [U, C] a point or distance at which the outline of an object is most clearly seen by the eye or through a LENS(1): *The children's faces are badly out of focus* (ie not clearly defined) *in the photograph.* ◦ *Don't take the picture until you've got us all in focus.* ◦ (fig) *Let's try to bring the problem into focus* (ie define it clearly). **4** [C] an adjustment or a device on a LENS(1) to produce a clear image: *The focus on my camera is faulty.*

Voorbeeld 24: Kollokasies in OALD

OALD bespreek tipes kollokasies en hoe dit in die woordeboek hanteer word, uitvoerig in die “Study pages”. Anders as “phrase verbs” en idiome word dit nie spesiaal deur middel van 'n nie-tipografiese struktuurmerker gemerk nie, maar wel in vetdruk aangebied. Aanleerders moet dit aflei uit die voorbeeldsinne, byvoorbeeld “the focus of attention, out of focus, in focus”. Hierdie aanbiedingswyse lei tot onvoorspelbaarheid en doen 'n beroep op die intuïsie van die nie-moedertaalspreker.

mis·take¹ /mɪ'steɪk/ n [C]

1 ► **INCORRECT ACTION/OPINION ETC** ◀ something that has been done incorrectly, or an opinion or statement that is incorrect: *Hitting the ball too hard in golf is a typical beginner's mistake.* | **make a mistake** *I think you've made a mistake – this isn't my coat.* | **there must be some mistake** (=used when you think someone has made a mistake) *There must be some mistake – I already paid my hotel bill.* | **learn from your mistakes** (=learn how to do something correctly by doing it the wrong way first) — see graph at **ERROR**

2 **by mistake** if you do something by mistake, you do it without intending to: *Someone must have left the door open by mistake.*

3 ► **STUPID ACTION** ◀ something unwise or stupid that someone does, which they regret doing afterwards: *Buying the house seemed a great idea at the time, but now I can see it was a mistake.* | **make a mistake** *It's your decision, but I warn you – you're making a mistake.* | **big mistake** *Marrying him was the biggest mistake she ever made.* | **make the mistake of doing sth** *I stupidly made the mistake of giving them my phone number.* | **it is a mistake to do sth** *It would be a mistake to underestimate the amount of support for his victims.*

Voorbeeld 25: Kollokasies in LDOCE

In *LDOCE* word kollokasies na die relevante betekenisonderskeiding gegee; dit wil sê 'n geïntegreerde aanbiedingswyse word gevolg. Hierdie plasing is 'n aanduiding van die betekenisverwantskap tussen die betekenisonderskeiding en die kollokasie. Die kollokasies word in vetdruk gegee en met 'n “|” gemerk. Die kollokasies kry 'n beperkte bewerking in die vorm van voorbeeldsinne of 'n verduideliking. Die plasing en aanbieding van kollokasies word in die toeligting verduidelik.

brand¹ fire *He gave the alarm when the fire broke out.*

Hy het alarm gemaak toe die brand uitbreek.

◆ **aan die brand raak** catch fire *Wet wood does not catch fire easily.* Nat hout raak nie maklik aan die brand nie.

◆ **aan die brand slaan** burst into flames *The car crashed into a bus and burst into flames.* Die motor het teen 'n bus gebots en aan die brand geslaan.

◆ **aan die brand steek** set on fire, set fire to “*Don't play with the matches – you can set the house on fire (OR set fire to the house).*” “Moenie met die vuurhoutjies speel nie – jy kan die huis aan die brand steek.”

◆ **aan die brand wees** be on fire *The house is on fire!* Die huis is aan die brand!

□ **brand** selfstandige naamwoord (meervoud brande)

Voorbeeld 26: Kollokasies in TAW

TAW verseker dat kollokasies (“woordgroepe met 'n vaste volgorde of wat 'n kort uitdrukking vorm”, sleutel) onmiddellik opgespoor kan word, deur die gebruik van 'n ☐.

Die gebruik van die nie-tipografiese struktuurmerker maak dit moontlik om die soeksones onmiddellik te identifiseer. Die nie-gegroepeerde aanbieding van die kollokasies dra verder by tot 'n toeganklike en gebruikersvriendelike aanbieding. Die kollokasies word ook voorsien van vertalings en voorbeeldsinne met hervertalings.

3.5.5. Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers: 'n vergelyking

Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers bewerkstellig duidelike grense tussen verskillende soeksones. Dit kan egter ook bydrae tot die verhoging van die teksdigtheid van die woordeboek. Die volgende tabelle gee 'n oorsig van die tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers wat in die ses aanleerderwoordeboeke aangewend word.

Inligtingskategorieë	Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers	
	<i>BVA</i>	<i>TAW</i>
1. Homonieme	jag ¹ jag ²	bal ¹ bal ² - meestal meerfunksionele lemmas
2. Poliseme	saggies ①.....② (gegroepeerde aanbieding)	verskyn 1 2 (gegroepeerde aanbieding)
3. Meerfunksionele leksikale items	juis I <i>adj.</i> II <i>bw.</i> - romeinse letters - begin aan linkerkant - in dieselfde woordeboek- artikel	knik ¹ ☐ knik <i>selfstandige naam- woorde</i> knik ² ☐ knik <i>werkwoord</i> - afsonderlike lemmas - gemerkte aanbieding
4. Grammatiese inligting	los I (-, losse; lossen, die losse) - nie afgekort nie - ; tussen verbuigings en trappe van vergelyking	☐ naam <i>selfstandige naamwoord (meervoud name)</i> naar ☐ naar <i>byvoeglike naamwoord (attributief nare) naarder, naaste</i>
5. Spesifieke verwysing na woordsoort	los I (.....) <i>adj.</i> II (het gelos) <i>ww.</i> - afgekort, skuinsdruk	snork ☐ snork <i>werkwoord</i> - nie afgekort nie, skuinsdruk

6. Definisies	lorrie 'n Lorrie is 'n vragmotor. - volsin, romeinse druk	lorrie lorry, truck - vertaalekwivalente - romeinse druk
7. Voorbeeldsinne	lorrie <i>Die winkel het die meubels wat ek gekoop het met 'n lorrie kom aflewer.</i> -skuinsdruk	lorrie <i>The men loaded the lorry/truck full of bricks.</i> Die manne het die lorrie vol bakstene gelaai. - skuinsdruk - hervertaling in gewone druk
8. Samestellings	jaar ¹ jaarliks; jaarboek, jaartal; kalenderjaar - onverklaard, vetdruk - aan einde van polisemiese onderskeiding of aan einde van artikel - ; skei samestellings met lemma as eerste deel en lemma as tweede deel.	onder ¹ onder ² onder ³ onderaan onderbreek onderbroek onderdeur onderent - afsonderlike lemmas
9. Afleidings	jeug jeugdig; jeugherberg, jeugjare, jeugliefde - onverklaard, vetdruk - ; skei afleidings en samestellings	jaar jaarliks ¹ jaarliks ² - afsonderlike lemmas
10. Idioome	jas UITDR. Jou jas is in die wiel: jy is in die moeilikheid - ander lettertipe vir idioom - gemerkte aanbieding	-
11. Kollokasies	ingang UITDR. Geen ingang: Hier mag 'n mens nie ingaan nie. - ander druktipe - gemerkte aanbieding, dieselfde as idioome	koud ◆ koud kry be cold - begin altyd links - in vetdruk, met merker - kry vertaling, voorbeeldsin en hervertaling
12. Kruisverwysings	Teenoor: swaar Sien TYDIG	◆ lekker slaap ⇨ slaap ² ⇨ aanmekaar [NOTA]
13. Addisionele inligting	kyk MEDIA by nasie	lorrie is 'n informele woord vir vragmotor

Inligtingskategorieë	Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers	
	<i>OALD</i>	<i>CIDE</i>
1. Homonieme	account ¹ account ²	account FINANCIAL SERVICE account REPORT account JUDGE account IMPORTANCE ens.
2. Poliseme	abort ①.....② (gegroepeerde aanbieding)	- as afsonderlike lemmas hanteer
3. Meerfunksionele leksikale items	ferry <i>n</i> ▶ ferry <i>v</i> - een artikel - gemerkte aanbieding	ferry <i>n</i> ferry <i>v</i> - in een artikel - nie gemerk nie
4. Grammatiese inligting	abominate <i>v</i> [Vn] fast food <i>n</i> [U,C] farrago <i>n</i> (<i>pl</i> –os; <i>US</i> –oes) - kodes en afkortings	ferry <i>n</i> [C] ferry <i>v</i> [T always + adv/prep] - kodes en afkortings
5. Spesifieke verwysing na woordsoort	fast <i>adj.</i> ▶ fast <i>adv</i> - afgekort, skuinsdruk - gemerk met ▶	funnel <i>n</i> funnel <i>v</i> - afgekort, skuinsdruk
6. Definisies	stony ¹ ... full of, covered in or having stones: - romeinse druk	stone ROCK (a small piece of) the hard solid substance found in the ground which ... - romeinse druk
7. Voorbeeldsinne <i>a stony beach</i> ° <i>stony</i> <i>ground/soil.</i> - skuinsdruk - geskei deur °	... • <i>a stone wall/floor</i> • <i>a</i> <i>flight of stone steps</i> • <i>a</i> <i>primitive stone axe</i> • <i>They</i> <i>cut enormous blocks of</i> <i>stone out of the hillside.</i> - skuinsdruk - geskei deur •
8. Samestellings	steel ■ steel band steel band - begin links met merker - kry verklaring of voorbeeld- sin	steam steamboat steamer BOAT steamer CONTAIN steamroller VEHICLE steamroller FORCE steamship - afsonderlike lemmas

9. Afleidings	sterile ► sterility ... sterilize ... sterilization - vetdruk en merker - kry 'n bewerking	steam <i>n</i> steam <i>v</i> steamy <i>adj</i> steaming <i>adj</i> - blokformaat, onder mekaar in artikel - kry 'n bewerking
10. Idiome	eye IDM keep one's eyes peeled/skinned (for sb/sth) - merker, vetdruk - verklaring en voorbeeldsinne	kick ... <i>There's no point in kicking against the pricks</i> (= complaining about things that you cannot change) • To kick the bucket/(Am) kick off is to die. - vetdruk - as deel van die voorbeeldsinne aangebied
11. Kollokasies	temperature ... • <i>keep the wine at room temperature</i> • <i>a rise/drop in temperature.</i> - vetdruk, as deel van die voorbeeldsinne	temperature ... • If you are running/having a temperature , you have a high temperature and are ill • You take your temperature with a ... - in vetdruk, as deel van die voorbeeldsinne
12. Kruisverwysings	◊ THICK ◊ note at GENDER - gemerkte aanbieding - verwysingsadres in hoofletters	Compare silent film at SILENCE NO SPEAKING See at TAN LEATHER - verwysingsadres in hoofletters
13. Addisionele inligting	NOTE	LANGUAGE PORTRAITS

Inligtingskategorieë	Tipografiese en nie-tipografiese struktuurmerkers	
	<i>COBUILD</i>	<i>LDOCE</i>
1. Homonieme	fire 1 burning, heat or enthusiasm fire fire 2 shooting or attacking fire fire 3 dismiss fire - beperkte aanbieding - homonieme meestal as poliseme aangebied	row¹ row² Catholic catholic - slegs verskillende uitsprake en meerkonseptuele lemme - hoofletterverskille nie genommer nie
2. Poliseme	ferret 1 A ferret is a small fierce animal similar to a weasel ... 2 If you ferret about something, you are looking for (gegroepeerde aanbieding)	catapult 1 2 (gegroepeerde aanbieding) casual 1 ▶ NOT CARING ◀ 2 ▶ CLOTHES ◀ 3 ▶ WITHOUT ATTENTION ◀ (nie-gegroepeerde aanbieding)
3. Meerkonseptuele leksikale items	ferry 1 A ferry is a boat that transports 2 If a vehicle ferries people - polisemiese onderskeidings - afkortings	ferry¹ n a boat ferry² v to carry people - afsonderlike lemme - kodes, skuinsdruk
4. Grammatiese inligting	ferret ferrets, ferreting, ferreted - in ekstra kolom	few n [plural] ferret² 1 [always + adv/prep] - in vierkantige hakies - Romeinse druk
5. Spesifieke verwysing na woordsoort	soos bo - hoofletters, afgekort - in ekstra kolom	soos bo - afgekort, skuinsdruk
6. Definisies	fetter 1 If you are fettered by something, it prevents you from - Romeinse druk	fetter 1 to restrict someone's freedom and prevent them from - Romeinse druk

7. Voorbeeldsinne <i>The government has arrested thousands and fettered the media..</i> - skuinsdruk	... <i>fettered by family responsibilities</i> - skuinsdruk	
8. Samestellings	steel steel band steelmaker steel wool steelworker - afsonderlike lemmas	steel steel band steel guitar steel wool steel works - afsonderlike lemmas	
9. Afleidings	stimulate ♦ stimulating ♦ stimulation - vetdruk - merker voor elke afleiding - kry 'n bewerking	stimulate — stimulative..—stimulation -vetdruk - voorafgegaan deur 'n –	
10. Idiome	tree 2 If you say that someone is barking up the wrong tree , you... 3 If you say that someone can't see the wood for the trees , .. - as polisemiese onderskeidings - vetdruk, merker in kolom	PHRASE PHRASE	cart¹ ... 4 put the cart before the horse ... - vetdruk - as polisemiese onderskeiding aangebied
11. Kollokasies	temperature 1 The temperature • If something is at room temperature , ... temperature , ... 2 ... 3 If you are running a temperature - dieselfde as idiome	PHRASE PHRASE	argument ... /have an argument <i>They were having an argument./ get into an argument</i> - in vetdruk. - as deel van die voorbeeldsinne van 'n spesifieke polisemiese onderskeiding

12. Kruisverwysings	<ul style="list-style-type: none"> • See jailer • See also generally - nie afgekort nie - verwysingsadres in vetdruk 	–Compare ANTI-, POST-, PRE- –See also PENNY ANTE - verwysingsadres in hoofletters - nie afgekort nie
13. Addisionele inligting	Addisionele inligting, byvoorbeeld pragmatiese inligting in die ekstra kolom	USAGE NOTE: CHANCE

Dit is duidelik dat woordeboeke veral hul eie inisiatief aan die dag lê met betrekking tot die tipografiese en nie-tipografiese verskeidenheid in die woordeboekartikels. Die ideale situasie vir die gebruiker sal egter wees as die interne toegangstruktuur konsekwent en eenvormig in verskillende woordeboeke toegepas word. Die gebruiker sal dan gewoon raak aan die sisteem van aanbieding en inligting in enige woordeboek makliker opspoor. Sekere aanbiedingswyses van die aanleerderwoordeboeke stem in 'n meerdere of mindere mate ooreen, byvoorbeeld die aanbieding van homonieme deur middel van superskrifte, poliseme wat genommer in 'n woordeboekartikel aangebied word, die definisies in romeinse druk en voorbeeldsinne in skuinsdruk. Dit is die verantwoordelikheid van leksikograwe en uitgewers om woordeboekartikels met verskillende tipografiese en nie-tipografiese merkers op empiriese wyse onder gebruikers te toets. Sodoende kan bepaal word of gebruikers, aanleerders in dié geval, ten gunste is van 'n kreatiewe of tradisionele aanbieding en ook watter aanbiedingswyse 'n vinnige naslaanproses tot gevolg het.

3.5.6. Samevatting

Die interne toegangstruktuur moet die aanleerder bystaan tydens die horisontale soektog vir inligting in die woordeboekartikel. Die leksikograaf kan veral deur middel van 'n dataverspreidingsprogram duidelike grense tussen die verskillende soeksones afbaken. 'n Aanleerderwoordeboek met 'n hoë inligtingsdigtheid, dit wil sê 'n komplekse mikrostruktuur en baie inligtingskategorieë, noodsaak 'n deeglike sisteem van interne toegangstruktuurelemente om die gebruiker te lei. Wisselwerking tussen die interne toegangstruktuur en die toeligtingsteks is weer eens van uiterste belang. Die ideale aanleerderwoordeboek handhaaf egter eerder 'n balans tussen die makro- en mikrogeoriënteerdheid, met minder inligtingskategorieë wat eenvoudig en duidelik aangebied word. Die gebruik van tipografiese en veral nie-tipografiese struktuurmerkers

verhoog die teksdigtheid, maar dra in 'n hoë mate by tot die kitsontsluiting van inligting. Veral *OALD* en *TAW* se gebruik van nie-tipografiese struktuurmerkers is suksesvol en visueel-effektief en verhoog die vindbaarheid van inligting in die woordeboekartikels. Die aanwending van gidswoorde en –frases en artikel-inhoudsopgawes soos in *CIDE* en *LDOCE* is innoverende pogings van die leksikograwe om die interne seekroete van die aanleerders te bespoedig. Indien dit konsekwent toegepas en in die toeligtingstekste verduidelik word, spreek dit van 'n gebruikersvriendelike en gebruikersgerigte benadering. Empiriese navorsing moet egter nog gedoen word om die vermoedens van leksikograwe in verband met die interne toegangstruktuur te bevestig of teen te staan.

3.6. Metatoegangstruktuur in COBUILD en BVA

Soos in hoofstuk 1 (bl. 47-48) aangevoer is, verwys die metatoegangstruktuur na die taal waarin data aangebied word. Leksikograwe doen veral moeite met die manier waarop data aangebied word, terwyl die taal waarin data vergestalt word van kardinale belang is. Die metatoeganklikheid van definisies in aanleerderwoordeboeke het al heelwat bespreking ontlok.

boat 1. A boat is something in which people can travel across water.

boot ① 'n Boot is 'n kleinerige soort skip wat gewoonlik oop is en nie kajuite het nie.

Volsin-definisies, soos in *COBUILD* en *BVA*, verhoog die verstaanbaarheid van die definisies. Die taal waarin definisies in aanleerderwoordeboeke aangebied word, (hetsy as volsin of frase), moet toegang tot die data bewerkstellig en suksesvol met die aanleerder kommunikeer. Indien die taalgebruik nie in ooreenstemming is met die vlak van die aanleerders nie, lei dit tot 'n kommunikasiebreuk en onsuksesvolle inligtingsoordrag. Leksikograwe poog om dit teen te werk deur die gebruik van 'n beperkte, algemene woordeskat in die definisies en die verklaring van alle woorde wat in definisies gebruik word in die woordeboek.

3.7. Samevatting

Dit is duidelik dat die leksikograwe van die ses aanleerderwoordeboeke moeite gedoen het met die toeganklike aanbieding van inligting. Sommige innovasies, byvoorbeeld

CIDE se besluit om homonieme nie te nommer nie en poliseme as homonieme op te neem, is minder geslaag en bemoeilik die soektog van die gebruiker. In teenstelling hiermee, lei *OALD* se gebruik van nie-tipografiese struktuurmerkers tot 'n kitsontsluiting van inligting en dra dit by tot die mikro-argitektuur van die woordeboekartikel.

Toekomstige aanleerderwoordeboeke kan die beste toegangstruktuurelemente uit die ses aanleerderwoordeboeke neem en in hul eie stelsels integreer. Leksikograwe kan steeds vernuwend dink oor die toegangstruktuur en toegangstruktuurelemente wat die naslaanproses van die gebruiker sal vergemaklik en bespoedig.

Hoofstuk 4

Slot

Die toegangstruktuur funksioneer as primêre gidsstruktuur wat die gebruiker ondersteun tydens die naslaanproses. Die gebruiker se soekprobleem kan vinniger en makliker opgelos word indien toegangstruktuurelement noukeurig aangewend word.

Aanleerderwoordeboeke kan veral baat by innoverende denke van leksikograwe ten opsigte van die toegangstruktuur. Bestaande aanleerderwoordeboeke maak reeds gebruik van vernuwende aanbiedingswyses en toegangstruktuurelemente. Die eksterne toegangstruktuur van aanleerderwoordeboeke kan steeds verbeter word deur die toevoeging van funksionele buitetekste en kitstoegangstruktuurelemente. Verder kan die interne soekroete van die gebruiker vergemaklik word deur die gebruik van 'n dataverspreidingsprogram en mikro-argitektuur van woordeboekartikels.

Besluite oor die toegangstruktuur moet eers goed nagevors word voor dit in die woordeboek aangewend word. Sulke besluite moet op 'n sistematiese en konsekwente wyse in die woordeboek vergestalt word, sodat die aanleerderwoordeboek werklik 'n gebruikersvriendelike produk sal wees.

Bronnelys

A. Woordeboeke

Kempcke, G. et al. (reds.). 2000. *Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*. Berlyn: Walter de Gruyter.

Crowther, J. et al. (reds.). 1995⁵. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

Du Plessis, M. 1998. *Tweetalige Aanleerderswoordeboek/Bilingual Learner's Dictionary*. Kaapstad: Pharos Woordeboeke.

Eksteen, L.C. 1997¹⁴. *Pharos Groot Woordeboek/Major Dictionary*. Kaapstad: Pharos Woordeboeke.

Gouws, R.H., F.A. Ponelis en A.E. Feinauer. 1993. *Basiswoordeboek van Afrikaans*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Labuschagne, F.J. en L.C. Eksteen. 1993. *Verklarende Afrikaanse Woordeboek*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Odendal, F.F. et al. (reds.). 1994. *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*. Johannesburg: Perskor.

Procter, P. et al. (reds.). 1995. *Cambridge International Dictionary of English*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sinclair, J.M. (red.). 1995. *Collins COBUILD English Usage*. Londen: Harper Collins.

Sinclair, J.M. (red.). 1996². *Collins COBUILD English Language Dictionary*. Londen: Harper Collins.

Summers, D. (red.). 1984. *Target English Learner's Dictionary*. Pinelands: Maskew Miller Longman.

Summers, D. (red.). 1995³. *Longman Dictionary of Contemporary English*. Harlow:

Longman.

Takebayashi, S. en Y. Kojima (reds.). 1990. *Kenkyusha's Lighthouse English-Japanese Dictionary*. Tokio: Kenkyusha.

Van Schalkwyk, D.J. (red.). 1996. *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*, Deel X. Stellenbosch: Buro van die WAT.

B. Ander Bronne

Abel, A. en V. Weber. 2000. *ELDIT* – A Prototype of an innovative dictionary, in Heid, U. et al (reds.) 2000: 807-818.

Atkins, B.T. 1985. Monolingual and Bilingual Learners' dictionaries: A Comparison, in Ilson (red.) 1985:15-24.

Béjoint, H. 1981. The Foreign Student's use of Monolingual English Dictionaries. A Study of Language Needs and Reference Skills. *Applied Linguistics* 2(3):207-222.

Béjoint, H. 1994. *Tradition and Innovation in Modern English Dictionaries*. Oxford: Clarendon Press.

Benson, M. 1990. Collocations and General-purpose Dictionaries. *International Journal of Lexicography* 3(1):23-34.

Bergenholtz, H., Tarp en H.E. Wiegand. 1999. Datendistributionsstrukturen, Makro- und Mikrostrukturen in neueren Fachwörterbüchern, in Hoffmann, L., H. Kalverkämper en H.E. Wiegand (reds.) 1999. *Fuchsprachen. Languages for Special Purposes*. Berlyn: Walter de Gruyter: 1762-1832.

Bolinger, D. 1985. Defining the Indefinable, in Ilson (red.) 1985:69-73.

Bosch, B. 1998. Die akademiese Afrikaans van Engelssprekende Universiteitstudente. *Tydskrif vir Taalonderrig* 32(3):173-190.

Carter, R. 1989. Review Article on *LDOCE* and *COBUILD*. *International Journal of*

Lexicography 2(1):30-43.

Cowie, A.P. 1981. Lexicography and its Pedagogic Applications. *Applied Linguistics* 2(3):203-206.

Cowie, A.P. 1981. The Treatment of Collocations and Idioms in Learner's Dictionaries. *Applied Linguistics* 2(3):223-235.

Cowie, A.P. 1983. The Pedagogical/Learner's Dictionary: English Dictionaries for the Foreign Learner, in Hartmann (red.) 1983:135-144.

Dubois, J. 1981. Models of Dictionary Evolution in Dictionary Design. *Applied Linguistics* 2(3):236-249.

Fedorova, I.V. en M.N. Kozyreva. 2000. A New English-Russian Learner's Dictionary: From reception to production, in Heid, U. et al (reds.) 2000: 819-824.

Feinauer, A.E. 1994. An Afrikaans learner's dictionary. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde* 2(12):60-67.

Gates, E. 1988. The treatment of multiword lexemes in some current dictionaries of English, in Snell-Hornby (red.) 1988:99-107.

Gold, D.L. 1985. Review: Dictionaries, Lexicography and Language Learning. *Dictionaries* 7:288-293.

Gold, D.L. 1993. Bilingual Phrase Dictionary/Tweetalige Frasewoordeboek. *Lexikos* 3:303-313.

Gouws, R.H. 1989. *Leksikografie*. Pretoria: Academica.

Gouws, R.H. 1993. Afrikaans Learner's Dictionary for a Multilingual South Africa. *Lexikos* 3:29-47.

Gouws, R.H. 1994. Ostensiewe adressering in vertalende woordeboeke. *Lexikos* 4:61-85.

Gouws, R.H. 1995. Review: Zöfgen's Lernerwörterbücher in Theorie und Praxis.

Lexicographica 11:269-277.

Gouws, R.H. 1996. Bilingual Dictionaries and Communicative Equivalence for a Multilingual Society. *Lexikos* 6:14-31.

Gouws, R.H. en D.J. Prinsloo. 1998. Cross-referencing as a lexicographic device. *Lexikos* 8:17-36.

Gouws, R.H. 1999. Mediostructural representation, textual condensation and user-orientation in the *WAT X*. *Lexicographica* 15:4-37.

Gouws, R.H. (om te verskyn). Der Einfluß der neueren Wörterbuchforschung auf einen neuen lexikographischen Gesamtprozeß und den lexikographischen Herstellungsprozeß, in Kammerer, M. et al. (reds.) *Sprache im Alltag*. Berlyn: Walter de Gruyter.

Haas, M. 1967. What Belongs in a Bilingual Dictionary?, in Householder, F.W. en Sol Saporta (reds.) 1967:45-50.

Hamersma, E. 1997. Afrikaans as 'n vreemdetaal in Suid-Afrikaanse skole: slaggate en uitdagings. *Tydskrif vir Taalonderrig* 31(4):284-291.

Hartmann, R.R.K. 1981. Dictionaries, Learners, Users: Some Issues in Lexicography. *Applied Linguistics* 2(3):297-303.

Hartmann, R.R.K. (red.). 1983. *Lexicography: Principles and Practice*. Londen: Academic Press.

Hartmann, R.R.K. (red.). 1984. *LEXeter '83 Proceedings*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Hausmann, F.J., O. Reichmann, H.E. Wiegand en L. Zgusta (reds.). 1989-1991. *Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. An International Encyclopedia of Lexicography*. Berlyn: Walter de Gruyter.

Hausmann, F.J. en H.E. Wiegand. 1989. Component Parts and Structures of Monolingual Dictionaries, in Hartmann et al. 1989-1991:328-360.

- Hausmann, F.J. 1989. *COBUILD and LDOCEII: a comparative review*. *International Journal of Lexicography* 2(1):44-56.
- Heid, U. et al (reds.). 2000. *Euralex 2000 Proceedings*. Universität Stuttgart: Stuttgart.
- Householder, F.W. en Sol Saporta (reds.). 1967. *Problems in Lexicography*. Bloomington: Indiana University.
- Ilson, R. (red.). 1985. *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.
- Ilson, R. (red.). 1986. *Lexicography: An emerging International Profession*. Manchester: Manchester University Press.
- Ilson, R. 1988. Contributions to the terminology of lexicography, in Snell-Hornby (red.) 1988:82-88.
- Jackson, H. 1985. Grammar in the dictionary, in Ilson (red.) 1985:53-59.
- Kammerer, M en H.E. Wiegand. 1998. Über die textuelle Rahmenstruktur von Printwörterbüchern. Präzisierungen und weiterführende Überlegungen. *Lexicographica* 14:224-238.
- Kernerman, L. 2000. Pedagogic Lexicography: Some Recent Advances and Some Questions about the Future, in Heid, U. et al (reds.) 2000: 825-830.
- Kirkpatrick, B. 1985. A Lexicographical Dilemma: Monolingual Dictionaries for the Native Speaker and for the Learner, in Ilson (red.) 1985:7-13.
- Lamy, M. 1985. Innovative practices in French monolingual learner's dictionaries as compared with their English counterparts, in Ilson (red.) 1985:25-34.
- Lombard, F.J. 1990. 'n *Metaleksikografiese fundering van Afrikaanse Skoolwoordeboeke*. Ongepubliseerde D.Litt.-proefskrif, Universiteit van Stellenbosch.
- Lombard, F.J. 1992. Voorbeeldmateriaal in woordeboeke. *Lexikos* 2:148-164.

Lombard, F.J. 1994. Lexicographer, Linguist and Dictionary user: An Uneasy Triangle? *Lexikos* 4:203-214.

Louw, P.A. 1997. *Kriteria vir 'n standaard vertalende woordeboek*. Ongepubliseerde M.A.-tesis, Universiteit van Stellenbosch.

Louw, P.A. en R.H. Gouws. 1996. Lemmatiese en Nielemmatiese Adressering in Afrikaanse Vertalende Woordeboeke. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde* 14(3):92-100.

Magay, T. 2000. Teaching Lexicography, in Heid, U. et al (reds.) 2000: 443-452.

Malkiel, Y. 1967. A Typological Classification of Dictionaries on the Basis of Distinctive Features, in Householder, F.W. en Sol Saporta (reds.) 1967:3-24.

Marello, C. 1998. Hornby's bilingualized dictionaries. *International Journal of Lexicography* 2(4):292-313.

Martin, S.E. 1967. Selection and Presentation of Ready Equivalents in a Translation Dictionary, in Householder, F.W. en Sol Saporta (reds.) 1967:119-141.

Mdee, J.S. 1994. Swahili Learners' View on the need for a Monolingual Swahili Pedagogical Dictionary. *Lexikos* 4:230-248.

Nesi, H. 2000. Electronic Dictionaries in Second Language Vocabulary Comprehension and Acquisition: the State of the Art, in Heid, U. et al (reds.) 2000: 839-848.

Nuccorini, S. 1988. The Treatment of Metaphorical and Idiomatic Expressions in Learners' Dictionaries, in Shell-Hornby (red.) 1988:149-160.

Opitz, K. 1983. The terminological/standardised dictionary, in Hartmann, R.R.K. (red.) 1983:163-180.

Otto, A.N. 1989. *Kriteria vir 'n Afrikaanse Aanleerderwoordeboek*. Ongepubliseerde D.Litt.-proefskrif, Universiteit van Stellenbosch.

- Otto, A.N. 1993. Grammatiese inligting ten opsigte van adjektiewe in aanleerderwoordeboeke. *Lexikos* 3:191-204.
- Otto, A.N. 1994. Tweektalige Aanleerderswoordeboek. Bilingual Learner's Dictionary. *Lexikos* 4:282-293.
- Rademeyer, L. 1993. Funksies van voorbeeldmateriaal in eentalige woordeboeke. *Lexikos* 3:205-214.
- Rundell, M. 1988. Changing the Rules: Why the Monolingual Learner's Dictionary should move away from the Native-speaker Tradition, in Snell-Hornby (red.) 1988:127-138.
- Rundell, M. 1998. Recent Trends in English Pedagogical Lexicography. *International Journal of Lexicography* 2(4):315-341.
- Snell-Hornby, M. (red.). 1988. *Zürilex '86 Proceedings*. Tübingen: Francke Verlag.
- Stein, G. 1991. Illustrations in dictionaries. *International Journal of Lexicography* 4(2):99-127.
- Stock, P.F. 1988. The structure and function of definitions, in Snell-Hornby (red.) 1988:82-88.
- Svensén, B. 1993. *Practical Lexicography: Principles and Methods of Dictionary-Making*. Oxford: Oxford University Press.
- Swanepoel, P. 2000. Providing lexicographic support for SL vocabulary acquisition: What kind, under what conditions, for whom, and why? in Heid, U. et al (reds.) 2000: 403-418.
- Tomaszczyk, J. 1981. Issues and developments in bilingual pedagogical lexicography. *Applied Linguistics* 2(3):287-296.
- Tomaszczyk, J. 1983. On bilingual dictionaries, in Hartmann, R.R.K. (red.) 1983:41-48.

Tomaszczyk, J. 1988. The bilingual dictionary under review, in Snell-Hornby (red.) 1988:290-309.

Tono, Y. 1992. The effect of Menus on EFL Learners' Look-up processes. *Lexikos* 2:230-253.

Tono, Y. 2000. On the Effects of Different Types of Electronic Dictionary Interfaces on L2 Learners' Reference Behaviour in productive/receptive tasks, in Heid, U. et al (reds.) 2000: 855-862.

Underhill, A. 1985. Working with the monolingual learners' dictionary, in Ilson (red.) 1985:103-114.

Van der Merwe, M. 1994. 'n Evaluering van die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* as standaard verklarende woordeboek. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* Desember 1994:231-236.

Van der Merwe, R. en A. Olivier. 1997. Innoverende vreemdetaalonderrig. *Tydskrif vir Taalonderrig* 32(3):173-190.

Whitcut, J. 1985. Usage notes in dictionaries: the needs of the learner and native speaker, in Ilson (red.) 1985:75-80.

Whitcut, J. 1988. Lexicography in Simple Language. *International Journal of Lexicography* 1(1):49-55.

Wiegand, H.E. 1984. On the Structure and Contents of a General Theory of Lexicography, in Hartmann R.R.K. (red.) 1984:13-30.

Wiegand, H.E. 1996. A theory of lexicographic texts: an overview. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde* 14(4):134-149.

Wiegand, H.E. 1996a. Textual Condensation in Printed Dictionaries. A Theoretical Draft. *Lexikos* 6: 133-158.

Wiegand, H.E. 1998. *Wörterbuchforschung*. Berlin: Walter de Gruyter.

Willis, P. 1998. Review: *Longman Dictionary of English Language and Culture* and *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Encyclopedic Edition*. *International Journal of Lexicography* 2(4):343-365.